

הערב כרת

1976

במלאת עשרים שנה למבצע "קדש" שלוש שנים למלחמת "יום הכיפורים"

מנגד להם / נתן אלתרמן

בפאתי דרום של שדה הקרב הזה
שבו חילות אויב הופצו בכסערה,
בפאתי דרום של שדה הקרב, נושא
ראש-קעב הקר הרם והנורא.

לא יצר כבושים פעם בך, ישראל,
כי יצר הקיום שגח מן המצר!
תהלת סופת חילך העז והגואל
פרצה לקרא לך דרור, ויכירך הקר!

בתוך תבל תועה, תוהה, אוכזת מן
בהסתאב חקות ומשטרים עד בוש,
חשוף הוא כמו סדן ראשון אשר עליו
רקעה חקת יסוד לכל חברת אנוש!

לא שואפי שטחם אנחנו או כאם
יש חזקה למי על זה הקר הרם,
כתובה היא בקורות העם העבריים
אשר ראו אותו עשן בילדותם!

מכעד לכלמיא הוא ירעם בלא קול
אחר אשר נגע יפה מתחדש נצחה
של האמה הזאת. יש קשר עז מכל
שטרי-קננו פרטי שליבי ושל פחה.

למראשות נופליה, ישראל, הוא קם
הר הלוחות, כעד אלם למחזה.
למראשות נופליה - עריסת העם...
אין שדה-תהלות נשגב נרם יותר מזה.

2 התפתחות גייסות השריון של צה"ל

מפקדי גיי"ש בתקופות השונות כותבים איש איש על התפתחות החיל בתקופת כהונתם, החל מתא"ל (מיל') יצחק פונדק, שבתקופתו הפך קצין שריון ראשי להיות מפקד גייסות השריון, וכלה במפקד גיי"ש הנוכחי, אלוף משה פלד.

13 XM-1 — האמנם טנק חדש? / עיבד סא"ל שאול נ.

צבא ארה"ב מפתח טנק חדש — XM-1 — שיירש את הפטון M-60-A1. דרישות התכנון נמסרו לשתי חברות אמריקניות — „קרייזלר“ ו„ג'נרל מוטורס“ — שהתחרו על פיתוח הטנק. כאן מוסבר הרקע והדרישות לפיתוח הטנק החדש.

17 הרהורים על הפתעה / רא"ל (מיל') חיים לסקוב

תוך ניתוח של שלושה קרבות — נמל הפנינים, צפון קוריאה ומפרץ החזירים — מעלה המחבר אספקטים שונים ומנתח את ההפתעה ברמה האסטרטגית.

25 המעורבות הסורית במשבר הלבנוני / רס"נ ראובן אבירן

תיאור מניעה של סוריה במלחמת האזרחים בלבנון, מאפייני התערבותה המעשית, ניסיון לחזות כיצד תסתיים מעורבות זו וניתוח משמעות המעורבות כגורם משמיע על ישראל.

32 חיל-התחזוקה — משימות ויעדים / רא"ל מרדכי גור

דברי הרמטכ"ל בפני קציני תחזוקה על משמעות התחזוקה בצבא מודרני ועל משימותיו ויעדיו של חיל-התחזוקה בעתיד המתבטאים, בין השאר, בצורך לפעול מתוך חזון ודמיון ולמצוא פתרונות מתוחכמים לאחזקתו של צה"ל.

35 הדינמיות של התחזוקה הקרבית / מייג'ור ג'נרל א. מ. גראהם

ניתוח השוני שחל בתפיסת התחזוקה הקרבית מאז מלחמת-העולם השנייה, תוך ציון תפיסה אמריקנית חדשה המתגבשת בעקבות ההתקדמות הטכנולוגית.

40 „קווקז“ — תמרון צבא ברה"מ

בין ה-25 בינו' ל-6 בפבר' 1976 נערך במחוז הצבאי של טרנס-קווקז תמרון חורף גדול של הצבא הסובייטי. תוך תיאור מהלכיו, מובאות כאן הערכות המערך על התמרון וההשלכות שיכולות להיות לו על הדוקטרינה הצבאית של ברה"מ.

43 מדיניות הביטחון של ברה"מ במלחמת יוה"ב / רס"נ שבתאי

עיון בביטויי מדיניותה של ברה"מ במלחמת יום-הכיפורים עשוי לסייע לחזות מהלכים סובייטיים אפשריים במשברים העלולים לפרוץ בעתיד.

46 מדוע אין להם זמן / רא"ל (מיל') חיים לסקוב

נציב קבילות החיילים מתריע נגד התופעה שלמפקדים בצה"ל „אין זמן“ לבצע פעולות חשובות — הנראות להם כשוליות — ומציע דרכים כיצד לנצל את הזמן בצורה יעילה.

49 ממבצעי חיל-הים במלחמת יום-הכיפורים

לראשונה בתולדות הלוחמה הימית, הופעלו במלחמת יום-הכיפורים ספינות טילים. כאן מתוארות, בין השאר, פעולותיהן של ספינות הטילים הישראליות וכן פעולותיו של חיל-הים בגזרה המצרית, בגזרה הסורית ובגזרת ים-סוף.

54 המערכה במבואות חיפה, אפר' 1948 / סא"ל (מיל') ד"ר א. אורן

במאמר זה מובהר הקשר בין קרבות מלחמת השחרור בצפון הארץ לבין הלחימה במבואות ירושלים, ומוסבר כיצד תרמו קרבות משמר-העמק ורמת-יוחנן להכרעת מתקפת „נחשון“.

61 השירות בקבע כמקצוע / רס"נ אורי ד.

לשירות בצבא הקבע צביון של ארעיות והוא אינו נחשב מקצוע ככל המקצועות. המחבר מנתח את הסיבות לתופעה זו וקורא להקים אקדמיה צבאית.

65 מבצע „מסגרת“ / תת-אלוף משה

ב-6 בינואר 1952 יצאה פלוגה של צה"ל לפשיטה לילית על מאהל שבט בדואי עוין ברצועת עזה. המ"פ דאג, סגן משה (כיום תא"ל), מביא את סיפור הפשיטה.

69 „שגר ושכח“ / סרן ס. שמואלביץ

מערכת נשק מתוחכמת בתחום הטילים נ"ט, שבה משוגרים טילים ממסוקים / מטוסים לעבר מטרות ה„מאורות“ בקרני לייזר הנורים ממסמנים הנמצאים במקום אחר. הכלי המשגר מסתלק לאחר השיגור, ובכך מגביר את כושר הישרדותו.

העורך: סא"ל יעקב זיסקינד

עורך משנה: סגן דוד באום

עיצוב: פ. קור

איורים: אבנר כץ

בית ההוצאה של
צבא הגנה לישראל

מערכות

עורך ראשי: אל"ם יצחק גולן

צוות המערכת: סא"ל רוחמה הרמון

רס"נ עמוס צור

סרן אריה רוזנדיאל

סגן עמליה יעקב

„מערכות חימוש“: קצין עריכה רס"נ מ. אלון

„קשר ואלקטרוניקה“: קצינת עריכה ל. גרי

התפתחות גייסות השריון של צה"ל

דברי מפקד גייס בתקופת השנות

תותח 2 פאונד שקוטרו כ-40 מ"מ. אותן שריוניות לא היו אלא גרוטאות, אשר שופצו לאחר מאמץ רב. אולם היכולת המעשית של הסטנהאונד היתה דלה מאוד ולא באה לידי ביטוי. תותח השרמן של אותה תקופה היה תותח קצר-קנה, אשר קוטרו 75 מ"מ. הקנים היו שחוקים כל-כך שהקליע היה מתנדנד בתוך הקנה. במצב זה, היסט בן 20 מטר מהמטרה נחשב קליעה-יבול!

קורה התחלה

מחוץ לכמה נסיונות לעבד דוקטרינה ולהניע יסודות ראשוניים, — אם זה ע"י אל"מ (מיל) משה בר-תקוה (מונדק) ואם ע"י סא"ל (מיל) שאול יפה, לא ידע איש בדיוק לקראת מה הולכים מה עושים ומה תובעים מן השריון לעשות. כן יש לזכור, שמלכת הקרב באותה תקופה היתה חיל-הרגלים, ולא חיל האוויר או השריון, הצנחנים היו משופרא דשופרא. אם דובר על תותחנים, שריון או חיל-האוויר, דובר עליהם כסיוע לחיל הרגלים. באותה תקופה צריך היה ל"הילחם" על כל חגורה, שרשרת ומנוע, ליטר בנוזל ושעת עבודה, ולהתחבט בבעיות התפישה השריונית: האם להשתמש בשריון כפלוגות טנקים בסיוע לחי"ר, או לעשותו למסגרות גדולות חטיבות או אוגדות. ציין האלוף זורע (מי שהיה סגן מפקד גיי"ש במבצע קדש) במכתבו, אשר כתב לי ב-12 בדצמבר 1956 (לאחר מבצע קדש) בקשר למצב השריון אז: "ברור לנו שקו ההתחלה שלנו (כלומר של השריון), לא החל מאפס". משום-מה אין מזכירים היום מה שקדם לקו התחלה זה. אני עוקב מקרוב אחר מה

הגיס — צעדי בראשית תא"ל (מיל) יצחק פונדק

(היה קצין שריון ראשי ומפקד גיי"ש
מ-22.12.53 עד 24.7.56)

מיפקדת גייסות השריון חוקמה ביום ה-3 בפברואר 1954, וברביס פורקה מיפקדת קצין השריון הראשי. אולם יש לזכור כי לתהליך התפתחות חיל השריון קדם תהליך היסטורי, ועלינו לזכור כי לחיל השריון, שלא כחיל הרגלים, לא היתה תשתית מקצועית (טכנית או תורתית). חיל הרגלים יכול ללמוד מהפלמ"ח, מ"ההגנה" ומקרבנות 1948. ואילו השריון, אילו ביקש להפיק לקחים מהפעולה על עיראק-אל-מנשיה, כרתיה, ח'רבת מח'אז ועוד, הרי שהלקחים שנלמדו היו מעטים. אף-על-פי-כן, ברור היה לצה"ל עד מה חיוני חיל שריון יעיל וטוב. הרי השריון הראה את כוחו במלחמת העולם השנייה.

לצה"ל לא היו טנקים, באותם ימים, ולא היתה קצונה אמונה על ברכי השריון. היתה רק מיפקדה של קצין שריון ראשי, בראשותו אל"מ (היום — מיל) משה בר-תקוה (מונדק), אשר ניסתה כמיטב יכולתה להניח יסודות ראשוניים לאיזו מסגרת.

עם כניסתי לתפקיד, מנה שריון צה"ל כ-60 שרמנים, כמה עשרות זחלי"מים וגייפים, ואחר-כך, החלו להגיע טנקים מדגם AMX13. בתוך כך יש להזכיר עוד כלי אחד, והוא הסטנהאונד (שריונית בעלת

דרך המלך

במסגרת רכישת הכלים החדשים הגיע אלינו ה-AMX 13 שהיה טנק מורכב מבחינה טכנית, הטנק החדש הראשון שקלט צה"ל, ולטווח ארוך, הובאה בחשבון האפשרות להתבסס על ה-AMX 30. עוד שני כלים אשר זכו בתשומת לב בשריון צה"ל, היו הזחל"מ והג'יפ, אשר תפקידם העיקרי היה לגלות מערכי אויב, לרתקם ולאפשר תמרון של כוחות הטנקים.

לצורך לימוד ותרגול הקימונו בפיקודו של סא"ל (מיל) נחשון (אולק) את ביה"ס לשריון במקומו הנוכחי. אמנם היה ברמלה בית"הספר לשריון, אולם במקומה החדש הוקמה היחידה הבסיסית הראשונה לצורך אימון השריון, וממנו יצא התרגיל הראשון הגדול של השריון לכוון נירים כאשר צה"ל הפעיל לראשונה את השריון כיחידה עצמאית, בתרגיל דרצודי. הופקו מתרגיל זה לקחים לא מעטים: לוח הזמנים היה לקוי, עקב חוסר הידע הטכני. לא היה מושג בדבר דרגי אספקה, חימוש ודלק, הנעים אחרי כוח השריון. וכאשר הגיעו 30% מהטנקים לקרב המגע, נחשב הדבר להישג עצום. נעשו נסיונות ואף תרגילים לפתח את לוחמת הלילה בתקיפות בחשיכה בעזרת תאורה (זרקורים), שימוש באינפרא אדום ופסים זוהרים לצורך ניווט לילי, וכפי שכבר הזכרתי, הכנת צוותים גדולים למדי של פיקוד, נסיון שהוצדק כשהגיעו טנקים רבים לקראת מבצע קדש. תותח השרמן הוחלף בתותח ה-AMX היעיל, וכן חשבנו כבר על הכנסת מנוע הדיזל לטנקים, במקום מנוע הבנזין. כאמור, תקופה זו שלפני מבצע קדש היתה שלב של הנחת היסודות הראשוניים למערך השריון הקיים בצה"ל. זכורני כי בביקורי בחיל השריון, כשלוש שנים לאחר מיבצע קדש, הודיתי למפקד החייל אז, האלוף בר"ל פיקודו על מה שעשו בסיני באותו מיבצע. נשאלתי מדוע ועניתני אז: „דעו לכם כי כשלון השריון במבצע סיני היה גומר את השריון — והפעולה הממשית של השריון, אשר העלתה על דרך המלך, היתה מבצע קדש!“

• הערת המערכת: ביה"ס לשריון היה קיים עוד קודם לכן, אבל רק אז נבנה ואורגן מחדש במקומו הנוכחי.

שנעשה בגיס. החל משנת 1952 חזיתי בגיס מורעב בכוח-אדם ובאמצעים, תלוי בחסדים, נלחם על דעות, יוצר ובונה עצמו למרות כל הללו. יודע אני מנסיוני להעריך מה היא עבודה אפורה, יום יומית וכפויית טובה של בנין לבנה על לבנה ונדבך על נדבך.

היה ניגוד בין רצונו להקים צוותים של חיילים ומפקדים רבים ככל האפשר (כדי להקל על קליטת כלים חדשים בעתיד) ובין שאר פתנו לשמור על הכלים במצב תקין. ניגוד זה היה סלע המחלוקת, כי אותם הכלים שימשו גם למיסדרים ולמיצעים וגם לאימונים ולמיבצעים. קריהתחלה היה אפוא קשה מאוד, מבחינת האמצעים ומבחינת הרצון לחרוג מהמסגרת הקיימת. את הבעיה האיריפה רבאלוף יצחק רבין, במכתבו אלי מיום ה-19 בינואר 1955:

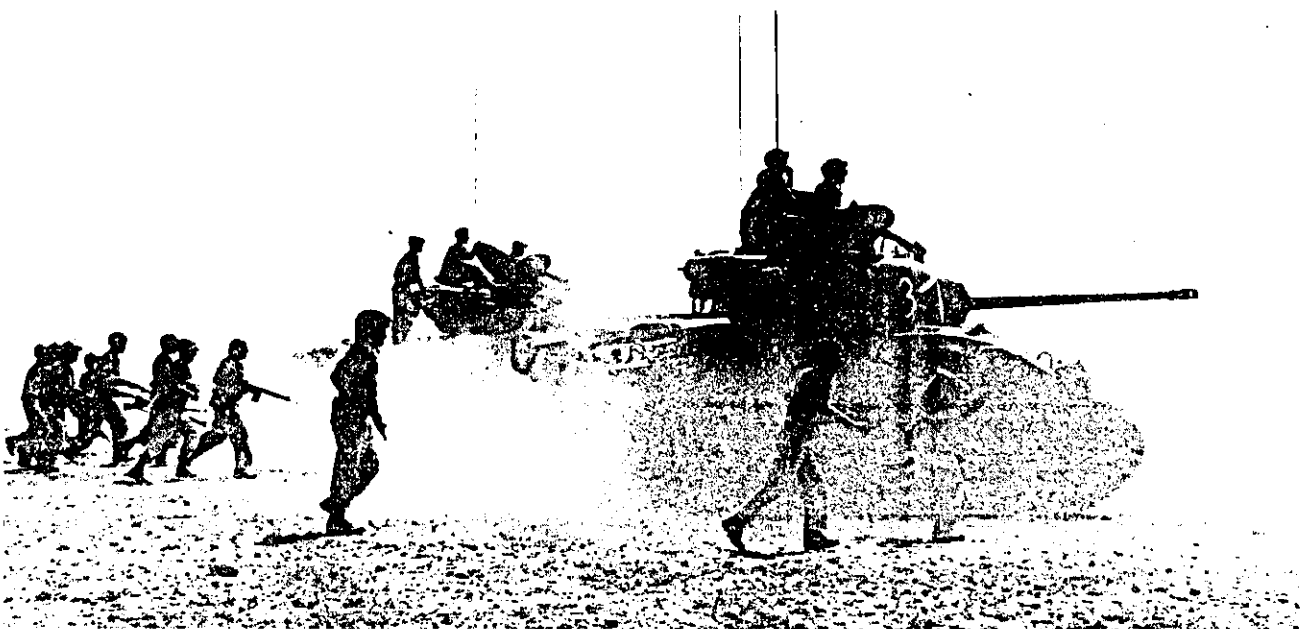
„דומני שחרגנו במידה ניכרת, ברצונו לעשות, מן האמצעים שנתנו בפועל. לפיכך, אם אלה האמצעים שצה"ל יכול להקצות, הרי אין מנוס אלא להקטין את העבודה ולעשות אותה פחות נועזת. לכן יהיה הכרח לבטל את אימון הצוות המתקדם (מחזור ד') ומספר הצוות לגורמי צה"ל שונים כגון פו"מ וחטיבות חי"ר. צו השעה הוא שהגייס בסיוע חיל החימוש יעשה מאמץ טכני מיוחד על-מנת לשמור על כושר הכלים בשדה, ונראה בכך מעין מבצע.“

אכן, נכון הדבר שאחת הבעיות העיקריות של הגייס היתה הבעיה החימושית התחזוקתית (מנועים כמעט ולא היו, רק שני מנועים רזרביים). ורצה המקרה, שהיתה תקופה שהשריון רץ ללא מנועים רזרביים כלל!

ניתן לומר שתקופת היותי מפקד גיי"ש היתה תקופה של הכנת תשתית רחבה להקמת חיל השריון במתכונתו הנוכחית. וזה התבטא במספר מישורים:

- א. הכנת פיקוד וצוותים במסגרות יותר רחבות.
- ב. רכישת כלים חדשים.
- ג. הכנסת אבזרים ומכשירים אשר יאפשרו לוחמת שריון בלילה.

• תא"ל פונדק סיים את שלוש שנות היותו מפקד גיי"ש, כארבעה חודשים לפני „קדש“, ובמקומו בא חיים לסקוב, שזרע היה סגנו.

לבטים והישגים בהתפתחות גייסות השריון חיים לסקוב, מאיר זורע

רב אלוף (מיל') חיים לסקוב

היה מפקד גיי"ש

מ-24.7.56 עד 9.11.56

האלוף (מיל') מאיר זורע

היה מפקד גיי"ש

מ-9.11.56 עד 23.12.56

את הלבטים של מפקד הגיס בתקופת קדש, כלומר, לפנייה ואחריה, אבל בסמוך לה, קשה לשכוח — והטעמים מובנים. אלו היו לבטים בנושאים לטווח קצר, בעניינים שוטפים, כמו: האם יש לגייס פתרון לבטחון השוטף? רשתות הסנואה לשריון, כליעבודה לאחזקה, רכב קרבי משוריין, תחמושת בחנויות למקלעים, כיצד יזהה רכב קרבי משוריין זה את זה בערפל הקרב ובהתקלות פתע, איך לפנות פצוע מחוסר-הכרה מתוך הטנק? וכיוצא באלה. וגם היו לבטים שאינם עניינים שוטפים, והם נושאי טווח ארוך, ביתר דיוק, מדיניות — איך להשיג עליונות שריון על ידי תכונות השריון בשדה הקרב, איך להפוך מהירות מנוע למהירות בלחימה, בנשק רכב קרבי משוריין קיים, איך להשיג עליונות באפקט האש או קרב-אש. כל זה ברכב קרבי משוריין קיים ואמצעי לחימה קיימים, וכמובן, איזה ציוד כדאי להשיג לכוח? אחד הלבטים הקשים ביותר היה לתאר מראש את „תנאי-הקרב הנורמאליים העתידיים”. ולקראתם להתאמן לפתח אמות-מידה של בצוע, ולהצטייד, וכן הלאה.

מצאנו מבוכה ובלבול רב במונחים אשר חשבו כי הובהרו כבר עלידי צוות ההפעלה (1949) היתה אי-בהירות בהבחנה בין הלחימה שאיפשר כוח המנוע במקום כוח הסוס — לוחמה ניידת, בין לחימה שאיפשר רכב נושא נשק עם שריון קל — לוחמה ממוכנת, ובין לחימה שאיפשר הטנק — לחימת טנקים. ליווי שיירות לא היתה לחימה ניידת, אלא רק פעולה משטרתית. רק לחימה של רכב קרבי משוריין, בעל שריון דק או עבה, היתה לוחמה ניידת, ורק טנקים עם או בלי נשק נ"ט, איפשרו לוחמת טנקים.

הנסיון שאיפשר ללמוד ממנו הוא בעיקר הנסיון במלחמת-העולם השנייה — במזרח המערבי וצפון-אפריקה ובשעות הנסיגה מאירופה ומברית המועצות.

היה צורך להבהיר מה זה קרב-אש וקונצרט-האש, כיצד להשיג עליונות בקרב האש, כיצד להפעיל אש תולדת-מסלול, כיצד להוציא את הרכב הקרבי המשוריין של האויב מעמדות התובה והצרחה, ולהפעיל אש תולדת-מסלול וטנקית, נגד-טנקית, ונשק שטוח מסלול אחר; כיצד לוודא את השמדת הצוותים והטנקים של האויב כל זה, כמובן, תוך אפיון קרב-המגע הטנקי, אם הוא תוצאת מקרב-הבקעה או קרב היתקלות. הנושא שגנרל פולר קרא לו לוחמה ממוכנת-דועל הקרקע, זו לוחמת כוח ממוכן, שבסיסו כוח-טנקי — לא רק שרוב נכתב אנגלית ששלטנו בה היטב, אלא גם יכולנו ללמוד ממכרים אנגליים עלידי דיווחים שלאחר קרבות, מדיווחי מודיעין, על לקחי הגרמנים, כאשר היו בנחיתות לעומת הבריטים והאמריקנים בצפון אפריקה ואירופה, בכלל זה איטליה, ולעומת רוסיה בחזית הרוסית. מאלה ניסינו לעמוד על הדברים הכלליים — עקרונות מלחמה. לא סיסמאות בנוסח „אויב טוב הוא אויב מת”, „האדם הוא הפלדה”, אלא איך מתנהלים הדברים האלה בדרג היוצר מגע-טנק המחלקה, הפלוגה. ואחרי-כך דרגים אחרים כגון, תובלה, תחזוקה,

תיקונים ומודיעין תוך-כדי-קרב, קשר בקרב, ומאלה באו הלקחים העשירים ביותר. שהות באוקספורד ועיון בספריה נדירה על גרמניה, אפשרה לנו לגבש לקחים אלה. באותו זמן רכשנו את ה-AMX בצרפת.

נושא השריון בצה"ל היה נהיר לנו מראשיתו, החל מהתקפת לילה של כוח ממוכן בלטרון, דרך בית-הספר לשריון שהיה בפה"ד. היה ברור כי בשטח מוגדר יכול להימצא כוח בטוח בהרכב וביחסים מסוימים. השאלה היתה מהו ההרכב של הכוח הממוכן אשר יש לשאוף שימצא בזמן מסויים במצב Gegaston (יכולת הנחתת מכה) — מידת העדיפות הרצויה ביחס לאויב וכושר ספיגת המכה, מרווח הפריסה וקיום התנועה הראויים, כך שנימצא תמיד ביתרון על האויב בעוצמת אש וקיום תנופת ההתקפה.

כאן חיפשנו פתרון לשתי תופעות שאפיינו את שדה הקרב המ- שורין, ועדיין מאפיינות אותו:

א. לא כל רכב קרבי משוריין המסוגל ליצור מגע עם האויב, אכן יוצר מגע. רובו סתם נוסע ורק חלק קטן ממנו משתתף בפועל בקרב. האם שינוי היחס הוא שאלה של מומחיות הפיקוד, ולכן, התרגול, ושמה חשוב לא פחות הפתרון הארגוני?

ב. רק מדינות עשירות יכולות לקבוע מראש עתודה לכוח הנועד ליצירת מגע, ובכן, כיצד לנהוג כדי שבשעת הצורך תהיה עתודה תחת ידנו, והאם מחוייב פתרון ארגוני גם לזה?

המחשבות שלנו — והם עדיין לא השתנו — התבטאו בכמה קווי מדיניות. וזה נעשה בידיעה שבסיס כוחות היבשה יהיה הכוח הטנקי, שכל מה שמסייע לטנק יהיה באותה איכות של עבירות, אם זו ארטילריה, או אספקה, תובלה בינוי ותחזוקה:

א. פלוגת הטנקים צריכה להיות של מיפקדה וארבע מחלקות בנות ארבעה טנקים בכל מחלקה, כדי לאפשר לפלוגה להילחם בטקטיקה של תצא-פלוגות, מחצית הפלוגה בפיקודו של מפקד הפלוגה והמחצית השנייה תחת סגן-מפקד-הפלוגה. אם יהיו לגדוד שלוש פלוגות כאלו, תהיה למג"ד אפשרות ליצור עתודה מחצאי פלוגות היוצרות מגע.

ב. עוצבת היסוד הגבוהה של כוחות-היבשה צריכה להיות האוגדה, כשבמקום מיפקדות החטיבות יהיו צוותי פיקוד שיקבלו תחת פיקודם כוחות-משנה „אד-הוק”. וכך, באותו מספר טנקים לאוגדה, יהיו פחות מיפקדות עם צינור-פיקוד יותר קצר. אלה נראו לנו כשני גורמים חיוניים לוודא מהירות ולצמצם עיוותים עקב אורכו של צינור הפיקוד, מאחר שבמקום המיבנה החילי, כפי שירשנו אותו ממלחמת-העולם הראשונה, חשבנו במונחי חיל-יבשה אחד. אחד הדברים שהתלבטנו בהם היה לחפש אותו מיבנה שיאפשר לתת ביטוי-יתרון לכל יתרונית שריון האויב המצוי והשריון שרכוש. היה ברור לנו, שלחפש יתרון כמותי אינו לפי יכולתנו; ובכן, במה אפשר לקיים את יתרון השריון שלנו לעומת האויב בכל מצב? הדרך שנסתמנה בפנינו היא: ניצול האופייני לשריון. אל יידע האויב מה היעד, עד אשר „נהיה עליו”. ואז הוצע התמרון כפתרון: תמרון היתד — והמלכודת. עלידי התמרון, המבטא מהירות, התקפיות והפתעה, עם אפשרות הריכוז ביקשנו לגבור על האויב הנשען על כמותיות וקשיחותו. ואילו את מצב-ההגנה ביקשנו לבסס על שילוב של מכשול טבעי או מלאכותי אשר עליו פרוס מארב, ומיתקפת-נגד של עיקר הכוח. כיוון זה עלה מתפישת מרחב-הלחימה של שריון ככולל במרחב הלחימה איזורי שיתוק ואיזורי הריגה, ואלו יוצרו עלידי כוח שריון המבצע תמרון יתד-ומלכודת, המנצל חופש-תנועה המוקנה לו על ידי כוח אוירי, אשר יתכן והוא נלחם

באותה עת על עליונות באויר. האפקט יושג בשיתוק האויב, ניטרול שטחים, כשביניהם יהיו כמה שטחי הריגה בהם יהיה צורך להכריע את האויב. חיפשונו דרך לתת ביטוי בשדה הקרב לכמה דברים, שלכאורה אין קשר ביניהם:

- מתאומיות המכה בכיוון ובזמן של כוח היכול לפעול לבדו, שעד הרגע האחרון, האויב יחשוב על אלטרנטיבות.
- שטיפת איזור לאורך ציר ולהגיע לעומק שטח האויב מהר.
- אפקט מצטבר מהשפעה הדדית אפשרית בין כוחות כאלה.
- הפיקוד חייב לוודא מהירות וגמישות בניצול מצבים בלתי צפויים בכוחות שישנם תחת היד בסיוע עצמי ותחבולות.
- האם חשבנו על הטנק הרצוי לנו? באותה תקופה לחשוב על טנק מלבד הסנטוריון, היה בגדר חלום, מה גם שאז היה צורך להילחם על מסגרות שמן, כלי גירוז, רשתות הסוואה ודברים שנחשבו בטלים, באשר מה שאינו יורה — אינו חשוב.
- "המנצח, יהיה מי שיכוון ויירה יריות רבות יותר באויב, כדי להכריעו" — זאת היתה תורת האש אשר השלמנו במונחי קונצרט.
- האש הבנוי על שילוב אש שטוחת מסלול ותוללת מסלול מכל הכיוונים בשטח ההריגה. בכדי להבריח האויב ולהכריחו לשנות את העמדה המוכה באש וכל זאת בזמן קצר. בכל אלה להחדיר את התמישה, שאפקט-האש הוא הקובע, ולכן בא לפני ייצור אש, תפיסת מחסה וכו'.

כל קרב הוא מהומה, וקרב שריון יותר מכל קרב אחר, ולכן יש לקיים עליונות בבאלגאן. המפתח הוא ביד פיקוד טוב, פיזור סמכויות, דווח חוזר — משוב, יוזמה, כולם קדימה ללא התחשבות במה שקורה באגף — כל אלה חייבים להיות "התנהגות נורמלית", כי אלה הם "תנאים נורמליים". הבעיה היא כיצד להכריע במגע, בין אם עדיפות הכוח לצדך, ואם נחות כוחך במקום ובזמן-המגע. הפתרונות תלויים במנהיגות, ביכולת, בכושר ובכשרון המפקד במקום, ניצול פני הקרקע לטובתו, עמדות שולטות, חופש תנועה, ניצול נשק קיים תחת היד, טנק, אש נגד-טנקים, נ"מ, שטות ותלולית מסלול, כדי לבנות קונצרט-אש אפקטיבי, אשר יצמיד את האויב

לקרקע ויקנה לכוחותינו חופש תנועה. הנכונות לפעולה מיידית ובהתמדה היא פונקציה של הכנות ממושכות של אחזקה, תיקונים, תידלוק, חימוש ורשתות. בלעדי אלה יסבול בקרב מגע מפקד-הטנק עם הצוות, ניצול נכון של הקרקע לירי מחסה ותנועה וכמובן, תחבולות של הרגע — היה ברור שלהשיג רמה גבוהה בכל אלה דרוש אימון כדי למצות בקרב המגע את כל ההליכים האלה בפת-אומיות, בהתמדה וכך להפוך יתרון, הכנה שלפני מגע ויתרון בקרב המגע, ע"י זה שכל כלי המגיע לשדה הקרב יפעיל נשקו.

ואם זה לא מספיק — לפתח דרכים, להקים בכל עת ומצב עתודה מהכוחות הקיימים, ולהשלים נחיתות איכותית ע"י ניצול נכון של הקרקע לירי ולתמרון מאגף. כן נעשו הצעדים הראשונים לאפשר כיוון ושליטה של עוצבות טנקים ללוחמת לילה. יחידות הגיס לא שמו לב לכך או שלא הצליחו לאזור כוח להתמודד עם תופעות שהמפתח לפתרון הוא יותר בתוכן, מאשר בדרגים ממונים ואלו שמחוצה לגיס. היה יותר קל לבוא בטענות על דרג ממונה, מאשר בתהליך ההתפתחות — מחשבה והצטיידות — להבחין בבעיות, להבין שעליהן החובה לפתור הבעיות על אף הקושיים והמכשולים. לכל כה יש קו התפתחות עולה כאשר יודעים לנצל כל מאורע, בין אם נגיד ע"י הסביבה או שבא מבפנים, כדי להקפיץ את ההתפתחות למעלה וקדימה. רק אלו המבחינים בתור-פעה כזאת מקדמים, ולו ע"י יצירת זעזוע ומשבר, ואפילו הופכים ארועים כאלה למנוף. בתקופת "קדש" או ליתר דיוק, התמרון החטיבתי שקדם לה, היה ארוע כזה, שהוא ארוע של ראשית החלפת העוצבה הרגלית בבסיס כוחות היבשה, ע"י עוצבה משורינית גבוהה.

לבסוף, יהיה משגה לקרוא לאלה לבטים אישיים, אלו היו לבטים שלקחו בהם חלק מפקדים רבים. ולו היתה הזכות לעמוד בראשם בתקופה קריטית באוקטובר 56.

חשבו שאנו לא מספיק טובים לבצע פעולת תגמול על משטרת קלקיליה ובראשית נובמבר עלינו על מפת המזרח התיכון ככוח משוריין!

מחיל נחות —

לחיל הלוחם העיקרי

אל"מ (מיל') אורי בן ארי

(היה מפקד גיי"ש מ-23.12.56 עד 21.7.57)

תקופת כהונתי כמפקד גייסות השריון עמדה כולה בסימן תוצאות מבצע „קדש“. חטיבה שבע היתה עדיין ממוקמת בפתחת רפיח וחטיבות המילואים היו בתהליך של שחרור.

תוצאות מבצע „קדש“ — מילים קצרות אך מילים אלה מהוות מהפכה במחשבה הצבאית האסטרטגית של צה"ל כולו ושל חיל השריון הישראלי בפרט. בתקופת „קדש“ — צה"ל התייחס לשריון כחיל בעייתי, מסובך ואולי גם במידה מסוימת בלתי אמין — חיל אשר עמד עדיין בצל חיל הרגלים למרות הוכחות מאירות עיניים, אשר ניתנו על ידי בתרגילים ותמרונים עוצבתיים ועל עוצבתיים, הוכחות והברקות אשר היה אפשר ללמוד מהן לעתיד — אך כגורל השריון בעולם כולו לא הספיקה לשריון צה"ל הוכחה תורתית; הוא היה צריך להוכיח את תורתו ויכולתו בשדה הקרב.

ואכן — השריון של צה"ל הוכיח את יכולתו, את אגרוף הפלדה הטמון בו, את היותו הכוח המבקיע והמכריע בשדה הקרב, במבצע „קדש“. בגמר מבצע „קדש“ היוו חטיבת שריון מוגברת סדירה אחת, שתי חטיבות שריון מוגברות במילואים, שני גדודי שריון פיקודיים, יחידות סיוע ושרותים, ביה"ס לשריון וסדנה גייסית — את גייסות השריון של צה"ל. הגייס היה בנוי עיקרו על טנקים שרמן מסוגים שונים, טנקים אמק"ס ואחל"מים.

שקט מוחלט שרר בגבולות המדינה והמשימה הראשונה והדחופה היתה לשקם את הכוח הזה במהירות המירבית ולהחזירו לכושר לחימה מלא ומידי. תפקידים עיקריים בנושא זה מילאו חילות החימוש, הקשר וההספקה של צה"ל וכמובן יחידות השרותים של הגייס. לא עבר זמן רב והגייס עמד מחדש מוכן, מבחינת כוונותו הטכנית למלא כל משימה קרבית אשר תוטל עליו. משימה שניה, ומשימה אשר לא נופלת בערכה מהראשונה, היתה

השריון אחרי מבצע „קדש“

רב אלוף (מיל') חיים בר-לב

(היה מפקד גיי"ש מ-21.7.57 עד 25.6.61)

במלחמת סיני 1956 נעשה השריון מ„חיל מסייע“ לחיל מסתער ומוביל. השנים שאחר מבצע קדש, שבהן זכיתי לשמש כמפקד גייסות השריון (1961—1957) עמדו בסימן השינוי הזה שחל בתודעת צה"ל. בתקופה זו הופקו לקחי מערכת סיני והוחל בניבוש תורת הלחימה של השריון לקראת העתיד. במהרה מצאה התורה המגובשת ביטוי בהקמת יחידות ומסגרות חדשות. אציין כאן את העיקריות שביניהן:

- האוגדה המשורינית הוקמה בסוף שנת החמישים;
 - גובשה תפיסת-הלחימה והמיבנה של העוצבה המשורינית — החטיבה המשורינית והחטיבה הממוכנת, והוקמו חטיבות המילואים הראשונות בהתאם לתפישה זו;
 - הוחל בהקמת הארטילריה המתנייעת. הגדוד הסדיר הראשון הוקם ותפישת האגד הארטילרי קנתה לה אחיזה בצה"ל כולו;
 - הוקמה פלוגת הנדסה משורינית, המצוידת בטנקים יעודיים — דחפור ומורג.
- בתחום ההצטיידות, הוכנסו לצה"ל אמצעי לחימה עיקריים:

הפקת לקחים ממבצעי הקרבות של „קדש“ בחתכים השונים של יחידות לוחמות, מסייעות ומשרתות ברמותיהן השונות עד הרמות החיליות בהיבטיהן המיוחדים, — בעיקר לקחים תורתיים, טקטיים, אסטרטגיים בנסיגן ראיית המלחמה הבאה, מקומו של חיל השריון בה וישום תורת הלחימה של השריון, כפי שהצטיירה בתכנונים האופרטיביים השונים. משימה שלישית — החדרת מירב הלקחים הראשוניים, אשר הושגו, הלכה למעשה במבנה עוצבות השריון הקיימות, בלימוד התורה ביחידות ובביה"ס לשריון — כל זאת יחד עם ישום לקחים תורתיים מנהלתיים בכל הקשור בדרגי ההספקה והתיקונים.

המשימה העיקרית של בנין השריון ותורתו לעתיד נפלה הפעם, לאחר מבצע „קדש“, על אוזניים יותר קשובות במטה הכללי של צה"ל. מאחר שהשריון הפך במבצע „קדש“ ל„מלכת שדה הקרב“, הרי החילונם בתכנון הגברת מרכיב השריון בכוחות הלוחמים של צה"ל מבחינת הגורם הכמותי והאיכותי ובעיקר התחלנו ביצירת תורת לחימה מחודשת וחדשה של צה"ל בביסוס מירבי על כוחו של השריון. נקבעה גם עובדת היותה של מפקדת הגייס בזמן מלחמה מפקדת אוגדה.

כפי שהכרתי את השריון של צה"ל במשך כל שנת קיומו עד למבצע קדש, הרי תמיד הצטיין במורל חילי פנימי גבוה אשר נתן לאנשיו את הבטחון העצמי ואת מידת ערך כבודם הפנימי. אך הפעם לאחר „מבצע קדש“, פרץ מורל חילי זה החוצה ושטף את צה"ל כולו. אולי גולת הכותרת של נושא זה היווה מצעד יום העצמאות תשי"ז—1957, שהיה כעין מצעד נצחון של חיל השריון. המורל בגייס הרקיע שחקים. בטוחני שמורל זה והמחשבה והאמונה העמוקים, אשר השתרשו בחיל ובצה"ל כולו — שאין דבר אשר יעמוד בפני השריון — הביאו את השריון בבנינו ובשימוש בו לתוצאות מלחמת ששת הימים. לא לחינם נקבע ה-29 לאוקטובר יום פרוץ „קדש“ כיום גייסות השריון לכל השנים אשר תבאנה — לציון עמידתו בכבוד של השריון במבחן מבצע „קדש“.

תקופת שרותי כמפקד הגייס הצטיינה במעבר מחיל נחות לחיל הלוחם בה"א הידיעה של צבא ההגנה לישראל.

- הטנק סנטוריון;
 - הטנק M-50;
 - התותח המתנייע 105 מ"מ;
 - המרגמה המתנייעת 120 מ"מ;
 - אמצעי אינפרא-אדום ושאר האמצעים ללוחמת לילה;
 - הטנק M-51 ב-1961 הושלם ונוסה אבהטיפוס.
- בתקופה הזו פותחו תורות קרב ייחודיות:
- לוחמת שריון-בשריון;
 - לוחמה בשטח הררי;
 - לוחמת שריון בלילה.

ב-1958 נערכה הצגת שריון לכל צה"ל והודגמו בה תורות אלו. גידול השריון חייב תוספת כוח-אדם, מעבר לגידול הטבעי של השריון עצמו. בתקופה זו, הוחל בהסבת מפקדים מחילות אחרים — לשריון. התגלות כוחו של השריון במערכת סיני 1956 והתעצמותו תרמה רבות להרגשת המשרתים בחיל. ב-29 אוקטובר 1957, התקיים, במלואת שנה לנצחוננו ב„קדש“, „יום השריון“ הראשון. נערך כנס קצינים בהיכל התרבות ובערב — מסיבת קציני הגייס. מאז, אימץ לו השריון את ה-29 באוקטובר כיום השריון, וחרף מחאות מסימות בשנים הראשונות, נשמרת מסורת זו עד היום.

רב-אלוף דוד אלעזר ז"ל (היה מפקד גיי"ש מ-25.6.61 עד 2.11.64)

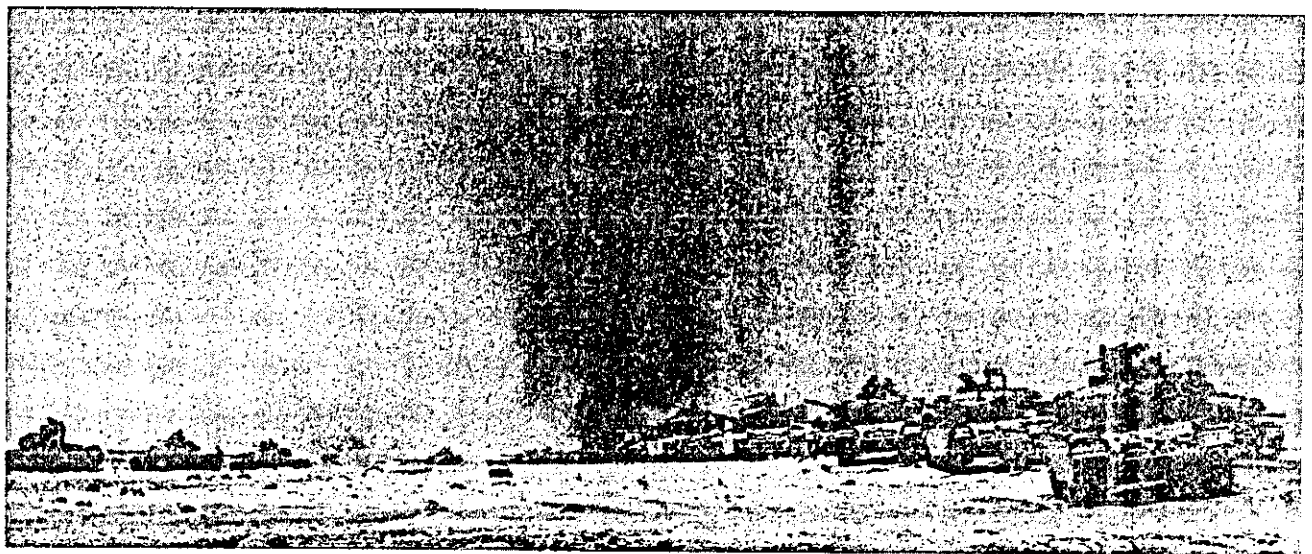
תקופת כהונתו של רא"ל אלעזר ("דוד") היתה השלב השני של התעצמות השריון לאור לקחי "קדש", לאחר כהונת רא"ל חיים ברלב בתקופת כהונתו המשיך השריון להתעצם בטנקי סנטוריון וטנקי שרמן שתותחיהם ומנועיהם הוסבו, וכך הפכו לכלים מודרניים. במקביל, הוחל בהסבת עוצבות חי"ר לעוצבות משורייות וממוכנות, והונח היסוד למתקן האימונים החילי.

בשלוש וחצי שנות כהונתו המשיך וגיבש את תורת הלחימה ושיטות ההדרכה של השריון, בעיקר בלוחמת הלילה, לוחמה בשטח מדברי והררי ובפיתוח הקרב הנייד. בתקופה זו גובשה תורת הלחימה של השריון במשימות הבקעה, וזאת לאחר שחדרה לצה"ל ההכרה כי נוכח היערכות המצרים לפי הדוקטרינה הסובייטית לא יהיה מנוס מהבקעות שריון. בסדרה ארוכה של דיונים תורתיים בשריון אותם יזם, ואשר נתקראו גם פורום ועידות מח"טים, לובנו סוגיות טקטיות וארגוניות בדרג הבכיר בשריון. אלה סוכמו בחוברות הדרכה פנימיות ואף בספר תורתי בשם "לוחמת שריון" המשמש גם כיום.

בתמרונים שנערכו נבחנו הפתרונות על-גבי מודלים שנבנו על-פי

הדוקטרינה הסובייטית, ולאחר ליבון הפתרונות, הם יושמו הלכה למעשה לתורת הלחימה של צה"ל בכלל וחש"נ בפרט. שילוב האלמנטים המסייעים (ארטילריה, הנדסה וכו') בתוך עוצבות השריון תורגל היטב, ונערכו תרגילים משולבים בקנה מידה גדול.

רא"ל דוד אלעזר גרס כי למשמעת טכנית ומבצעית — שהיא יסוד מוסד בחיל טכני — קודמת משמעת אישית המתבטאת בהקפדה על לבוש והתנהגות לפי פקודות הצבא. הוא הקפיד על קיום הוראות הצבא בעניין אחידות הלבוש ובמקביל על אחידות בטיפולים ברק"מ וקיום מדוקדק של נהלי אחזקת היוםיומית. בסכמו (לאחר מלחמת ששת הימים) את תקופת כהונתו בגייסות השריון אמר: "שימת הדגש על השריון בקרב היבשתי מאפיינת היום כל צבא מודרני. לאחר חיל-האוויר, השריון הוא הגורם הקובע את תוצאות הקרב ביבשה. אין גורם היכול למנוע מן השריון את ההכרעה, אלא שריון האויב. פיתוח השריון הוא, איפוא, אחד הסימנים להפיכתו של צה"ל לצבא מודרני. הפעולה שנעשתה בפיתוח השריון היא שהכשירה את צה"ל למלחמת ששת הימים. בדומה לחיל-האוויר, גם תפקידו של השריון הוא להעתיק את המלחמה לשטח האויב ולהביא להכרעה מהירה. אנו — שאין לנו עומק אסטרטגי ואיננו יכולים להרשות לעצמנו אף מפלה בקרב רציני — שמנו את הדגש על חיל-האוויר ועל השריון. הנחות אלו והצבת שני החילות הללו בראש הסולם שלנו, הוכיחו את צדקתן במלואן במלחמת ששת הימים".

המשמעת אינה ניתנת לחלוקה על-פי שום הבחנה, גם לא על-פי ההבחנה בין משמעת מבצעית, טכנית ומנהלית.

בתחום ההכשרה המקצועית של חיל-השריון נקבע עקרון התכ-ליתות כעיקרון המחייב והשולט בכיפה. היה ברור כי בהיות צה"ל צבא מילואים ושירות חובה בעיקרו, הרי הזמן העומד לרשות החיל על-מנת לאמן ולהכשיר את לוחמיו הוא קצר ביחס לשלל הנושאים והכישורים הנדרשים. לכן אומץ גם עקרון ההתייחסות אשר חייב שליטה וידעיה יסודיים ועמוקים ביותר — עד לדרגת שלימות וירטואוזיות ככל האפשר — בנושאים המהותיים והתכליתיים של לוחמת השריון. זאת, על חשבון הזנחת כל יתר הנושאים השוליים האחרים אשר אינם כה חיוניים. במפקדת גייסות השריון הורחבה פונקציית המטה של פיתוח

אלוף (מיל) ישראל טל (היה מפקד גיי"ש מ-2.11.64 עד 10.3.69)

השנים שלאחר מבצע "קדש" עמדו בסימן של גידול והתעצמות כמותיים של חיל-השריון. לאחר מאמץ כזה של התרחבות וגידול כמותיים, עלה הצורך להתרכז בשיפור האיכות לצד המשך תהליך ההתעצמות הכמותית.

הנהגת נורמות של משמעת קפדנית נתפסה כתנאי כללי ליעול ושיפור בכל התחומים. נעשו פעולות חינוך והסברה, נקבעו כללים מחייבים; נוסחו ושונו הזכויות והחובות של חיילי השריון בכל הדרגים. ביסוד מערכת הערכים שאומצו, הונח העיקרון כי פקודה יש למלא באשר היא פקודה (פרט לפקודה בלתי חוקית), וכי

כך השתלמות קצרה של קציני חרמ"ש. כל זאת, תוך נאמנות לעקרונות התכליתיות וההתמחות: יעוד החרמ"ש נתפס בראש ובראשונה כביצוע הלחימה הרגלית במסגרת הקרב המשוריין, ורק כיעוד משני ביצוע לחימה רכובה. עקרון ההתמחות חייב גם סטנידרטיזציה של אמצעי לחימה וציוד, וכך אורגנו היחידות והעוצבות על בסיס סוגים אחידים של נשק, רכב, רק"מ וטנקים. טופחה אמנות תותחנות הטנקים, והנושא הפך ליסוד מרכזי של טכניקת הטנקאות.

באמצעות הוירטואוזיות שגילו תותחני הטנקים, הצליחה ישראל לסכל באמצעות אש בלבד את נסיונות הערבים להטות את מקורות הירדן. השריון נטל חלק בכל פעולות הביטחון השוטף, החל בסיוורים, תקריות וקרבות אש וכלה בפשיטות אלימות.

במלחמת ששת הימים היה השריון ערוך ומוכן. הוא היה מכונת מלחמה משוכללת ודרך קפיץ. השריון ביצע את המתקפות המכריעות בכל הזירות והפגין ביצועים קלאסיים של כוחות ניידים ומשוריינים. העוצבות המשוריינות הכריעו את המלחמה ביבשה בכל זירות הקרב, בשטחים המדבריים ובשטחים ההרריים. במלחמת ששת הימים הביס החיל את חילות היבשה של מצרים, סוריה וירדן. בשנים אלה נרכשו טנקי הפאטון M-48 והוסבו בארץ לטנקי M-48-A3. הורכבו בהם מנועי דיזל, תותחי 105 מ"מ ומערכות בקרת אש חדישות. תוכנן ופותח טנק הסנטוריון המשופר — הסכת הטנק ממערכת כוח מונעת בבנוי למערכת כוח דיזל של טנקי M-48-A3.

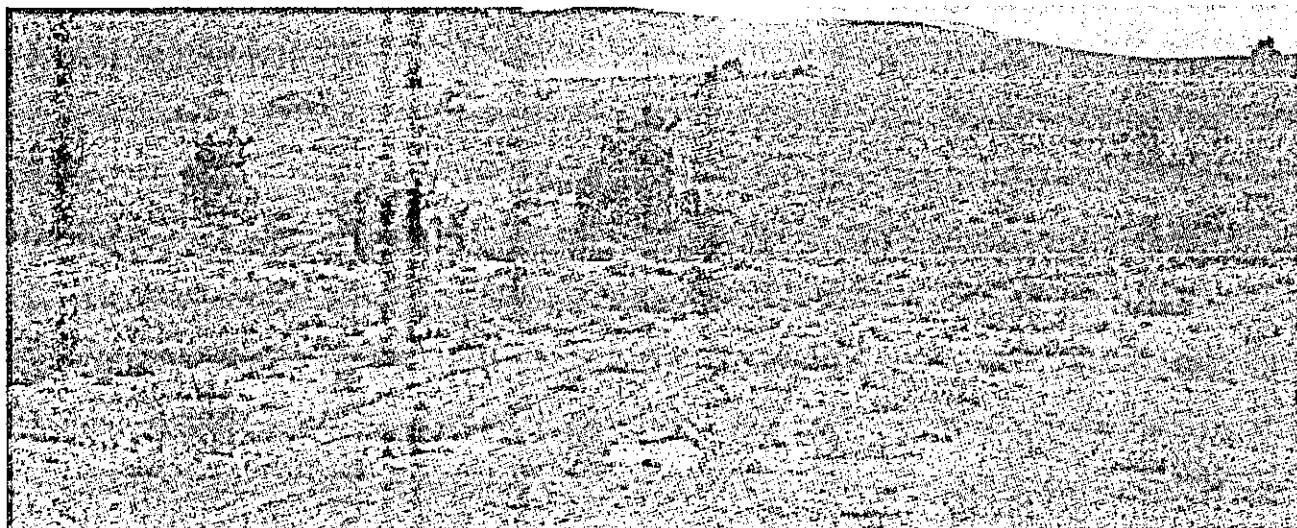
אחרי מלחמת ששת הימים נקלטו במערך השריון גם טנקי T-54 ו-T-55 אשר נלקחו שלל. הטנק הסובייטי פותח, תוכנן והוסב לטנק בעל תותח 105 מ"מ של הטנקים הסטנדרטיים בצה"ל. גם בטנקי השרמנים בוצעו שיפורים ואילו טנקי ה-AMX-13 הוצאו מן המערך.

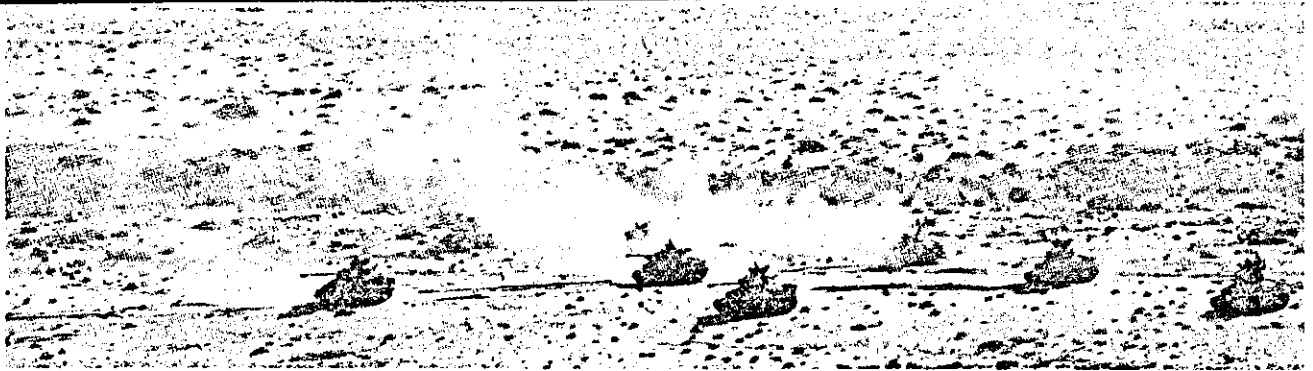
במשך שנים נעשו מחקרים, ניתוחים והערכות בקשר לטנק העתידי בצה"ל. במסגרת מחקרים אלה נבדקו טנקי ציפטיין חד-שים ונעשתה עבודת מיתוח ותכנון רבה על-מנת לשפרם ולשכללם. נסיון מלחמת ששת הימים והמחקרים הבליסטיים שבוצעו על סמך הניסיון המעשי במלחמה, תרמו לבסוף יחד עם תוצאות הבדיקה של טנקי הציפטיין לגיבוש מחשבת השריון והפעילות בנוון עלתה על דרך המלך.

תורות ואמצעי לחימה ו,ענף תורת חיל-שריון" הפך להיות גוף מטה עצמאי הכפוף ישירות למפקד הגיס. נעשתה רביזיה של תורות ותכניות קורסים ואימונים כלליים. צומצמו מספר הנושאים והוקצב יותר זמן להתמחות בנושאים שנכללו בתכניות החדשות. שונו גם הגדרות התפקידים וכך נקבע, למשל, כי מפקד במילואים אינו צריך להיות גם מודרך טוב, אלא עליו להתמחות בפיקוד, שליטה ויתר תפקידי השגרה והלחימה. גובשה שיטה חדשה להכשרת יחידות המילואים בהתאם. מתקן האימונים המנהלתי של גייסות השריון בדרום הפך לבית-ספר עבור יחידות המילואים. במתקן זה עברו את אימוניהן השנתיים כל אנשי חיל-השריון ומומחים של הסגל הסדיר של גייסות השריון הדריכו את הטוראים וגם את המפקדים כאחד. שיטה זו הבטיחה את מימוש עקרונות התכליתיות וההתמחות לגבי מערך המילואים, והיא גם הבטיחה את אחדות תורת לוחמת השריון בכל מערך צה"ל וכן תרמה רבות לטיפוח רוח החיל ועקרונות פעולתו.

קורסי המפקדים אוחדו והפכו לקורסים מעורבים של אנשי מילואים וסדירים, והדבר התאפשר על-ידי קיצור משך הקורסים. מפקדי המילואים חוייבו להתייצב לקורסים על בסיס שירות מילואים רגיל ועל-פי התכניות הכלליות של מנהל כוח-האדם בחיל-השריון (לפני שהונהג קסדר זה היתה מותנית הכשרת מפקדי המילואים ביכולתם להתפנות מעיסוקיהם הפרטיים ולהתנדב לקורס). כתוצאה מרפורמה זאת, היו תוך שנתיים כל מפקדי הפלוגות ומעלה וכל קציני המטה בכל הדרגים בוגרי קורס מפקדי פלוגות. אולם הקורסים התנהלו על בסיס ההתמחות בחזית צרה ולא היקנו מספיק יסודות לקצונות הקבע הצעירה, אשר ממנה עתידים היו לצמוח מפקדי הגדודים, החטיבות והאוגדות של העתיד. הוקמו, איפוא, קורסי שריון וסיוור מתקדמים וקציני קבע ומילואים (מתנדבים) קיבלו בהם הכשרה נוספת.

על-פי עקרון ההתמחות נקבע גם כי טנקיסטים ילמדו רק סוג טנק אחד ולאורך כל שירותם בעתיד — גם בסדיר וגם במילואים — יתמידו באותו סוג. נקבע כי קציני טנקים יוכשרו כמפקדי מחלקות סנטוריונים או פאטונים ולא כמפקדי שני הסוגים. לגבי הכשרת קציני חרמ"ש חלה מהפכה: במקום שיוכשרו בבה"ד 1 בקורס קצר של חילות אנ"מ ויעברו אחר-כך קורס קציני שריון ארוך, נקבע כי הם יעברו בבה"ד 1 קורס קציני חי"ר ארוך ואחר

בדבד עם הטיפול בבעיות השעה, שתבעה מלחמת ההתשה, ועם הטיפול בבעיות ארגון המערך והקמתו, לובנו לקחי מלחמת ששת הימים אשר חייבו את מפקדת גייסות השריון לגשת מייד לגבש תורת תיפעול חדשה.

תורת חיל השריון עברה סריקה מחודשת מכל צדדיה כדי להתאים או לפתח תורה, ובהקש ממנה, צורת ארגון, אשר תאפשר ליחידות השריון ללחום בגופים גדולים וגמישים. בתקופה זו גובשה תורת „הצליחה“. ביוזמת מפקדת גייס הוכנסה שיטת „גישור הסער“, דהיינו הקמת מערכות לגישור מרחוק, הרכבתן וגירתן עלידי טנקים אל מכושול המים. תורת הצליחה נכתבה והפכה נושא מרכזי באימונים והוחדרה לכל המערך. חידוש אחר היה קליטה מורחבת של טנקים ונגמ"שים שלל הכלים ללמדו, נכתבו עליהם ספרי הדרכה והוקמו יחידות על טהרת נשק השלל. גם המבנה הארגוני לקרב עבר מהפכה שכתוצאה ממנה גדל מספר הקצינים. גידול זה חייב הכשרה מזוהת של קצינים בכל הרמות. הוחלט על הקמת האוגדות המשוריינות הקבועות והאחריות הארגונית והתורתית להן הוטלה על מפקדת גייס, אשר בשיתוף עם החילות עיצבה את הארגון, תורת התפעול והאימון של היחידות האוגדתיות: חה"ג משוריין, אגד ארטילרי, תחזוקה, קשר, הספקה, חימוש, ורפואה.

בשיטה של דיונים ברמות שונות, ניסוי התורה בתרגילים שונים ובדיקות חוזרות ונשנות של תפיסות, גובשה תורת התפעול והמבנה הארגוני של מערך השריון מחדש, במסגרת של אוגדות משוריינות. תוך כדי ליבונו של התורה ובדיקתה, הפיצה מפקדת גייס חומר תורתי כתוב, שסייע להקניית התורה לכל הרמות. בנוסף לגיבוש תורה בסיסית זו, נוצר הצורך לגבש תורת תפעול ותרגולות קרב ליחידות השריון, ששולבו בפעולות הביטחון השוטף. לצורך זה הוקם צוות לקחי חיל השריון, אשר ליווה כל פעילות, הפיק לקחים והפיץ מסקנות ותרגולות למצבים השונים.

אימוני השריון

גודלו של החיל ופרישתו בכל רחבי המדינה חייבו את מפקדת גייסות השריון לשקוד על מציאת שיטות אשר יבטיחו אחידות תורתית ופיקוח מרכזי. בעיות התקציב, כפי שבאו לידי ביטוי בשנים אלו, חייבו את גייסות השריון לפתח שיטות אימון שתב טחנה תפוקה מירבית בהוצאות מזעריות. הצורך באחידות ובהעלאת הרמה המקצועית הביא לכך שכל חומר הדרכה נכתב במערכי שיעור, אשר חייבו את כל המערך; הוכנסה שיטת בוחני כשירות אחידה ומחייבת לרמת הצוות, המחלקה והפלוגה; צוותי ביקורת אימונים ביקרו באימוני היחידות בצורה סדירה. האימונים האינטנסיביים בכל הרמות היוו מעמסה תקציבית, ולכן הוחלט על צעדי יעילות וחיסכון. לצורך זה הוכנס „שלד מתודי“ בתרגילים, בקורסים וביחידות: תרגיל תנועה בכלי רכב מועטים. כן הוכנס תחליף

כך עמדנו בהתשה ובמלחמת יום הכיפורים אלוף אברהם אדן

(היה מפקד גייס מ-10.3.69 עד ינואר 1974)

שלוש בעיות מרכזיות עמדו בפני גייסות השריון בימי מלחמת ההתשה:

- א. העמידה במלחמת ההתשה.
- ב. התעצמות ובנין סדר-כוחות רב מימדים.
- ג. העלאת רמתו המקצועית של חיל השריון.

לאחר מלחמת ששת הימים נקראו גייסות השריון לקחת חלק עיקרי בלחימה ביבשה. כוח השריון הסדיר נכפל ונפרש לאורך הגבולות. מפקדת גייסות השריון הקימה את מפקדת הכוחות המשוריינים בסיני, אשר קיבלה אחריות מרחבית לזירת סיני, אירגנה וביצרה את החזית בקו התעלה. כוחות שריון נפרשו גם לאורך הגבולות בבקעת הירדן, בעמק בית-שאן ובמרת-הגולן ויצרו מימד חדש בהגנת קוי הפסקת-האש.

בנוסף להשתלבות הכוחות במערכת ההגנה על הגבולות, הופעלו כוחות שריון בפעולות התקפיות, פשיטות משוריינות על ריכוזי פעילות חבלנית עוינת בלבנון, פשיטות על הצבא הסורי ברמת-הגולן ופשיטות שריון מונחתות על מערכי הצבא המצרי מעבר למפרץ-סואץ. הלחימה היום יומית, בעיקר בקו התעלה, לוותה בנפגעים רבים ומפקדת גייסות השריון נאלצה לתת את הפתרון לכוח האדם ביצירת צוותים רזרביים ומפקדים שימלאו את השורות.

התעצמות המערך

תהליך ההתעצמות של מערך השריון נמשך במקביל למלחמת ההתשה והצטיין בהיקפו ובקצבו המהיר. ההתעצמות התבטאה בתחום הרכש וההכנסה לשרות של רכב-קרב משוריין חדש וגם בתחום ההכשרה. בשנים אלו התעצם חיל השריון ביותר מכפלים לעומת היקפו במלחמת ששת הימים.

סוגי הרכב הקרבי המשוריין השתנו לבלי-הכר. רוב הטנקים שלחמו במלחמת ששת הימים שופרו וכך נוספו טנקים חדשים יותר. כל הטנקים מונעים במונעי דיזל ומרביתם בעלי תמסורת אוטומטית ותותח 105 מ"מ. בעצמאותם הלוגיסטית ובמהימנותם הטכנית עולים הטנקים בשריון של ימינו לאין שיעור על הטנקים מתקופת מלחמת ששת הימים.

יחידות החרמ"ש התחילו להצטייד בנגמ"שים M113 הצטיידות אשר שינתה שינוי מהותי את אופיו של חיל-הרגלים המשוריין בכל הקשור לניידות, הגנת שריון ועוצמת-האש.

ריבוי העוצבות והיקף ההתעצמות הביאו לפריסת שריון בכל רחבי המדינה תוך פיתוח והקמה של מחנות רבים.

כלים שנפגעו ואף להזרים תגבורת לקו החזית, לא היה לאל ידנו לשוב ולחזור למלוא עוצמתנו הכוללת.

יש שייחסו את העובדה הזו בראש ובראשונה לתופעת הטילים שהופעלו עלידי האויב בשיטה ובכמות שלא ידענו כמוה עד אז. נושא זה מחייב דיון. לפני מלחמת יום-הכיפורים ייחסנו לטילים נ"ט יכולת טקטית מוגבלת, בהסתמך על נסיון מלחמת ששת הימים, בה נתפסו שלל אלפי טילי "שמל" אשר לא הגיעו לידי ביטוי. זאת ועוד: במלחמת ההתשה הופעלו נגדנו טילי "סאגר" בחזית המצרית ובחזית הסורית בהצלחה מוגבלת בלבד. בחינה מאוזנת של "מיתוס" הטילים מוכיחה שהטנקים גברו אמנם במלחמת יום-הכיפורים על בעיית הטילים, אך גם סבלו אבידות ניכרות. מכאן שיהיה זה בלתי נכון שלא להכיר בנשק הטילים כנשק מסוכן ויעיל המחייב תשובות טכניות וטקטיות ראויות לשמן.

נושא ה"שחיקה" והעמידה בה מחייב אף הוא מחשבה. צריך לזכור שהאויב יכול לעמוד בה ביתר קלות מאשר אנחנו, ועובדה היא כי במלחמת יום-הכיפורים קיבל האויב תגבורת שריון תוך כדי הלחימה הן מהארצות השכנות והן מבר"מ. זאת, באמצעות רכבת ימית ואוירית שהופעלה החל מ-10 באוקטובר, תוך פחות משבוע מפרוץ הקרבות. אנו, לעומת זאת, קיבלנו תגבורות רק מארה"ב, ואף זאת באיחור ניכר.

אין כל ספק שבמלחמת יום-הכיפורים עמד השריון במבחן הקשה ביותר בתולדותינו, אך יכול לו הודות לגבורת לוחמיו ומפקדיו, הודות לרמתו המקצועית הגבוהה — הן בתחום תותחנות השריון והן בתחום השליטה — והודות לעליונותו בקרב התנועה. המחיר ששולם היה כבד: מאות טנקים נפגעו ואנשי צוות רבים — כולל מט"קים וקצינים בכל הדרגות — נהרגו ונפצעו.

התעצמות לאחר מלחמת יום-הכיפורים

המלחמה נסתיימה בהפסקת אש, אשר לוותה במגעים מדיניים ובמלחמת התשה מחודשת שיכלה להתפתח לכדי מלחמה כוללת בכל רגע. שורות האויב שנפגעו התמלאו עלידי משלוחי טנקים הן מארצות ערב והן מבר"מ בדרך הים ובאמצעות רכבת אוירית. בצה"ל הוחזרו לכשירות מאות טנקים שנפגעו. כן החלו מגיעים טנקים חדשים שסופקו עלידי האמריקאים. הבעיה המרכזית היתה להתעצם מחדש במהירות האפשרית. תפיסת העולם המסורתית בשריון גרסה הקניית רמה מקצועית עלידי הדרכה מסודרת וממורשכת. מערכת הדרכה מיידית לא היתה קיימת, והתכניות ומשכי ההדרכה המסורתיים לא ענו לבעיה. נדרשה גישה מהפכנית, והיא אמנם באה לידי מימוש. משימות ההדרכה הוטלו גם על העוצבות הלוחמות וכך בוצעה הדרכה רצופה יומם ולילה. תוך תקופה קצרה נוספו למערך מאות צוותים ומפקדים. הבהירו לעצמנו שאם תגדל השהות שתעמוד לרשותנו, נחזור ונאמן את כל אלה על-מנת להשלים את החסר. כך או כך, היה זה מבצע אדיר שבוצע בתנאים קשים, שכן במקביל להדרכה, היה על היחידות המדריכות להימצא בכוננות מבצעית מלאה ומתמדת. כמרכך נדרשה שליטה מלאה בכוח-האדם, שכן רבים הוצאו לקורסים והתנועות המרובות של כוח-האדם החלישו צוותים שהתגבשו במלחמה ושניצבו בכוננות למלחמה מחודשת. לסיכום, למרות כל הקשיים, הצליחו גייסות השריון לקיים את הכלל הישן ש"לא יהיה טנק אשר יחסר לו צוות".

לפגזי התותחים היקרים עלידי התקני 0.5 ומטווחים זעירים 7.62, אשר נבנו כך שהתותחן יהיה חייב לכוון כהלכה על-מנת לפגוע. אלה איפשרו שיפור מיומנות התותחנים והמפקדים בתורת הירי וריבוי תרגילים "רטובים" של תנועה ואש.

כדי לפתח את יכולתם המקצועית כמפקדים ברמות השונות, פותחה שיטה של תרגילים שלדיים, אשר איפשרה תרגול מסגרות גדולות ותרמה ליצירת שפה אחידה ומשותפת בשריון. הושם דגש רב על שיפור ושכלול אימון המילואים. פותחה שיטת הצטיידות ופיזור במתקן האימונים, אשר הביאה ליעול ולניצול מירבי של ימי המילואים. אימון המילואים נעשה על-פי תכנית שכללה חזרה על היסודות המקצועיים וכן מסלולים משימתיים ברמות הצוות, המחלקה, הפלוגה והגדוד. אימון המפקדים הוקדם לאימון הגדודים, ובמסגרתו ניתנו למפקדים השתלמויות יעודיות שנסתיימו בתרגיל שלדי בעל מסלול ארוך טווח שאיפשר תרגול בכל צורות הקרב כדי לשפר את שיתוף הפעולה הבין-חילי והבין-זרועי, שולבו באימונים השונים פעולות משותפות של השריון עם שאר החילות (ארטילריה, אויר וכד').

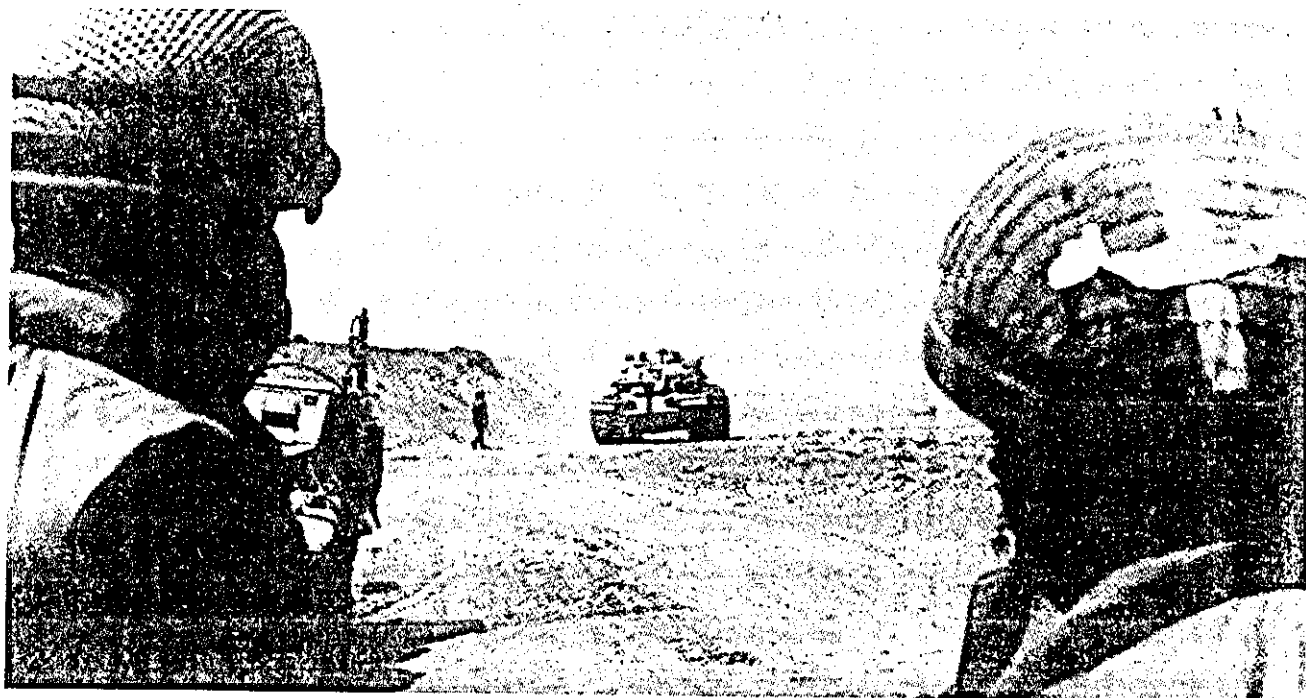
פעילות מבצעית ואימונים בחיקף כה גדול העמידו את גייסות השריון בפני הצורך לשנות את שיטות האחזקה של הרכב הקרבי המסורתי. כלים רבים נזקקו בפרקי זמן קצרים לשעות מנוע רבות והצריכו טיפולים יסודיים. לפתרון בעיה זו הוכנסה שיטה של טיפול עתי: תיקוני דרג א' ודרג ב' בוצעו בידי אנשי החימוש יחד עם צוותי הטנקים ומערכת הפיקוד. בשיטה זו נשמרו הטנקים ברמה טכנית גבוהה והועמק הידע של אנשי השריון בתחום זה. כמו כן החלו סדנאות השריון לבצע בטנקים טיפול שנתי בשיטת "ליין", דבר שקיצר את שהות הטנק בסדנה לצורך טיפול.

השנים 1967—1973 (עד למלחמת יום הכיפורים) היו שנים קשות לחיל-השריון, אך הכתוב "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" התגשם בשריון דווקא במרוצת התקופה האמורה. חריצות, מסירות ומסורתם של אנשי השריון עמדו להם מול הבעיות השוטפות ולא רק יכלו להן, אלא אף קידמו את החיל בכל התחומים.

מלחמת יום-הכיפורים

במלחמת יום-הכיפורים נשאו את עיקר המאמץ ביבשה האוגדות המשוריינות. המלחמה שבאה על צה"ל בהפתעה, מצאה את השריון הסדיר שלו ניצב בשתי חזיתות: החזית המצרית והחזית הסורית. עד בואן של אוגדות המילואים בלמו יחידות השריון הסדירות בעוז ובגבורה את כוחות האויב הפורצים. זאת, כשהם מעטים מול רבים, כאשר עוצמתו של האויב עדיפה עשרת מונים. משהגיעו אוגדות המילואים, עבר צה"ל להתקפת נגד, תחילה בצפון ואח"כ בדרום. אגב כך התחוללו קרבות שריון מן הגדולים שידענו, קרבות שנסתיימו בהדיפת האויב כשצה"ל מגיע לטווח תותחים מדמשק בצפון, ולסף הכרעת ארמיה 3 המכותרת בדרום.

אין ספק שלהפתעה האסטרטגית והאופרטיבית היו השלכות חמורות על מהלך המלחמה. שלא כמלחמת ששת הימים — שבה איפשרה תקופת ההמתנה לרכז את כל עוצמת השריון, להשלים את הצטיידותו ואף לתקן נשק, רכב ורק"מ — הפעם חשו כוחות השריון אל שדה המערכה לאחר גיוס והצטיידות חפזים. עובדות אלו הסבו לנו אבידות כבדות. הגם שהיה ביכולתנו להחזיר לכשירות

ההתחלה עד שהם בוערים ומתפוצצים עם הטנקים שלהם או עד שהם מכריעים את האויב והלחימה מסתיימת". אין כאן דיון על מספר ההתקפות ביממה, כי מלחמה לחיים או למוות אינה רק סיסמא, אלא מציאות חיים בה ממשיך הגדוד לחום אף אם שרד ממנו טנק יחיד.

במלחמה זו שכל השריון מטובי לוחמיו ועוצמת האבידה קשה וכבדה מאוד. בכל מלחמות ישראל אין אף חיל או קבוצה של לוחמים שסבלה כמו הטנקאים של יוסי-הכיפורים, כי הם לחמו בכל אחד מימי המלחמה, במשך כל היום ואף בלילה, בבלימה, בהגנה ובהתקפה. בחוה הסינית לחמה חטיבתו של אמנון ימים רבים לפני קרב הצנחנים ועד תום המלחמה. זו האזהרה לעתיד: החשוף והבלתי מוגן פגיע. בעם זה קטן הניצחון אינו הקריטריון היחיד ויש חשיבות עליונה למיעוט הנפגעים. הנצילות הגבוהה של כוחותינו מול אויב שהתכוון שנים ארוכות לבלום את השריון הישראלי במסות של חי"ר, טילים נ"ט וארטילריה, הביאה לאבידות הכבדות, מרביתן בימים הראשונים ללחימה, עת יחסי הכוחות היו לרעתנו. אך לעומת המחיר הנורא, האם לא היתה האלטרנטיבה נוראה פי כמה?

השיקום שלאחר המלחמה

מייד לאחר המלחמה עמדה בפנינו החובה להעמיד את חיל השריון על הרגליים, לגדול בהיקף במהירות מירבית תוך קיום כוונות מבצעית. בהכשרה של חירום הגדיל החיל את היקפו מאז המלחמה, בגידול חסר תקדים. עמדה בפנינו הברירה בין גידול מירבי ולו גם על חשבון האיכות (והרי תמיד עמדנו מעטים מול רבים), ובין טיפוח האיכות ולו גם על חשבון כמות שמשמעותה טנקים בלתי מאוישים ויחסי כוחות רעים יותר. בלב כבד בחרנו באפשרות הראשונה מתוך ידיעה שהגידול יוצר תשתית לשיפור האיכות לכשירחיב. היתה דרושה לנו כמות, אשר כפי שנלמד מן

השריון שלאחר המלחמה אלוף משה פלד, מפקד גייסות השריון (מפקד הגיס מ-16.4.74)

במלחמת יוסי-הכיפורים היתה סכנה ממשית לבטחונה של מדינת ישראל, אך מייד לאחריה שוב לא היו קורות המלחמה ולקחיה נחלתה הבלעדית של ישראל. מלחמה זו הציגה בפני העולם — כמו קצחו של קרחון ענק — את החזיונות המבעיתיים של מלחמה עתידית. עוצמת הנשק, עוצמת הקטל של התחמושת והתחכום של האמצעים חשפו רק טפח מן הפוטנציאל שמאפשרים הטכנולוגיה והתחכום האנושי. עלינו לצפות להתעצמות יתר של עוצמת האש, לשחיקת יתר וכניידות אשר תהיה תלויה בחיפוייה של האש יותר מבעבר.

לאחר כל מלחמה צריכים לחקור את גורמי ההצלחה והכישלון ולבדוק את תורת הקרב והביטחון, הארגון והציוד. במיוחד אמורים הדברים לאחר מלחמת יוסי-הכיפורים שהיתה ארוכה וקשה וכללה צורות לחימה כה מגוונות ואשר השאירה פצע קשה בלב האומה. תמונה קודרת נצטיירה בערבו של היום הראשון ללחימה, אך עוצבות השריון הן שבלמו את האויב בצפון ובדרום והן אשר הפכו את המגננה של הימים הראשונים למתקפה, לצליחה ולניצחון. שתי הצלחות היו לערבים: ההפתעה והיכולת למנוע מאתנו את שילובו המירבי של חיל-האוויר בקרב חינשתי. כל הצלחה בפני עצמה היתה לה השפעה רבה, ועל אחת כמה וכמה שתיהן יחד. בנסיבות אלו נשא השריון על גבו את עול הלחימה בקרב היבשה. פעם נוספת הוכחנו עד כמה השכלנו לחק, לאמן ולהכשיר את הלוחמים להמשיך לחום בהתמדה, בעקשנות וללא שיעור, כדברי האלוף (מיל') ישראל טל: „החיל אשר לוחמיו לא משיבים חרבם לגנה אפילו פעם אחת ותנופת לחימתם נמשכת בריצפות מן

המלחמה, תספיק לא רק להשגת הכרעה שבה השחיקה בלתי נמנעת, אלא גם לקטוף את פירות המלחמה!

התעצמות איכותית

בשנה האחרונה, ובעוד אנו גדלים ומתרבים, פנינו להתעצמות איכותית. רבים בארץ אינם שבעי רצון מתוצאות המלחמה וקולות רבים של הדיוטות ו"מומחים" לגורלו של הטנק נלוו לעשייתנו. קולות רבים של נביאי זעם על סופו של הטנק נפלו על קרקע נוחה שנוצרה בגלל נפגעינו הרבים. זאת, בניגוד להחלטותינו ובניגוד מוחלט ללקחים של כל הצבאות בעולם להגביר את כוחות השריון ככל האפשר. ברם, הויכוח הוא לא על כך, אלא על הרכבו המאוזן של צבא ההולך ומשתרין, הולך ובוהה את עצמו כצבא נייד ומ- שורין. הטנק ימשיך ויהיה במרכז העוצמה, יכתוב את התנופה, התעוזה והניירות, אך לא עוד לבדו. לא עוד בדלנות חילית, אלא שילוב של כוחות שריון, חי"ר וארטילריה, הנדסה ואחרים. השילוב אינו רק בצמרת אלא גם בבסיס: בטכניקות הלחימה של היחידות הקטנות. שילוב זה עובר כחוט השני עד לרמות הבכירות, עד למלחמה הבינ"רועית. חיל השריון מקיף וחובק את החילות כולם והופך לחיל החילות. בהמשך למחשבות אלו הוקם בסיס אימונים מרכזי ליחידות-שדה שבו נערכים האימונים של יחידות חי"ר, שריון, הנדסה ואחרים, לרבות תרגילים משולבים. יתר על כן, ניתן דגש חזק על פיתוח טכניקות קרביות רב-חיליות.

בתקופה זו נזרעו גם המחשבות והמעשים לעתיד. מתוך כלל הנושאים, מן הראוי לציין כמה מן הבולטים:

- היקפו של חיל השריון אינו יכול לגדול ללא גבול. משאבינו מוגבלים בכוח-אדם ובאמצעים והפיתרון לכך הוא רק בגידול העוצמה הסגולית של כל טנק וטנק, כדרך חסרת אלטרנטיבות לגידול בעוצמת השריון. במסגרת זו שופר כושר הלחימה של הטנקים ביום ובלילה, ולמסגרת היחידתית נוספו אלמנטים של אש וסיוע, כדי לתת לטנק הבודד וליחידה הטקטית הקטנה יתר עצמי-אות בטיפול במטרות מגוונות.

- שדה הקרב של העתיד יהיה רווי אש במידה מרובה מזו אשר ידענו במלחמת יום-הכיפורים. גיוון כלים, גידול כמותי, צפיפות פיזית וגודל המרחב שתופס האויב — התשובה העקרונית לכל אלה היא הניידות הטקטית והאופרטיבית. כל האומר "שריון" ואינו אומר גם "ניידות", כאילו לא אמר את כל האמת! הניידות היא האמצעי לשינוי מצב מקומי או זירתי של יחסי כוחות והעובדה שאנו מסוגלים לנייד כוחות בקיום פנימיים, מגדילה אפשרות זו. במלחמה סטטית אנו פגיעים יותר, ולנוכח יחסי הכוחות הנחותים, מאפשרת לנו הניידות להעביר את המלחמה אל אדמת האויב; רק כך ניתן להכריע את המלחמה ולהפסיקה. הניידות מטילה עלינו לקיים גמישות מחשבתית וארגונית, אך בו בזמן היא גם מקשה על הצד השני בתגובה. זו התשובה להיאחזות בקרקע, אשר טיפוסית ללוחמת האויב.

- שרירות הטנק היא ערך עליון. אף-על-פי שמאז ומעולם לא היה שריון חסין לחלוטין בפני כלי הנשק הרבים שארבו לו, בכל זאת חשובה כאן השרירות היחסית. השריון מכביד ומסרבל, אך הוא מהווה תנאי לקיומה של ניידות טקטית מכל סוג שהוא. בתחום זה חלה התקדמות רבה במחשבה ובפתרונות טכנולוגיים המאפשרים יישום מעשי.

- מודיעין קרבי הוא דוגמא מובהקת לאמיתותו של פתגם חז"ל "אם אין אני לי — מי לי". אין להעלות על הדעת שנתוני מודיעין

בטווח הטקטי יימסרו לדרג הלוחם על-ידי מודיעין עורפי. עוצבות השריון צריכות לקיים בידיהן את מערכת המודיעין הטקטי, כדי לקבל תמונת מצב של "מעבר לגבעה" ובזמן אמיתי.

- ככל שחקרב דינמי יותר, מתוחכם יותר, ומתמשך יותר, קשה בו השליטה על הפיקוד והוא חורג מתחום התכנון מראש. בעתיד לא ניתן יהיה להתבסס על מערכת בקרה אנושית באמצעה הדלים והאיטיים. הזיכרון האנושי, המפות ויומני החמ"ל אינם כלי שליטה מספיקים ומתאימים ברמת העוצבה. יש צורך במערכות אלקטרוניות ובשיטות עבודה חדשות אשר יאפשרו לקבל תמונת מצב ונתונים בזמן אמיתי, לשם קבלת החלטות והכרעות. בתחום זה התקדמנו.

- רובו של השריון מאוחסן לשעת הצורך. אחד מלקחי המלחמה הוא הצורך בקיצור משך ההזנקה לקרב. יש בכך כדי לקדם פני הפתעה וכדי ליצור הפתעה. בתחום זה שופרו שיטות אחסנת הטנקים ואופן צידם והושגו הישגים של ממש.

- בתחום לחימת הטנקים גובשו טכניקות חדשות אשר נתנו מענה לריבוי נשק נ"ט ולאופי החמקני של המטרות בשדה הקרב. כמו כן גובשו וסוכמו טכניקות קרביות נוספות אשר מצאו ביטויין באימונים ובפרסומים תורתיים מקיפים.

- ההתרחבות הענקית שלאחר המלחמה והיפגעות מפקדים רבים אילצו אותנו לקדם מפקדים רבים בעלי ניסיון קרבי רב ביותר, אולם ללא ביסוס תורתי, ויחד עם זאת לפתוח בהכשרה רבתי של מפקדים ברמה מקצועית טובה עד לשיעור בו ניצור עתודות פיקוד. על רקע זה התקיימו מחזוריים רבים של קורסי פיקוד ואף קורס חדש ברמה שלא היתה בעבר. בקורסים אלו השתתפו קצינים מכל החילות המסתערים. כך נפתח קורס מתקדם בתותחנות טנקים ששם לו למטרה להעמיק את הידע והתודעה בנושא חיוני זה.

- הנשק והציוד הולכים ומתאייקרים וקשים להשגה. עובדה זו מחייבת להקצות משאבים הכרחיים לאחזקה ולאימונים והפניית חלק גדול של המשאבים לרכש. אנו בוחנים בקפדנות אפשרויות לשיפור האחזקה.

השריון בעתיד

חיל השריון נושא פניו לכמה יעדים: לאחר המלחמה נוצרו תורות חדשות של לחימה והפעלת נשק, ושופרו תורות קיימות. ידע זה התחיל כתורה שבעל-פה, שמטבע הדברים קודמת לתורה שכתב שומה עלינו לפרסמו כתורה שכתב, כדי שיהיה בסיס לעתיד. ואכן, אנו שוקדים על כתיבה זו תוך שילובן של עוצבות השריון במשימה; חשיבותו של הנשק גדלה, יעילותו משתפרת והולכת ומחירו מאמיר ומקריע, אך הוא מתיישן במהירות לנוכח ההתפתחות המדעית והטכנולוגית ולנוכח ההצטיידות בצבאות ערב האימונים והאחזקה יקרים אף הם. אף-על-פירן אסור לנו כעס קטן בעל משאבים מוגבלים להתכונן למלחמה שהיתה, ויש לקדם את הבאות על-ידי מודרניזציה ותחכום. במצב זה עלינו לחפש דרכים לחסוך באימונים ובאחזקה כתנאי לעמידה באתגר. בתחום זה הוחל בטיפול אימונים באמצעות סימולציה של מערכות נשק בנוסף לניהול האימונים הקיימים וייעולם; תחום המחקר והפיתוח של אמצעי לחימה כולל שיפורים במערכות קיימות בטנקים ואף פיתוח מערכות חדשות ומתוחכמות.

לסיכום, השריון ספג את המלחמה במחיר יקר וכואב, אך הוא שיקם עצמו, התעצם והשתכלל ונושא עיניו לעתיד בביטחון ובאמונה.

XM-1

עידן סא"ל שאול נ.

השיפורים הרבים בנשק נ"ט הפכו את הטנק לפגיע יותר מאשר בעבר. אף-על-פי-כן מחזיקים מרבית הוגי הדעות הצבאיים בדעה כי הטנק עודנו הנשק ההתקפי היעיל ביותר, הנשק נ"ט הטוב ביותר וכי הוא נושא ההסתערות בשדה הקרב היבשתי. צבא ארה"ב נמצא בעיצומו של ניסיון שלישי בעשור האחרון לפתח טנק אשר יירש את הפטון M-60-A1, המהווה את עמוד השדרה של השריון האמריקני. מאמצים קודמים לפתח טנק חדש פשלו, בעיקר מסיבות תקציביות. היו אלה הפיתוחים של הטנק MBT-70, שהיה פרויקט משותף אמריקני-גרמני והטנק XM-803 — פרויקט אמריקני שנגזר מפיתוח ה-MBT-70.

ביום 16 יולי 1976 הופיע ב"ניוירוק טיימס" מאמר תחת הכותרת: "הצבא רוכש את הטנק החדש שלו: החלטה בת 4.5 מיליארד דולר". המאמר פותח בנימה צינית כלשהי: "במהירות שבה אפילו צב מגיע ליעדו, עומד הצבא האמריקני — לאחר 13 שנה של חיפושים והוצאה של מאות מיליוני דולר — להחליט על טנק המערכה העיקרי לרבע הבא של המאה... באותו חודש עמדה ליפול החלטה בדבר הבחירה בין שני דגמי הפיתוח המתחרים של הטנק XM-1, האחד מתוצרת חברת קרייזלר (יצרנית טנקי הפטון) והשני מתוצרת חברת ג'נרל מוטורס (להלן ג'מ). אין ספק שזו החלטה נכבדה הן במובן התקציבי והן בעובדה שהצבא האמריקני ממשיך לראות בטנק את מלך שדה-הקרב היבשתי. בחודש אוגוסט השנה נפלה ההחלטה להמשיך לפתח את הדגם של חברת קרייזלר שהוא בעל מנוע טורבינת גז יחיד במינו. אכן, אין זו משימה קלה כלל ועיקר להכריע בשאלה איזהו טנק המערכה הבא. עוד בטרם החל המבצע ההנדסי-הטכנולוגי, היה על

הצבא להתמודד עם דעת קהל ואסכולות שאינן רואות בטנק את נשק ההכרעה, ועל-כל-פנים אינן רואות צורך להשקיע כספים כה רבים בפיתוח מערכות משובכלות בטנקים. זאת, נוכח השפע האדיר של טילים נ"ט הפשוטים והזולים, יחסית, אשר ברשות חילי הרגלים. צבא ארה"ב התחבט בבעיה כפולה: כיצד לפתח טנק אשר יהיה בו שיפור משמעותי בכישורים העיקריים של הטנק — כושר הגנה ושרידות, ניידות, עוצמת אש, אמינות טכנית והתאמה לצרכים תחזוקתיים — ויחד עם זאת לא יעלה מחירו על 507,790 דולר (במחירי 1972).

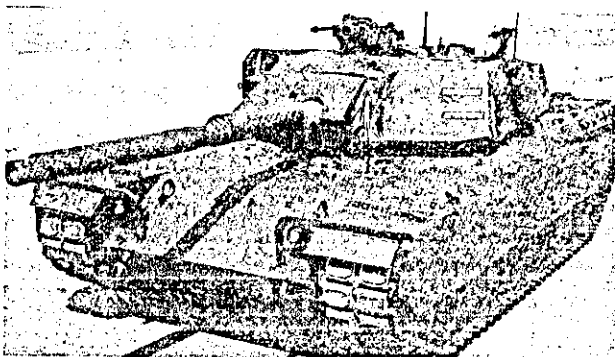
שני גורמים יסודיים קובעים את יעילותו של טנק: עוצמת האש שלו ושרידותו. עוצמת האש היא הכושר להשמיד מטרות אויב כושר זה מושפע מהטווח והדיוק של תותח הטנק ומיכולת הקטל של תחמושתו. השרידות תלויה במידה רבה בצללית הטנק, בניידותו וביכולתו לעמוד בפני אש האויב. בכל פיתוח של טנק חדש יש הכרח לשקול ולהחליט בין רמת כישורים אלו ואחרים. לדוגמא, טנק המוגן היטב כנגד אש האויב, יהיה באופן כללי גדול יותר, כבד יותר ואיטי יותר מטנק המוגן פחות, ולפיכך יהיה גם ניתן לגילוי ופגיעה בנקל. אין הגדרה ברורה וחד משמעית ליסודות המבססים את יכולת ההישרדות של טנק בכל המצבים. השיפוט של המומחים הצבאיים הוא הקובע. בתכנון ה-XM-1 נשען צבא ארה"ב בעיקר על הגנת שריון טובה להגברת שרידותו. משען נוסף לשרידותו של הטנק היא הצלחתו של צבא ארה"ב בפיתוח הנגמ"ש המתקדם MICV והתותח המותקן עליו (Bushmaster) הנחשב למסייע ל-XM-1 בקרב. תותח קל זה (בקוטר 25—30 מ"מ) היה אמור להוות את המקלע המקביל לתותח הטנק, אלא שועדת המחקר והפיתוח המיוחדת של הטנק המליצה להחליפו במקלע 7.62 מ"מ.

באופיון לפיתוח היו תכונות שהן אתגר עצום למתכננים. לשמחת הצבא הושגו בדגמי שתי החברות ביצועים אלו ואף טובים יותר. עם זאת, ניצב ברקע גם הטנק הגרמני החדש לאופרד 2, אשר פותח לאחר שהופסק פרויקט היוקרה האמריקני-גרמני. גם לאופרד 2 יוכנס בספטמבר 1976 כמתחרה נוסף למעגל הבחינה, הניסויים וההערכה של צבא ארה"ב, ולמעשה רק בחודש מארס 1977 לערך תתקבל החלטה סופית בדבר רכישת טנק מודרני חדש לצבא ארה"ב. יש לציין כי בגירסה האמריקנית של הלאופרד 2 (AV) הוכנס תותח 105 מ"מ, לעומת תותח 120 מ"מ שקיים בטנק הגרמני.

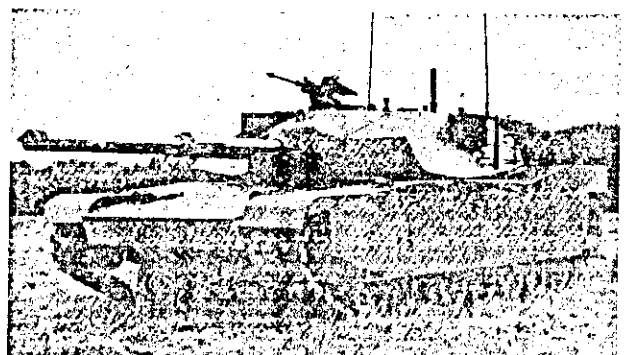
הרקע לפיתוח

השיפורים בטנקים הקיימים לא פוסקים אף לרגע — עובדה הידועה גם בחיל השריון של צה"ל — ולאחרונה אף תוכננה בארה"ב סדרת שיפורים שניה בטנקי פטון M-60. ברם, קיימות דרישות מבצעיות שהתחזקו גם בעקבות לקחי מלחמת יום-הכיפורים אשר אינן ניתנות ליישום בטנקים הקיימים. כיוון שלא ניתן בתוך שנה אחת או אפילו חמש שנים להחליף את כל מערך הטנקים הקיימים בחדישים — הן מסיבות תקציביות והן מסיבות של

XM-1 מתוצרת חברת "ג'נרל מוטורס"

XM-1 מתוצרת חברת "קרייזלר"

כּוּשֵׁר יִיצוֹר — יֵשׁ הֶכְרַח לִפְתּוֹחַ אֶת הַטֶּנֶק הַחֲדָשׁ וְיַחַד עִם זֹאת לְהֹאֲרִיךְ אֶת תְּקוּפַת שִׁירוֹתָם שֶׁל הַטֶּנֶקִּים הַקִּיִּימִים עַל־יְדֵי שִׁפּוּרִים שׁוֹטְפִים.

ב־24 בִּיּוֹלִי 1976 כָּתַב הַמְּבַקֵּר הַכִּלְלִי שֶׁל אֲרֶה"ב דו"ח לְקוֹנְגֶרֶס הָאֻמֵּרִיקָנִי וְבוֹ פִּירָט, בֵּין הַשָּׂאָר, אֶת מִגְרַעוֹתֵיהֶם שֶׁל הַטֶּנֶקִּים מִסְדֶּרֶת M-60, כִּפִּי שֶׁהוֹפִיעוּ בִּמְסַמָּךְ שֶׁל הַצָּבָא מִשְׁנַת 1973:

● הַצִּלְלִית הַגְּבוּהָה שֶׁל ה־M-60 מֵאִפְשֶׁרֶת ל־T-62 הַסּוֹבִיֵּטִי עֲלִיוֹנוֹת מֶה בְּסִיכּוּיִי הַפְּגִיעָה כֹּאשֶׁר שְׁנֵי הַטֶּנֶקִּים נִלְחָמִים זֶה בָּזֶה בַּעֲמָדוֹת בִּמְפָנֶשׁ חֲזִיתִי.

● מֵהִירוֹת הַלּוֹעַ שֶׁל תוֹתַח ה־T-62 בֶּן 115 מ"מ מֵאִפְשֶׁרֶת חֲדִירָה טוֹבָה יוֹתֵר שֶׁל קִלְעֵי בַּעַל אֲנֶרְגִּיָּה קִינֵטִית לַעֲוֹמַת הַקִּלְעִי הָאֻמֵּרִיקָנִי שֶׁל הַתוֹתַח בֶּן 105 מ"מ.

● הַטֶּנֶקִּים מִסְדֶּרֶת ה־M-60 אֵינֶם צְפוּיִים לְשִׁמּוֹר עַל יַעֲלוֹתָם בִּשְׁנוֹת ה־80.

הַצּוֹרֵךְ בְּטֶנֶק חֲדָשׁ הוֹגֵבֵר לֹאֹר מִגְרַעוֹת אֵלֶּה וְכֵן לֹאֹר הַצִּרְכִּים הַבָּאִים:

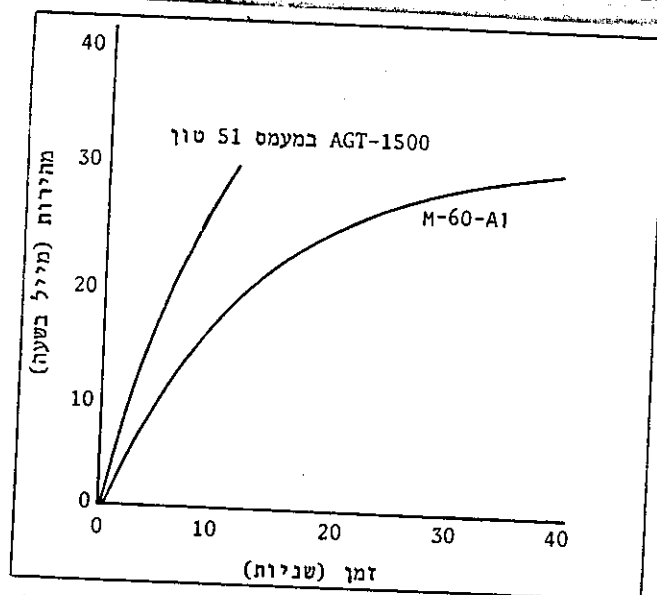
● שִׁרְיֹת גְּבוּהָה בְּמִיּוֹחַד, לֹאֹר עֲוֻצְמַת הַנֶּשֶׁק נִיט הַמְּגוּוֹן שֶׁל הַחֲי"ר, הַתוֹתַחִים הַחֲדָשִׁים בְּטֶנֶקִּים הַסּוֹבִיֵּטִיִּים הַחֲדָשִׁים T-64 ו־T-72 וְהַשְׁחִיקָה שֶׁל טֶנֶקִּים בְּקֶרֶב צוֹרֵךְ זֶה קִיבַל מִשְׁנֵה חֲשִׁיבוֹת בְּתוֹדַעְתָּם שֶׁל כָּל הַצְּבָאוֹת הַמִּפְתָּחִים טֶנֶקִּים, לֹא רַק מִשּׁוֹם הַצּוֹרֵךְ לְשִׁמּוֹר עַל הַהִשְׁקָעָה הָעֲוֻצְמָה בְּטֶנֶק, אֲלָא בַּעֲקָר כִּדִּי לֵאפֹשֶׁר לְטֶנֶק לְבַצֵּעַ אֶת מִלֻּאכְתּוֹ הַהִכְרָעָה בִּיבִשָּׁה עַל אֵף רִיבּוֹי הַגּוֹרָמִים הָעוֹיִנִים בְּשָׂדֵה הַקֶּרֶב מִיִּדְעִיּוֹת שִׁמְסִתְנוּנוֹת לְמַעַרְב נִרְאִים הַטֶּנֶקִּים הַסּוֹבִיֵּטִיִּים הַחֲדָשִׁים כְּבַעֲלֵי כּוּשֵׁר הַגָּנָה שְׁרִיּוֹן שֶׁלֹּא הִיתָה יָדוּעָה בַּעֲבֹר וְהַבְּרִיטִים פִּיתְחוּ עֲבוֹר הַצִּיִּפְטִיִּין שְׁרִיּוֹן עֲמִיד בְּפָנֵי מִטְעָן חֲלוֹל הַמִּכְנוֹה "צִוְּבָהֶם" (רֹאֵה יִדְעָה בַּחוּבֶרֶת זוֹ) וְאֵף הַגְּרַמְנִים מִיִּשְׁשִׁים בְּטֶנֶק לֹאֹפֶרֶד 2 הַגָּנָה שְׁרִיּוֹן מַעֲוֵלָה בְּטֶכְנִיּוֹת חֲדָשׁוֹת. הַפְּרָטִים עַל כֵּךְ חֲסוּיִים, אֵךְ כָּל זֶה מַעֲיֵד עַל חֲשִׁיבוֹת כּוּשֵׁר הַמִּיגוֹן וְהַשִּׁרְיֹת כִּתְנָאֵי לִיכּוֹלַת פַּעֲלוּהָ בְּשָׂדֵה הַקֶּרֶב הַחֲזוּי.

● עֲוֻצְמַת אֵשׁ רַבָּה בְּמִיּוֹחַד כִּדִּי לְהַתְּגַבֵּר עַל מִסּוֹת הַשְּׁרִיּוֹן שֶׁל הַגּוֹשׁ הַסּוֹבִיֵּטִי. עַד הַיּוֹם נִבְנוּ בִּמְרִבִּית הַטֶּנֶקִּים מַעֲרֻכּוֹת יָרִי וּבִקְרַת אֵשׁ לִשְׁם יָרִי מְדוּקָה, בִּתְנוּחָה בְּדֹרֶךְ כִּלְלִי. רַק בַּחֲלָק מֵהַטֶּנֶקִּים הַחוֹתְקֵנוּ גַּם מַעֲרֻכּוֹת יִיצוּב לְתוֹתַח הַמִּקְנוֹת לֹא אִפְשָׁרוֹת מוֹגְבֵּלַת שֶׁל יָרִי תוֹךְ תְּנוּעָה. הַדְּבָר נִבֵּעַ מֵהַעֲדָר פְּתוּרוֹת טֶכְנִלּוּגִיִּים וּבִגְלַל חוֹסֵר הַחֲשִׁיבוֹת שִׁיחֲסוּ לִכְךָ הַמִּתְכַּנְנִים. כִּיֹּם סָבּוּרִים אֲנִשֵּׁי הַשְּׁרִיּוֹן כִּי יָרִי מְדוּקָה תוֹךְ תְּנוּעָה הֵיא תִכְנוּנָה הַכְּרָחִית הַמַּעֲלָה אֶת יִכּוֹלַת הַהִשְׁמָדָה שֶׁל הַטֶּנֶק לְרַמָּה שֶׁלֹּא הִיתָה יָדוּעָה עַד כֹּה. בְּכֵךְ יִנוּצַּל פֶּרֶק זְמַן נִיכָר בַּמַּהֲלָךְ הַקֶּרֶב בּוֹ לֹא הָיוּ הַטֶּנֶקִּים שֶׁל הַיּוֹם מְסוּגָלִים לְהַפְעִיל בַּעֲלִיּוֹת אֶת חִימוּשֵׁם הָעֵיקָרִי — הַתוֹתַח. גַּם בַּתְּחוּם דִּיקוֹק הִיָּרִי וְכּוּשֵׁר הַבִּיצוּעַ שֶׁל תַּחֲמוּשׁוֹת — בַּעֲקָר תַּחֲמוּשׁוֹת נִיט — הֵיא צוֹרֵךְ לְחֻשׁוֹב בְּמוֹשְׁגִים מִתְקַדְמִים, וּמִיּוֹתֵר לְהַזְכִּיר אֶת חֲשִׁיבוֹת לוחֶמֶת הַלִּילָה, יִכּוֹלַת פַּעֲלוּהָ בִּתְנָאֵי לוחֶמֶת אֲבִ"כ וְעוֹד.

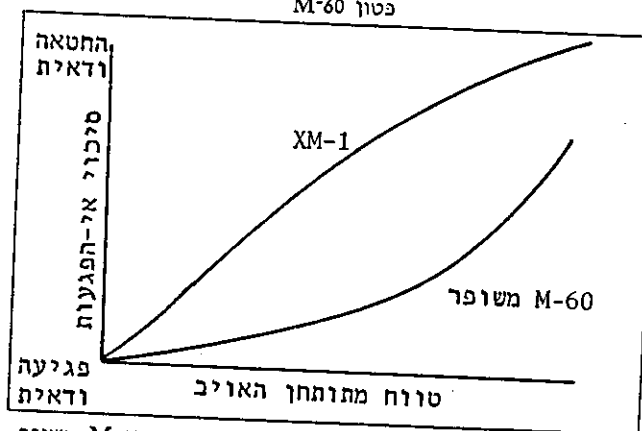
● נִיידוֹת מַעֲוֵלָה כִּדִּי לְהַגְבִּיר אֶת מֵהִירוֹת הַהִתְקַפָּה שֶׁל הַטֶּנֶק וְכֵן לֵאפֹשֶׁר לוֹ לְנַצֵּל אֶת זִרְיָאוֹתָיו וְכּוּשֵׁר הַתְּנוּעָה שְׁלוֹ כֹּאמְצָעִי לְשִׁפּוּר יִכּוֹלַת הַהִשְׁרָדוֹת בְּקֶרֶב. אֲמֵנִם הַמֶּרְכָּב הַזֹּחֲלִי שֶׁל כָּל הַטֶּנֶקִּים הַקִּיִּימִים מֵאִפְשֶׁר לָהֶם לָנוּעַ בִּתְנָאֵי קֶרֶקֶע קָשִׁים, אֲלָא שִׁמְהִירוֹת תְּנוּעָתָם וְזִרְיָאוֹתָם לֹא הָיוּ גְבוּהִים כִּפִּי שְׁנִיתָן לַצִּפּוֹת. זֹאת, בְּגִלַּל מְנוּעִים בַּעֲלֵי הַסֶּפֶק קָטָן מְדִי וּבְגִלַּל סִלְטוּלֵי הַצּוֹתָּת אֲשֶׁר מְנַעוּ אֶת נִיצוֹל מִלּוֹא הַהֶסֶפֶק שֶׁל הַמְּנוּעַ.

● יִכּוֹלַת לַחִימָה מְמוּשַׁכֶּת וְרֻצּוֹפָה וּבְמִילִים אַחֲרוֹת, "אוֹרֶךְ נִשִּׁימָה". קֶרֶבּוֹת רַבִּים מְגִיעִים לִידֵי הַכְּרָעָה רַק בְּגִלַּל הָעוֹבְדָה שֶׁאֵחָד הַצְּדוּדִים מוֹתֵשׁ עוֹד לְפָנָי שֶׁהוֹשְׁמָדוּ כָּל כְּלֵי נִשְׁקוֹ אוֹ אִזְלָה תַּחֲמוּשׁוֹת. הַטֶּנֶקִּים הֵם הָאֲלֻמֵּנֶט הַיִּבִּשְׁתִּי הַמְּגִיעַ לְכִדִּי נִיצוֹל זְמַן מְמוּשָׁךְ יוֹתֵר מִכָּל אֲלֻמֵּנֶט אַחֵר בַּתוֹךְ פֶּרֶק הַמַּלְחָמָה. גַּם עוֹבְדָה זוֹ הוֹכַחָה שׁוֹב בַּלְחִימַת הַשְּׁרִיּוֹן שֶׁל צֶה"ל בַּמַּלְחָמָה יוֹסִדִּהִכִּיפּוּרִים. מִשּׁוֹם כֵּךְ עַל הַטֶּנֶקִּים לִהְיוֹת בְּנוּיִים בְּצוּרָה שֶׁתִּקְנָה לֵאנִשֵּׁי הַצּוֹתָּת תִּנְאֵי פַּעֲלוּהָ הוֹלָמִים לְצַד עֲצֻמָּאוֹת לּוֹגִיסְטִית מְמוּשַׁכֶּת כִּלְלִי הֵאֲפֹשֶׁר בְּדִלְקָה, תַּח־מוּשֶׁת וְכו'.

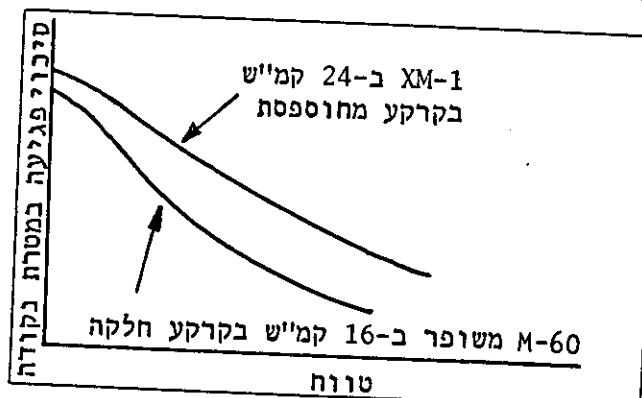
● אֲמִינוֹת תַּחֲזוּקָתִית גְּבוּהָה הַמִּתְבַּטָּאֹת בַּכְּמוֹת הַטֶּנֶקִּים הַכְּשִׁירִים לְלַחֲמָה בְּכָל רֹגַע וְרֹגַע מִתּוֹךְ סֶה"כ כְּמוֹת הַטֶּנֶקִּים שֶׁל הַצָּבָא. כּוּשֵׁר תַּחֲזוּקָתִי זֶה מוֹתָנָה בְּמִידָה רַבָּה בַּמַּעֲרָךְ כּוֹח־הָאָדָם הַחִימוּשִׁי וּבְצִיּוֹךְ שִׁבְרָאוֹתָיו, אֵךְ לֹא בֵּהֶם בְּלִבָּד. צִרְכֵי הַתַּחֲזוּקָה, "הַאִישִׁיִּים" שֶׁל הַטֶּנֶקִּים הַמוֹגְדָּרִים עַל־יְדֵי הַמִּפְתָּחִים וְהַיִּצְרִיִּים, קוֹבְעִים לֹא

הַתּוֹצָאָה הַמְּזִינִיקָה שֶׁמְקַנָּה מְנוּעַ טוֹרְבִּינָה בַּהֲשׁוּאָה לַתּוֹצָאָה שֶׁל פֶּטוֹן M-60

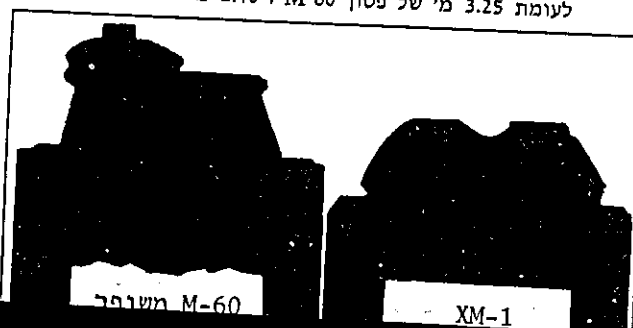

סִיכּוּיִי הַהִיפְגָּעוֹת הַנִּמּוֹךְ שֶׁל XM-1 בַּהֲשׁוּאָה לַפֶּטוֹן M-60 מְשׁוּפֵּר

סִיכּוּיִי הַפְּגִיעָה שֶׁל XM-1 בַּתְּנוּעָה מֵהִירָה יוֹתֵר וּבִקְרַעֵק מַחוּסְפֶּסֶת עוֹלָה עַל זֶה שֶׁל M-60 מְשׁוּפֵּר הַנֵּעַ לֹאֵט יוֹתֵר וְעַל קֶרֶקֶע חֲלָקָה

הַצִּלְלִית הַנִּמּוּכָה שֶׁל XM-1 בַּהֲשׁוּאָה לֹאֵשׁ שֶׁל טֶנֶק הַפֶּטוֹן מְדִגִּימָה תְּפִיסָה חֲדָשָׁה וְסִיכּוּיִי הִיפְגָּעוֹת נִמּוֹךְ. גְּבוּהָה שֶׁל XM-1 הוּא 2.35 מ' לַעֲוֹמַת 3.25 מ' שֶׁל פֶּטוֹן M-60 ו־2.40 מ' שֶׁל T-62

השוואת נתונים של טנקי XM-1, לאופרד 2 ופטון M-60-A1

התכונה	הדרישה	XM-1 דגם קרייזלר	XM-1 דגם ג'י.מ.	לאופרד 2 AV American Version	M-60-A1
מידות ומשקלות					
משקל ערוך לקרב (טון)	52.6—44.4	52.6	52.6	54.5	49.7
לחץ קרקע (ק"ג/ס"מ ²)	—	?	0.84	0.91	0.79
אורך גוף (מ')	—	7.80	7.62	7.45	0.95
רוחב (מ')	3.66—3.05	3.56	3.66	3.54	3.63
גובה עד גג הצריח (מ')	2.41—2.29	2.35	2.41	2.45	3.25
מנוע					
תוצרת	—	AVCO Lycoming	Teledyne	MTU	Teledyne
סימון	—	AGT-1500	Continental	MB873 Ka-500	Continental
סוג	—	טורבינת גז	מנוע דיזל עם	מנוע דיזל עם	דיזל
הספק (כ"ס) בסבל"ד	—	1500 כ"ס	2600/1500 כ"ס	2600/1520 כ"ס	2400/750 כ"ס
הפסדי הספק לקירור (כ"ס)	—	30	160	220	1
מספר צילינדרים ומבנה מנוע	—	טורבינה עם גל חופשי	V 12/120°	V 12/90°	V 12/90°
סוג קירור	—	אוויר	אוויר	נוזל	אוויר
נפח מנוע (ממ"ע)	—	1.17	3.64	1.47	3.84
משקל מנוע (ק"ג)	—	997.9	2029.9	2360	2131.9
ביצועים					
תאוצה 0—32 קמ"ש (שניות)	9—6	7.0	8.2	1	15
מהירות שיוט (קמ"ש)	48—40	56	56	55	19—16
מהירות מירבית (קמ"ש)	80—64	72	77	68	48
מהירות בשיפוע 10% (5.7°) (קמ"ש)	40—32	40	?	34	17
מהירות בשיפוע 60% (31°) (קמ"ש)	8—5	7.5	?	8	2.4
כושר טיפוס מדרגה (מ')	—	1.07	0.91	1.15	0.91
כושר מעבר תעלה (מ')	—	2.74	2.29	3.00	2.59

סביר להניח כי הוא בעל דופן כפולה וכי במרווח בין הדפנות מושם חומר מיוחד במגמה להמעיט מהשפעת המטענים החלולים. הצבא הגדיר כי המינימום הנדרש ל-XM-1 הוא עמידות בפני קליעי ח"ש או חלול טובים יותר מאלו הקיימים כיום אצל הסובייטים. במעבדות המחקר הבליסטי של הצבא (BRL — Ballistic Research Laboratories) ייצרו במיוחד קליעי ח"ש וחלול המוגדרים כטובים יותר מאלו הצפויים אצל הסובייטים באמצע שנות ה-80, ובמהלך הניסויים נורו רבים מהם על השריון המיוחד. בהתחשב במגבלות המשקל, קשה לשפר באופן משמעותי את שריון גחון הטנק מפני מיקוש, מה גם שאין מספיק אמצעים ושיטות להגן על החללים והמתלים אשר פגיעים למיקוש יותר מן הגחון. הטקטיקה האמריקנית מבוססת על פינוי שדות מוקשים לפני חצייתם ולכן שאלת ההגנה ממיקוש יורדת בחשיבותה.

הרוחב המירבי של ה-XM-1 הוא 3.66 מ' (144 אינץ') ורק חברת ג'י.מ. הגיעה בדגם שלה לרוחב זה. ניתן להטיס שני טנקים XM-1 במטוס צבאי C-5A ("גלקסי"), אך רוחב זה אינו מאפשר למטוסי ענק אזרחיים מטיפוס בואינג 747 או DC-10 לשאתו, ולעובדה זו משמעות חשובה בהקשר למימוש צרכים אסטרטגיים האופייניים לצבא ארה"ב. באשר לאחזקה, אין עדיין נתונים מדויקים, אף כי הצבא האמריקני חוזה שתידרש לא יותר משעת תחזוקה אחת לכל שעת פעולה. למנוע הדיזל של חברת Teledyne Continental מסוג AVCR 1360-2 המותקן בדגם הטנק של חברת ג'י.מ. יש

פחות, לדוגמה: אם בעבר היה צריך לשפץ מנוע לאחר 100 שעות פעולה, הרי כיום עושים זאת בטנקים מסוימים כעבור 300-400 שעות והדרישות החדשות הן גבוהות עוד יותר. יתכן שדרישות אלו נשמעות שגרתיות ומאפיינות למעשה דרישות אלמנטריות, אלא שהביצועים שהושגו בפיתוח ה-XM-1 בעקבות דרישות אלו פותחים עידן חדש בתולדות הטנק.

דרישות התכנון

לחברות המתחרות על פיתוח הטנק ניתנה מידת מה של חופש בקביעת התכונות, אך מספר נושאים הוגדרו באופן מדויק והחלטתי: מחיר, משקל כללי (של טנק מצויד וערוך לקרב), רוחב מירבי, אמינות טכנית, זמינות המרכיבים, כושר תחזוקה ואורך חיים. המחיר המירבי לטנק בייצור שוטף נקבע ל-752 אלף דולר (במחירי 1976). מזה 57 אלף דולר מיועדים לרכישת ציוד ממקורות ממשלתיים (תחמושת, קשר וכו'). המשקל המירבי של הטנק הועלה במהלך הפיתוח (בכ-4 טונות) והגיע לכדי 52.4 טונות, על מנת לענות על דרישות הצבא להגדלת הגנת השריון. לעומת ה-XM-1 הגיע משקלו של הלאופרד 2 ל-54.5 טון. זאת, בגלל התאמת הצריח לקליטת תותח עב קליבר בן 120 מ"מ עם קדח חלק במקום התותח המקובל בן 105 מ"מ המשמש ב-XM-1. מהו שיעור הגנת השריון הנדרש לטנק XM-1? השריון הוא מפלדה מעורגלת, אולם מתוגבר במקומות מסוימים בשריון מיוחד. כמו כן

לאפשר זאת, חייבת מערכת ההסעה להיות בעלת קפיציות מיוחדת וכושר רב לספוג זעזועים, כך שצוות הטנק לא יחוש בטלטולי הנסיעה וישמור על רענונותו. גם תותח הטנק יהיה יציב יותר ויאפשר לצפות במכשירי הכינון הצמודים אליו ולבצע ירי יעיל בתנועה. בדגם קרייזלר שבעה גלגלי מרכב בכל צד. הם עשויים אלומיניום ונתמכים בצירי פיתול חדישים הכוללים בולמי זעזועים פנימיים במרכובים מס' 1, 2, 7. הזחל עצמו עשוי פלדה. בדגם של ג.מ. שישה גלגלי מרכב גדולים בעלי צירי פיתול מחוזקים במרכובים מס' 3, 4, 5 ובמתלה הידרופניאומטי במרכובים מס' 1, 2, 6. מתלה זה פותח במקור עבור הטנק XM-803 שהיה פחות יומרני מ-MBT-70, אך גם הוא נגזר בשל שיקולים תקציביים. גם כאן המרכובים עשויים אלומיניום ובזחל הפלדה יש כריות גומי הניתנות להחלפה.

ההבדל המשמעותי ביותר הוא ביחידת ההנעה של הטנקים. חברת ג.מ. בחרה במנוע דיזל בעל יחס דחיסה משתנה, אף הוא תולדה של פיתוח המנוע של MBT-70 משנת 1963. לדברי החברה לא מושג היחס משקל מנוע/הספק מנוע של 1.35 ק"ג/כ"ס על-ידי מנוע דיזל אחר בעולם. יתרון אחר של יחס דחיסה משתנה הוא הכושר להתניע בטמפרטורות נמוכות מאוד (-31.7°C) ללא צורך במתקני חימום. זוהי תכונה המעידה על חשיבה אסטרטגית של יכולת פעולה בתנאי זירה שונים וקשים ברחבי תבל. לאחר שינויים מסוימים קיימת אפשרות להגיע במנוע זה להספק של 1,800 כ"ס. חברת ג.מ. בחרה במנוע זה מתוך הערכה כי הוא נותן ביצוע מירבי תוך סיכון טכני מזערי, כל זה במחיר נמוך. חברת קרייזלר, לעומתה, נקטה גישה חדשנית ובחרה במנוע טורבינה עליו הוכרז כי הוא מסוגל להגיע להספק של 2,000 כ"ס בהוצאות מינימליות לתפעול ובנוסף על כך מספק לטנק תאוצה גבוהה יותר וזריזות רבה יותר. בעיות שהתגלו במהלך פיתוח המנוע נפתרו כולן וההיסוסים שהיו בכמה חוגים נעלמו לאחר שהמנוע עבר בהצלחה את "מבחן 400 השעות" של נאט"ו (שוה ערך ל-9000 מייל) וכן את ניסויי התחרות באברדין* במהלך 3000 מייל של ניסויי סבילות. משקיפים זרים הביעו את התרשמותם הרבה מהעדר מוחלט כמעט של רעש מנוע ועשן בדגם המנוע של קרייזלר. החברה מצביעה על יתרון חשוב לתחזוקה: במנוע הטורבינה קטן מספר החלקים בכ-30% לעומת מנוע הדיזל. מנוע הטורבינה צורך אנרגיה מועטה יותר לקירור והוא מגיע להספק נטו מירבי של 1,470 כ"ס בהשוואה לטנק הספק נטו של 1,340 כ"ס במנוע הדיזל של ג.מ. המופק כעבור זמן כפול או משולש. שתי החברות משתמשות באותה הממסרת המקשרת בין המנוע לגלגל המניע של הזחל — ממסרת X-1100 Alleison תוצרת ג.מ. ממסרת זו מכילה ארבעה הילוכים קדמיים, שניים אחוריים, בלם אינטגרלי, היגוי משתנה רציף ויכולת ביצוע סיבוב ברדיוס אפס!

סיכום

אף לאחר שהתקבלה ההחלטה, אין חברת קרייזלר יכולה לנשום לרווחה כיון שעל הפרק עומדת עדיין בחינת הלאופרד 2 שאינה משוללת נימה פוליטית. אף אם ידחה הפנטגון את הטנק הגרמני כמערכת שלמה, עדיין קיים סיכוי טוב לאמץ את מנוע הדיזל שלו מתוצרת MTU בעל הספק של 1,500 כ"ס והממסרת מסוג Renk במגמה לקדם תכניות לקידום האחידות בקרב צבאות נאט"ו. לאור הופעת הטנק הרוסי החדש, עדיין יתכנו ויכוחים מרים באשר לתותח; כרגע נראה כי ארה"ב מעדיפה את התותח 105 מ"מ בעל התחמושות החדשות עקב הביצועים המשופרים שמקנות תחמושות אלו וכן עקב שכיחותו בצבאות נאט"ו (פרט לטנק הבריטי ציפטיין בעל תותח 120 מ"מ). ארה"ב, ואיתה המערב כולו, זקוקים לטנק חדש הפותח עידן חדש במושגי לוחמת הטנקים. הנתונים מבטיחים מאוד וצריך רק לקוות כי ה-XM-1 יגיע לפסי הייצור ובקצב מלא.

* שדה ניסויים בארה"ב — ה מע"ר.

אמינות פעולה של 3,250 מיילים בממוצע בין תקלה לתקלה. חברה זו סבורה שבייצור שוטף יהיו למנועים מתוצרתה סיכוי של יותר מ-90% להגיע לאמינות של 6,000 מיילים בין תקלה לתקלה. כל המכללים הטעונים טיפול ואחזקה (כגון מסנני דלק, שמן, מדיד שמן) מותקנים כך שהגישה אליהם קלה, מהירה ופשוטה מבחינה, ובכך יש תרומה רבה לקיצור משך האחזקה בדריג השדה. בדגם של חברת קרייזלר מותקן מנוע טורבינה גז מסוג AGT-1500 (מתוצרת חברת AVCO Lycoming) שהוכרז עליו כבעל אמינות של 12,000 עד 18,000 מיילים ללא תקלה. משך החיים בין שיפוץ מנוע אחד לשני מגיע לכדי 1,800 שעות, ולטענת חברת AVCO, הוא גדול פי שלושה (!) מזה של המנוע שהותקן בדגם הטנק של ג.מ.

להלן עיקרי התכונות הנדרשות אשר הוגדרו למפתחים במסמך היסוד: חימוש עיקרי — תותח 105 מ"מ; מקלע מקביל — 7.62 מ"מ; נשק מפקד — מקלע רימונים בעל מהירות לוע גבוהה (ובינתיים מקלע 0.5"); נשק הטען קשר — מקלע 7.62 מ"מ. בנוסף לכך הוגדרו עוד 19 דרישות לתכנון המובאות כאן עפ"י סדר החשיבות, כשבכל אחת מהן היה על המתכנן להציג התקדמות בולטת בהשוואה לטנקי פטון M-60: שרידות של הצוות; כושר חיפוש ואיתור מטרות; סיכויי פגיעה בכדור ראשון ושני; זמן לכינון ופגיעה; ניידות בשטח; שילוב של החימוש תמשני; שרידות של הציוד; תנאי סביבה; צללית; תאוצה ותאוסה; מלאי תחמושת בבטן; גורמי הנדסת אנוש; אפשרויות ייצור (של הטנק ומערכותיו); טווח פעולה; מהירות; מכשירי בקרה; פוטנציאל לשיפורים; ציוד עזר; תעבורה.

ביצועים

על מידת הצלחתן של החברות המתחרות בהגשמת האופיון הנדרש ניתן לעמוד מתוך הטבלה המסכמת. קשה יותר לעמוד על מידת יישומן של 19 הדרישות שפורטו, ובמיוחד קשה הדבר באשר לדרישה הראשונה של שיפור ניכר בשרידות הצוות. פרט ללוחות השריון החיצוניים הגלויים, אשר נועדו לסכל את פעולתם של מטענים חלולים (טילים נ"ט, פגזי טנקים, בזוקות וכו'), אין הצבא מוכן למסור פרטים כלשהם על המחשבות, תומרי הבניה והמבנה. רמז על המבנה נמסר מפי מנהל הפרויקט, הגנרל רוברט ביר שגילה כי החלוקה לתאים (במבנה הפנימי) מקטינה את השפעת הפגיעה הישירה בתאי תחמושת או דלק ומאפשרת לצוות ולטנק להמשיך ולפעול. יתר על כן, סיכויי ההיפגעות הוקטנו אף הם בזכות צלליתו הנמוכה וזריזותו המשופרת.

לדברי הצבא הושג שיפור מדהים בעוצמת האש של תותח ה-105 מ"מ על-ידי פיתוח כדור חודר שריון חדש מדגם XM-735-E1. המשיג יציבות בעת מעופו בעזרת סנפירים (במקום הסחרור, כמקובל). פיתוח הדגם המתקדם שלו (E2) השיג כושר חדירה גדול יותר ביחס לטווח, והדגם XM-774 מגלה ביצועים גבוהים עוד יותר הודות ל"דלתא 24", גרעין האורניום הקטן שלה. הייחוד שבמתכת אורניום הוא משקלה הסגולי הגבוה (18.7 לעומת 7.9 בפלדה) המאפשר להשיג אנרגיה קינטית גבוהה יותר בגוף נתון. ללא תלות בתחמושת, תיכננה כל אחת מהחברות המתחרות מערכת בקרת אש חדשה בתכלית. המערכות של שתיהן מאפשרות לטנק הנמצא בתנועה או בתנועה במהירות בינונית על סוגי קרקע שונים, לבצע ירי מדויק מאוד על מטרות נייחות ונעות. מערכות אלו אינן דומות אך שתיהן כוללות כוונות מיוצבות ותותח מיוצב באופן כזה שכל אשר נותר לתותחן הטנק הוא להציב את צלב הכינון על המטרה, למדוד טווח (בעזרת מד-טווח לייזר המצורף למחשב ירי בליסטיספרתי מתוצרת חברת יו), להציב את סוג התחמושת במחשב וללחוץ על ההדק.

באשר למערכות הסעה, אימצה כל חברה פיתרון שונה של מערכת מתלים, כדי לעמוד בדרישה של כושר תנועה טוב במהירות של כ-40 קמ"ש בשטח משופש. כושר תנועה טוב פירושו יכולת למצות את מלוא הספק המנוע גם בתנועה על שטח בלתי חלק. על מנת

הרהורים על הפתעה

רב אלוף (מיל') חיים לסקוב

ההפתעה במלחמה ימיה כימי עולם. אנו יודעים על הפתעה על-ידי הסתרת הכוונה; על-ידי סודיות ההכנות; על-ידי ביצוע הבלתי אפשרי כמעט (הפריצה והתקפת הנגד בארדנים) ועל-ידי שימוש בכלי נשק חדשים ושיטות חדשות (הרומאים ידעו שלחניבעל ישנם פילים אבל ברחו מפניהם כי לא ידעו כיצד להילחם בהם); שיטת המלקחיים של חניבעל בקרב קנה; במלחמת העולם הראשונה ידעו הבריטים שהגרמנים פיתחו גז כנשק, אבל נסו מפניו כי לא ידעו כיצד להתגבר עליו; הגרמנים ידעו על הטנק שהבריטים מפתחים אבל נסוגו מפני הטנקים כי לא ידעו איך להילחם בהם; הבריטים והצרפתים ידעו כי הגרמנים מיישמים את המלצותיהם של פולר ולדל הרט בלוחמת שריון וראו את פעולתם בפולין, אבל התנגדותם נשברה, כי לא ידעו כיצד להילחם, בטנקים ובשיטת מלחמת הבוק שהגרמנים פיתחו.

כאשר מצביעים על ערכה של ההימנעות מהפתעה מקובל לקבוע: „כל חייל יודע שכל כוח, ויהיה גדולו אשר יהיה, יש תמיד לאבטח נגד הפתעה על-ידי מוצבי חוץ, משמר קדמי, אגפי ועורפי, ויש לעשות כל מאמץ כדי לקיים תצפיות וחשמו"עים הדוקים על תנועות האויב וכך להשיג מידע... ותמיד הבלתי צפוי הוא דבר רגיל במלחמה". מספרים על פון מולטקה הזקן, שבשעת דיון עם קציני מטה על הערכת-מצב-מפקד שהכינו בשבילו, העיר: „רבותי, אני שם לב שלאויב פתוחות תמיד שלוש אפשרויות, אלא שהוא בוחר ברביעית". כל חייל צריך להיות מוכן לפגוש בהתקפה מכל כיוון. אין פירוש הדבר שעליו להישען על גייסות מאבטחים, אלא בעיקר על כך שעליו להיות נתון בהתבוננות שכלית ושתהיה לו תכנית מוכנה. זה

כתוב בכל הספרים ובכל זאת הפתעה!

ב„מעריב" של 1 באוגוסט 1975 קראתי את הרצאתו של רב-אלוף (מיל') חיים ברלב לפני החברה להיסטוריה צבאית ליד אוניברסיטת תל-אביב על נושא ההפתעה. כאשר סיימתי את הקריאה נותרה בי הרגשה שמשוה חסר או אינו ברור. חזרתי וקראתי, אך הרגשה זו נתחזקה בי. החלטתי ללמוד מחדש את נושא ההפתעה ולחזור לשם כך לבחינתם של כמה קרבות.

המונח הפתעה, בשונה מהמונח התקפה, הוא מונח פתוח: כל כמה שייכלל בו, ובכלל זה גוונים שונים של הפתעה, תמיד ניתן יהיה למצוא גוונים רבים נוספים. הפתעה היא מונח פתוח גם במובן זה שכל מלחמה והפתעותיה שלה; לעיתים מתגלים בה תכני הפתעות שמפקדים במלחמות קודמות היו רחוקים מלמצואם בנסיון העבר. מסיבות מובנות, לא אכנס לויכוח אם

הדברים נאמרו בהרצאה לזכרו של סא"ל אהוד אלעד שנפל במלחמת ששת הימים.

ההפתעה במלחמת יום הכיפורים היתה נעוצה בעיתוי. אזכיר רק את מה שפורסם על-ידי ועדת אגרנט, ובאשר ליתר — נמתין עוד 27 שנה כאשר יופיע הדו"ח בשלמותו. ממה שפורסם באותו דו"ח מתקבלת התמונה שההפתעה נתאפשרה ביום הכיפורים בגלל צירוף דברים, בכלל זה דבקות בקונ"ספציה שתינתן אתראה של כוונת התקפה, ושיינתן זמן מספיק שיאפשר לגייס את אנשי המילואים. משלא ניתנה אתראה כזו, הוסק ש„הסבירות נמוכה" להתקפה, ולא נעשו כל הכנות לקדמה, אפילו היא ב„סבירות נמוכה". כן לא ניתנה הדעת לאתראות אחרות, שהצביעו כי מלוא כוחות האויב היו פרוסים במערך חירום והכיוון — ישראל!

ניתוח תכונות
כאשר קראתי את ההרצאה של רב-אלוף ברלב על ההפתעה מצאתי עצמי חולק גם על כמה תפיסות בכל מה שקשור בהפתעה הנכונה מ„טעות של הצד המופתע", אם מפני „הערכה בלתי נכונה של תופעות וידיעות אמיתיות", אם מפני „ליקוי מודיעין". לדעתי קביעה זו היא כוללת כל כך, עד שהיא מחטיאה את איתור הסימפטומים והגורמים להם. כוונתי בעיקר לדברים כמו „הנחות שהאויב לא יעשה או אינו מסוגל", שאינם מנתחים את הנושא ומסתפקים בקביעת העובדה. בהרצאת ברלב חסרו לי דברים על פעילות אויב בדרך של דיסאינפורמציה: הזרמה בצינורות דיפלומטיים — באמצעי תקשורת, בצינורות מודיעין ובמגעים אישיים — של מידע עובדתי ואתראתי, חצאי אמת ורכילות, יחד עם זרימת מידע אחר, ובדרך זו יצירת „המולת רקע" שתקפה את ערכן של ידיעות אמת רלבנטיות, תגרום להסחת תשומת לב, ובסופו של דבר — להטעיה. רב אלוף ברלב גם נמנע מלנתח את נושא ההפתעה דרך האספקט של ניתוח תכונות כגון חולשות אישיות וחולשות אופי הן של הפרט, הן של המפקד בצבא, והן של המדינה (צ'מברליין לפני מלחמת העולם השנייה). על הפרט ידועות לנו תופעות כמו מחסום שכלי ומושגי, כאילו קמה חומה סביב לשכל המונעת ממנו לקלוט ולהבחין בבעיה, או למצוא לה פיתרון, בדומה לחייל בתצפית המסתכל ואינו רואה, שומע ואינו מאזין, מדבר אבל אינו מדווח.

מקובל עלינו לגלות הבנה ומשגים של הבודד המעריך והמחליט, אך אנו פוטרם משגים של מנהיג ועוזריו, מפקד והמטה שלו במילים: „אלו היו גנרלים סתומים שהתכוונו למלחמה שעברה". מי שקרא את הספר המדהים The Best and the Brightest של דוד הלבנשטיין (הטובים והמבריקים ביותר) — על הבית הלבן וסגל עוזריו של הנשיא קנדי, נחשפת לפניו תמונה אחרת — תמונה של חבורה, מנהיג ועוזריו, שכל אחד מהם מוכשר, אבל התופעות המתרחשות בחבורה — אם כקבוצת פקודות או דיון נשיא ויועציו — הן מחרידות. רבים המקרים שניתנה פקודה להיות מוכן להפתעה, או שבאה פקודת אתראה למתקפת פתע, או להכנות למתקפה כזאת, מבלי שיוודעים מתי תקרה. למפקד שקיבל אוהרות אלה כאילו חסרה הערכה מציאותית לטיבה של ההפתעה ולנוקים שהיא עלולה לגרום. במקום להכין תכניות צבאיות גם לאפשרויות של „סבירות נמוכה", באה במקרים רבים כאלה „שלוה". מה שקורה כאן הוא שלעיתים, בתנאי אי ודאות, מייחסים לאויב את מה שאנו מדמים, ובכך יוצרים מצב של כמעט ודאות לפי

אדמיראל קימל

רוחנו. נושא זה מעסיק אותי גם מבחינת תלישותה של המחשבה מהמציאות. סיפר לי האלוף טל: במלחמת השחרור חזרת יחידה ממארב לאוטובוס ערבי מבלי שהרשג היעד – הריסת האוטובוס על נוסעיו. כאשר נשאלו הבחורים מה קרה, ענו: „המוקש פעל יוצא מן הכלל. האוטובוס אמנם לא נפגע, אבל השגנו את עקרון ההפתעה“... זאת תלישות מן המציאות! אנו רגילים לדבר על הפתעה בזמן, במקום ובנושא. כך אנו מנתחים אירועים. אולם אני רוצה לעמוד על הפתעות מהיבט אחר, אשר לפיו ישאלו את עצמם אלה שהשתתפו בכישלון שבא בגלל הפתעה: „איך זה שלא הבחנו? אין אנו טפשים, איך נפלנו בפח?“ אדון בכך לפי הקרבות מהם למדתי לקחים: נמל הפנינים, צפון קוריאה ומפרץ החזירים. בכל המקרים הללו היתה הפתעה מוחלטת מבחינת הכיוון, העוצמה והשיטה. אף כי היו אתראות, לא נעשו כל הכנות לקדם את ההפתעה.

נמל הפנינים

ב-7 בדצמבר 1941, החלה תקיפת מטוסי קרב יפניים את בסיס הצי האמריקאי שבנמל הפנינים, באוקיינוס השקט. המלחמה שהתחוללה באותה עת באירופה הפכה להירת מאז מלחמת העולם השנייה. מה קרה בנמל הפנינים? בלילה של 6 בדצמבר 1941, 12 שעות לפני שהיפנים תקפו את נמל הפנינים, נכח אדמיראל ה.א. קימל, מפקד הצי האמריקני באוקיינוס השקט, בארוחת ערב שערך חברו, תת אדמיראל ה.ד. לירי ואשתו, בה השתתפו מפקדים מהצי עם נשותיהם. ליד האדמיראל ישבה אשתו של אדמיראל הולז, שקיבל פיקוד על כוח משימה במזרח הרחוק. במהלך השיחה אמרה גב' הולזי שהתקפה יפנית היא ודאית, אך כפי שמישהו שנכח שם העיר: „כל אחד חשב שהיא מטורפת“. בעדותו אמר תת אדמיראל לירי: „הרעה השלטת בפיקוד הגבוה של הצי היתה שהמצב מאפשר התרכיזות באימונים על חשבון אבטחה“. האחראים על הגנתו של נמל הפנינים, בפיקודו של אדמיראל קימל, היו חבורת יעילה ווליאית. והנה, בכל זאת, כאשר שאלו את אדמיראל קימל: „האם ניתנה מחשבה כלשהי לאפשרות של התקפת פתע יפנית?“, ענה: „הרגשנו שהדבר רחוק, ואמונתנו היתה חזקה שהצי יקבל אתראת על כל סכנת של התקפה אוירית“. היחסים בין קימל ויועציו היו הדוקים. זאת היתה קבוצה אינטימית עם דרגת לכידות גבוהה, עם רגש נאמנות חזק למנהיגם. יחסי הקירבה התבטאו לא רק במסגרת התפקיד אלא גם במישור החברתי. בין קציניו, בכירים כוטרנים, ובהם אדמיראל קימל להערכה רבה, שגבלה בהערצה, „זאת היתה חוויה לעבוד בשביל מפקד דורש ומבין כזה“ אמרו. כאשר קבע קימל בפני קציניו שהיפנים עשויים לתקוף באיזה מקום ענו לו כולם „שזה בודאי לא יכול להיות נמל הפנינים“. כך החליטו ביום שבת שהם „עשו מספיק“. קצין אחד, ממעריציו של אדמיראל קימל, בתשובה לשאלה „אם התחשבו בכלל בדו"ח שהוכן על ידי שני טייסים במרס 1941, שהתקפת פתע אוירית אפשרית מנושאות מטוסים“, ענה בוז הלשון: „שקלנו נקודה זאת, אבל איך שהוא חשבנו שזה לא יכול לקרות כאן; שהיפנים לא יממשו סיכוי כזה“. מעדות יועציו של אדמיראל קימל נובע שדה האמינו ופעלו מתוך החלטיות כי נמל הפנינים אינו פגיע, ממש עד לרגע שהפצצה היפנית הראשונה התפוצצה! הועדה

החוקרת מצאה „שלא היה כל בסיס [למחשבה על] חסינות מהתקפה“.

הנחות אלה התבססו על תפיסה שמצאה ביטוי בקביעות נדרשות כגון ש„יש לאויב היפני כוונות זדון נגד אמריקה“, אבל ש„מנהיגיו חלשים מכדי להוציאן מהכוח אל הפרעל“ וש„אין לקחת ברצינות התקפה הרסנית על ידי מדינה מדרגה שלישית המתפארת בקולי קולות וקוראת תגר על הענק האמריקני!“ יתר-על-כן, המודיעין האמריקני ידע מראש את כל הדרוש על התכניות הצבאיות היפניות, לאחר ששוברי הקוד של ארה"ב פיענחו את הקוד היפני ואיפשרו מידע מלא וברור על כל הרעיונות של ממשלת יפן. תמונת המודיעין היתה, איפוא, שלמה: נתקבלו אתראות שיפן מכינה התקפות מסיביות, ודובר על כיוון גואם והפיליפינים. אתראות אלה הועברו גם לנמל הפנינים, אף-על-פי שלא צויין בהן היכן יכו היפנים. שיקולים קולקטיביים מוטעים שהיו מבוססים על משאלות לב, היטו בסופו של דבר את הכף לכיוון אי מתן תשומת לב ראויה לאתראות אלו.

כאשר הופיעו המטוסים היפניים, אפילו לא נשמע צופר האזהרה! באותו יום ראשון היו רוב אנשי הצי בחופשות סוף שבוע או בערסליהם, וכך הופתעו הפתעה מוחלטת 96 האניות שעגנו בנמל. 15 אניות מלחמה טובעו, יותר מ-2,000 איש נהרגו וכזה היה מספר הנעדרים והפצועים. היתה זאת המכה החמורה ביותר בהיסטוריה של ארה"ב. חומרתה היתה בולטת נוכח העובדה כי וושינגטון העבירה את כל האתראות המצביעות על מלחמה; אדמיראל קימל וחבורתו ידעו שמלחמה תתחיל, אבל המשיכו להניח שאין צורך בסיוור אבטחה, וכי נמל הפנינים אינו מוטרף יעד יפני. היו אמנם דיונים במטהו של אדמיראל קימל בדבר אפשרות לסייד בהיקף של 360 מעלות אבל הוחלט שמוטב לחסוך בדלק ובחלקי חילוף. גם לא היתה כל הצעה לפרוס את הצי. הגנחה היתה שהמכ"ם

ללמוד שאין מבצר שאינו ניתן לכיבוש (פורט ארמור, מג'ינו ועוד).

„חשיבת יחד“

לא עדות אחת מצביעה על כך שבתנאי אי ודאות גדולה יש לאנשים נטיה לחזות שאירועים רצויים להם הם שיתרחשו. משאלות לב בתנאי אי ודאות הן תופעה טבעית ואי אפשר לבטלה עלידי פקודה. במקרה שלפנינו אין מדובר במשאלות לב או במשגה של הפרט. אין זו מפלה כתוצאה מהחלטתו של דיקטטור המבוססת על משאלות לב, כמוסוליני שהחליט להצטרף לציר הגרמני ב-1940 כשאטליה לא היתה מוכנה למלחמה; או כהיטלר שנמנע מלתמוך ברומל ולפעול בכיוון הודו (כמו שרצה בזמנו גפוליאן), ותחת זאת החליט לתקוף את ברה"מ. דוגמאות כאלה לא חסרות לנו גם מימינו אנו: מהפרובוקציה ב-1967 נחל נאצר מפלה; מהפרובוקציה של פאקיסטן פרצה ב-1971 מלחמת הודו-פאקיסטן, כשבסופה הפסידה פאקיסטן את בנגלה דש. בנמל הפנינים היה מצב אחר. התופעה שם נבעה מ„חשיבת יחד“, מסתגלות חברתית. אדמיראל קימל גועץ באופן שוטף בעוזריו, והם יחד היוו „חברה של הערצה הדדית“, מסגרת של „אנחנו“, כשכל אחד תומך בשני בקיום האשליה על אי פגיעותו של נמל הפנינים. היתה להם במשותף מערכת מוסכמות ואמונות שנתנו סבירות להרגשתם שהחלטותיהם נכונות. סבירות זו היתה מבוססת על תיאורים גדושים ומקובלים של האויב, דבר שתרם להעדר תגובה נאותה למידע בעל משקל, שבמחשבה משוחררת מכבלי הסתגלות היה עשוי להביא אותם להרהר מחדש באלטרנטיביות, כולל אלטרנטיבות שהן ב„סבירות נמוכה“, אבל נזק עצום בצידן אם תתמשכנה. עד כדי כך היתה קבוצת המפקדים בנמל הפנינים נתונה לדעותיה הקדומות, שכאשר התקבלה הודעה ברורה ש„יפן עשויה להנחית מהלך פתע התקפי בכל כיוון“ — אשר כלל בדרך הדיקס ההגיונית את נמל הפנינים — הם נשארו דבקים בהנחות חסרות היסוד שלהם, עד כדי אי נקיטה מוחלטת בפעולה כלשהי.

עד 7 בדצמבר 1941 היתה קיימת בארה"ב הנחה ש„יפן לא תעז להנחית התקפת פתע נגד הוואי, כי מובן לה שפירדשו של דבר מלחמה כוללת, אשר בה ארה"ב לבטח תנצח“. לא התקבל על דעת האמריקאים שמעצמה קטנה כיפן תכה בארה"ב ראשונה, וזאת למרות שארה"ב הטילה מצור שניתק את יפן מאספקת נפט, כותנה וחמרי גלם אחרים! האמריקאים חשבו שיפן תתקוף בראשונה את המטרות החלשות שבמזרח הרחוק, כגון הבריטים או ההולנדים, ורק לאחר מכן, ובעקיפין, את ארה"ב. שיקול זה היה מטעה, שכן מדוע לדחות התקפה על החזק עד לאחר שנחלשת מכמה התקפות על כוחות משניים? יתר על כן, קבוצת המפקדים בראשותו של אדמיראל קימל היתה משוכנעת שריכוז הצי האמריקני של האוקיינוס השקט בנמל הפנינים הוא גורם מרתיע נגד התקפות ים ואויר. בשום מקרה לא ראו בצי עצמו מטרה כדאית להתקפה וחשבו שתהיה זו איוולת ממדרגה ראשונה מצידם של היפנים לשלוח את גושאות המטוסים שלהם אלפי מילין אל הוואי. הנחה מוטעית נוספת היתה שהתקפת מטוסי טורפדו על כלי שיט בנמל מים רדודים אינה אפשרית. אדמיראל קימל וקציניו לא

המופעל על-ידי כוחות היבשה יתן אתראה, אבל איש לא וידא זאת עם צבא היבשה. צחוק הגורל הוא שבפקודות לכוח היפני התוקף, נאמר שאם הוא יתקל בסירות אמריקניות, עליו לחזור והתקפה תתבטל.

טענתו של אדמיראל קימל היתה שהאתראות שקיבל ממטה חיל הים לא היו מפורשות במידה מספקת כדי לתקן את המסקנות הסבירות שהוא והמטה שלו הסיקו מן המידע שהיה ברשותם. טענתו לא נתקבלה, והוא הועמד לדין, נגזף והורד לתפקיד שבו לא היה עליו להחליט החלטות חשובות.

דיסאינפורמציה

התוקרת רוברטה וולשטטר מסבירה, בספרה על ההתקפה היפנית, שהשלוח שירדה על קימל וחבורתו באה לא משום שחשבו ש„לא תהיה מלחמה עם היפנים“; להיפך, הם דאגו מאד לאמן את אנשיהם, להכין את הציוד למלחמה ממושכת וקשה. השלוח שירדה עליהם נבעה מן הגישה ש„זה לא יכול לקרות כאן“. אופטימיות חסרת יסוד זו לא השתנתה גם על-ידי מבול מברקי אתראה, משום, שבצורה זו או אחרת, לא היו ניסוחיהם חדים שמעידים ביחס להתקפה על נמל הפנינים, ומי שרצה בכך יכול היה לפרשם כאילו נמל הפנינים אינו מהווה מטרה יתר על כן, בין מברקי האתראה היה מספר גדול של מברקים לא רלבנטיים, מעין „המייית רקע“ הגורמת לטשטוש חדות התמונה ולהסחת תשומת הלב מהמברקים המכריעים. לטשטוש זה הוסיפו היפנים דיסאינפורמציה, כלומר הפרחת ידיעות מכוונות ומטעות. במקביל דאגו לשנות את מילות הקוד, ונקטו בסודיות רבה כל כך, עד שאפילו שגריריהם לא ידעו על התכנית הסודית, עד להתקפה עצמה. רוברטה וולשטטר מוסיפה שמפקדי הצי האמריקני בנמל הפנינים נכשלו בזה שלא שקלו ברצינות „התפתחות פחות סבירה“ עם פחות סיכוי, אבל „רבת נזק ביותר“ — התקפה מסיבית על נמל הפנינים.

השאלה היא, בעצם, מדוע לא הביאו מפקדי נמל הפנינים בחשבון פירוש אלטרנטיבי למברקי האתראה, נוסף על מה שנראה להם כ„פירוש סביר“? הרי מצפים ממפקדים שיעמדו תמיד על המשמר ושהיה להם תכניות מוכנות כתגובה לאי-רועים בעלי „סבירות נמוכה“, אך כאלה שנוקדים — אם יתגשמו — מסכנים את בטחון התחום הנתון לפיקודם, ובעיקר כאשר מדובר במתקנים, בבסיסים, מתחמים ונמלים שעל אבטתם חתם הם אחראים! כל מפקד יודע שבברירה בין „אימונים“ ל„אבטחה“ אפשר לקיים אבטחה בלא לפגוע כמעט באימונים. מדוע לא הכריזו על מצב כוננות כשעה לפני ההפצצה, כאשר נוצר המגע עם הצוללות היפניות מחוץ לנמל הפנינים, או כאשר מכים הצבא גילה את המטוסים היפנים? בלתי הגיונית נראית הפסילה של הצי את האפשרות של הפצצה אירית יפנית על נמל הפנינים. הרי זה היה הבסיס הימי החשוב ביותר של ארה"ב באוקיינוס השקט! זה היה „מוצב חוץ“ שבו אנשי צבא צריכים להיות תמיד על המשמר. לו נקטו בצעדים המזעריים שהתחייבו מן האתראות, יכולים היו לשנות את לוח הזמנים של ההפלגות וההגעות של כלי שיט, לבטל חופשות סוף שבוע או להורות לכל בעלי הדגות לישון בעמדותיהם, ובכלל זה קצונה בכירה, שלא לדבר על משלוח פטרולים אוריים. אפילו מההיסטוריה הצבאית היה עליהם

• לפי הספר: Irving L. Janis, Group think.

הנשיא טרומן וגנרל מק-ארטור

צפון קוריאה

תוצאות דומות של סתגלנות חברתית מצד קבוצת אנשים שבידיה הופקדה קבלת החלטות, התרחשו במלחמת קוריאה. נשיא ארה"ב, טרומן ועוזריו; מפקד הכוחות האמריקניים, גנרל מק ארתור ועוזריו, היו אנשים בעלי אינטלקט ונסיגה הם היו קבוצת דיון בצמרת השלטון וקבוצת פקודות בדרג גבוה, והם מצאו עצמם לפתע שואלים לאחר מעשה: "כיצד זה שאנחנו נהגנו כך?"

ב-24 ביוני 1950, גודע לממשלת ארה"ב שהצפון קוריאנים פלשו מעבר לקו הרוחב ה-38 לדרום קוריאה, כדי לאחד את קוריאה תחת ממשלת צפון קוריאה הקומוניסטית. מכיוון שממ"שלת ארה"ב תמכה בדרום-קוריאנים, ולאחר שכוחות אלה נמצאו בסכנת התמוטטות, קיבל גנרל מק ארתור הוראה להתערב באורח צבאי במתרחש. המדיניות היתה, "בלימת" הצפון-קוריאנים, ואכן הם נהדפו אל מאחורי קו הרוחב ה-38. אולם בכך לא הסתפק הגנרל מק ארתור, ובעצתו החליט נשיא ארה"ב — שהכיר היטב אותו ואת עוזריו — להזדקף את הצפוניים עד הגבול הסיני. היה זה שינוי במדיניות האמריקנית: בראשית המלחמה בקוריאה היתה מדיניות ארה"ב לפעול למניעת שליטה קומוניסטית בדרום קוריאה; עתה ניתן אישור למאמץ אמריקני צבאי רבתי בשם האומות המאוחדות לכבוש את כל קוריאה ולאחדה תחת שלטון דרום-קוריאני.

ב-2 באוקטובר 1950 העבירו האמריקאים החלטה באו"ם על איחוד קוריאה. ההחלטה באו"ם וההחלטה האמריקנית התקבלו חרף אזהרות רבות של סין שתתערב באורח צבאי. הנשיא טרומן ועוזריו האזרחיים והצבאיים, וגנרל מק ארתור ועוזריו, התעלמו מאזהרות אלו. כך נעשה הימור מבלי לבחון מה יהיו התוצאות במקרה של כישלון. בארה"ב שרר אקלים של יוהרה, של השתכרות מהתצלחות, והדבר גרם להתעלמות מנסיגות של גנרל מק ארתור להפתקנות. ממשלת פקינג המשיכה להעביר אזהרות דרך הודו, וב-3 באוקטובר 1950 הודיעה רשמית שאם ארה"ב תעבור את קו הרוחב ה-38, היא תשלח גייסות לסייע לצפון קוריאנים. התגובה לכך בארה"ב היתה כאל "בלוף".

הביאו בחשבון אפשרות שהיפנים מצאו פיתרון המאפשר תת-קפה כזאת, אף כי נתקבלה אתראה דווקא על אפשרות כזאת. אדמירל קימל העיר שהוא וחבורתו חשבו שהסכנה למתקפת טורפדו היא אפסית.

על יסוד הנחות אלו הגיעה חבורת המפקדים של נמל הפנינים למסקנה שהסתבר כי לא היתה לה אחיזה בעובדות, לפיה נמל הפנינים מחוסן מהתקפה יפנית. הסתגלנות החברתית שהביאה את הכל בחבורה זו ל"דעה אחת", גרמה להם להניח כצעד נוסף, ש"נגד איום שאינו קיים אין לנקוט פעולה שתעלה הרבה כסף". ביצוע פקודה ותכנית הם תהליך שונה מתהליך הדיון והתכנון. בשעה שהאחרון כרוך בהליכים של ניתוח ושיקול, הרי ביצוע פקודה ותכנית הוא תהליך של הוצאה מהכוח אל הפועל, הכולל פעולות רבות כמו הכנות, איסוף נתונים ומידע, ניתוח והערכות של ה"אין" וה"כיצד", כך, שבכל שלב — החל ממתן הפקודה וכלה בהשגת היעד — תתבצע התאמת האמצעים לפי ניתוחי פעולה ופעולה שכנגד. בנמל הפנינים לא פעלו בדרך זו. כאשר, "חשיבת היחד" היא דומיננטית בקבוצת דיון וקבוצת פקודות של מפקד, החברים ב"אנחנו" הזה נמנעים מלהגיד משהו אשר יעזעז את, "היות כולם בדעה אחת, פה אחד". גם אם יש להם היסוסים, הם אינם מגלים אותם לזולתם, וכך מטפחים הרגשת ביטחון שמדיניותם ופקודותיהם יצליחו. למעשה הם גורמים להינתן קות ולחלישות מהמציאות, והתוצאות יכולות להיות מה שקרה בנמל הפנינים. מוסכמות והנחות כמו, "זה לא יקרה כאן" או "תהיה אתראה בעוד מעט" או, "חוש היגיון למעשי האויב", אם הן מתקבלות פה אחד, אינן שונות מ"דוגמות", הנטולות כל קשר עם המציאות — לא מבחינת הדינמיות והחיות שבהן ולא מבחינה זו שבעלי ההנחה, בגלל עצם הגדרתה, פטורים מאחריות לבצע בהצלחה משימות שגרתיות ומשימות יעודיות. כאשר פעולות מבוססות על הנחות, מוסכמות או "דוגמות" שאין להן אחיזה בעובדות ובמציאות ואינן נבדקות לאור או ל"צל" מודיעין — כולל התראות אסטרטגיות וטקטיות — ניתק הקשר בין ראיית לחימה כאפשרות מופשטת לבין ראייתה כאירוע קונקרטי. אי בדיקה של עובדות, נתונים, מידע ומחשב (קונספציה) מונע את האפשרות לגלות פגיעות הוות אסון, עוד לפני ההוצאה מהכוח אל הפועל של הפקודה או התכנית. אלה הם סימנים של אי פתיחות ואי קולטנות, כי הרי לא מקובל להביע ספקות ולהעלות דעות שונות ונוגדות בחבורה שאנשיה סתגלנים, וכל אחיזתם היא ב"חשיבת יחד". כך גוצרת אטימות מפני הסקת מסקנות מניתוח נתונים ומידע; כך נחשפים להפתעה במקום לזכות ביתרון מייד עם פרוץ פעולות האויב.

*

...לפני זמן הראו תרגיל בטלביזיה. מספר תלמידים נכנסו לחדר והראו להם על הלוח שני קוים, האחד ארוך והשני קצר. כל התלמידים בקבוצה זיהו ללא כל קושי את הקו הקצר והקו הארוך. אמרו להם שיוכנס תלמיד "מוצלח", שיתבקש לזהות איהו הקו הארוך ואיהו הקצר. אח"כ ישאלו כל אחד מהם ואז עליהם להצביע על הקו הקצר שהוא הארוך. ראו על פניו של התלמיד שהוא נדהם, אבל כאשר שאלוהו בשנית, גם הוא הצביע על הקצר שהוא הארוך. כאשר נשאל, אמר: "אם כולם אומרים, אז..."

מנצירתה. וכך תצטרף רוסיה למלחמה וכך תהיה הקזת דם אמריקני!"

המפלה האמריקנית בקוריאה היא דוגמא למקרה שבו לא נבחנו האלטרנטיבות ולא נשקלו התוצאות הבלתי נוחות של ההחלטה להביא לאיחוד קוריאה על-ידי כוח צבאי; זהו מקרה שבו הנשיא לא האץ בעוזריו לקבל את העמדה שהוא גטה לקבלה. לא היתה תופעה של "איש אחד מחליט", אלא סתגל-נות חברתית; היתה זו "חשיבת יחד" של יועצי הנשיא. לא פעם הפגין הנשיא נכונות לקבלת דעה נוגדת מאת עוזריו ולהיות מושפע ממנה. כאן, למשל, הוא קיבל את דעת עוזריו, אם כי סבר שיש לקבל את הצעת צ'אן קאי שק לשלוח חיילים סינים לאומניים להילחם בקוריאה. במקרה זה אמר: "אני מקבל את העמדה שנקטו בה רוב האחרים!" ההסכמה לשנות את מטרת המלחמה המקורית ולאחד באמצעות מלחמה את קוריאה תחת משטר דרום קוריאני נבעה מכך שהתבססה על כמה מוסכמות שהיו מקובלות על הנשיא ועל עוזריו. מכאן צמחו סולידריות, סיכון מופרז, אשליית חוסן ודעות קפואות על האויב שאיפשרו למשפט כמו: "סבירות נמוכה לאוהרה הסינית" להיות בעל משמעות של "אין מה לדאוג". איש לא שאל את השאלה, "סבירות נמוכה של מה?" ולפיכך גם לא עלה בדעתו של איש להחליט על צעדים למקרה שהאוהרה הסינית תמומש. אלא שבאקלים של סתגל-נות חברתית שבו אין מקובל להביע ספק ולהצביע על משהו שונה מן הרגיל, עוברים לסדר היום על אוהרות ואז נכשלים.

*

כאן המקום להבחין בין תקשורת במובן של מבקרים ותשדורות ובין מודיעין במובן של דיווח סוכני מודיעין. אין האחד שווה לשני. במלחמת העולם השנייה היה הגידול בתקשורות כגידול ממאיר בהתפשטותו, אבל יחד עם זה היתה ירידה ב"מודיעין" במובן של "ביון". למודיעין סודי על מבצעי אויב סודיים היתה השפעה מעטה ממשלות הולנד, בלגיה ויוגוסלביה ידעו מתי הנאצים יתקפו, אבל מנגנוניהן נפלו ביום הראשון של ההתקפה. סטאלין ידע, מיותר ממקור אחד, על ההתקפה הנאצית, אבל לא העריך נכונה את המידע על כוונת היטלר. מתברר שלדעת "כל דבר" על האויב, זאת רק ראשית חכמה אבל לא סופה! רבים לא היו מחוסנים מהפתיות להשתמש במודיעין כדי לחזק דעותיהם המוקדמות.

לכידות גבוהה

לעיתים קרובות שומעים את מילת הקסם "קונסנסוס". ההגה ישנן החלטות שהתקבלו בקונסנסוס ובכל זאת הן מסתיימות בכישלון. איך מגיעים לקונסנסוס? בדרך כלל ההסכמה היא לגבי העבר, שכן ביחס לעתיד חזקה שיפוצו חילוקי דעות! ומכיון שקונסנסוס הוא דבר כל-כך יקר, מסכימים למכנה משותף כלשהו, שהרי ללא הסכמה כזו לא יושג דבר, ולכן מוטב שלפחות תתגבש הסכמה כללית על משהו. בדרך זו הולכים וניתקים מהמציאות. מתוך ניתוח נסיונות העבר מסתבר כי לא קונסנסוס ולא החלטותיו של אדם אחד מהווים "נוסחת פלא" לתנאי משבר. להצטרף בנימוק ש"אין איש מושלם" או ש"אנושי הוא לטעות" פירושו להסתתר מאחורי השקפות שטחיות על טבע האדם שאינן עוזרות לנו להבין מה קורה

סמוך לאותה תקופה נעלמו כוחות סיניים גדולים שהיו בצד הסיני של הגבול בין קוריאה לסין, אבל איש לא נזעק בשל עובדה זו. ב-28 בנובמבר 1950 תקפו הסינים כרעם ביום בהיר ובכוח מסיבי את הכוחות האמריקניים וגרמו להם מפלה רבתי; הם כיתרו גייסות אמריקניים רבים, גרמו לאחרים לסגת בחופזה, ובסופו של דבר גידשו את כוחותיו של גנרל מק ארתור מצפון קוריאה ומחלק ניכר של דרום קוריאה. היתה זו הנסיגה הצבאית הארוכה ביותר בתולדותיה של ארה"ב.

סולידריות

איך קרה הדבר? מקבלי ההחלטות בצמרת הממשל האמריקני היו אנשים מוכשרים (טרומן, אצ'סון, מרשל, ברדלי), וכמוהם אנשי הצבא שניצחו על הכוחות האמריקניים בקוריאה. (מק ארתור עם אנשיו; היחיד שהזכיר היה קינן שלא שמעו לו. כאשר ראה עצמו ללא תפקיד, הוא התפטר). היתה ביניהם סולידריות ומידה גדולה של סיפוק מהחלטותיהם, יחד עם הרגשה שהם אנשי מוסר ורוח. שררה ביניהם הרמוניה בלתי רגילה, כמעט ללא קונפליקט וכן "רוח יחידה", הערצה הדדית והערכה לנשיא, "הארי הקטן". בתודשים הארוכים שעבדו זה במחיצת זה, התפתחו אמונותיהם וערכיהם הבסיסיים לדרגת הזדהות עם הדעות הדומיננטיות באותה תקופה בחברה האמריקנית, ובעיקר בדבר הצורך לבלום את התפשטות הקומוניזם ולשמור על העולם החופשי. דין אצ'סון, שר החוץ של ארה"ב באותה תקופה, ושאותו העריך הנשיא טרומן כ"מזכיר מדינה הגדול ביותר שהיה לעם האמריקני", אומר בזכרו: נותניו כי היה ברור למקבל ההחלטות מה מידת הסיכון שבפניור כוחות ארה"ב בצפון קוריאה וכי קיימת סכנה של התערבות סינית, "היינו גלויים זה עם זה", הוא אומר, "אבל לא מספיק גלויים". אף-על-פי שהיו מודאגים כעדות אצ'סון, לא נקטו פעולות אבטחה מציאותיות. אחד מחוקרי פרשת קוריאה מציין שטרומן ואנשיו לא היו מודאגים ממתקפה מסיבית סינית אלא מפגיעותם של גייסות מק ארתור להתקפות נגד עקב הפריסה והפיזור הגדולים שלהם.

לחוסר הזהירות של צמרת הממשל האמריקני תרמה גם עבודת המטה של המודיעין שהיתה לקויה, והפחיתה ביכולתם של הכוחות הסינים ובטונתם. העדות שהיתה בפני מעצבי המדיניות — טרומן ואנשיו — היתה חזקה דיה, כך שמדינאי העומד על המשמר יכול היה לייחס חשיבות לאיום הסיני בדבר התערבות רבתי. חוקר אחד מעיד לאחר מעשה, כי לא היה זה העדר מודיעין שהביא למפלה, אלא חוסר רצון להסיק מסקנות בלתי נעימות ממידע המודיעין. יתר על כן, הנשיא טרומן ואנשיו, במקום לתקן, להעיר ולבקש איש את רעיונות רעהו, סייעו זה לזה וכך הגבירו את מידת הסיכון שבהחלטותיהם. איש לא הפנה את תשומת ליבו של הנשיא לכך שהודעת הגנרל מק ארתור כי הניצחון קרוב אינה חד משמעית. הכל היו דבקים במוסכמה שלא היתה לה אחיזה בעובדות, שסין חלשה ושכל עוצמתה נעוצה בתלותה בברה"מ. איש לא עירער על מוסכמה זו ומאומה לא נעשה לתקן חוסר ידיעה זה. אפילו במהלך הנסיגה האמריקנית הסביר דין אצ'סון ש"עלינו לזכור שברה"מ ניצבת מאחורי כל מהלך סיני וצפון-קוריאני; שההתקפה הסינית היא מלכודת לגורר את אמריקה להפצצת

הנשיא קנדי ורוברט מק'נמארה באחת משיבותיה של ועדת הביצוע

המרכזיות, לחוף הבוצי של מפרץ החזירים. מאותו רגע קרה הכל שלא כמתוכנן: ביום הראשון לא הגיעה אף אחת מ-4 אניות תחמושת העתודה ליעד; 2 אניות טובעו על-ידי מטוסי של מנהיג קובה, פידל קאסטרו ו-2 האחרות ברחו מיד. ביום השני כותרה החטיבה על-ידי 20,000 מחיילי קאסטרו שהיו חמושים היטב. ביום השלישי נתפסו 1,200 מחיילי הכוח שלא נהרגו והוכנסו לבתי סוהר בקובה.

הנשיא קנדי ועוזריו, מיטב המוחות של ארה"ב, שאלו את עצמם: "כיצד יכולנו להיות טפשים כל כך?" הם הגיחו שחטיבה של גולים תפיל את משטרו של קאסטרו, ללא סיוע מצדו של כוח צבאי אמריקני. איש לא בדק תאורטית אתה נזק ייגרם במקרה של מפלה כל-כך חמורה. איש לא הגיח שמדינות ידידותיות לארצות הברית באמריקה הלטינית ימחו על התערבות ארה"ב, דבר שקרה לא רק שם, אלא גם בארצות אירופה הידידותיות לארה"ב, אף-על-פי שארה"ב הכחישה את אחריותה למבצע. בסוגריים ייאמר כי כך גם נהגו האמריקאים במקרה סואץ בשנת 1956. איש לא שיער שהפלישה תביא להתקרבות כל-כך גדולה בין קאסטרו לברית, עד כדי הצבת טילים גרעיניים נגד ארה"ב בקובה. לו שיערו הנשיא ועוזריו ששמץ מדברים אלה עלול להתקיים, ודאי שלא היו מאשרים את הפעולה. לאחר מעשה היו כולם מזועזעים מהפער המסוכן בין הציפיות לבין המציאות; מזה שלא נבחנה לפחות אפשרות שונה מן המצופה, גם אם הגיחו בסבירות נמוכה ביותר.

מגרעות בתכנית

את הקבוצה ששקלה וקיבלה את ההחלטה בקשר לפלישה למפרץ החזירים — תחל בנשיא וגמור ביועציו — תיאר העיתונאי הלברשטם בספרו "הטובים והמבריקים ביותר" כ"שמנת של מוחות וניסיון". כל אחד מהם היה בעל כושר אינטלקטואלי בלתי רגיל, חריף חשיבה, מצטיין בניתוח הגיוני, אובייקטיבי, מיטיב לבטא את מחשבתו. אבל כולם ביחד נכשלו בכך שלא הצליחו להבחין במגרעות רציניות ביותר בתכנית הפלישה, ואלו הן:

- הם הגיחו שאיש לא ידע שארה"ב היא האחראית לפלישה לקובה; שרוב האנשים יאמינו לסיפור הכיסוי של סוכנות הביון המרכזית; שבנקל אפשר יהיה לסתור את אלה שלא יאמינו

על-מנת להימנע ממכשלות להבא. ברורים לנו גורמים הפוגמים בהתנהגות הפרט: התלהבות רגעית, פחד, כעס, ספק, עייפות, חוסר שינה וכו'. כל אלה מקטינים את יעילות החשיבה, יוצרים שטחים מתים עקב דעות קדומות, גורמים לקיוי בשימוש במידע, ומפריעים להבחין ולתפוס מצב סבוך ומורכב.

אולם לא ברור במידה מספקת מה קורה לקבוצת דיון, לקבוצת פקודות, כאשר הערכת מצב נעשית בידי קבוצת אנשים הנשלטת על-ידי רגש ה"אנחנו" המשותף, כאשר המפקד, יחד עם העוזרים שבחר לו מהווים גוף של הערצה הדדית. לאחר מעשה אנו מבחינים בקבוצות כאלו בתופעה לפיה ככל שלכידות הקבוצה גבוהה יותר, מתגלות תופעות של הסתכנות בממדים מוגזמים, אי נקישת אמצעי זהירות והרגשת חוסן המתעלמת מפגיעות אפשריות. מה שחיוני ומהוה מנוף לשיפור בכיתה ובמחלקת, באוניה או בטייסת, אינו בהכרח חיובי בקבוצת דיון במטה או בקבוצת פקודות: כאשר התוצאה היא סתגלנות להנחות ולגורמות משותפות, ניתקת הקבוצה מהמציאות. אות יתר על כן, ככל שאנשי הקבוצה המחליטה — נשיא ועוזריו, ראש ממשלת ושריו, קבוצת סיוע או קבוצת פקודות — יהיו חביבים זה על זה ובעלי רוח "יחידה", כן תגדל הסכנה שבמקום מחשבה עצמאית וביקורתית יבואו, "חשיבת יחד" ו"סתגלנות חברתית" אשר יביאו לפעילות לא הגיונית ונטולת אנושיות כלפי אויב ויריב. דוגמא לכך היא ההחלטה של נשיא ארה"ב, ג'ונסון להפציץ ללא הגבלה את צפון ויאטנאם, החלטה שהתקבלה בהתייעצות עם קבוצת האנשים שהקיפה את הנשיא, ושהיו ידועים כיפי נפש, עדינים, רכים ומוכנים לפשרות בנושאי פנים, אך נהגו כלפי האויב והצינוני בדרך נוקשה ונטולת אנושיות.

חבורה כזו מסוגלת בקלות רבה לתת לנעלה ולשפל שבי אדם לעבור ללא כל קושי מאיש לזולתו. קבוצה כזאת מסוגלת להחליט על מעשה נטול אנושיות כמו חיפוש אחר שער לעזאזל, או יצירת פאניקה או דחיפה לירידה מהירה במזרע, והיא מסוגלת עדיין להרגיש את עצמה כחלון לפני המחנה. זוהי דוגמא המצביעה לאן יכולה להוביל תלישות מן המציאות.

מפרץ החזירים

רעיון הפלישה למפרץ החזירים שבקובה, מקורו בתקופת הכהונה של הנשיא אייזנהואר, שבמרס 1960 הטיל על סוכנות הביון המרכזית לארגן גולים קובניים בארה"ב לתנועה פוליטית מאוחדת נגד משטר קאסטרו. אמרו אז לתת אימון צבאי ול-העסיק בלוחמת גרילה את אלה שיתנו מוכנים לחזור למולדתם. סוכנות הביון המרכזית נכנסה לפעולה, וכעבור זמן מצאה עצמה מתכננת פלישה צבאית, כפי הנראה מבלי להודיע על כך לנשיא אייזנהואר. בסוף 1960 כבר דובר על חטיבה צבאית שתבצע פלישה רבתה. בינואר 1961, כמה ימים לאחר שנבחר הנשיא קנדי, קיבלו הוא ועוזריו, כולל המטה המשולב של צבא ארה"ב, תדרוך על המבצע מפיו של ראש סוכנות הביון המרכזית. במשך 80 יום לאחר מכן דן צוות מפקח של יועצי הנשיא בתכנית שהוריש להם הממשל הקודם, ובאפריל 1961 אישרו כל יועצי המפתח את התכנית, להוציא שינויים מעטים בפרטים, כמו מקום הפלישה. יש לציין כי בין עוזרי הנשיא לא נכללו מומחים מהחוף וגורמי צבא אחרים. ב-17 באפריל פלשו 1,400 קובנים, בסיוע כוחות צי, אוויר וסוכנות הביון

אותנו" וש"העיד אין לו הגבלות", כל אלה סייעו לטפח לכידות גבוהה, שמקורה בהשתייכות לחבורה מוגנת ורבת כוח, והערצה ללא מעצורים למנהיגה. כל זה הביא לרתיעה מפעולות בלתי נעימות כמו מתחת ביקורת וחשש מפני ניתוח ההסתכנות הכרוכה בנוק או באבידות, במקרה שהתצלחה לא תאיר פנים. כפועל יוצא מכך לא ננקטו צעדי זהירות למקרה שנראה כבעל סבירות נמוכה יותר על כן, התפתח זלזול באויב עד שהעריכוהו כטיפש, חלש ופסול מבחינה מוסרית, וזוהי צמחה אופטימיות שגבלה ביותר. הרגשת החוסן מפני פגיעות מצאה את ביטוייה בקביעה ש"אם המנהיג שלנו וכל האחרים בחבורה מחליטים שזה בסדר, ודאי תצליח התכנית, וגם אם יש בה הסתכנות, המזל יחשק לנו".

היתה עוד תופעה שבלטה בהתנהגות הצוות שהחליט על הפלישה. אנשי החבורה הגיעו ל"דעה אחת פה אחד". עצם התופעה והחדירה בהם הרגשה ש"פה אחד פירושו אמת והצלחה ודאית". והישענות הזאת על "ודאות פרי קונסנסוס" תפסה את מקום ה"חשיבה הביקורתית". איש בחבורה לא השמיע ספקות אישיות משלו או משל אחרים, בין היתר כדי שלא ייראה "מתרברב", כמי שאינו "גבר". נראה היה כאילו באנשי החבורה הקרובה לנשיא היתה קיימת נטיה בלתי מודעת להימנע מלהיגרר לחילוקי דעות, נוכח ההסתכנות שנטלו על עצמם בתחלטה על הפלישה. נוצר הרשם כאילו המנהיג ואנשי החבורה מסייעים זה לזה בחיזוק שטחי הסכמה, על חשבון השטחים שעליהם הם חלוקים בדעותיהם, כאילו עדיפה השותפות בדברים נעימים על ההתכתשות הקשה והבלתי נעימה בעניינים השנויים במחלוקת. היו גם תופעות של "חומות המחשבה": מניעה מאנשים שהיו להם ספקות, ביקורת או דעות שונות, להביע את דעתם לפני הנשיא, בטיעון: "יתכן שאתה צודק בקשר להסתכנות הגדולה, אך אין זה חשוב. עלינו לסייע לנשיא, אך לא על-ידי הבעת דעות נוגדות שרק יפריעו לסייע ההרמוני שהוא זקוק לו". כך מנעו גיוון בדעות מצידם של אנשים חדשים בעלי השקפות שונות, והשלימו את המטרה אליה חתרו — קונסנסוס על הפלישה.

סיכום

בתופעות שעמדתי עליהן בולט מכנה משותף להפתעה שהופתעו נשיאים, ראשי ממשלות ומפקדים בכירים. מכנה משותף זה מתומצת במשפט התנ"כי: "עינים להם ולא יראו, אוזניים להם ולא ישמעו", ובלשון זמננו: אינטליגנציה להם והיא מנוחת מן המציאות.

דברים אלה לא ייתכנו אצל מי שניחן בתכונות הנכונות של מפקד. תכונת המפקד, בעיקר המפקד הבכיר, אינה תוצאה של טיפוס במסלול הדרגות. תכונת המפקד היא זאת שהתמצתה במשה רבינו, בסקרנותו האורגנית, כאשר נוכח הסנה הבורע ואינו אוקל, אמר: "אסורה ואראה". זהו המופת: הסקרנות שהיא תכונה הכרחית למפקד. אלא שלא כל מפקד הוא משה רבינו, כשם שלא כל יהודי הוא משה רבינו. האפשרות הרביעית של פון מולטקה הזקן, שאף פעם לא הסתפק בשלוש האפשרויות שהוצגו בפניו, היא התכונה המתבקשת מנשיא, מראש ממשלה, ממפקד בכיר, גם אם אין העוזרים ערים לה. חביבות הדדית ורגש חם של סולידריות, חיפוש מתמיד אחר הסכמה פה אחד בנושאים חשובים, ורצון להימנע מהיגררות

לסיפור הכיסוי. לנשיא הבטיחו שאנשי צבא אמריקאים לא יקחו חלק במבצע ועל המטוסים שיפציצו לא יתנוסס סמל ארה"ב. אולם כבר שבועות לפני הפלישה הודלפו פרטים אלה לעיתונות, והנשיא התלונן על כך.

● הם הגיעו שחל-האוויר של קובה אינו יעיל וכי אפשר יהיה לתרום אותו על הקרקע עוד לפני שתתחיל הפלישה. והנה בגל הראשון של ההפצצות נפגעו רק מעט ממטוסי קאסטר. מטוסי הסילון הקובניים הנותרים המריאו משדות תעופה שהיו מוסתרים והשמירו מחצית ממטוסי B-26 של ארה"ב. יתר על כן, מטוסי B-26 סבלו גם מתקלות רבות, ובסופו של דבר החליט הנשיא קנדי לבטל את גל ההתקפה השני שלהם.

● הם הגיעו שצבאו של קאסטר כל-כך חלש, עד שהכוח הקובני הגולה יוכל להקים ראש גשר מוגן היטב, אולם הנחה זו לא נבדקה עד סופה. למומחי משרד החוץ האמריקני והמדיני הבריטי היו דעות מנוגדות.

● הם הגיעו של-1,400 הגולים הקובניים היה "מוראל גבוה" וש"הם מוכנים לבצע את הפלישה ללא סיוע כוחות יבשה של ארה"ב" אולם למעשה לא היה לקובנים מוראל גבוה ולא היתה להם נכונות.

● הם הגיעו שהפלישה תדליק גל של חבלה על-ידי המחתרת הקובנית; שתהיה התקוממות בעורף, אשר תסייע בצורה אפקטיבית לפולשים להפיל את המשטר, אולם גם הנחה זו לא נבדקה.

● האיזור בחוף קובה שם צריכה היתה החטיבה הקובנית לנחות, לא נבדק מבחינת התאמתו לנחיתה בכלל, ולנחיתה שעלולה להיתקל בהתנגדות בפרט. גם לא נבדק אם במקרה של כישלון יוכלו הנחתים להגיע אל אותו הר אליו תיכננו להימלט, כדי שמשם ימשיכו להילחם.

כיצד קרה הדבר? הרי מפקד בודק ובוחר דברים כאלה לפני שהוא מאשר תכנית! מדוע אישרו הנשיא וירעציו האזרחיים והצבאיים את הפעולה ללא בדיקה, ללא חוות דעת של מומחי מודיעין. מומחים לקובה, מומחי נחיתה וכ"ל? למה לא היו מומחים בודדות שבתנו את התכניות? הנימוק הרשמי, לפיו רצו להימנע מלהרחיב את קבוצת שומרי הסדר אינו משכנע, שכן הסוד ממילא לא נשמר! מדוע הוחלט על התאריך של 17 באפריל 1961? התשובה לכך היתה הציפיה שקאסטר יקבל בקיץ מטוסי סילון מברז"מ — עבור צוותי אויר שאומנו למענו בצ'כיה — ואם יאחרו את המועד יצטרכו להפעיל כוח אויר רציני של ארה"ב. היה לחץ פוליטי לפעול נגד קובה שהתבטא בשאלה: "האם הדמוקרטים הם פחות אנטי קומוניסטים מהרפובליקנים?" כל אלה בוודאי היו נימוקים, אבל לא סיבות מספיקות לקבלת אותה החלטה.

חשש ממתיחות ביקורת

בראש החבורה — היועצים ומקבלי ההחלטות — עמד הנשיא קנדי שהיה ידוע כמי שהעריך וחיפש מחשבה עצמאית, דעות והשקפות חדשות ובלתי תלויות, והיה מוכן לשנות את דעתו נוכח הוכחה חזקה ולתמוך בדעה חדשה אך בגלל סתגלנות חברתית — כפי שקורה בקבוצה בעלת לכידות גבוהה, נתונה לאשליית ולגורמת משותפות — הפרעו הן החשיבה הביקורתית והן בחינתה בפור המציאות. בחבורה שהסתופפה בבית הלבן, הביטחון הבלתי מוגבל וההרגשה ש"שום דבר לא יוכל לעצור

כיצד נעשה אדם בעל כושר השכלה, ניסיון ויכולת — לסתגלן? הגורמים לכך הם תכונות אופי, שיקולי כדאיות, רצון להתחמק מ„צרות“, פחד מרחיק, גינוי וביקורת, העדפת חברות על כפיית סמכות, נכונות להתפשר כדי להיות כמו כולם ועם כולם. רק מפקד בעל ביקורת עצמית ותלות נמוכה בהערצת החיבה של פקודיו לא יפול קורבן — לא הוא ולא אנשיו — לסתגלנות חברתית. מפקד כזה גם אינו בוחר את עוזריו לפי קרבת דעותיהם לדעותיו. מפקד המבסס את פעולתו תיו על כריזמה, על כוח רצון או על ביטחון עצמי מופרז, מייחס כל תקלה לפגיעה הגורל. לכן הוא מחוסן בפני ביקורת ומנותק כדי כך מן העובדות, עד שהמציאות חסומה בפניו. כדי להימנע מתופעות של סתגלנות חברתית ומתוצאותיהן, צריכות להיות התכונות הבאות:

- אסור שמפקדה תהיה כולה מ„עור אחד“. הכרחי שבכל מפקדה יהיה, לפחות אדם אחד — במודיעין או במבצעים — שהוא יוצא דופן, חריג, מין גדעון התנ"כי שאינו מייחס כל חשיבות למוסכמות, לדרגות ולמעמד אישי.
- לפני קבלת החלטה חייב המפקד לעמוד על כך שכל אחד — תחל בבעל הדרגה הנמוכה ביותר וכלה בקצין הגבוה ביותר — יעביר בנוכחותו ביקורת, ספק והתנגדות, אפילו בלשון חריפה.
- חילוקי דעות מכל סוג יובאו לפני הדרג הממונה על-ידי החולק, בנוכחות זה שעליו הוא חולק.
- יש לזמן תמיד מומחה מבחוץ כדי לשמוע את דעתו.
- בכל דיון יש להטיל על אחד הנוכחים שיציג את הנימוק קים נגד.
- בכל דיון יש להקדיש זמן לאתראות על אלטרנטיבות הנראות כבעלות סבירות נמוכה, אפילו יגזול הדבר ישיבות שלמות.
- בכל מקרה שהושג קונסנזוס, ולפני שמחליטים — יש לערוך דיון נוסף, לתת עוד הזדמנות למחשבות חדשות. הערכת המצב על-ידי המפקד צריכה להתבצע כתהליך מתמיד, כי מצב אינו דבר קבוע ויש בו דינמיות. מצב של יציבות כמו שלום, אינו מצב קבוע, והדבר עשוי להשתנות כאשר מדינה אינה מרוצה. מצב כזה הוא פרי יחסי כוחות, בין אם כתוצאה מאימה הדדית או מאינטרס משותף. יחסי כוחות גורמים ליציבות רק כאשר הם מנטרלים הדדית זה את זה, בכל צירופי כוחות אפשריים. כאשר מתחילה דינמיות של שינוי חל ערעור ביחסי הכוחות; כאשר אחד הצדדים מגיע ליתרון ניכר, לעדיפות או לעליונות ביחסי הכוחות, היציבות נעלמת. אתראה על ראשיתה של דינמיות כזאת — בצורת שינויים בכוחות ובהכנות, שינויי פריסה והיערכות, אמצעי לחימה חדשים וכו' — תלויה ביכולת מנטאלית לקלוט, לנתח ולהסיק מסקנות. יכולת מנטאלית זאת עלולה להיעלם במצבים של ניתוק מהמציאות ושל יוהרה, תוך רשלנות שבעקבותיה גם נבלמים אותות אזהרה מצידם של אלה שאזהרתם פוגעת בקונסנזוס. אולם כאשר המנטאליות הזאת קיימת, ניתן לנתח את כל האפשרויות הפתוחות, גם את אלה שהסבירות שלהן היא נמוכה ביותר. המפתח להימנעות מן המצבים שבהם דנת, הוא באמינות המיון של המפקד הבכיר ובהכשרתו הנכונה היום לכך, שלא יופתע מחר.

לויכוחים בלתי נעימים שישבשו את האווירה שהחבורה נמצאת בה, אלה הם סימפטומים של סתגלנות חברתית, של „חשיבת יחד“. זו באה כתוצאה מהתעלמות מהמציאות, מהעובדות ומאתגרים. כאשר זה קורה בקבוצת דיון ובקבוצת פקודות בסגל פיקוד כללי או בצמרת ממשל, מתפתח אורח חשיבה לא פורמלי שהעיקר בו הוא להשיג אחדות דעות, ולהימנע מעימות עם עובדות. אז גם נוצרת „חומת מחץ“ בפני דעות אחרות. ככל שגדלים הלכידות ורגש היחד בין מפקד ועוזריו במובן של חשיבה יחד, ככל שגדלה תלות המפקד במילה טובה, בהסכמה פה אחד של עוזריו, גדלה הסכנה שאת מקום החשיבה הבלתי תלויה, הביקורתית, הבחנת את המציאות — תתפוס „דעה פה אחד“, שהיא בסה"כ סתגלנות חברתית. בתנאים כאלה מתפתחת התנוונות ביעילות המנטלית, ביכולת לבחון את המציאות ובשיקול המוסרי.

אין זה קשה לנתח טעות, או הנחה מוטעית, של פרט, מה עוד שניתן לעשות זאת על-פי תכונות אופיו או אישיותו. אולם בטעות קבוצתית, הורד לבחינת המשגה חייבת להיות באמצע עות בחינתם של יחסי הגומלין וההזנה ההדדית שבין הנשיא ויועציו, ראש הממשלה והקבינט שלו או המפקד ועוזריו. הם לא החליטו תחלטה „יחיד“, הם, יחד עם עוזריהם, ניתקו עצמם מעובדות בשטח ומדיעות שזרמו אליהם. ניתוח מסוג זה הוא המלמד אותנו איך להימנע מכישלון מאותו סוג בעתיד, דבר שאין לומדים אותו מניתוח אופיו של העומד בראש מקבלי ההחלטות. בחבורה מלוכדת נכנעים הבודדים בקלות לדעת הרוב, במקום לדבוק בהשקפותיהם שלהם. אכן, הרוב הוא כלל דמוקרטי, אבל אין רוב קובע אם דבר הוא נכון, עובדתי או צודק. וכבר אמר לינקולן כי בממשלה ובמפקדה אין מחליטים לפי רוב. המגרעת אינה בזה שפרט זה או אחר נמנע מלהביע את דעתו, אלא בזה שאין בוחנים את האלטרנטיבות, בעיקר את אלו שעל אף שהן ב„סבירות נמוכה“, יש בהן סכנה. זוהי תוצאה של סתגלנות חברתית המתהווה כאשר המפקד תלוי לחלוטין, מסיבות שונות, בחבורת עוזריו, וכך הוא מטפח גורמות המעודדות קבלת הנחות, הערכות והחלטות פה אחד. את הסימפטומים של סתגלנות חברתית זו אפשר לפרט כלהלן:

- הרגשת החוסן ש„לנו זה לא יקרה“.
- ראיית „הנחה“, „עובדה“, ובדרך זו התעלמות מאתראות, ממשוב שלילי. דנים במספר מצומצם בלבד של אלטרנטיבות, אבל אין בוחנים אלטרנטיבות בעלות סבירות נמוכה, ולפיכך גם אין מנתחים דרכי פעולה למצבים בעלי סבירות הנראית כנמוכה.
- הרגשת עליונות מוסרית.
- דעות שטחיות על האויב הנשענות על זרגון מקצועי. אין עושים מאמץ להשיג מידע ממומחים.
- לחץ על פרט בחבורה המעלה ביטוי של ספק, כדי למנוע גילוי של ספק או סטייה. זוהי מין צנזורה פנימית.
- אשליה ש„פה אחד“, „דעת כולם“ הם ראייה לכך שהדרך נכונה וסופה הצלחה.
- „משמר המחשבה“, למנוע מן החולק על דעת הרוב את הגישה למנהיג.
- מתן תשומת הלב לכל מה שהוא „בעד“, והתעלמות מדעות „נגד“.

מניעים מאפיינים ומגמות

רדיו ראשון אביב

מה מריץ את סוריה בלבנון?

מוכח כל הקשיים שנוצרו, אשר עשויים לסכן את עצם קיומו של משטר אסד, בשאלת השאלה מדוע כה נחושים הסורים בדעתם שלא, "להתקפל" מלבנון עד אשר יושג, "פית" רון סורי" למשבר הפוקד אותה, "לאנגליה אין ידיים קבועים, יש לה רק אינטרסים קבועים". משפט זה של פאלמרסטון, מי שהיה ראש ממשלת בריטניה במאה ה-19, הולם היטב את המדיניות הסורית בלבנון. "ידידיה" של סוריה בלבנון השתנו מעת לעת במהלך המשבר הלבנוני. אויב מאתמול — "הפלג" גות הפאשיסטיות" — הפכו ליריד של היום והידידים הפלסטיניים של אתמול הפכו ל"מהפכנים סוטים" של היום. זאת, בעוד שהאינטרסים הסוריים בלבנון והתפיסות הסוריות הבסיסיות אודות יחסי הגומלין והזיקה ההדדית בין סוריה ללבנון נותרו בעינם ולא חל בהם שינוי כלשהו.

בשורש התפיסה הסורית הבסיסית לגבי לבנון ניצבת המציאות הגיאוגרפית. תחת שלטון האימפריה העות'מאנית לא היה, "הסדר פורה" מחולק על-ידי גבולות לאומיים כלשהם. רק בשנות העשרים הוא בוחר על-ידי בריטניה וצרפת ליחידות אוטונומיות שכללו את סוריה, לבנון, עיראק, ארץ-ישראל ועבר הירדן. במסגרת זאת יצרו הצרפתים את, "לבנון הגדולה" באוגוסט 1920. הלאומנים הסוריים לא השלימו עד היום עם צעד זה וממשיכים לראות בלבנון חלק מסוריה. ביטוי לכך נתן אסד באומרו: "בהיסטוריה, סוריה ולבנון הן מדינה אחת ועם אחד. ההיסטוריה מלמדת כי סוריה ולבנון... יש להן

ב-13 באפריל 1975 אירעה תקרית בשכונה הנוצרית, "עין רמאנה" שבבירות: הנוצרים טבחו למעלה מ-20 מחבלים מארגונו של אחמד ג'בריל כנקמה על רצח אחד מאנשי ה"פלנגות". תקרית זאת היתה אות פתיחה למלחמת אזרחים אכזרית הפוקדת את לבנון מאז ועד עתה. סוריה נכנסה לתוך הקלחת הלבנונית ככוח מרכזי המעורב במשבר הלבנוני. ני. תחילה ניסתה כוחה בתיווך בין הצדדים היריבים. ומאוחר יותר, מתחילת 1976, הפכו הסורים לצד במשבר, אשר מעורבותו בסכסוך הולכת ומעמיקה. מעורבות זו העמידה את המשטר הסורי בפני קשיים ניכרים, אשר לא היו כמוהם במשך חמש שנות שלטונו של אסד. ככל שהעמיקה מעורבותה של סוריה בלבנון הלכו קשיים אלו וגברו, ובכל זאת ממשיכים הסורים בעקביות במדיניות זו, ואף מבהירים בפומבי כי אין בדעתם לסגת מלבנון, וכדברי אסד: "אם ירצו אחינו הלבנונים להיעזר באפשרויותינו הצבאיות ובכוחותינו המזוינים, אנו נעמיד לרשותם את כל אשר ירצו בכל חלק מאדמת לבנון — מקצה דרום לבנון ועד לקצה צפון לבנון... אנו נשארים בארץ זו בראש מורם..."

1. נאום אסד ב-20 ביולי 1976.

המאמר נכתב בחודש אוגוסט והוא אינו כולל את ההתפתחויות שחלו מאז. — המער.

בצד המאבק על מעמדה של סוריה ב"סדר הפורה" ובעולם הערבי נאבק אסד, אישית, על יוקרתו, מעמדו ויציבות משטרו. הצלחה סורית בלבנון תזכה את אסד ומשטרו בזיקרת מחודשת ותשתיק את גילויי הביקורת וההתנגדות שהתעוררו בקרב הצבא הסורי, מפלגת הבעת' והציבור הסורי בכללותו במשך חודשי המשבר הלבנוני. אך כישלון סורי עלול להנחית מכה מוות ליציבות משטרו של אסד ולהחזיר את סוריה לאחור, אל אותה דינמיקה מוכרת של הפיכות חוזרות ונשנות שאיפיינו את סוריה בשנות החמישים והשישים. המשבר הלבנוני הפך, איפוא, עבור אסד ומשטרו לשאלה של "להחזיק או לחדול".

המשטר הלבנוני

על אף חשיבותה המדינית-אסטרטגית של לבנון, אין סוריה פועלת לסיפוחה הפורמלי ואין להניח כי תעשה כן בטווח השנים הקרובות. זאת, בשל היות הסורים מודעים כי בנסיבות הקיימות כיום בסוריה ובמזוה"ת תתקשה סוריה ל"עכל" את לבנון בגלל הסיבות הבאות:

- במישור הפנים-סורי ניצב המשטר העליון מראשית קיומו בפני התנגדותה של האוכלוסיה המוסלמית-סונית המהווה רוב בסוריה (כ-70%). סיפוח לבנון על שלל בעיותיה העדתיות יפר את המאזן הבינעמדי העדין הקיים בסוריה ויהווה קטלי-זנב להתנגדות פעילה מצד אותן עדות החשות עצמן "מקופ" תחת" תחת שלטון העליון. גם בתחום הכלכלי אין המשק הסוציאליסטי הריכוזי של סוריה בשל דיו כדי לקלוט את הכלכלה הלבנונית המתאפיינת בפתיחותה.
- במישור הבינעמדי ייתקל סיפוח לבנון בהתנגדות ערה-בית, בעיקר מצד עיראק ומצרים.
- סיפוח לבנון יתקבל בהתנגדות מצד ישראל ואף מצד ארה"ב.

בהעדר סיכוי של ממש לסיפוח פורמאלי, רואה סוריה את הדרך הטובה להבטיח את האינטרסים שלה בלבנון על-ידי שמירת המשטר המסורתי במתכונתו הקיימת, להציג אי אלו תיקונים לטובת המוסלמים והשמאל. זאת, משום שהמשטר המסורתי בלבנון חלש במהותו, בנוי על איוונים הדדיים ולפיכך רגיש ביותר להשפעתה וללחציה של סוריה. לעומת זאת, אין המשטר הסורי הבעתיסטי מעוניין בכינונו של משטר שמאלני בלבנון. לכאורה זהו פרוקס, אך למעשה תואמת גישה זו את מדיניותו הפרגמטית של אסד, המעוגנת בעיקרה באינטרסים סוריים ומוכנה לשם השגתם, "להגמיש" את העק"רונות האידאולוגיים. התנגדות הסורים להקמת משטר שמאלני מתקדם בלבנון נובעת מכמה סיבות: חששם כי משטר כזה עלול להיות חזק ועצמאי ומידת תלותו בסוריה תלך ותפתח. משטר שמאלני עלול "לפזול" לעבר מדינות ערביות יריבות לסוריה ולאפשר חירות רבה יותר לפלסטינים לפעול מתחומי לבנון, כאשר לסוריה לא תהיה שליטה על פעילות זו. מצב זה עלול לגרום את סוריה להסתבכות עם ישראל במקום ובמועד שלא היא בחרה בהם, ולחילופין עלול להיגרם לה הפסד יוקרה אם ישראל תפעל נגד המחבלים והיא תימנע מתגובה. כמו כן מעריכים הסורים כי במקרה של פעילות חבלנית, תהייה תגובתה של ישראל כלפי לבנון שמאלנית חריפות יותר מתגובתה כלפי לבנון מסורתית, המתאפיינת במידה רבה של ריסון עצמי. הסורים מודעים לכך שהקמת משטר מוסלמי

אינטרסים וקשרי קרבה אמיתיים משותפים... ודבר זה גורר ביטחון אמיתי משותף".

החזית הלבנונית עם ישראל משתרעת לאורך 80 ק"מ ונפגשת עם החזית הסורית. הסורים היו רוצים לראות בלבנון בסיס התקפי כנגד ישראל, מדינה שתשתלב כחלק אינטגרלי ב"חזית המזרחית" שתשתרע מראש הנקרה ועד עקבה, חזית מזרחית זו צריכה לכלול את מדינות העימות סוריה, ירדן ולבנון, (וזאת) בנוסף לעיראק ולכל מדינה ערבית שיש ביכולתה להשגר כוחותיה לחזית זו כדוגמת סעודיה וכווית (וכדוגמת) צבא השחרור הפלסטיני². במסגרת זאת גורסים הסורים כי במלחמה הבאה ניתן יהיה לנצל את שטח לבנון נגד ישראל לשתי מטרות: ריתוק כוחות צבא ישראליים בגבול הלבנון, ובכך להקל את הלחץ של צה"ל על רמת הגולן; ביצוע מהלכים התקפיים נגד ישובים ישראליים לאורך הגבול עם ישראל וב"אצבע הגליל". לאינטרסים הבטחוניים של סוריה בלבנון מצטרף גם עניינה של סוריה למנוע הפיכת לבנון למוקד חתרנות נגד המשטר הסורי. לבנון משמשת מוקד להתרנות אנטי סורית מאז שנות החמישים, כאשר באופן מסורתי זרמו אליה גולים סוריים רבים בעקבות כל הפיכה בסוריה. נוסף לכך, יש לסוריה בלבנון אינטרסים כלכליים מסורתיים. סוריה ולבנון היו בימי המנדט הצרפתי יחידה כלכלית אחת. משהגיעו סוריה ולבנון לעצמאות, נתגלו ניגודים אויביקטיביים בין האינטרסים הכלכליים של שתי המדינות, ויחסיהן היו רצופים חיכוכים בענייני מכס, טרנויט, חלוקת מים, תחרות בין גמלי ביירות ולטאקיה וסביב תנאי עבודתם של מאות אלפי הפועלים הסוריים בלבנון. מכלול זה של אינטרסים די בו כדי להניע את סוריה לפרוש את חסותה המדינית-אסטרטגית הבלעדית על לבנון.

בשנות החמישים והשישים נתקלה סוריה ביריבה כמצרים הנאצריסטית אשר לא איפשרה לה לזכות במעמד דומיננטי בלבנון. למעשה, החלה סוריה לזכות במעמד זה רק תחת שלטונו של אסד ובעיקר לאחר מלחמת יום-הכיפורים. משמ"עו מיוחדת בתפיסה האסטרטגית הסורית קיבלה לבנון לאחר ספטמבר 1975 בעקבות חתימת מצרים על הסדר הביניים בסיני. לאחר ההסכם החלה סוריה חותרת לגיבוש מרכז כובד סביבה כ"סדר הפורה" שיהווה אלטרנטיבה צבאית ומדינית למצרים, אשר לדעתה של סוריה פרשה מהמערכה נגד ישראל. במסגרת ראייה זאת נתפסת לבנון כזירת מאבק בין סוריה למצרים אשר משמשת אבן בוחן ליכולתה של סוריה לממש "איפוטיה האזוריות מרחיקות הלכת. אם תצליח סוריה בכפיית "פיתרון סורי" שיביא להפיכת לבנון למדינת חסות סורית, יתן הדבר דחיפה של ממש לשאיפותיה אלו. אם תיכשל סוריה בלבנון, יבוא הקץ על חלומותיו של אסד ליהפך לנאצר חדש וסוריה תוחזר למקומה ה"טבעי" בעולם הערבי כפי שהיתה בשנות החמישים והשישים. בהקשר זה יש לראות גם את העימות הסורי-פלסטיני שהתפתח כתוצר לוואי של המשבר הלבנוני. עימות זה אינו רק על השליטה בלבנון, אלא הרבה מעבר לכך. על כף המאזניים של העימות הסורי-פלסטיני מונחים עצמאות התנועה הפלסטינית מול השליטה הסורית עליה. תוצאותיו של העימות יקבעו למי תהא זכות הבכורה בטיפול ובקידום "הבעיה הפלסטינית".

2, "אלתזירה", סוריה, 5 באוקטובר 1975.

שלושה מהמתווכים הסוריים (מימין לשמאל): שר החוץ חד'אס ; סגן שר ההגנה נאג'י ג'מיל ; הרמטכ"ל חכמת שהאבי

ביקורו בדמשק. „הסכם דמשק“ ו„מסמך הרפורמות“ העניקו למוסלמים הישגים מוגבלים, אך בו בזמן לא ביטלו את מעמדם העדיף של הנוצרים ושמרו על המסגרת המסורתית של המשטר הלבנוני. נשיאות לבנון נשארה בידי הנוצרים המרונים, אולם למוסלמים ניתן ייצוג שווה בפרלמנט, חוקו סמכויות ראש הממשלה המוסלמי ובוטל המפתח העדתי לגבי משרות הפקידות במנגנון הממשלתי. „הסכם דמשק“ לוהה בהסכם נוסף בין סוריה לפלסטינים, בו נקבע כי סוריה תערוב ותפקח על „הסכם קהיר“ מ-1969. (הסכם המציב שורה של הגבלות בפני פעילות המחבלים בלבנון).

בעקבות הסכמים אלו הושגה הפסקת א"י בין הצדדים היריבים, ולשם שמירה על קיומה הוקם מנגנון של ועדות משותפות של כל הצדדים, בהשתתפות סוריה. לקראת מחצית פברואר מצאה סוריה את עצמה בפסגת הצלחותיה בטיפול במשבר הלבנוני. עלה בידה לכפות על הצדדים הסדר מטעמה ולפי רוחה והועמקה שליטתה בלבנון. אולם באורח פרדוקסלי סימלה הצלחה זאת את ראשיתו של אותו תהליך שהביא לשקיעתה הגוברת של סוריה בביצוע הלבנונית; שכן יישומה של ההסכם הפך לגבי סוריה למבחן של יוקרה אשר אילץ אותה להעמיד את מלוא משקלה כדי לנסות ולמנוע את פיצוץו; במהלך פברואר ומרס 1976 התברר עד מתיקה כי „הסכם דמשק“ הפך לפיסת נייר גרידא, שכן השמאל והמחבלים שלא היו מוכנים לקבלו יצאו חוצץ נגדו. סגן אחמד אל ח'טיב ערק מהצבא הלבנוני, הקים את „צבא לבנון הערבי“ והביא

שמאלני בלבנון תושג רק לאחר הכרעתם הצבאית של הנוצרים, וכי הכרעה כזאת תושג רק לאחר מלחמת אזרחים ממושכת, אשר הסורים היו רוצים למנוע.

הסורים היו רוצים לראות את לבנון מאוחדת ובלתי מחולקת. תפיסתם זאת מעוגנת בעקרונות אחדות העולם הערבי של הבעת. אך יש לה גם מניעים מעשיים יותר, שהעיקרי שבהם הוא החשש שמדינה נוצרית בלבנון תהיה „ישראל שניה“ במזה"ת. התנגדות זו של הסורים לחלוקת לבנון אף הגיעה אותם לצאת באיומים בוטים כלפי כל הצדדים היריבים: „לא נרשה לחלק את לבנון“, אמר שר החוץ הסורי, והוסיף: „כל צעד כזה פירושו התערבותנו המיידית. לבנון היתה חלק מסוריה ואנו נחזיר אותה עם כל ניסיון מעשי של חלוקה.“³

סוריה כמתווכת בין הצדדים

תפיסות אלה עמדו ברקע הפעילות הסורית בלבנון. מתחילת המשבר (אפריל 1975) ועד ינואר 1976 פעלה סוריה כמתווכת בין הצדדים היריבים ולא כצד המעורב ישירות במשבר. במסגרת זאת ניסו הסורים כוחם בסיוע ללבנונים להקים מסגרות להידברות בין הצדדים ולהגיע להסדר כלשהו. בתקופה זאת עדיין נהנתה סוריה ממעמד של מתווך המקובל כמעט על כל הצדדים היריבים. בתחום המעשי התאפיינה מדיניותם של הסורים בתקופה זו בדו-פרצופיות. בעוד שמעל לפני השטח הם פעלו ליישוב המשבר, הרי בו בזמן תרמו לליבוי על-ידי תמיכתם בפלסטינים (ובעקיפין בשמאל) באמצעות אספקה בלתי פוסקת של נשק ותחמושת. להוציא מקרה חריג של שיגור כמה גדודי צבא שחזרו פלסטין (צ"פ) מסוריה לאיזור טריפולי (מחצית ספטמבר), נמנעו הסורים בתקופה זאת מלשגר כוחות מטעמם ללבנון ומלהסתבך במעורבות ישירה במשבר.

בתחילת 1976 הוצבו בעיות חדשות בפני הטיפול במשבר בלבנון. במחצית הראשונה של ינואר חלה החרפה ביוזמת הנוצרים, אשר כיוונו מהלכיהם נגד מחנות פלסטינים. החרפה זו האפילה במידה רבה על המאמץ הסורי באותה עת במועצת הביטחון והיפנתה את הזרקורים לעבר לבנון. המשבר הלבנוני נכנס, איפוא, לשלב שחייב שינוי בדרכי הפעולה הסוריות שהתבססו עד עתה על נסיונות תיווך בלבד. מצב זה תואר היטב על-ידי אסד בנאומו ב-20 ביולי: „... התאספנו כאן בדמשק... וחשבנו מה אפשר לעשות לשם הצלת המצב. השקענו כבר מאמץ מסוים, סיפקנו נשק, נתנו תחמושת וכל זה לא הצליח להציל את המצב. כמובן שדנו בעניין זה מהיבטיו השונים ובאפשרויות של מלחמה בינינו לבין ישראל... החלטנו שאין ברירה אלא להיכנס להציל את ההתנגדות (הפלסטינית). החלטנו להיכנס תחת שלט צ"פ...“ בעקבות החלטה זאת החדירה סוריה ללבנון גדודי צ"פ ויחידות „צאעקה“ שחנו בשטחה, במטרה למנוע הכרעה נוצרית וליצור איזון בשטח בין הצדדים היריבים. איזון כזה, לדעת הסורים, היה הכרחי כדי לכפות הסדר פוליטי על הצדדים. הסדר כזה היה „הסכם דמשק“ שהטילה סוריה על הצדדים היריבים בלבנון (21 בינואר) ושעקרונותיו מצאו ביטוי נוסף, במסמך „הרפורמות“ עליו הכריז נשיא לבנון (14 בפברואר) בעקבות

3. ראינו לעיתון הכוונתי „אל ראי אל עאם“, 7 ינואר 1976.

מגלים התנגדות עיקשת לפלישה הסורית על כך כתב העיתון הכויתי „אל קבס“: „הסורים חשבו שכפי שנמנע הפתח בעבר מהתנגשות עם דמשק, כן גם עתה יחזור בו למראה הטנקים הסוריים השועטים בבקעת הלבנון. מה שקרה הוא שהפתח למד מנסיונו בספטמבר 1970 כי נסיגה במטר אחד במקום אחד, מביאה לידי נסיגה של קילומטרים רבים...“

• תנאי השטח ההרריים בלבנון היקשו על השריון הסורי להילחם בכוחות חי"ר הממוקמים בצידו הצירים ובשטח בנוי, מה גם שהסורים לא היקצו די הצורך כוחות חי"ר להגנת השריון. לעומת זאת, השכילו המחבלים — בעזרת נשק ג'יט המצוי אצלם בכמויות ניכרות (בעיקר מרנ"טים ורנ"טים) — להסב אבידות כבדות לשריון הסורי.

• לסורים היו עקבות איריאולוגיות-לאומיות בכל הנוגע למלחמתם בפלסטינים. עכבות אלו מנעו מהם להפעיל את חיל-האוויר וחיל-התותחנים שברשותם להפצצות מאסיביות של מחנות הפליטים הפלסטינים.

• כוחות הקומנדו הסוריים שהיו מוצבים בביירות ובערים נוספות בלבנון נלחצו על-ידי כוחות השמאל והמחבלים, ויותר משהביאו תועלת הפכו למעמסה על הפיקוד הסורי.

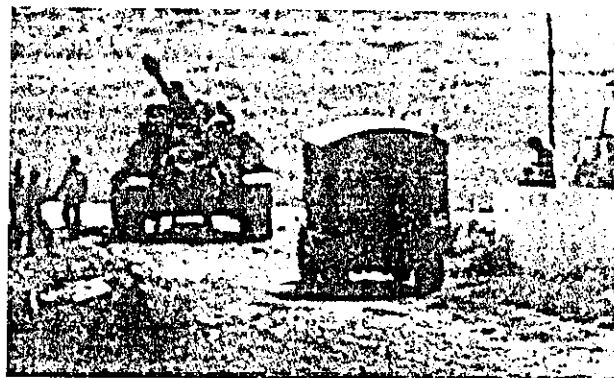
• הכוחות הפרו-סוריים בחיבי לבנון ובעיקר כוחות צש"פ וה„צאעיקה“ שהיו אמורים להיות „גיס חמישי“ שיסייע בידי הפלישה — נפלו כפרי בשל לידי המחבלים והשמאל.

• האוכלוסיה הלבנונית היתה עוינת לסורים, וגילתה במקרים רבים התנגדות פעילה לפלישה.

מאוחר יותר טענו דוברים סוריים כאילו לא רצתה סוריה להגיע לביירות ולפתור את המשבר באמצעות מהלך-צבאי מכריע, או כאילו הפסיקו הסורים התקדמותם בשל הפצרות מדינות-ערב. טיעונים אלה אינם אלא ניסיון שלאחר מעשה להמעט במשמעותו של הכישלון הצבאי אותו נחלה סוריה במחצית הראשונה של יוני.

לנוכח התפתחויות חמורות אלו הועמד משטר אסד במחצית הראשונה של יוני במבחן קשה ומכריע, הקשה ביותר מאז עלייתו של אסד לשלטון (כזכור עלה אסד לשלטון בעקבות כשלון ההתערבות הסורית בירדן בספטמבר 1970...). אולם, דווקא בנסיבות אלו הוכיח אסד ליריביו מבית ומחוץ כי אכן הוא „אריה“ (בערבית — „אסד“), הגיחון בקור רוח ומסוגל להבחין בשגיאותיו ולתקן: לאחר שהחיש אל הגבול העיראקי כוחות צבא ניכרים וניטרל את האויב העיראקי ממזרח, התפנה אסד להמשיך בטיפול במשבר הלבנוני. בשלב זה חלה תפנית בטקטיקה הסורית בלבנון, כאשר במקום לנסות ולהביא להכרעה על-ידי צעד צבאי מכריע, החלו הסורים להפעיל על המחבלים והשמאל לחץ מתמשך, במטרה להחליש את כוחם ולשוב ולנהל עימם משא-ומתן מדיני מתוך עמדת כוח.

במקביל, חדלו הסורים מהתנגדותם העקבית לטיפול בינערבי במשבר הלבנוני וגילו „נכונות“ לשתף פעולה עם מתווכים ערביים ועם כוחות משלוח ערביים בלבנון. זאת, בכדי להרפות את הלחצים הערביים ומתוך הנחה שממילא תישאר סוריה הגורם הצבאי החזק בשטח, גם אם ישוגרו ללבנון כוחות משלוח ערביים. בהתאם לטקטיקה הסורית החדשה, החל

כוחות שריון סוריים נכנסים ללבנון

להתפוררותו של צבא לבנון, שעד אז שמר על מידה של ליכוד במלחמת האזרחים. התפוררותו של הצבא הלבנוני שימשה קטליזטור למכלול אירועים שהסעירו את הזירה הלבנונית, ובכלל זה „הפיכת“ אל אהדב (11 במרס), ובעקבותיה הסלמה חמורה ומקפת בקרבות בביירות, טריפולי והר הלבנון.

מעורבות צבאית ישירה בלבנון

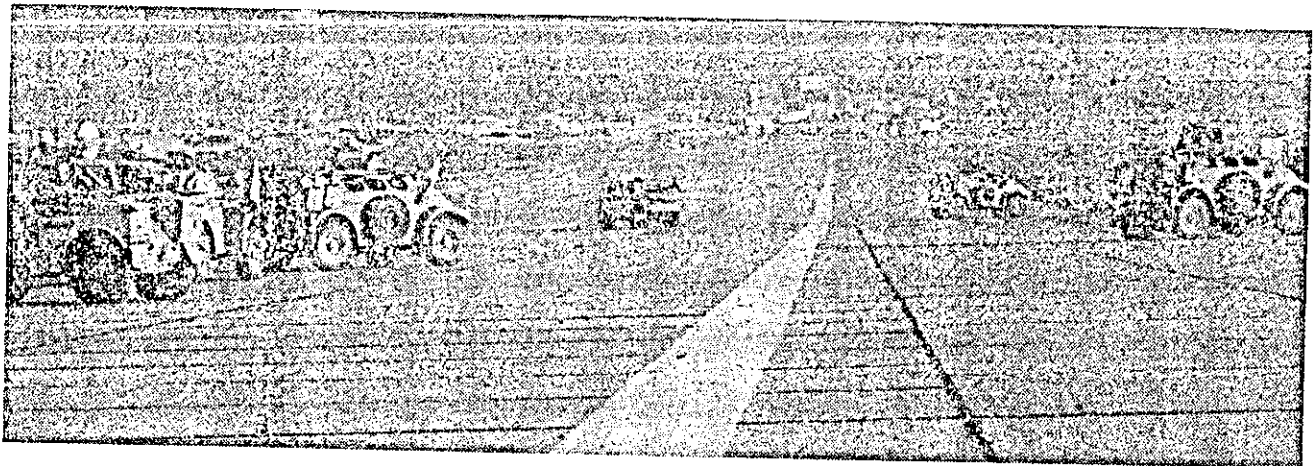
התפתחויות אלו פגעו קשות במעמד סוריה בלבנון, בהמ"חישם כי למעשה נכשל ההסדר הסורי. לסורים לא נותרה ברירה: היה עליהם לצאת נגד השמאל והפלסטינים מפדי ההסכם ולהתערב בלבנון כנגד מי שנחשבו לבני-בריתם הטבעיים. בשלב הראשון, ממרס ועד תחילת יוני, הסתפקו הסורים ב„טפטוף“ כוחות צבא ללבנון. תחילה החדירו מספר גדודי קומנדו לערים מרכזיות בלבנון, ומאוחר יותר קידמו כוח משוריין אל עבר הגבול הסורי-לבנוני. במחצית מאי אף החלו הסורים להפעיל כוחותיהם באזור טריפולי כנגד גורמים מקרב השמאל והמחבלים. במקביל להכנסת הכוחות ללבנון, המשיכו הסורים במאמציהם להביא להסדר פוליטי. במסגרת זאת עלה בידם להביא לבחירת אליאס סרכיס כיורשו של פרנגיה ולהניע את הפלסטינים להתווסף על הסכם חדש עם סוריה (16 באפריל). אולם כל אלו לא הביאו לפריצת דרך במשבר הלבנוני ולקראת סוף מאי מצאה עצמה סוריה במבוי סתום בכל הקשור לטיפול במשבר. לנוכח מצב זה החליטו הסורים בסוף מאי לפתוח בשלב חדש ומכריע במעורבותם הצבאית בלבנון: הם החליטו להטיל כוח משוריין גיכר (בסדר גודל דיביזיוני), אשר ישתלט תוך פרק זמן קצר על אזורי מפתח בלבנון (ובתוכם ביירות) ויביא להכרעה מהירה במשבר הלבנוני. הכרעה כזאת, סברו הסורים, תאפשר להם לבצע שלוש פעולות: להפסיק אחת ולתמיד את הקרבות בלבנון; להכשיר את הקרקע לכניסת סרכיס לתפקידו; לכפות על הצדדים הסדר מדיני ברוח התפיסה הסורית.

ב-11 ביוני פתחה דיביזיה סורית משורינת במתקפה נרחבת בלבנון לעבר ביירות, טריפולי (בצפון), וצידון (בדרום). מתקפה זו הסתיימה בכישלון מחפיר: כוחות הצבא הסורי „נתקעו“ במבואות הערים טריפולי, ביירות וצידון ולא עלה בידם לכבוש אף אחת מהן. הסיבות העיקריות לכשלונם של הסורים הן כדלקמן:

• הסורים טעו בהערכת נכונותם ויכולתם של הפלסטינים וכוחות השמאל להילחם כנגדם, והפתעו משגילו כי הללו

לבנון

הכוח הבינעריבי בשדה-התעופה ביירות

פני סוריה לאן?

מסקירת מאפייני מהלכה העיקריים של סוריה בלבנון, מסתבר כי אסד השכיל להפוך תבוסה ניצחת לעמדה סורית משופרת, הטומנת בחובה מבחינת סוריה סיכורים לצאת מה-משבר הלבנוני כשידה על העליונה. נראה כי המשך טיפולה של סוריה במשבר הלבנוני יושבת גם בעתיד על שילוב של לחצים צבאיים בשטח עם מהלכים פוליטיים. הלחץ הסורי מכוון בשלב הראשון נגד הפלסטינים, ולאחר מכן נגד הש-מאל. משיצליחו הסורים להכניע את הפלסטינים והשמאל, הם עלולים להפנות לחצם נגד הנוצרים, בעלי בריתם הנוכחיים, כדי להגיע למצב בו לא יהיו בלבנון מנצחים או מנוצחים. מצב מאוזן שכזה יקל על הסורים לכפות פיתרון מדיני מטעמם על הצדדים היריבים.

קשה לחזות כיצד תסתיים פרשת התערבותה של סוריה בלבנון, אולם ניתן לציין מספר עקרונות שימשיכו להנחות את הטיפול הסורי במשבר הלבנוני:

- הצבא הסורי יישאר בלבנון למשך פרק זמן ארוך ובלתי מוגדר, כאשר הסורים עשויים לנסות להשיג „לגיטימציה“ לבנונית להישארות צבאם.
- בקעת הלבנון — שלה חשיבות אסטרטגית ראשונה במעלה מבחינת סוריה — תישאר בחסות סורית גם אם פור-מאלית תמשיך להשתייך ללבנון, וגם אם בפומבי ימשיכו הסורים להתנגד בתוקף לחלוקת לבנון.
- כל פיתרון למשבר הפנים-לבנוני יושבת על עקרונות „מסמך הרפורמות“.
- כל הסדר בין הפלסטינים למדינה הלבנונית יושבת על עקרונות „הסכם קהיר“ מ-1969.
- יוקם צבא לבנוני חדש בחסות סורית. יתכן כי הגוף המוקם כיום בבקעת הלבנון והקרוי „חלוצי הצבא הערבי הלבנוני“ ימשש גרעין ושלד לצבא הלבנוני החדש.

הסיכונים למדינת ישראל

בשלב זה, רחוק עדיין המשבר הלבנוני מהכרעה ומפיתרון סופי. על אף ההצלחות הסוריות האחרונות, עדיין מסרבים הפלסטינים להיכנע לסורים. גורמים יריבים בפנים לבנון נחר-

„המכבש“ הסורי ללחץ על המתבלים והשמאל. במקביל, הג-בירו גם הנוצרים פעולותיהם כנגד יריביהם. לחצים אלו הניבו שורת הישגים לנוצרים ולסורים: בביירות הצליחו הנוצרים להשתלט על מחנות הפליטים תל זעתר, ג'סר אל באשא, ועל השכונה המוסלמית נבעה, ובכך „לטוהר“ את חלקה המזרחי של העיר הנתון לשליטתם. בבקעת הלבנון ערכו הסורים מבצעי „טיהור“, ובמקביל העמידו את אחיזתם האזרחית בא-זור על-ידי שורה נרחבת של צעדים המכוונים להביא ל„סורי-וציה“ של בקעת הלבנון. באיזור העיר טריפולי שבצפון הצליחו הנוצרים לכבוש שכונות מוסלמיות שמררם לעיר והגבירו בכך את טבעת הכיתור סביבה.

בד בבד עם הלחץ הצבאי, החלו הסורים במו"מ מדיני עם הפלסטינים. במו"מ זה הושגו שני הסכמים (ב-12 ביוני וב-20 ביו) בהם התחייבו הסורים לסגת מטריפולי, צידון וצופר אל בקעת הלבנון ואל איזור עכאר שבצפון. הסכמים אלו לא קוימו במלואם עד היום. הלחץ הסורי המתמשך אילץ את הפלסטינים להגיע להסכם נוסף עם הסורים במחיר ויתורים מרחיקי לכת מצידם. הסכם זה הושג ב-29 ביולי ובו הצליחה, למעשה, סוריה להטיל תכתיב על הפלסטינים: חלקו הראשון של ההסכם כולל הדעה משותפת סורית-פלסטינית המגדירה את תלותו האסטרטגית של אש"פ בסוריה אשר „היתה ותמשיך להיות בסיס המאבק של העם הפלסטיני במאבקו הלאומי נגד הקיום הציוני“¹. בהדעה משותפת זאת מצדיק אש"פ את דרכה המדינית של סוריה בהתנגדותה להסדר הביניים בסיני ולמדי-ניות המצרית. גם חלקו הלבנוני של ההסכם פוגע קשות באש"פ, שכן הוא משתית את יחסיו עם לבנון על בסיס „הסכם קהיר“ מ-1969, קובע את „מסמך הרפורמות“ (שכזכור דחוהו הפלסטינים והשמאל) כבסיס להסדר מדיני בלבנון, ותוקע טריז בין אש"פ לבין בעלי בריתו השמאלנים על-ידי הצגת אש"פ כמי שאינו צד בסכסוך.

גם הסכם זה לא קידם את יישוב המשבר הלבנוני. זאת, בעיקר משום שהסורים סבורים שחתימת הפלסטינים על ההסכם היתה צעד טקטי בעיקרו המכוון לשפר את מצבם, ושעדיין לא עלה בידם להביא את אש"פ „על ארבע“ לדמשק. לפיכך נראה כי הסורים מתכוונים להמשיך בלחץ הצבאי על הפלסטינים כדי להשיג מהם ויתורים פוליטיים נוספים עד להכניעתם הסו-פית.

4. רדיו דמשק, 29 ביולי 1976.

על-ידי אנשי צבא סוריים. דווקא משום שסוריה שפכה במשבר הלבנוני דם פלסטיני רב, יגבר הלהט הסורי, "לכפר" על כך על-ידי פעילות מדינית שמטרתה להנחיל הישגים ראוותניים לפלסטינים. פעילות כזאת עלולה למצוא את ביטויה ביוזמות סוריות חדשות באו"ם, מלוות בתרגילי, "הליכה על הסף" כדוגמת פרשיית מגדט אונדו"פ (נובמבר 1975) או בהיתר לפעילות המחבלים ברמת הגולן. סוריה חזקה עלולה גם לדרבן את הממשל האמריקני שלאחר הבחירות להפעיל לחצים מדיניים כבדים על ישראל במטרה להגיעה לויתורים במסגרת הפרדת כוחות בגולן. זאת, במטרה לתת גם לסוריה, "גת" נכבד במסגרת הסכמי הביניים לאחר שזו נותרה, "מקופחת" בעקבות הסדר הביניים בגולן. במקרה כזה עלולים הסורים לעמוד בתוקף על התנאים המוכרת, "להצמיד" כל הסדר בגולן להסדר עם הפלסטינים, כך שהלחץ האמריקני עלול להיות מופעל על ישראל גם בנושא הפלסטיני.

גם תסריט אפשרי הפוך אינו נעדר סיכונים מבחינתה של ישראל. לפי תסריט זה תתקשה סוריה לכפות הסדר ולהיחלץ ב, "כבוד" מהביצה הלבנונית. במקרה כזה עלולה סוריה לראות בישראל את הגורם ש, "סייע" לה להיחלץ מלבנון. זאת, על-ידי סירוב להתארכת מגדט אונדו"פ ו/או על-ידי, "חימום" הגבול ברמת הגולן, שיסייעו לאסד להוציא כוחותיו מלבנון בטענה שעליו להפנותם למול ישראל. להתפתחות כזאת עלולה להיות דינמיקה משלה, וגם אם הסורים לא יתכוונו להביא למלחמה, הם עשויים למצוא עצמם נאלצים להסתבך בשרשרת של מעשי איבה עם ישראל. בהקשר לכך די לזכור את היגדרותה של מצרים למלחמת ששת הימים לאחר היחלצותה מתימן.

למרות זאת, נראה כי מבחינה ישראלית עדיף התסריט של סוריה מוכה ומוחלשת כתוצאה ממעורבותה בלבנון. סוריה כזאת עשויה להיות פחות מתוחכמת במישור המדיני, משום שהיא תיאלץ להסתמך ביתר שאת על מדינות ערביות רדי-קאליות כגון עיראק, לוב ועל ברה"מ. יתירה מזאת, סוריה כזו עשויה להיגרר לסבך של בעיות פנימיות ומשברים חוזרים שיתלשו את כושר עמידתה מול ישראל גם במישור הצבאי.

שים בהחלטתם להילחם, "עד הציחון הסופי", ומדינות ערביות כגון עיראק ומצרים ממשיכות גם הן לבחוש בקלחת הלבנונית ולחזק את ידי מתנגדיה של סוריה. ישראל, כצופה מהצד במשבר הלבנוני, מפיקה לכאורה תועלת ממהלך ההתפתחות בלבנון ובעולם הערבי. לנגד עיניה מתגלה תמונת מצב בה שקועה סוריה בלבנון ואינה מתפנה למהלכים מדיניים או צבאיים נגדה; העולם הערבי מפולג; הפלסטינים מוכים ובגבול ישראל-לבנון מתפתחת מדיניות של, "גדר טובה"... לכאורה, מצב הטומן בחובו יתרונות עבור מדינת ישראל. אולם, ראיה כזו היא שטחית ולטווח קצר בלבד. שומה עלינו לחשוב צעד אחד קדימה ולנסות לבחון סיכונים הצפויים לנו כתוצאה מכיווני ההתפתחות האפשריים במשבר הלבנוני.

הסיכונים העיקריים עמם עלולה ישראל להתמודד בעתיד, נובעים מתסריט אפשרי לפיו תצא סוריה מהסבך הלבנוני כשידה על העליונה. במקרה כזה עלולה ישראל למצוא עצמה מול משטר סורי שרכש לעצמו יוקרה מחודשת ועמדת כוח ניכרת בעולם הערבי. משטר סורי שכזה יוכל לגבש סביבו, "חזית מזרחית" שתשתרע מראש הנקרה ועד עקבה, כשבתוכה אפשר שתשתלב עיראק. חזית כזאת עלולה להתחדש על-ידי סוריה כבסיס אפשרי למהלכים צבאיים נגד ישראל לאחר הבחירות בארה"ב. ראוי להדגיש כי תסריט כזה נצפה גם על-ידי הסורים, כפי שמבהיר בטאון הצבא הסורי: "העניינים בלבנון התפתחו בצורה המצביעה כי לבנון עומדת להיות רתומה לאסטרטגיה הערבית. פירוש הדבר כי לבנון — שהאויב הציוני חשב כי אין לה קשר עם המאבק הישראלי-ערבי — עלולה להפוך ללבנון העומדת איתן במאבק זה...".

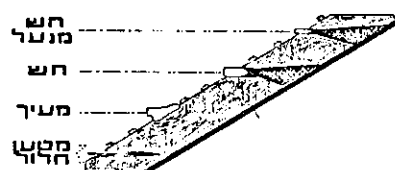
לפי תסריט זה תהפוך לבנון למדינת חסות סורית. בבקעת הלבנון תהא נוכחות צבאית סורית דרך קבע. לדרום הלבנון עלולים הסורים להתדיר יחידות צבא מטעמם או כוחות בח-סותם, אשר יהיו איום לישובי הצפון. גם הצבא הלבנוני עלול לשנות פניו ולהפוך לצבא מצויד בנשק מזרחי חדיש, ומאומן

5. ג'יש אל שעב, 1 ביוני 1976.

CHOBHAM — שריון חדיש לטנקים ציפטיין

שריון בלדה

שריון CHOBHAM

השוואה בין האפקטים של קליעים שונים על שריון בלדה ועל השריון השכבתי החדש

● חומר קרמי קשה שתפקידו לספוג חלק ניכר מאנרגיית הפגיעה של הקליע.

● שריון בלדה כבסיס.

המפתחים טוענים כי השריון החדש מאפשר הגנה בליסטית משופרת לטנק ללא תוספת משקל. בעזרת משחק בעובי של כל שכבה, ניתן להגיע להגנה בליסטית יעילה כנגד כל סוג קליע. לוחות ניסוי עמדו כבר בידי של פני ח"ש ומעיד 120 מ"מ אנגלי, מסען חלול של טיל נ"ט, "סווינגפייר", וכנראה גם ח"ש-מנעל מיוצב סנפירים (כמו הקליע של T-62 סובייטי המדאיג ביותר את המערב כיום). לעורך התכנון יבצעו הבריטים, ככל הנראה, אופטימיזציה לכל חלק של הטנק, כך שיעמוד בפני סוגי הקליעים העלולים לפגוע בו. תוספת המחיר עקב השריון החדש אינה עולה על 1-2 אחוזים ממחיר הטנק, שהוא כ-200,000 ל"ש.

ביוני השנה הודיעו הבריטים כי חתמו חוזה עם אירן בשווי 500 מיליון ל"ש למכירת מספר גדול של טנקים, "צ'פטיין", הטנקים, שייקראו SHIR (אריה). יהיו מצוידים בתות' חים 120 מ"מ, בתחמושת חדישה ביותר, כולל פגז ח"ש מנעל מיוצב סנפירים (APFSDS) ובמערכת בקרת אש מעולה. המנוע יהיה מתוצרת רולס-רויס בחספ 1,200 כ"ס.

השריון המתוכנן לטנקים אלה הוא תוצאת מחקר שארך כ-10 שנים ועלה לבריטים 6 מיליון ל"ש. זהו שריון שכבתי הנקרא בצורה סתמית CHOBHAM ואשר על הרכבו אין המפתחים מוכנים להרחיב את הדיבור, אולם נראה כי הוא מורכב משלוש שכבות:

● אלומיניום, בו יש לאנגלים ניסיון רב לאחר ייצור הסגסוגת X3034 עבור הטנק הקל, "סקורפיון".

חיל התחזוקה משומות ויעדים

הרצאת הרמטכ"ל רביאלוף מודני גור בפני קציני תחזוקה

אסור שמערך התחזוקה יהווה איזו שהיא מגבלה לחופש הפעולה או לחופש התמרון של צה"ל, כזרועה הצבאית והבטחונית של מדינת ישראל.

• לתחזק את הציוד באותה יעילות שתאפשר הן להשתמש בו ברגע הנכון, והן להביא להכרעת המערכה לטובת צה"ל. אחזקת ציוד צבאי, שונה באופן מהותי מאחזקת ציוד בכל תחום אחר, מכיוון שמטרת הציוד הצבאי היא להיות מנוצל במקום הנכון, בזמן הנכון ובצורה הנכונה. אף-על-פי-כן, הצבא אינו נלחם כל הזמן ולכן חייב הציוד להישמר כשהוא מטופל כהלכה, ומוכן למלחמה בכל עת. על מערך התחזוקה למצוא את האיזון הנכון בין שמירת הציוד במצב של כוננות למלחמה בכל רגע, לבין הרנטביליות של האחזקה, במשמעות הרחבה ביותר של המושג: רכש, ייצור ואחזקה שוטפת. בניגוד לכל גוף אזרחי, שלעיתים קרובות נשקל במושג של רווחיות, הצבא אינו מסוגל להצביע על רווחיות. משום כך קשה גם לקבוע כמה „מרווחים" בצה"ל מאחזקה יעילה ונכונה, אלא על-ידי התוצאה הסופית — נצחונו של הצבא במלחמה. אף-על-פי-כן, מערך התחזוקה צריך להיות מסוגל לעמוד בביקורת של המערכת האזרחית, הרואה את המושג אחזקה במשמעותו הרחבה, ובעיניו של המשק הכלכלי. לכן, המשימה המוטלת על מערך התחזוקה מסובכת עוד יותר, נוכח הצורך לשלב בין צרכיה של המלחמה לבין אמות המידה של ניהול ואחזקה של משק כלכלי.

האחזקה במשמעותה הרחבה ניצבת בפני שתי סכנות, הקשורות האחת בשניה: מחד גיסא, הגדלת ההוצא

צבא הגנה לישראל הוא צבא מודרני, ושאיפתו להיות עוד יותר מודרני. במצבו זה ובשאיפתו זו מהווה התחזוקה מרכיב חיוני, משום שהיא הגורם שחייב לאפשר לצבא חופש תמרון ופעולה מחד גיסא, ולתחזק את הציוד — הן כחלק ממערך הלחימה והן כחלק מהמשק הלאומי — מאידך גיסא. המשימה המוטלת על אנשי התחזוקה של צה"ל היא, איפוא, כפולה:

• לתת תשובה מלאה ומהירה לצרכיו של צה"ל, נוכח העובדה, כי חופש הפעולה והתמרון שלו ותכונותיו האופרטיביים, משתנים בהתאם לשינויים בעוצמת האויבים שמולו, והסכנה שהם מהווים למדינת ישראל. מאז היווסדה, לחמה מדינת ישראל את מלחמותיה לאחר שאולצה לכך, ואפילו כשירתה את היריה הראשונה היה זה בתגובה למצב מדיני-אסטרטגי שנוצר על-ידי הערבים. ישראל לא דגלה ואינה דוגלת בקו פתרון בעיות היסוד שלה על-ידי מלחמה. משום כך גם מערך התחזוקה שלה אינו בנוי על פי תפיסה זו. דוקא על רקע זה, גדולה האחריות המוטלת עליו לתת תשובות מתאימות ליוזמות מלחמיות ערביות העוללות לבוא בפתאומיות רבה. אסור שמערך התחזוקה לא יוכל לתת תשובות כאלה, יהווה גורם מעכב, מפריע או מונע קבלת החלטה אופרטיבית. אין, כמובן, להתעלם ממגבלות אובייקטיביות הטבועות במערך התחזוקה, כפי שמגבלות כאלו קיימות בכל מערך ובכל מערכת נשק. אולם צריך לדעת מראש מה הוא מסוגל לתת, מהן מגבלותיו ויתרונותיו, ולפיכך גם מה ניתן לדרוש ממנו. ככלל,

• הכשרת אנשים מקצועיים למערך התחזוקה, כאלה המשלבים ניסיון בשדה הקרב עם ידע ארגוני, כספי או משקי ועם ידע מקצועי בתחומי התחזוקה עליהם הם מופקדים.

אופטימיזציה של הציוד

מעטות הן המדינות החופשיות לקבוע מהו האופטימום בציוד הלחימה הרצוי להן. למעשה, פרט לשתי המעצמות הגדולות, אין כיום בעולם מדינה היכולה לספק לעצמה את כלל צרכיה בציוד לחימה. ישראל היא מדינה בעלת כושר ייצור צבאי לא מבוטל, אבל רחוק מיכולת לספק את עיקר עוצמת הלחימה הדרושה לה. דברים רבים נעשים בתחום הייצור הצבאי בישראל, אך אין לשנות באשליות: צה"ל נאלץ לרכוש בחו"ל את עיקר עוצמת הלחימה הדרושה לו. משום כך צריך לוודא שהכסף המוקצב לרכוש בחו"ל יוצא לקניית מערכות נשק שיוכלו לשרת את צה"ל בטווח מיידי, אך כאלה שיוכלו לשרתו גם בעתיד. הרכש הצבאי צריך להיות עם מבט של שנים רבות קדימה.

מכיוון שצה"ל רכש גם בעבר את רובו הגדול של הציוד הצבאי בחו"ל, ומכיוון שמקורות הרכש השתנו ומשתנים מבלי שלצה"ל ולמדינת ישראל תהיה שליטה על כך, הגענו למצב שבו יש בצה"ל מגוון של ציוד ממקורות שונים אותו עליו לתחזק, תוך שאיפה מתמדת להקטין את המגוון ולהגיע לסטנדרטיזציה הרבה יותר גדולה של אחזקה. זהו תהליך יקר וממושך מאד, אך הוא מחייב מחשבה מעמיקה.

בתחום זה — אופטימיזציה של הציוד — יש דברים רבים שניתן לעשות במסגרת מערך התחזוקה, בנוסף לאלה שכבר נעשו. וככל שהצבא יגדל, יהיה צורך להגיע לאופטימיזציה עוד יותר גבוהה של מערכות ציוד ונשק, פריסה יותר יעילה, חלוקה יותר זריזה והספקה יותר מסודרת.

אופטימיזציה של האחזקה והאספקה

בתחום זה הבעיה הארגונית היא המרכזית, ופתרונות ארגוניים יכולים לתת תשובה שתאפשר השגת האופטימיזציה הרצויה, הן באחזקה והן בהספקה. בתחום האחזקה בנה צה"ל מחסני חירום רבים, וממשיך להשקיע בבניית מחסני חירום חדשים. אף-על-פי-כן קשה לקבוע באופן חד-משמעי שיטת מחסני החירום על-פיה עובד צה"ל, היא אמנם הפיתרון האופטימלי לאחזקה נכונה, הן מבחינת שמירת הציוד והן מבחינת כוח-האדם המושקע. מתעוררת שאלה כלכלית, שמה שיטת מחסני החירום אינה אלא מערכת שעבר עליה הכלה, ואינה הולמת עוד את תקופתנו? יתכן שיש טעם להשקיע יותר מאשר מושקע כיום בתח-מושת, תוך סיכון מחושב שחלק ממנה יתבלה או אפילו לא יפעל כהלכה בשדה הקרב, מאשר להשקיע את הכסף בבניית מחסני חירום. אין תשובות ברורות לשאלות אלו, אך השאלות קיימות ומערך התחזוקה חייב לראותן כגורם מדרבן לחשיבה.

אות על אחזקת הקיים ועל צבירת מלאים של סוגי ציוד ותחמושת מסוגים קיימים עלולה להפוך לבזבז, אם אין עושים אותה בצורה מבוקרת, זאת, מכיוון שאז מושם הדגש על תחום היש, ותחום הרצוי והדרוש לעתיד יוצא מקופח, עד כדי חשש לפגיעה בהמשך ההצטיידות. מאידך גיסא, חיסכון יתר שפירושו צמצום ההקצבות לאחזקת הקיים ולצבירת מלאים של סוגי ציוד ותחמושת מסוגים קיימים, עלול לגרום בשעת הצורך למחסור שהשלכותיו חמורות. אחת הבעיות הקשות של מערך התחזוקה בצה"ל היא למצוא את שביל הזהב שימנע הן בזבז והן חיסכון יתר. תחום נוסף שבו על אנשי התחזוקה למצוא את האיזון הנכון, הוא האחזקה השוטפת: טיפול מעבר לנדרש ובהשקעה גדולה משמתחייבת מעצם הטיפול מקטין את סך כל הכלים המטופלים, ובסופו של דבר מכשיר פחות כלים למלחמה. עם זאת, אי הקפדה על טיפול נאות בכלים והגדלת פערי הזמן בין טיפול למשנהו, עלולות להיות הרוות אסון ברגע המכריע, כאשר יתברר כי התחמושת אינה יורה, הכלי אינו נוסע והמערכת המלחמתית משותקת.

קשה עוד יותר משימתם של אנשי מערך התחזוקה לשמור על הציוד במצב תקין וכשיר לקרב. לחציהם של מפקדים להשתמש בו לצרכי אימונים והכשרה, הוא לחץ חזק ונמשך. אכן, המפקדים חייבים לדאוג להכשרתם ולאיומנם של חייליהם, ולהחזיר בהם את יכולת השימוש בכלי הנשק ובציוד המסופק להם, ומגמה זו מבלה נשק וציוד ומכלה תחמושת. על אנשי מערך התחזוקה לדעת לרסן דרישות מפקדים, אך מבלי שהדבר יפגע בכושר היחידות. עליהם גם לשמור על רמת תחזוקה שתאפשר המשך ניצולו של הנשק והציוד במצב תקין ולזמן ארוך. ככל שהצבא יותר מודרני והוא מפעיל יותר מערכות נשק, נעשה תפקיד זה של אנשי התחזוקה יותר מסובך. וככל שהמצב המדיני-אסטרטגי יותר רגיש, המשימה יותר קשה. הצלחתו של מערך התחזוקה בתפקידים ומשימות אלה, יעזרו לצה"ל בקביעת העדיפויות בתקציבו, בין השקעה גוברת בשמירת הקיים לבין השקעה בהתעצמות נוספת. סיוע זה יתרום רבות לקביעת אופיו של הציוד הצה"לי שנים רבות קדימה. הטיפול של אנשי התחזוקה בכלל המשימות המוטלות עליהם יוכל להיעשות על הצד הטוב ביותר, אם יושם הדגש הנכון ויוקדד על התמקדות בשלושה מכלולי נושאים:

- אופטימיזציה של הציוד, שפירושה מקסימום אפקט בשדה הקרב עם מינימום של אחזקה וטיפול.
- אופטימיזציה של האחזקה והאספקה, כלומר עוצמת נשק וציוד שיהיו קרובים עד כמה שאפשר לשדה הקרב ופרוסים בנוחיות לצורך המהלכים המשתנים של הקרב. הללו חייבים שיהיו מוגנים היטב, מאוחסנים במינימום טיפול וניתנים לחלוקה במהירות; חייב להיות איזון נכון בין פיתוח, ייצור ורכש, ובין אחסנה ואספקה של הציוד.

בעלי ידע טכני ודמיון אנושי, שיאפשרו להם לקרוא נכונה את התפתחות הצבא, ולהציע כבר היום פתרון נות ארגוניים לצבא של עוד חמש ועשר שנים.

לקראת העתיד

שנת 1976 בצה"ל היא שנה של אימונים, של הכשרת אנשים ושל ביסוס ידע, במטרה להחדיר את מערכות הנשק ואת תורות הלחימה בחיילים — סדיר ומילר — אים — בצורה הטובה ביותר. בשנה בעלת אופי כזה, טבעי הוא שייפגע, במידת מה, מערך התחזוקה והאחזקה, מכיוון שכלי נשק, ציוד ותחמושת, יבואו לידי שימוש בממדים רבים יותר ושחיקתם תגדל.

גם מבחינתו של חיל התחזוקה, חייבת שנה זו להיות שנה בה יושם דגש על נושאי ההכשרה המקצועית והעמקת הידע, ותהיה התרכזות כוללת בלימוד נושאי האחזקה, בהשתלמויות ובקורסים. בשנתיים האחרות נות השקיע צה"ל הרבה בנושא הטיפול בציוד — וההישגים היו גדולים — אולם אין להסתפק בכך. ככל שהצבא גדל, יש להעמיק עוד יותר את הבסיס המקצועי של אנשי התחזוקה וזו צריכה להיות משימתו של חיל התחזוקה בשנה זו.

לקראת השנים הבאות מוטל על חיל התחזוקה ליצור תשתית של אנשים ושל פריסת תחזוקה, שתאפשר לענות על צרכיו של צה"ל גדול יותר מבחינה כמרתית, ומבוסס על כוחות תמרון רבים יותר מאשר כיום. על מערך התחזוקה לתת לצה"ל, באותם תחומים שהוא מופקד עליהם, יכולת תמרון אופטימלית, בין הגנה ובין מתקפה, הן בחזית המזרחית והן בחזית המערבית, ובשעת הצורך בשתייהן יחד. עליו לאפשר לצה"ל להיות מסוגל להעביר מאמצי הכרעה בהתאם לצרכיו האופרטיביים. אך יותר מכל, על חיל התחזוקה לבנות מערך כזה, שיאפשר לצה"ל לסיים מלחמה אפשרית במצב שבו לאויב לא תהיה יכולת לאיים בחידושה מייד עם סיומה, ושיימנע הצורך לחזור על מה שאירע במלחמת יום הכיפורים, כשצה"ל נאלץ לבקש הספקת חירום ולסמוך על רכבת אווירית. כל מלחמה עתידית חייבת, מבחינת צה"ל, להסתיים במצב אסטרטגי-מדיני חיובי, ועם ציוד, שמערך התחזוקה דאג לכך שיהיה בכשירות מלאה לפעולה, למקרה שיווצר צורך להמשיך במלחמה, או לחדשה באופן מיידי.

מול האסטרטגיה הערבית, אסטרטגיה של מלחמה מתמשכת, צריך צה"ל לבנות נפש חזקה שיכולה לעמוד במבחנים, מוטיבציה עמוקה והזדהות מלאה, ולצידן — כמויות ציוד שאיתן אפשר יהיה לצאת למלחמה ולנצח בה. בתחום ההצטיידות והאחזקה יש לפעול מתוך חזון ודמיון, ובמאמץ שילך ויגבר. ככל שצה"ל הולך וגדל, וככל שהוא הופך לצבא מתוחכם יותר, יש צורך בפתרונות יותר מתוחכמים לאחזקתו. עלינו להיות מסוגלים לצל את הפוטנציאל הטמון באנשי התחזוקה, ובדרך זו נוכל להתגבר על הבעיות שיעמדו בפנינו בשנים הבאות.

בתחום ההספקה קיימת בעיה מרכזית, והיא שאלת הפריסה המשפיעה על מהירות ההספקה בפרט, ועל היכולת להגיע אל הקוים הקדמיים בכלל. נוכח פריסתו של צה"ל בשטחים נרחבים, נוצרו צרכים אופרטיביים לקדם מחסני חירום קרוב ככל האפשר אל עוצבות לוחמות. הדבר עורר את בעיית מיגונום של המחסנים, אולם אין ביטחון שבתחום זה צה"ל הגיע לאופטימיזציה מלאה. תחום אחר של הספקה החייב עדיין להגיע לאופטימיזציה מלאה, הוא פינוי ציוד פגוע משדה הקרב, והחזרתו במהירות המירבית לכוחות הלוחמים כשהוא מתוקן. אילו הגענו לשיא היעילות בכושר החילוץ, ההובלה, התיקון וההחזרה לכשירות של כלי נשק פגועים, היינו יכולים אולי לקנות פחות מערכות נשק, ואת הכסף שנחסך יכולנו להשקיע בפיתוחן ובשיפורן של מערכות נשק קיימות. מצב כזה יוכל להביא להקטנת הסיכון להיפגעותן של מערכות נשק בשדה הקרב, ובמקרה שחלק מהן ייפגע, יוכל מערך התחזוקה להחזיר אותן לכשירות במהירות וביעילות. יתר על כן, ככל שיקטן מספר כלי הנשק המחייבים אחסנה במחסני חירום, ובמקום זאת תשפר תפר איכותם של הכלים הקיימים, יפחתו גם הוצאות האחזקה, האחסנה והטיפול, וייחסכו סכומי כסף גדולים.

לתחום ההספקה והפינוי שייך המכלול הגדול של טיפול בחיילים עצמם. הספקת מזון וביגוד ללוחמים ופינוי רפואי והובלה אל שדה הקרב וממנו. בתחומים אלה — שבהם מעורבים ישירות בני אדם — השגת האופטימום הינה חובה בלתי ניתנת לערעור.

הכשרת מערך תחזוקה

בעיית הבעיות של תחזוקה טובה, אופטימלית ויעילה, היא מיהם האנשים העוסקים בנושא זה. צה"ל, כצבא מסתער, חייב להגיע למצב שבו קצין התחזוקה הינו קצין מסתער, שבמסגרת התפקידים שמילא, הוא עבר יחידות שדה, והוא בקי לפני ולפנים בצרכיהן, בתחששותיהן, בדאגותיהן, בפחדיהן, בלבטיהן ובסולם הקדימויות שלהן. הוא צריך להיות בעל ניסיון מצטבר של כל הרמות שעבר, ויחד עם זאת לקבל ידע תיאורטי-מקצועי, ארגוני, כלכלי וכספי, בנושאי טיפול בציוד ושמירתו.

בצה"ל קיימים הן הניסיון והן הידע המקצועי, המאפשרים לתת לאנשים במערך התחזוקה את מיטב ההכשרה. יתכן כי הכשרה זו צריכה להינתן לאנשים הנכונים עוד לפני התגייסותם לצבא, ובכל מקרה מהרגע שבו הם מצטרפים לצה"ל, ותוך כדי שירותם הצבאי. חיל התחזוקה חייב להכשיר את אנשיו, הן לתפקידים שנדרש בהם ידע תיאורטי-מקצועי, והן לתפקידי שדה. עליו לדעת להציב את האנשים הנכונים לכל אחד מהתחומים האלה, באופן שצה"ל יוכל להפיק מהם את מירב התועלת, הן בעבודתם היומירית, והן בכושרם לתת פתרונות אופטימליים לבעיות התחזוקה השונות. על אנשי מערך התחזוקה להיות

הדינמיות של התחזוקה הקרבית

במלחמת העולם השנייה, בקוריאה ובויאט-נאם בוצעו במיטב יכולתנו. כל אחת בוצעה באופן שונה מחברתה, כשהיא מבור-ססת על הניסיון שנרכש ועל צרכי הסיוע התחזוקתי.

הגורמים המשפיעים על הסיוע התחזוקתי המדע והטכנולוגיה הגבירו את פגיעותו של שדה הקרב. הם איפשרו לנו לפתח ציוד וחימוש מורכבים והרסניים ביותר. אנו זקוקים לציוד לשם ביצוע משימות קרב שתייה קשה לבצען בעבר. אנו רוצים פגיעות של פגז ראשון מהטנקים, ארטילריה בעלת קצב אש מהיר, מסוקי תקיפה בעלי כושר השמדה רב יותר, מכשירי קשר בעלי טווח ארוך יותר, אפיקים רבים יותר ובטחון-קשר רב יותר. שינויים אלה מצריכים ציוד מכני ואלקטרוני מורכב, הדורש מיזמנות רבה יותר מצד המפעיל במטרה להפיק מן הציוד את מירב ביצועיו. לכן דרושים גם טכנאים מאומנים יותר לאחזוקת ציוד כזה.

לאור הצעות שהוצעו אחרי מלחמת ויאט-נאם, חלו שיפורים באמצעי התובלה האווירית והימית. הגדלת כושר והיטס מאפשרת לנו העברתה של אספקה קריטית למרחקים גדולים במהירות רבה. אנו יכולים להסתמך יותר על הבסיס התעשייתי שלנו ביבשת ארה"ב (להלן "קונוס"), ובמקרי חירום איננו זקוקים עוד לכל אותם מקדמי ביטחון להספקה כמקודם. יחד עם התובלה בהיטס השתנה גם אופיה של התובלה הימית. אין אנו משתמשים במשתמשים כאריות חד פעמיות. אנו משתמשים עתה במכולות כשיטה יעילה יותר להעמיס אניה ביום אחד במקום בחמישה ימים, ולפרוק אותה ביום אחד במקום בשלושה ימים. האניות מהירות יותר, וזמני הסבב הופחתו. אריות גדולות אלו מחייבות תפעול יעיל ומהיר.

התקדמות שאין דוגמתה בפיתוח אלקטרוניקה סיפקה לנו מערך קשר בין-יבשתי ומערכות לעיבוד נתונים משופרים בהרבה. כמויות עצומות של נתונים משודרים מסביב לכדור הארץ כמעט בין-רגע; מסופי שידור וקליטה במרכזים שונים בתוך המערך הוירתי מספקים אפיקי קשר בין המרכזים של שירותי התחזוקה הקרבית לבין מקורות ההספקה והציוד ב"קונוס". מערכות המבוססות על מחשבים וציוד היקפי לעיבוד נתונים אוטומטי (ענ"א) הם מכשירי ניהול נידחים ביותר הניתנים להתאמה לסביבתם. הם יעילים ביותר לעיבוד כמויות עצומות של מידע חוזר ונשנה. כשהוא מופעל לצורך זה, מנתח המחשב את צרכי ההספקה לסיוע ליחידות לוחמות, קובע כמות מלאי כדי לענות על הדרישות, בודק אם אמנם נמצאות כמויות

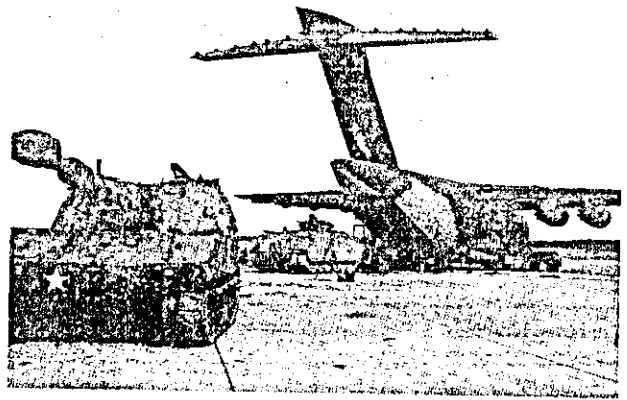
מאז לידתו של כוח צבאי מלוכד שנוצר במהלך המהפכה האמריקנית, יש צורך בלתי פוסק לספק לכוחות הלוחמים האמריקניים סיוע תחזוקתי. מהתקופה הראשונית של הספקת מצרכי יסוד כגון אבק שריפה ומנות מזון דלות, חל גידול בלתי רגיל בתחכום הסיוע התחזוקתי שסופק, בכמותו ובסוגיו. זמנים וצרכים משתנים חייבו אנשי תחזוקה צבאיים לאמץ שיטות סיוע בעלות אופי דינמי, שתבעו שוב ושוב שינוי במדיניות התחזוקה של הצבא ובתורתה.

קרב המחר דורש כוח עמידה שאין לו תקדים בתולדות צבא ארה"ב. כוח עמידה בלחימה הוא יכולתו של כוח לוחם לתת-קיים בשדה מערכה בו מתנהל קרב גדוש אבידות, עד שהוא זוכה בניצחון.

הקרב יכול להיות קצר, עז ורצוף או מתמשך וספורדי. המפקד בשדה המערכה חייב להיות מודע לכוח עמידתו, ואנשי התחזוקה שלו חייבים לעשות כל שביכולתם על מנת שלרשות הכוחות הלוחמים יעמוד כל מה שדרוש להם לקרב המכריע הראשון, ולאחר מכן לכל קרב נוסף הבא בעקבותיו. בזירת המבצעים מהוות יחידות התחזוקה הקרבית את עמוד התווך של כוח העמידה. הן מספקות אספקה קריטית לכוח הלוחם, מתקנות או מחליפות ציוד שניזוק ומספקות את הניידות הדרושה למילוי יתר התפקידים. בתכנונה של מערכת התחזוקה נלקחו בחשבון לקחי נסיון קרבות, התפתחויות טכנולוגיות ועובדות המציאות היום יומית היוצרות אילוצים על ניהולה של המערכה.

ההשקפה במלחמת העולם השנייה הגישה לעניין התחזוקה הקרבית במלחמת העולם השנייה היתה מבוססת על ארגון עצום שעסק בטיפול באספקה, הובלתה וני-הולתה. בכל איזור העורף של זירת המבצעים על גזרותי המג-הלתיות, היו לנו מתקני הספקה עצומים. מערכת ההספקה אופיינה על-ידי אריות קטנות שתופעלו באמצעות מדורי אחסון רבים. פה ושם הוגהגו אמנם קיצורי תהליך, אך מחסור בקשר מתאים לא איפשר בדרך כלל לקדם מגמה זו. כל שיטת האחזקה היתה מאופיינת על-ידי אחזקה אינטנסיבית: בתי מלאכה רבים ומתקנים נרחבים. כלי-הרכב הממונעים היו, לרוב, רכב טקטי שפעל מן החוף ועד לחזית הלחימה. בזירת המבצעים לא היה כל שימוש ברכב מסחרי. כדי לעשות את מצב הדברים מסובך עוד יותר, לא היתה לנו מערכת סיוע תחזוקתית אחת; למעשה היו לנו שבעה שירותים טכניים, שכל אחד מהם הפעיל מערכת משלו. היתה לנו שליטה טובה יותר במצרכים, אך המאמץ כולו לקה בכפילויות; לא היה ביכולתנו לתת שירות מרוכז לצרכן הלוחם. פעולות התחזוקה הקרבית

ה"קניבליזציה".* במשך 18 ימים אלה הצליחו לתקן ולהחזיר לפעולה מספר רב יותר של כלים מהמספר הכולל שעמד לרשותם. אצלנו לא מושם דגש בסוג פעולה כזה. עלינו לשנות את תורת האחזקה שלנו ולשפר את המיומנויות הטכניות שלנו, כדי שנהיה מסוגלים לבצע עבודה כזו קרוב ככל היותר אל שדה הקרב.

במשך העשור האחרון חלה האצה ניכרת באירועים בין-לאומיים. שינוי זה הוא בעיקרו תוצאה של התקדמות טכנו-לוגית. פער הזמן בין סיבת האירוע העולמי לבין תוצאתו צומצם בהרבה. תקרית המתרחשת היום מעוררת את התהפר-ציות של המחר; ואם התקרית מערבת את ארה"ב במלחמה, יתכן מאוד שלא יעמוד לרשותנו הזמן הדרוש כדי להקים מרכזי תחזוקה אסטרטגיים. בגלל מהירותן המוגברת של התה-פתחויות באירועים עולמיים ויכולתם של אויבינו הצפויים לנהל מלחמה הרסנית עזה, חייבים אנו, לפחות לגבי סדרה של קרבות קצרים יחסית, להביט בפני המציאות כפי שהיא כיום. אם ניכנס ללחימה, יהא עלינו להסתפק במה יש בידינו. לא תקדם לכך תקופת כוננות ממור-שכת שתאפשר לתעשייה להגביר מאמציה. אויבינו הצפויים לא יעניקו לנו חסד זה. אתראה לא תימדד בחודשים או שנים; לכל היותר היא תינתן תוך שבועות, או אף תוך ימים. יהיה עלינו להילחם זמן מה בציד ובכוח-אדם שעומד לרשותנו ולא יהיה זמן לייצר ולערום הרים של אספקה. גוסף לכך יש לקחת בחשבון גם מגבלות תקציביות. עלינו לשאוף למעט ככל האפשר את הסיכונים הנובעים ממגבלות כספיות, המוסי-פות למנוע מן הצבא לצבור את עתודות המלחמה באותה מידה הדרושה לסיוע הכוחות הלוחמים שלנו. לבסוף, שיאי כוח האדם הצבאיים מצמצמים באופן חמור את מצבת אנשי הסיוע התחזוקתי בימי שלום. כתוצאה מכך, חלק גדול מאנשי התח-זוקה שלנו יהיו אזרחים. אלו הן עובדות החיים כיום ועלינו להחליט על תפיסתנו החדשה לגבי הסיוע התחזוקתי כשאנו מכירים בעובדות אלו ובכל הגורמים המשפיעים.

התפיסה המתגבשת

הפצתן הנרחבת של מערכות נשק מודרניות, פגיעותן האנושה של שדה הקרב המודרני והצורך לתחזק מערכות אלו, הביאו לידי גיבושה של תפיסה חדשה בכל הנוגע לסיוע תחזוקתי. המפקד חייב להבטיח שלרשות הכוח הלוחם שלו יעמדו האמי-צעים המאפשרים לו להילחם עם פתיחת הקרב ובמשך הקרב כולו. משימה זו מטלת על יחידות סיוע התחזוקה הקרבית. לפי התפיסה החדשה ממוקד הסיוע התחזוקתי על צוות הקרב הבין-זרועי, המזהה את הגורם המכריע בקרב, פעולות הסיוע יבוצעו קדימה ככל האפשר: שם יחמשו את היחידות הלוח-מות, יתדלקו אותן ואם נחוץ — גם יתוקן ציוד הלחימה. אספקה קריטית תובא אל יחידות קדמיות ביום ובלילה. כל זאת יש לבצע במהירות רבה ובמיומנות מוגברת. צו עליון לגורמי הניהול הוא להבטיח כי הדברים הנכונים ימצאו במקום הנכון ובזמן הנכון. היענות תכליתית ומיידית לצרכיהן של היחידות הלוחמות היא עקרון היסוד של המערכת. ליחידות התחזוקה הקרבית חייבות להיות התכונות הבאות:

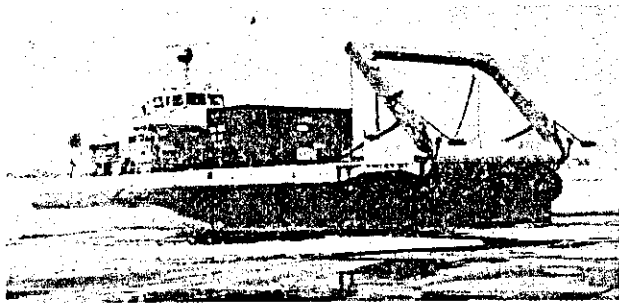
* "קניבליזציה" — ניצול חלפים מרכב או רק"מ פגוע. — המ ע'ר.

האספקה בתוך זירת המערכה ומוציא הזמנות ל"קנוס" לשמי-רת כמות המלאי. הממונים על ניהול השירותים עוקבים אחר הפעולות ומבקרים אותן, קובעים קדימויות ועורכים התאמות במערכת, כדי למלא את צרכיו של מפקד הכוחות הלוחמים. הגתונים והמידע הניהולי מקרבים את המוסדות ב"קנוס" ומאפשרים להם למשש את דופק שדה הקרב. הם מקנים להם תחושה בלתי אמצעית של הצרכים ומנודאים תגובה מהירה עליהם. היכולת לחבר מערכות ענ"א שמעבר לים ישירות עם המערכת הכוללת של ה"קנוס", מבטלת את הצורך בדרכי ביניים של ניהול תחזוקתי. לכן הוחלט על ביטול הארמיה כדרג ניהול בתוך זירת המבצעים. כך שונה המבנה הארגוני של הסיוע התחזוקתי ואנו מנהלים עתה מערכת שיש בה פחות דרגים.

החזרה לכשירות

מלחמת יום-הכיפורים הבהירה לנו כיצד עשויה להתנהל המל-חמה הבאה. הדבר שבלט יותר מכל בחינה אחרת במלחמה זו היה המספר הרב של הנפגעים בשדה הקרב. פגיעותו האנושה של שדה הקרב היתה תוצאה של צריכת תחמושת רבה יותר. הישראלים תיכננו זאת כראוי וצריכת תחמושתם היתה בהתאם למצופה, אולם הם צרכו במשך 18 יום בלבד מעל למחצית מכל מה שהיה בידיהם. אם לבחון את תחום התחמושת לפי שיעור הצריכה של הישראלים, מצבנו הוא עדין. שיעורי ההספקה שלנו נמוכים ומלאי המלחמה שלנו אף גרוע מזה. עלינו לשנות את השיעורים ולמלא במהירות את המלאי בהת-אם לשיעורים החדשים. פגיעותו האנושה של שדה קרב זה גרמה גם לצריכה גבוהה בפריטי ציוד חשובים, במיוחד בכל הנוגע לרק"מ. גם הערבים וגם הישראלים איבדו כרבע עד שליש ממצאי הטנקים והנגמ"שים שלהם במשך 18 ימי לחימה אלה. השוואת מספרי אבדן אלה עם הפוטנציאל שעומד לרשותנו מציגה אותנו במצב בלתי נסבל.

כדי לאזן את המצב לאחר אבידות כבדות בציוד וכדי להגיע לעדיפות, יש לתקן ציוד פגוע ולהחזירו לשדה הקרב מהר ככל האפשר. בתחום זה עשו הישראלים עבודה ראויה לציון. רק בדרך זו עלה בידם להמשיך להילחם. היו להם צוותים קדומגיים לא רק מיחידות החימוש הדיביזיוניות, אלא גם אנשי מקצוע בעלי רמה גבוהה מבתי המלאכה הבסיסיים, אשר סייעו בהערכת הנזק ובעבודות האחזקה. הם היטיבו להפעיל כוח-אדם מקצועי ביותר בחילוך משדה הקרב ובשימוש בשיטת

LACV-30 — רחפת אמפיבית חדשה בסיווג מטען 30 טון

הלחימה להעברה נוספת דרושות מכליות 6x6 קטנות יותר עבור הדרג הטקטי אשר תוכלנה גם להילוות אליו.

מרכזים לסיוע טכני

בחינה קריטית אחרת בסיוע תחזוקתי לכוח לחם היא היכולת לתקן ציוד פגוע קרוב ככל האפשר לאזור הלחימה. פלוגת האחזקה הקדמית משרתת את היחידות הלוחמות בשלחה אליה את צוותיה. כרגיל מגיחים כי יותר ממחצית פלוגה זו תעבוד בתוך היחידות הלוחמות. צידוד של היחידות הלוחמות חייב להישמר במצב תקין לפעולה, באשר רק מספר מועט של כלים להחלפה יהיה במצב. הצוותים הקדמיים יתוגברו לפי הצורך על ידי צוותים נוספים מהדיביזיה או מהקורפוס. כוח-אדם, חלפים וכלים יידחפו אל אזור הסיוע הקדמי לפי הצורך. כאשר פריט קריטי של ציוד נפגע, צוותי הבדיקה הם הראשוניים שיגיעו למקום. לפי התפיסה החדשה יינתנו סיוע אחזקה וסיוע טכני בצידוד על ידי מרכזים לסיוע טכני. מרכזים אלה יותאמו למערכות הלחימה, כך שהסיוע הטכני הטוב ביותר יעמוד לרשות מפקדי הדיביזיות ומפקדי הקורפוסים. מפקדת הסיוע הקורפוסית („קוסקום“) עשויה להכיל את המרכזים האלה: מרכז נשק ורכב קרב, מרכז רכב אופני, מרכז ציוד לסיוע קרקע, מרכז קשר ואלקטרוניקה, מרכז כלי-טיס ומרכז טילים ותחמושת. המרכזים בנויים לפי צרכי הכוח המסתייע. גודלם, סוגם, מספרם ומיקומם תלויים בעוצמת הלחימה, בשטח הלחימה, בכמות הציוד שבקורפוס ובתנאי הסביבה שלו. המרכזים נותנים סיוע אחזקה והספקה משולב לגבי קבוצה של פריטי ציוד או מערכות נשק. כל אחד מהם קשור ישירות עם גוף חילי מתאים ב„פיקוד לפיתוח ולכוננות ציוד“ של צבא ארה״ב ב„קונס“. עם גוף זה הוא מקיים קשר ישיר כדי לקבל ממנו יעוץ טכני במקרה הצורך. המרכזים הם עמוד התווך בפעולת גידוד האחזקה הדיביזיונית ובהם תתנהל הפעילות העיקרית של סיוע כללי. הם יעזרו ליחידות סיוע קדמיות בתחזורה לכשירות של ציוד שנפגע בשדה הקרב ובהערכת נזק לציוד, יפעילו נקודות איסוף לציוד שיתקן בשדה הקרב וינהלו את שימושיו של ציוד כזה כמקור לקניבליזציה לחלפים ולמכללים.

כללו של דבר, סיוע ישיר הוא שירות לצרכן לכל סוגי הציוד הגיתן בקודה אחת. אין בו אמנם מומחיות טכנית גבוהה, אך הוא נתמך על ידי מערכת של סיוע כללי ובה ידע טכני לכל אורך המערכת. כך מתקיימת בקרת ההספקה במערכת הסיוע ונוצרת שרשרת של סיוע טכני מ„קונס“ אל היחידות

• למלא במהירות וביעילות דרישות של אספקה קריטית ואחזקה חיונית.

• להתאים את הסיוע למצבים משתנים.

• לקצוב אמצעים בהתאם למצב הלחימה.

• להיות גמישות די הצורך כדי להגיש סיוע מכל סוג.

תחילתו של הסיוע התחזוקתי היא ממש בעורפם של הגייסות הנמצאים במגע עם האויב. זהו המקום החשוב ביותר במערך התחזוקה וכל גורמי התחזוקה מסייעים שם. ציוד לחימה יש לחמש, לתדלק ולתקן לפנים ככל הניתן. בעוד שבעבר מקובל היה כי הכלים יגיעו לאחור לשם חימוש, תדלוק ותיקון, הרי שלפי התפיסה החדשה ישתנה הכיוון, ואנשי הסיוע התחזוקתי יגיעו קדימה אל הכלים הזקוקים להם. אחד מסוגי האספקה הקריטיים ביותר במערך התחזוקה-הקרבית הוא התחמושת. עלינו להשתמש בתחמושת שלנו בתכליתיות בהתאם לאמצעים שלרשותנו; עלינו לירות ראשונים ולקיים אש המאפשרת לנו לנוע בשדה הקרב. הכלים חייבים לקבל את חימושם קרוב ככל האפשר אל אזור הלחימה. זמן העדרות מן הקו הוא קריטי. רכב בעל יכולת עבירות בשטח קשה יעביר מנת תחמושת של יחידות לוחמות והוא יספק להן תחמושת לפי הצורך. לאחר שנצרכה מנת התחמושת, תחזור יחידת הסיוע אל נקודת מצבור תחמושת (נמ״ת) במקום כלשהו בשטח העורפי של הדיביזיה, ותחדש את מנת התחמושת שלה. במצבי חירום יוקצו אמצעי תובלה ממקורות אחרים, כדי לסייע בדחיפת תחמושת קדימה. בחטיבה יש מנות בסיסיות ליום לחימה אחד עד שלושה ימים; בדיביזיה — לשלושה עד חמישה ימים נוספים, ובשטחי ההחסנה של הקורפוסים תימצא אספקה נוספת ל-30 יום למילוי נמ״תים קיימים ולהקמת נמ״תים חדשים.

זהו השיטה המקובלת של הספקת תחמושת במערך התחזוקה הקרבית, אך היא מעשית רק אם קיימים כמה תנאים שאין בלעדיתם. את התחמושת יש להוביל אל זירת המלחמה במכוון לוח ולתמוך אותן על כלי-רכב להובלה ארוכת טווח. חבילות עצומות אלו מגיעות למשקל של 35 טונות ולכן יש צורך במלגות המסוגלות לפעול גם בשטח קשה. אלו מלגות קטנות שניתן להעבירן בתוך המכולות והן יעבירו את המשטחים עמוסי האספקה. התחמושת תועם על הרכב להובלה מנת התחמושת ותסופק לכוחות הלוחמים. במצבי חירום תסופק תחמושת באמצעות מסוקים. זו מערכת הדוקה מאוד: הצלחת פעולתה תלויה ביכולת לקיים זרימת תובלה חלקה מהבסיס ב„קונס“ עד לגזרת הקורפוס.

סוג אחר של אספקה קריטית הוא הדלק הנחוץ כדי להניע את הכוחות. תדלוק הכלים חייב להתבצע במקום המאפשר להקטין למינימום את זמן העדרותם מהלחימה. המערכת העיקרית של הספקת הדלק דומה לזו של התחמושת. שתיהן מבוססות על צרכים משוערים ותכנון ההספקה נעשה ב„קונס“. במצב אידיאלי יפורק הדלק מן המכליות במהירות ויוזרם בצינור רות — קדימה ככל שניתן. אם אין במצב נמל, יש להקים מעגן שממנו אפשר להזרים את הדלק אל החוף. במקרה זה דרוש שטח החסנה ליד החוף. עד שיוקמו מתקני החסנה קבועים יותר, ניתן להשתמש במכלים מתנפחים. אם אין לרשותנו קוי צינורות או מסילות ברזל, יועבר הדלק במשאיות. מכליות להובלה לטווח ארוך נחוצות להעברת הדלק קדימה אל אזור

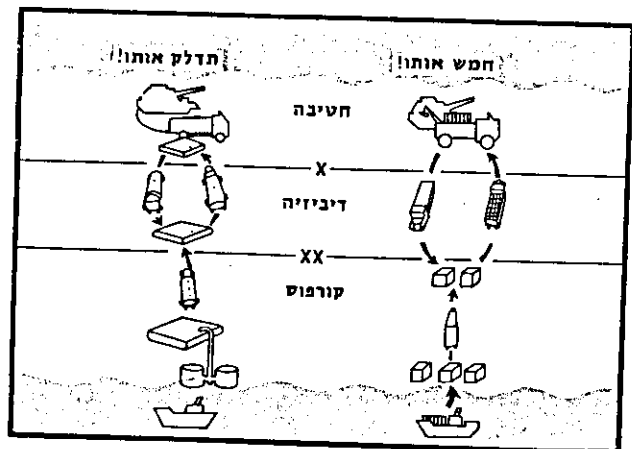
„קונס“. יחידות שאינן דיביזיוניות הנמצאות בשטח הקורפוס, מקבלות סיוע כללי וכן סיוע אחזקה על-ידי „קוסקום“.

מעט אנשי תחזוקה

„דיסקום“ מנהלת פעולות תחזוקה בתוך הדיביזיה ותפקידה הבלעדי הוא להתזק את כל הציוד הכללי במצב תקין לפעולה. „קוסקום“ מנהלת את כל פעולות התחזוקה בשטח הקורפוס, כשהיא מספקת סיוע כללי לדיביזיות. הקורפוס הוא גוף תחזוקתי עצמאי שאמצעי מסופקים לו מבסיס ב„קונס“. בזירת מבצעים גדולה שבהם פועלים קורפוסים אחדים, נעשה ניתולן הכללי של פעולות תחזוקה באמצעות מפקדת ארמיה. מפקד הארמיה בזירה אחראי למתן סיוע תחזוקתי לכל יחידות הארמיה בזירה. הוא מקיים אחריות זו באמצעות מטהר, מפקד דות מרחבת כפופות ומפקדות חיליות הגראות לו מתאימות לכך. הוא מנהל את הסיוע התחזוקתי בזירה בקובעו מדיניות כללית ובהטילו משימות. נוסף לכך הוא מבקר פריטים נבחרים ושולט בהם באמצעות המרכז לניהול ציוד של הארמיה. המפקדה המרחבת היא מפקדה גיאוגרפית חשובה לפיקוד ולשליטה בזירת המבצעים. בזמן פעולות הקרב היא מספקת סיוע כללי ישיר וסיוע אחזקה ליחידות הממוקמות בעורף הקורפוס, כולל יחידות שאינן קורפוסיות, יחידות משולבות, כוחות בעלות ברית ויחידות העוברות באיזור העורף של זירת המבצעים. המפקדה המרחבת פועלת כ„קוסקום“ קטן, ובדרך כלל אינה נדרשת לתמוך בפעולות מפקדות מסוג „קוסקום“. המערכת כולה תפעל במספר אנשי תחזוקה קטן בהרבה מזה שהיה דרוש במלחמת העולם השנייה, בקוריאה ובריאט-נאם; וכן יהיו רמות מלאי האספקה בזירות המבצעים נמוכות בהרבה. כאן אין דפוסי ארגון קבועים, מאחר ששירות התחזוקה חייב להיות מותאם לצרכי הכוח הלוחם במצב מסוים. תשומת הלב תוסב לשוני שבמשימות, דבר הגורם לשוני בצרכים התחזוקתיים. זו הסיבה שדפוסי הארגון שתוארו למעלה הופכים קשת רחבה של אפשרויות, מזירת מבצעים נרחבת ועד ליחידה בגודל פלוגה. ניהולם של שירותי ההספקה, האח-זקה והתובלה יוצרים איריה דינמית של שינויים בתחום סיוע התחזוקה הקרבית.

סיכום

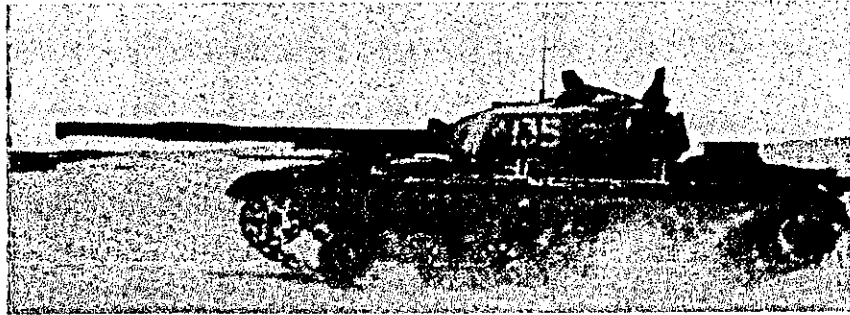
הדברים המאפיינים את המערכת המתגבשת הם צמצום דרגי ניהול בזירת המבצעים; רמות מלאי מינימליות של אספקה; תובלה בהיטס של אספקה קריטית; תובלת קרקע של אספקה במכולות; סיוע אחזקה לפנים ככל האפשר; ארגון של סיוע כללי, הספקה ואחזקה וסיוע תחזוקתי המבוסס על צרכיו של הכוח הלוחם. ערכנו מודרניזציה בסיוע התחזוקתי, פישטנו אותו ומיקדנו אותו ביחידות הלוחמות. אנו יודעים כי עלינו להילחם באמצעים מוגבלים, וכי שמירת האמצעים והצלחה בקרב קשורים זה בזה. ציוד שתוקן יופעל בשעה ובמקום בהם הוא יהיה דרוש. גורמי יסוד בשמירת תקינותו של ציוד הם קביעת קדימויות והקפדה עליהן, שימוש מלא במשאבים מקומיים, הבטחת מלאי אספקה וקוי תחבורה והנכונות לקבל סיכונים נבונים. שעת המבחן של הסיוע התחזוקתי שלנו תהיה, כאשר הוא יידרש להגיש את מקסימום האמצעים לכו-חות הלוחמים, על-מנת שיעליהו במשימתם.

הלוחמות. סיוע תחזוקתי כללי ניתן בתוך שדה הקרב ולא בשטחי העורף, אליהם מחזור ציוד ניוק. על-ידי ריכוז כל אמצעי סיוע התחזוקה הקרבית, כשהם מופעלים במהירות ובדייקנות, מוענק ליחידות הלוחמות כוח העמידה הדרוש כדי לגצח בקרב.

כדי לנהל תנועה לפנים זו של ציוד וכוח-אדם וכדי לשלוט בה, דרוש לנו ניהול לפנים. החטיבה אינה ארגון תחזוקתי, אולם לסיוע לכל חטיבה מקצה מפקדת הסיוע הדיביזיונית („דיסקום“) קצין לחיאות סיוע קדמי. הוא ממונה על תיאום זרימת האספקה ועל ניהול פעולות אחזקה. הוא דואג לכך שהסיוע יינתן בהתאם לצרכי החטיבה, שיחידות סיוע התח-זקה הקרבית ימוקמו כראוי ושיחידות הלוחמות יהיו מודעות לסיוע שיכלו לקבל ולנהלים הכרוכים בכך. הוא מאתר את צרכי היחידות המסתייעות, דורש מכללים להתלפה באמצעות „דיסקום“ ומארגן את העברתם לאחר שאושרו. זהו תפקיד של „דיסקום“ נעשית בקרת אספקה נוספת ועבודות אחזקה שלא ניתן לבצען באיזור הקדמי. כאן נעשה גם ניהול של הסיוע הדיביזיוני. המרכז הדיביזיוני לניהול הציוד ומשרד התו-בלה משלבים מאמציהם, כשהם משתמשים במערכות לעיבוד נתונים אוטומטי. הם דואגים לכך שאספקה תידחה אל אזורי הסיוע הקדמי ומקצים את אמצעי הדיביזיה כדי לספק את הצרכים המבצעיים. דרישות שלא ניתן למלאן באמצעים שבי-מקום, מועברות אל „קוסקום“. מידע ניהולי הנאסף על-ידי הקצינים לחיאות סיוע קדמי ברמת החטיבה מתרכז ב„דיסקום“ ושם מעבדים אותו. נתונים אלה הופכים להיות הבסיס לקדי-מיות מומלצות ולקביעת זמני הספקה.

בקורפוס קיימת רמת ניהול נוספת לסיוע ליחידות הקורפוס. ה„קוסקום“ מספק אחזקה, אספקה, שירותי תובלה, שירות רפואי ושירותי לחימה אחרים לקורפוס. הוא מעניק בעיקר סיוע תחזוקתי כללי ותומך בסיוע הישיר ליחידות דיביזיוניות. מרכזי הפעולה שלו — מרכז לניהול ציוד ומרכז לבקרת תנועה, המשולבים עם אלה של הדיביזיות — מבצעים את התפקיד הראשי של ניהול ההספקה, האחזקה והתובלה, כאשר דרישות הקורפוס מוגשות ישירות למקורות הכלליים של

T-72

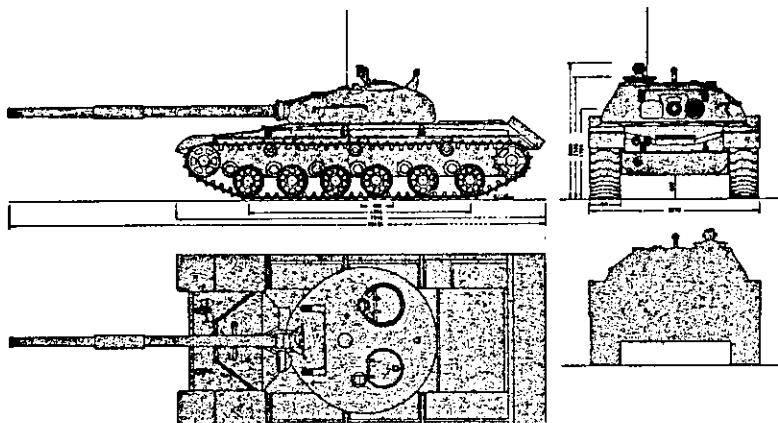
דגם סופי

השוואת תכונות בטנקים סובייטיים			
T-72	M-1970 (הדגם הנסיוני)	T-62	התכונה
40	38	37.5	משקל קרבי (טון)
7.40	7.50	6.55	אורך (מטר)
3.30	3.35	3.37	רוחב (מטר)
3.46	2.20	2.18	גובה (מטר)
122	115	115	קוטר תותח (מ"מ)
1	1	1	מקלע בצריח
3	4	4	צוות

בשרטוט מובאות מידות הטנק, כמי שהופקו מניתוח מדויק של הצילום היחיד שהתפרסם עד כה במערב. בצילום נראה בבירור קנה התותח הארוך, בירכתיים נראה ארגז גדול המותקן במצב אלכסוני, וכן נראה חפץ גדול בלתי מוגדר מאחורי הצריח.

טבלת מידות (במ"מ)

אורך כללי — 10454	גובה עם מדף סגור — 2388
(תותח לפני)	גובה התובה — 1750
אורך התובה — 7216	מרווח גחון — 467
אורך מגד הזחל — 4366	רוחב כללי — 3370
אורך מגד לגלגל מרכוב — 622	רוחב זחל — 600
גובה כללי — 2646	

„נולד טנק מערכה חדש...“ — זוהי הכותרת של מאמר בכתב העת היוגוסלבי „פרונט“ המסביר את העובדה שדגמי הטנקים שנודעו במערב בשם M-1970 לא היו אלא דגמי ניסוי. טנקי ניסויים אלה היוו שלבים במי תוח הטנק הסובייטי החדש, אשר לפי כל הסימנים נתון עתה בייצור סדרתי ושמו הסופי הוא T-72.

משקלו הקרבי של הטנק הוא כ-40 טונות, ויש לו מנוע דיזל מקורר מים, בעל הספק של 1,000 כ"ס, כך שהיחס הספק/משקל מגיע ל-25 כ"ס/טון לעומת 15.8 כ"ס/טון בטנק T-62. בכך עולה זריזותו של הטנק באופן ניכר, מה גם שהוא נוסע על מוקר"מ הבנוי לפי דגם מערבי חדש: שישה גלגלי מרכוב, שלושה גלגלי תמך וקפיצי מוט פיתול. משכני זעזועים הידרואוליים מעניקים לטנק אפשרות נסיעה נוחה, יחסית, דבר המסייע רבות בייצוב מערכת הנשק. מהירותו מגיעה עד 70 קמ"ש וטווח הנסיעה שלו עד 500 ק"מ. סבורים כי עובי לוח השריון בחזית הטנק מגיע ל-100 מ"מ, אך נטייתו ב-20 מעלות, מקנה לו עובי המקביל ל-290 מ"מ מלדה בניצב לכיוון מגיעת פגז בחזית הטנק.

ל-T-72 שיפור משמעותי בעוצמת האש. ה"תותח ארוך יותר לעומת תותחו של ה-T-62 וקדח הקנה שלו אינו חלק, אלא מחורק באופן חלקי. בנוגע לקוטרו של התותח חלור קות דעות המומחים, אך כולם חושבים שהתותח נסע באופן אוטומטי בתחמושת לא אחודה בעלת תרמיל מתכלה. בהתקן הסעינה האוטומטי יש כנראה מחסנית בעלת 28 כדורים, 4 כדורים נוספים בצריח. כמי הנראה יש לו קליעי ח"ש מיוצבי סגמרים וכן פגזי מטען חלול. הטנק אוטומטי מאפשר צמצום הצוות לשלושה אנשים. מושב הנהג מותקן במרכז חזית התובה.

סיכום

מעל כל ספק היא העובדה שהסובייטים בוים כעת טנק בעל תכונות משופרות באופן משמעותי — זו הפעם השלישית במשך 20 השנים האחרונות. מסתבר שחשוב להם יותר לספק לחיל השריון שלהם טנק בעל ערך קרבי מעולה, מאשר לשמור על אחידות לוגיסטית בתוך חיל השריון.

ממוכנת, דיביזיה משוריית דיביזיית נחתי אויר. במחוז נמצאת גם ארמיית האויר מס' 34 עם כ-300 מטוסים של הקו הראשון. העוצבות של המחוז הטרנס-קוקזי אינן משתייכות לדרג האסטרטגי הראשון המוחזק בקביעות בתקן קרבי מלא, אלא מתגייסות למילואים בעת חירום. על-פי המקורות היה זה ככל הנראה תמרון דו צדדי, כאשר עוצמת כל צד היתה כדיביזיה מוגברת ומפקדת הקורפוס היוותה את מנהלת התמרון.

הרקע התורתי

הנושא המרכזי של התמרון היה, הגנה גמישה תוך שימת דגש על צורות פעילות של המגננה בהסתמכות על אמצעי לחימה קונבנציונליים בשילוב עם קרבות השהיה תוך ניצול מסוקי קרב". לא מזמן הבהיר הגנרל לויטנסט פרופ' ו. רסניי טשנקו במאמר תחת הכותרת, "מניעת ההתקפה והגנה בהדיפת התקפת פתע", מהם עקרונות ההגנה המקובלים היום על צבא ברה"מ. בשורת דוגמאות היסטוריות מוכיח הגנרל הרוסי את חשיבותה של ההפתעה, ומצביע על כך כי עם התפתחות אמצעי הלחימה החדשים — וכתוצאה מכך שכלול הכושר הקרבי של הגייסות — הולך וגדל ערך ההפתעה. הוא הגיע למסקנה כי כאשר אין ביכולתך למנוע התקפת פתע על-ידי מכות מנע מקדימות, אזי הדרך היעילה ביותר היא להדוף אותה בעזרת שילוב של הגנה והתקפה. זוהי לשונו: "ניתן להדוף התקפות פתע של תוקפן אם מופעלים ביעילות איגודי הכוחות שהוקמו

• הציטוט הוא על-פי התרגום המורח גרמני שהופיע בגיליון 1/1976 של הביטאון "לענייני צבא".

"קווקז"

תמרון צבא ברה"מ

מאז מקיימת ברה"מ תמרונים צבאיים, היא אינה מרבה בפרסומים אחדותם. תמרון "קווקז" הוא הראשון הוזכר לפרסום רב ברה"מ פירסמה מראש את קיומו, עיתויו ומקומו. זאת, בהתאם לעיקרון החדש של יצירת "אווירה של אמון הודי". יתירה מזו, היא גם הזמינה משקיפים מארצות אחרות, לרבות ארצות השייכות לברית נאט"ו (תורכיה ויוון) לחזות בתמרון. המדובר בתמרון חורף שהתנהל בשטח הררי קשה במחוז הצבאי של טרנס-קוקז בין ה-25 בינואר ל-6 בפברואר 1976. התמרון נקבע במסגרת של קורפוס ונסלו בו חלק כ-25,000 חיילים מכותות היבשה, מ, גייסות הסער והנחיתה האויריים וכן כוחות אויר של צבא היבשה.

על-פי הידיעות כולל המחוז הצבאי הטרנס-קוקזי את המחוזות המנהליים קוטאייס, טביליסי וקריבאן. מפקדת המחוז הצבאי נמצאת בטביליסי והיא חולשת על כ-11 דיביזיות חי"ר, דיביזיה

להדיפת התקפת פתע ושבירת התוקפן: קיום שיטת תרגולת מנוסה, רמת כוננות גבוהה של הגייסות וכשרם לפעול במהירות ובהחלטיות. אנו רשאים להניח, כי עקרונות אלה יישמו, תורגלו ונבחנו בתמרון „קווקו” בתנאים המיוחדים של השטח ועונת השנה.

מהלך התמרון

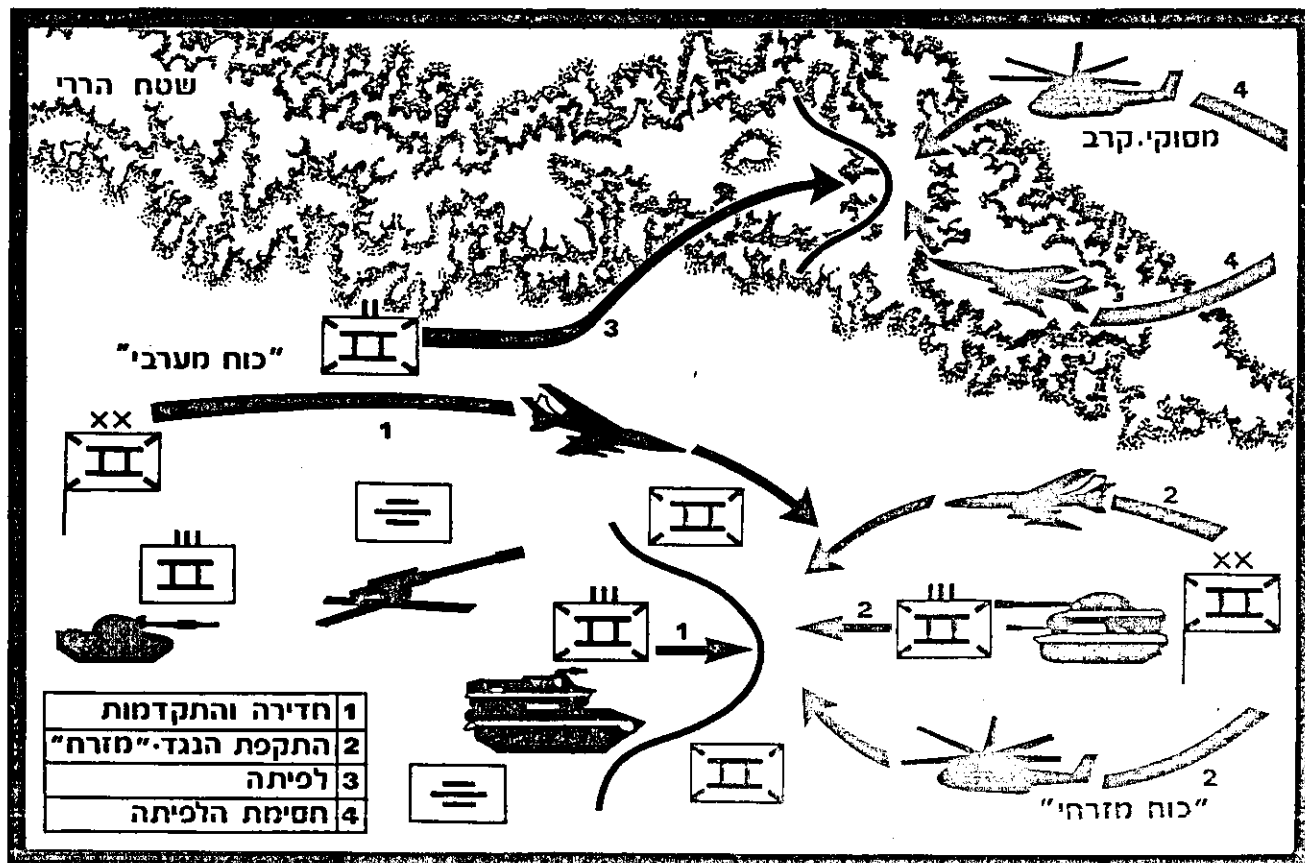
הכוחות חולקו לשני מחנות: „הכוח המערבי” (השחור) כתוקף ו„הכוח המזרחי” (הירוק) כמגן. התמרון כלל מסעות ארוכים והתנהל תוך כוונה מראש בתנאי מזג-אוויר משתנים. מסע התקרבות הגייסות אל שטח התמרון נעשה במגו אויר יבש, אך בהמשך ירד שלג כבד ובעקבותיו באה הפשרה שהפכה את הקרקע והדרכים לבלתי עבירות כמעט. תנאי מזג-האוויר הקשים, פני השטח ההרריים והצורך לנהל קרבות ניידים, כל אלה העמידו דרישות קשות בפני הגייסות והפיקד. כמקובל בכל התמרונים, כלל שלב א' את מסע ההתקרבות ויש להניח שאף שולבו פרקי אימון משלימים לחילות השונים. בשמונת הימים הראשונים נעשו כל ההכנות, כך שהתמרון עצמו ארך ארבעה עד חמישה ימים. עם תחילתו, הדפו יחידות החלוץ של התוקף את יחידות המיסוך של המגן שהחזיקו בתנאי שטח מתאימים. הכוח המזרחי הטיל עתודה לקרב כדי להגן על שטח חיוני. לדברי הפרשנים נעשה הדבר „תוך נקיטת צעדי לחימה פעילים”, או במילים פשוטות בעזרת עתודות משוריינות. שני הצדדים הפעילו סיורי קרקע ואויר

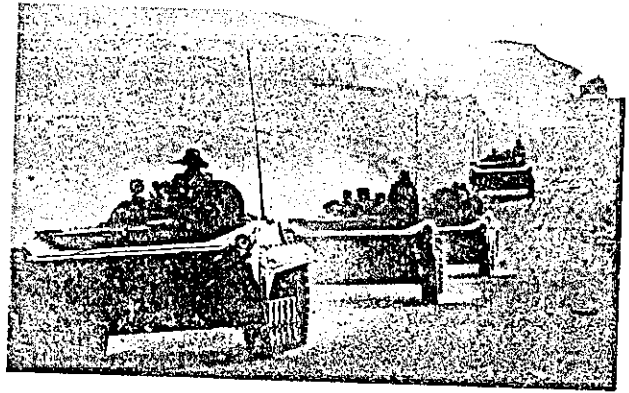
ונפרסו עוד בימי השלום. זאת, רק אם מובטחת כוננותם הקרבית הגבוהה ואם מיישמים באורח יעיל את הצורות והשיטות השונות של שבירת כוחות התוקפן. אם ההנהגה הצבאית של הארץ המותקפת היא הססנית וסבילה והיא אינה מקדישה תשומת לב מספקת לתמורות בשיטות לפתיחת מלחמה וניהולה, אזי לא ניתן להשיג הצלחה, אפילו קיימת עדיפות בכוחות ובאמצעים.”

לא ייפלא, איפוא, שהגנרל הסובייטי מצביע על הגיסיון הישראלי של מלחמת יום-הכיפורים וכותב בהקשר זה: „כל עוד ניסו הגייסות הישראלים להדוף את התקפות הגייסות המצריים והסוריים בצעדי הגנה בלבד, הם סבלו מפלות. אולם כאשר עבר הצבא הישראלי להדיפת התקפה בדרך של פעולות הגנה עקשניות ופעולות התקפה פעילות בכיוונים החשובים ביותר, עוכבה בזמן קצר יחסית התקדמות הצבאות הערביים. יתר על כן, על-ידי הזרמת העתודות מעומק המרחב אל תוך הקרב, הצליחו הישראלים ליטול את היוזמה לידיהם: תחילה בקנה מידה טקטי ובהמשך גם בקנה מידה אופרטיבי, ואף לעבור בכיוונים אחדים להתקפה ולהשיג הישגים מסוימים.”

גנרל לויטננט רסניטשנקו מונה שלוש אפשרויות של שילוב התקפה והגנה להדיפת התקפת פתע: פעולות התקפה והגנה בו זמניות במרחבים מתקפים שונים; התגוננות תחילה. ולאחר מכן מעבר מתוך ההגנה להתקפה; ניהול מראש של הגנה פעילה תוך כדי שילוב של התקפה והגנה ומעבר להתקפת-נגד מוחצת. כותב המאמר מצביע בהמשך על התנאים ההכרחיים

תרשים סכמטי של מהלך תמרון „קווקו”

לפרש את התיאור אודות „קרבנות בתאי שטח מרוחקים זה מזה“ כקיום תמרון רצוף שמשתרע על מרחב גדול, או האם נקטו גם כן בשיטה המקובלת של קטעי תמרון נפרדים, כאשר הם מחוברים על-ידי „סיפור המעשה“ בנתוני הבקרה והשרי-פוט. על כל פנים, ביום האחרון או לפני האחרון של התמרון, הצליחו „הכוחות המערביים“ להבקיע את הקו הקדומני של „המזרחיים“, היישר מתוך שדרת המסע. זאת, על אף תנאי מוג האוויר הגרועים והקרקע הטובענית עקב הפשרת השלגים.

לניצול הצלחה זו הוטל לקרב רגימנט חרמ"ש לאחר הכנה ארטילרית מסיבית. העיתונות הסובייטית תיארה שלב זה כלהלן: „מוצביו של המגן מרוחקים באש. חרמ"ש רכוב על גבי נגמ"שים מסתער קדימה. ארטילריית „המזרחיים“ מקדמת את פני המתקיפים באש מאורגנת. ברגע קובע זה ממלא הרגימנט תפקיד מכריע: תוך ניצול מהירותם וכוחם תמרוןם של הרכ"מ, הוא חודר עמוק אל תוך המרחב המוגן מבלי לחשוש שינותק מהכוח העיקרי. סיכון? בהחלט כן, אך הוא השתלם. עוצבת החרמ"ש או השריון החדשה, המצוידת בחימוש ובציוד חדיש ביותר, עונה על כל הדרישות כדי לנהל פעולות קרב ממושכות ביותר גם בתנאי ניתוק משאר הכוחות. התקפת הפתע הנועזת הטילה מבוכה בסדר הכוחות של היריב.“

בסופו של דבר עברה גם עוצבה זו להגנה כדי להדוף התקפות נגד. עתה נוצר שוב מצב של שיווי משקל. כדי למנוע זאת, הפעיל הצד „המערבי“ את כל כוחות השריון של דרגיו העור-פיים ובכך נוצל עתה כוחו העיקרי. בהמשך התמרון ולקראת סיומו, נאלץ „הכוח המזרחי“ לנהל בעיקרו קרב הגנה, תוך מאמץ לקיימו בצורה פעילה וגמישה ביותר, דבר שהיה ללא ספק אחת ממטרותיו העיקריות של תמרון זה.

סיכום

כאמור, יש לשער כי בתמרון זה יושמו, תורגלו ונבחנו עקרונות והגנה נוכח התקפת פתע של תוקפן. עקרונות אלה אומרים כי מול התקפה המדורגת לעומק, יש להיערך במערך הגנה שאף הוא מדורג לעומק, כאשר מושם דגש חזק על כך שהתגובה על הבקעות בקו הקמ"ק * תינתן על-ידי כוחות שריון הבאים מעומק המערך. כוחות אלה יפעלו בשיתוף מודק עם כוחות אוויר (כפי שקיים שיתוף פעולה כזה בצד התוקף). חשיבותם של מסוקי הקרב הולכת וגדלה במיוחד בעת חסימת כוחות שריון בנקודת הכובד של הקרב, אך גם כנגד תנועות איגוף ולפיתתה זאת, בנוסף לתפקידם של מסוקים אלה בהתקפה עצמה.

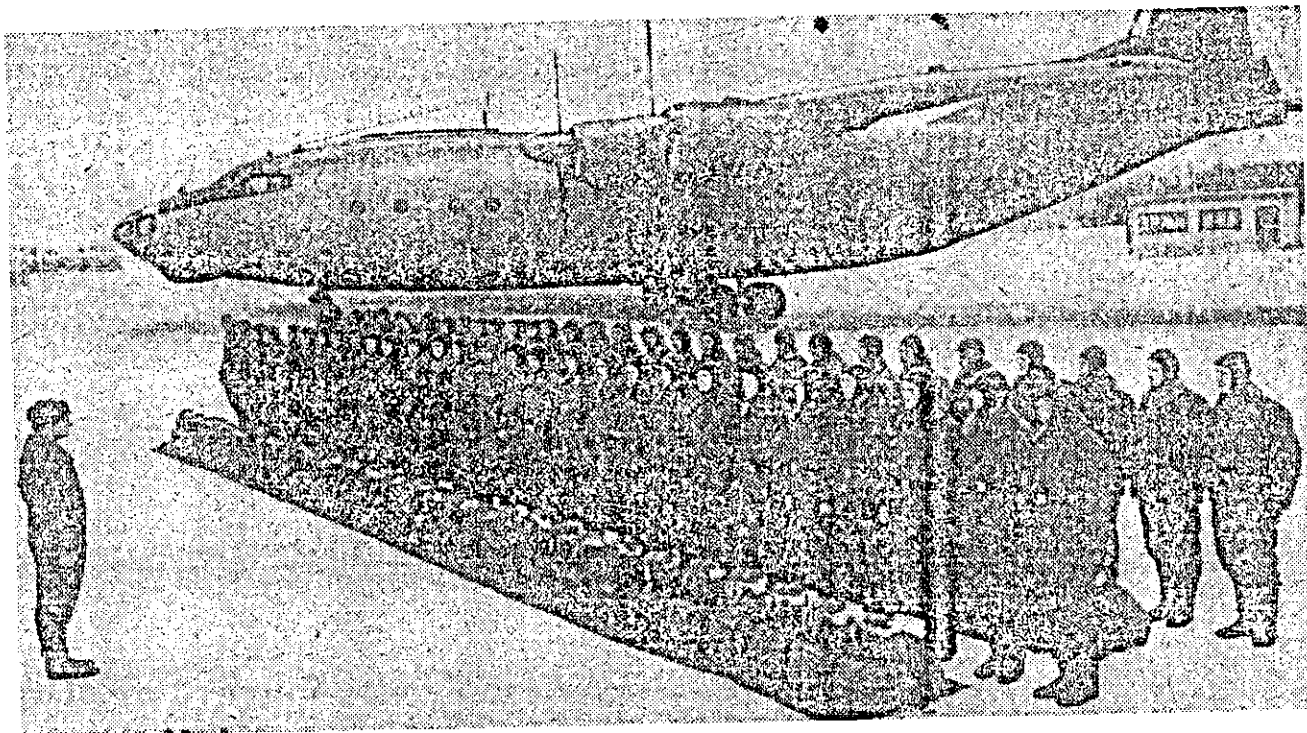
אין ברשותנו מידע על פתרון בעיות התחזוקה, אך נעלה מכל ספק שאיתני הטבע ותנאי השטח הציגו בעיות רציניות בתחום זה, מבלי שהיה צורך ליצור אותן באופן מלאכותי. נקל גם לשער מה היו הבעיות בפניהן ניצב חיל הרפואה בנסיבות המיוחדות של תמרון רב-תהפוכות זה. העדר מידע ספציפי ומפורט יותר מקשה על ניתוח המשמעות המלאות של תמרון זה, אך אין ספק שהוא ראוי לתשומת לב ככל שאר התמרונים של צבאות „ברית ורשה“, אם אכן ברצוננו להבין את הדוק-טרינה הצבאית של ברית המועצות.

נרחבים. התוקף הצליח לחדור אל תוך מערך ההגנה של המגן, וכדי לנצל הצלחה חלקית זו הוטל לקרב רגימנט חרמ"ש. פרשנים מערביים סבורים שצעד זה נקרא במינוח הסובייטי „הורמת עוצבה מהדרג השני של הדיביזיה“. בדיווח על מהלך התמרון צוין במיוחד, כי למרות מהלך הקרב המהיר והגיד, הצליח „הכוח המערבי“ להכניס את הארטילריה שלו במהירות וביעילות לפעולה. רגימנט החרמ"ש המתקדם נתקל בתנועתו ברגימנט חרמ"ש של המגן, שאף הוא טובא מעומק השטח. רגימנט זה ניסה להגיע לרמת כוננות גבוהה על-ידי פריסה מהירה. פעולה זו נחשבת בעיני הסובייטים כתנאי ראשון להצלחת התנגשות פתע.

שני הצדדים נסתייעו בכוחות אוויר, ו„הכוח המזרחי“ אף הפעיל מסוקי קרב. התוצאה היתה קרב נייד המשתנה במהירות גבוהה, עד שנוצר לבסוף „שיווי משקל מיוחד במינו“. במילים אחרות, עוצמת האש ניטרלה הדדית את הניידות כדי להתגבר על הקיפאון, החליט „הכוח המערבי“ לבצע תנועת לפיתה באגף שמאל (מצפון) על-ידי חרמ"ש בעוצמה גדולת תוך כדי ניצול מפתיע של השטח הטררי הבלתי עביר.

תגובתו הראשונה של „הכוח המזרחי“ היתה לפגוש תנועה זו „בתמרון של אש“ (כלומר ריכוז מירב עוצמת הארטילריה). כמו-כן נעשה גם ניסיון ללפות את הכוחות הלופתים. גם למהלך זה ניתן סיוע על-ידי מטוסי חיל-האוויר ומסוקי קרב. זהו, אגב, חיזוק לסברה כי מסוקי קרב הופכים יותר ויותר לחלק אינטגרלי בניהול הקרב היבשתי הסובייטי.

עתה נחלו גם נסיונות של לפיתה הדדית בנקודת הכובד של הקרב. לדברי הפרשנים „מפעיל עתה מפקד הדיביזיה המערבית כוחות שריון להבטחת הצלחת ההתקפה“. יש להניח שהכוונה היא להטלת רגימנט הטנקים של הדיביזיה למערכת, כדי לקדם את ההתקפה. מובן מאליו כי התקפת טנקים זו תזכה לחיפוי של כוחות נ"מ. המינוח הסובייטי מכנה שלב קרבי זה בשם „קרב מגע“. כתוצאה מ„מצב מתוח“ איגוז שני הצדדים את כוחותיהם מחדש. „הכוח המזרחי“ ניהל קרב שהיה כאשר נסוג מקו התנגדות אחד למשנהו, עד שהגיע לקו התנגדות שאיפשר לו לקיים ניהול קרב הגנה גמיש ונייד. מתוך הדיווחים בעתונות הסובייטית לא ניתן להבין האם יש

מדיניות הביטחון של ברה"מ במלחמת יום הכיפורים

רס"נ שבתאי

ביולי 1972 החליט הנשיא סאדאת לגרש את היועצים הצבאיים הסובייטיים ממצרים, אולם התברר כי לשתי המדינות היה אינטרס בסיסי להמשיך ולקיים מידה מסוימת של שיתוף פעולה שימנע קרע מוחלט ביחסיהם המשותפים. בינתיים החלו שליטי ברה"מ להכשיר ביתר אינטנסיביות מוקדי חדירה אלטרנטיביים בזירה המזרח-תיכונית (סוריה, עיראק, סומליה ודרום תימן), אך נוכח מרכזיותה של מצרים בעולם הערבי, המשיכה מוסקבה לראות בקהיר נקודת משען עיקרית לשמירת השפעתה האסטרטגית באזור. מנהיגי מצרים מצידם העריכו כי ללא קיום מידה כלשהי של יחסי גומלין לא ניתן יהיה להכין את המלחמה הבאה נגד ישראל. מערך היחסים החדש שהתגבש בין שתי המדינות הללו בשנים 1972–1973 היה מבוסס, איפוא, על ההנחה המצרית הבסיסית כי חידוש המלחמה נגד ישראל הוא תהליך בלתי נמנע. יתר על כן, מצרים העריכה כי ניתן להגיע להסכם עם ברה"מ לפיו היא תספק לה ציוד צבאי חיוני מבלי שתסתכן בעימות ישיר עם ארה"ב, אשר ישבש את תהליכי הדטנט בין שתי מעצמות העל.

קשה עדיין להעריך במדויק את תפקידה של ברה"מ בהכנת המלחמה האחרונה, ברם מעבר לכל ספק היא העובדה כי לולא הסיוע הצבאי הנדיב שהעניקה ברה"מ למצרים, סוריה ועיראק לפני הקרבות ובמהלכם, לא היתה המלחמה פורצת. זאת ועוד: אף כי אין הוכחות ברורות לכך, קשה להאמין כי היועצים הסובייטיים לא נטלו חלק בתכנון המהלכים הצבאיים הערביים. יחד עם זאת, יש להסתייג ולומר כי למרות שהסיוע הסובייטי במערכות נשק מתוחכמות ובהדרכת הצבאות הערביים מהווה נתון יסודי בתהליך חדירתה המדינית של ברה"מ למזרח התיכון, אין הדבר מעיד בהכרח על הכנה ישירה של מלחמת יום הכיפורים. על סמך עיון שיטתי במידע הגלוי שהתפרסם

מלחמת יום הכיפורים, הבליטה יותר מכל אירוע אחר את המאפיינים העיקריים הקשורים ביישום מדיניות הביטחון הסובייטית בזירת המזה"ת. עיון שיטתי בביטויי מדיניות זו במהלך מלחמת יום הכיפורים עשוי לסייע בחיזוי מהלכים צבאיים ומדיניים אפשריים של הסובייטים במשברים שעלולים לפרוץ בעתיד.

השלב השני של המלחמה

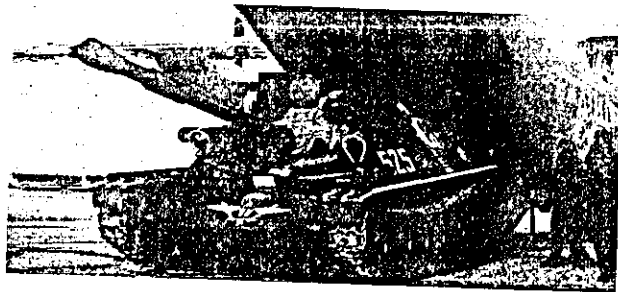
עם שינוי המאזן הצבאי לטובת ישראל ברמת הגולן (החל מה-10 באוקטובר) ובחזית הדרום (החל מה-14 בו) חל שינוי במדיניות ברה"מ. המנהיגים הסובייטים האמינו כי הדרך הטובה ביותר להגן על האינטרסים שלהם בזירה היא, "להקפיד" את התישגים הצבאיים של הצבאות הערביים על-ידי כפיית הפסקת אש בחסות שתי מעצמות העל במסגרת האו"ם. המהלכים הדיפלומטיים של ברה"מ בשלב זה מחזקים את ההנחה כי הקרמלין שאף להציב יחידות צבאיות סובייטיות ואמריקניות תחת חסות האו"ם במגמה להכשיר את הקרקע לנזיחות צבאית סובייטית לגטימית בזירת המזרח.

ב-21 באוקטובר הסכימו וושינגטון ומוסקבה ליום במשותף במסגרת מועצת הביטחון את החלטה מספר 338 אשר קראה להפסקת אש מיידית ולהגשמת החלטה 242 מחודש נובמבר 1967 (עיקרי ההחלטה סוכמו במהלך דיונים אינטנסיביים שניהל קיסניגר עם ברז'נייב ב-20 באוקטובר במוסקבה).

על-אף אישור התצעה האמריקנית-סובייטית על-ידי מועצת הביטחון, נמשכו הקרבות וצה"ל הצליח להרחיב את המאחז הישראלי בגדה המערבית של תעלת סואץ. הסובייטים יזמו הצעת החלטה נפרדת במועצת הביטחון שעיקרה היו נסיגת הכוחות הלוחמים לעמדות שהוזיקו ב-22 באוקטובר וכן שיגור משקיפי או"ם לפקח על ההסכם. החלטה זו נתקבלה על-ידי מועצת הביטחון ב-23 באוקטובר כהחלטה מספר 339.

נוכח הסכנה לעצם קיום משטרו של סאדאת (הדרכים לקהיר היו פתוחות בפני צה"ל וסכנת השמדה נשקפה לארמיה השלי-שית) החליטו הסובייטים להגביר את המתוחות בזירה מתוך מחשבה שסכנת עימות בינמצמתי תגרום לכך שושינגטון תפעיל את השפעתה על מנהיגי ישראל שיורו לצה"ל לחדול מהתקדמותו, בעיקר בחזית הדרום. ברה"מ ניסתה להשיג הסכמה אמריקנית להצעתו הנואשת של נשיא מצרים שתבע במפגיע לשגר כוחות צבא אמריקניים וסובייטיים לזירה, כדי להכריח את צה"ל לסגת לעמדות ה-22 באוקטובר. נוכח חוסר הצלחתם של הסובייטים להשיג את אישורה של וושינגטון למהלך חריג זה, החל הקרמלין לאיים על הממשל האמריקני כי יחידות צבא סובייטיות ישוגר באורח חד צדדי לזירה, במגמה לכפות הפסקת אש על הצדדים היריבים (איגרת ברז'נייב לנשיא ניקסון ב-24 באוקטובר). איומים אלו לוו על-ידי סדרת מהלכים צבאיים שנועדו להבהיר לושינגטון כי עמדת הסובייטים היא, "חד משמעית" והם נחושים בהחלטתם. במסגרת זו ביצעה ברה"מ את המהלכים הבאים: הוכפל היקף הצי הסובייטי שהיה מוצב במימי הים התיכון; הוכרזה כוננות בדיכוי מוטסות סובייטיות; ננקטו צעדים שונים שנועדו להפגין כי הסובייטים מתכננים שיגור גייסות לוחמים לזירה. תגובת הממשל האמריקני הייתה הכרזת כוננות צבאית ב-25 באוקטובר ביחידות צבאיות אמריקניות ברחבי העולם, כולל יחידות מצוידות באמצעי שיגור גרעיניים אסטרטגיים. תגובתה החד-משמעית של ארה"ב הביאה את ברה"מ לסגת מאיומה להציב גייסות לוחמים במזרח, ולקבל על עצמה את החלטת מועצת הביטחון 340 מ-25 באוקטובר שהביאה בסופו של דבר להפסקת-אש בחזית הדרום.

גם כיום לא ברור מה הניע את שליטי ברה"מ לגקוט מדיניות איומים בשלהי המלחמה. אסכולה אחת טוענת כי הסובייטים

בעיתונות מערבית, לא ניתן לקבוע כמה זמן מראש ידעו הסובייטים על ההחלטה לפתוח במתקפה צבאית כנגד ישראל. יתכן כי פינאיים החפזו של יועצים ומומחים סובייטים מסוריה ב-4-5 באוקטובר, יש בו כדי להעיד כי לסובייטים נודע על מועד המלחמה אך 3-4 ימים בטרם החלה המהלכים שנקטו הסובייטים בשלב זה מצביעים על כך שברה"מ צפתה כי במקרה של פרוץ סכסוך מזוין נוסף בין הערבים לישראל, תביס זו האחרונה בקלות את הצבאות הערביים, כפי שאירע במלחמת ששת הימים. נוכח רצונה של מוסקבה לטפח את תהליכי הדטנט עם וושינגטון ונוכח חששה מתבוסה ערבית נוספת, אותתה ברה"מ לארה"ב כי התקפה ערבית ממשמשת ובאה. בכך ניסתה ברה"מ למנוע פגיעה במירקם התבונה הבינ-מעצמתית, גם מתוך חשש מעימות צבאי ישיר עם ארה"ב. מן האמור לעיל משתמע כי ההחלטה המעשית על פתיחה במלחמה נפלה בקהיר ודמשק ולא במוסקבה.

השלב הראשון של המלחמה

הצלחתם של הערבים להשיג יתרונות קרקעיים בשלב הראשון של המלחמה גרמה להערכת מצב מחודשת בקרמלין. הסובייטים שהופתעו ככל הנראה מההפתחות הראשוניות, החליטו להעמיק את השפעתם במזרח, תוך נכונות להפר בצורה גסה את הסכמי הדטנט שנחתמו אך שלושה חודשים קודם לכן במהלך מפגש הפסגה השני בין ניקסון וברז'נייב בוושינגטון. זאת, כל עוד העריכו כי, "תרומתם" למאמץ המלחמה הערבי לא תביא לידי עימות צבאי ישיר עם האמריקאים. התרומה הסובייטית להונת מאמץ המלחמה הערבי, התבטאה בין השאר בדברים הבאים:

- שיגור מסיבי של ציוד צבאי בדרכי האוויר והים לצבאות סוריה ועיראק, החל מה-10 באוקטובר.
- עידוד מדינות ערביות נוספות להצטרף למעגל המלחמה נגד ישראל. (ב-9 באוקטובר שיגר ברז'נייב איגרת אישית לבומדיין שהאיצה בו להשתלב במלחמה באורח פעיל).
- כלי התקשורת ההמוניים של ברה"מ שיבחו את הנכונות הערבית להפעיל את חרם הנפט כנגד המערב ה, "אימפריא-ליסטי".
- הסובייטים התנגדו בשלב זה לכל הנסיגות האמריקניות להביא להפסקת אש בין הצדדים הלוחמים.
- המדיניות הסובייטית ניצלה את היתרונות בהם זכו הצבאות הערביים, תוך נסיון לבסס מאזן צבאי חדש בין מדינות ערב וישראל. אופייני הוא כי בעוד ששידורי הרדיו הסובייטיים למערב הבלטו את רצונה של ברה"מ בהמשך הליכי הדטנט, הדגישו השידורים בערבית את הסיוע והתמיכה הסובייטית למדינות ערב.

אכן חששו שהמשך הקרבות לאחר ה-22 באוקטובר טומן איום לעצם משטרו של סאדאת. כתימוכין, טוענים חסידי אסכולה זו כי סאדאת הסכים להצעה הסובייטית להפסקת אש רק לאחר שברזנייב התחייב ישירות כי ברה"מ תאכוף את ההסכם, ולו לבדה, על ישראל. האסכולה השניה גורסת כי הסובייטים ראו במשבר המתפתח שעת כושר נאותה להציב כוחות צבאיים סובייטיים ובכך להגניח אבן יסוד לנוכחות צבאית לגיטימית בזירה, שתשמש בסיס להשפעה סובייטית במזה"ת. לדעתו, אף-על-פי שהסובייטים שאפו ללחוץ על האמריקאים להסכים להצבת גייסות לוחמים מצבאות ארה"ב וברה"מ, הרי בסיסו של דבר לא היו מוכנים להסתכן בעימות צבאי ישיר עם ארה"ב, "בעבור" המזה"ת. ניתן להניח כי הסובייטים רצו להשיג באמצעות מדיניות איומים פיתרון פוליטי אשר יקבל גם גושפנקה אמריקנית.

צפי לעתיד

ניתוח המאפיינים העיקריים של מדיניות הביטחון של ברה"מ במהלך מלחמת יום-הכיפורים, עשוי לסייע לחזות תסריט של מהלכים צבאיים ומדיניים סובייטיים במצבי משבר עתידיים במזה"ת. בשלב ראשון של תסריט כזה ינקטו הסובייטים צעדים אלה: שיגור מיידני של אספקה צבאית בדרך האויר והים לצבאות הערביים; ניסיון לתאם את מאמץ המלחמה של הצבאות הערביים; הזנת המפקדות העליונות הערביות במידע אופרטיבי וטקטי במהלך הקרבות; הגנה על גמלים וקטעי חוף של מדינות ערביות; התנגדות לנסיגות להביא לחתימת הפסקת אש כל עוד נהנים הצבאות הערביים מיתרונות בשדה הקרב. באופן כללי ניתן לראות את צעדי הסובייטים כניסיון לנצל במידת האפשר הישגים קרקעיים של הערבים, במגמה לערער את מאזן הכוחות הצבאי במזה"ת לטובת, "המחנה הסוציאליסטי". זאת, כל עוד אין פעילות סובייטית חריגה בזירה טומנת בתוכה סכנה לעימות צבאי ישיר עם ארה"ב. מנהיגי ברה"מ רואים בהרחבת ההשפעה הסובייטית באזורי עולם שונים פועל יוצא מהגברת הסיוע הצבאי והמחשתי לנוכחות הצבאית באזור רים שונים. עם זאת, ברור להם כי עוצמתה הצבאית של ברה"מ הן בתחום האסטרטגי-גרעיני והן בתחום הקונבנציונלי (ובעיקר יכולתה להתערב באורח צבאי מחוץ לתחומי היבשת האיראס-יינית) נחותה עדיין ביחס לארה"ב וכי מאזן הכוחות הצבאי בין שתי מעצמות-העל עתיד להישמר במתכונת זו לפחות עד תום העשור הנוכחי. אם נוסף לכך את הפיגור הכללי-טכנולוגי של ברה"מ בהשוואה למערב, הרי לנו אילוצים חריפים על מדיניות הביטחון הסובייטית אשר עומדים ביסוד דבקותה הנוכחית בקיום מערך יחסים של שיתוף פעולה ותחרות בריזמגיים עם ארה"ב (דטנט).

בשלב השני של תסריט זה תכלול מסכת הפעולות הסובייטיות את המהלכים הבאים: שאיפה להשיג הפסקת-אש מהירה במגמה להקפיא הישגים ערביים ולמנוע סכנת התלקחות ביניים מעצמתית; השמעת רמזים בדבר אפשרות התערבות צבאית סובייטית חד צדדית בזירה, שיהיו מלווים בצעדים צבאיים הפגנתיים להמחשת "רצינות" האיום. צעדים אלה עלולים לכלול הגדלת היקף הצי הסובייטי המוצב בים התיכון, כולל תגבור ביחידות נחתים מצי הים השחור; הצבת הכוחות המוטסים הסובייטיים בכוננות שיגור לאיזור המזה"ת; כינון מוצבי פיקוד

בחלקיה הדרומיים של ברה"מ; עריכת תמרונים צבאיים רחבי היקף ברחבי ברה"מ; מינוי מפקד בכיר באחד מהאזורים הצבאיים הסמוכים לזירת המזה"ת (קווקז, אודיסה וכו'); הפרחת שמועות בדבר אפשרות שימוש בנשק גרעיני; איום לשגר "מתנדבים" סובייטיים שיסייעו לצבאות ערב; הסתייעות ביוגוסלביה או בבולגריה כתחנת מעבר לבניין הכוח הצבאי הסובייטי באיזור.

נוכח תגובה אמריקנית פסקנית, תיסוג ברה"מ מאימותה לשתף באורח פעיל כוחות צבאיים סובייטיים בלחימה נגד ישראל. עם זאת, תמיד קיימת האפשרות של מיסקולקולציה בהתנהגות הסובייטית במהלך משבר חריף בו נדרשים המנהיגים לקבל החלטות תחת לחץ האירועים בשטח. במצב כזה יכול הצבא הסובייטי להציב תוך זמן קצר דיביוזיה מוטסת אחת או שתיים בבירה ערבית כלשהי. צעד כזה יבוצע במגמה להמחיש לווינגטון וירושלים כי ברה"מ אינה מוכנה להסכים לנפילתן של בירות ערביות או לתבוסה של אחד מהצבאות הערביים. בחינת האופציות הצבאיות העומדות לרשותה של ברה"מ אינה מצביעה על אפשרויות ממשיות: מבחינה טכנית-צבאית יכולה, אמנם, השייטת הסובייטית המוצבת במימי הים התיכון להטיל הסגר ימי על נמלי ישראל, אך כל עוד מוצב הצי השישי האמריקני באגן הים התיכון, אין זה מתקבל על הדעת שהסובייטים יסתכנו בעימות ישיר עם ארה"ב. לצעד מסוג זה אין תקדים בהתנהגות סובייטית, וכמו כן אין כל אינדיקציה בדוקטרינה הצבאית או בתרגילים שנערכו בחיל-הים הסובייטי בעבר לאפשרות מימושה של אופציה כזו. מאותן סיבות לא סבירה גם האופציה של תקיפות אוויריות/ימיות נגד מטרות בישראל. נוכחותו של הצי השישי האמריקני מונעת גם את האפשרות של שילוב גייסות סובייטיים במבצעים אופנסיביים של צבאות ערב, מה גם שכוחות התערבות סובייטיים חסרים את היכולת הצבאית לנהל מבצעים ממושכים מחוץ ליבשת האירואסייתית, בעיקר נגד כוחות צבאיים מודרניים. זאת ועוד: בדוקטרינה הצבאית הסובייטית, בתמרונים שעורך הצבא הסובייטי, בהיקף הכוחות המוטסים/מנחתים ובציודם, בכרשר התובלה הימי/אווירי — בכל אלה אין כל אינדיקציה כדי להעיד שהסובייטים מכינים עצמם לאפשרות של שיגור כוחות צבא. האופציה הסבירה ביותר היא שילוב כוחות סובייטיים במהלכים הגנתיים של צבאות ערב, כפי שהיה במלחמת יום-הכיפורים (שילוב חטיבת הגנה אווירית סובייטית בעומק המערך הסורי).

סיכום

מעמדה האסטרטגי של ברה"מ מול ארה"ב; מעמדה הגיאוגרפי. ביחס למערב אירופה וסין; פעולותיה באזורי העולם השלישי, ובמזה"ת במיוחד — כל אלה מוליכים למסקנה כי יכולתה של ברה"מ ליזום מהלכים צבאיים חריגים במצבי משבר עתידיים, מוגבלת למדי. אין להתעלם, כמובן, מהסיכונים הטמונים בסיועה של ברה"מ למאמץ המלחמה הערבי נגד ישראל, אך בחינה מקיפה של האילוצים הקיימים על מדיניות הביטחון הסובייטית עשויה למנוע בעתיד תפיסה מעוותת בדבר אפשרויותיה הצבאיות של ברה"מ במימוש מטרותיה בזירה.

מדוע אין להם זמן?

רב-אלוף (מיל') חיים לסקוב
נציב קבילות חיילים

רים. מ, "אין לי זמן לחשוב", "אני גומר שלוש קופסאות סיגריות ליום", "אני ישן ואוכל במשרד", "הכל אני צריך לעשות בעצמי" ועד, "מי יש לו זמן לענות לנציב קבילות? ובכלל, הוא לוקח ברצינות כל שטות" — הדרך קצרה למדי.

מפקד שאין לו זמן להשיב לחייל, אין לו גם זמן לשוחח עם חייליו שיחת מפקד; להנחות מפקד זוטרי כיצד להשתמש בסמכות; לקרוא עיתון או ספר; להתכונן כראוי לדיון ולקיים מעקב אחר ביצוע החלטותיו. פירוש הדבר, שלמפקד כזה אין זמן להוציא מהכוח אל הפועל את רצונותיו וכוונותיו ואת המוטיבציה שבחייליו; אין לו זמן לפתח את עצמו ואת פקודיו. ואם אין לו זמן לאלה, איך ימצא זמן לנושאים ארוכי טווח? מתי יקבע אמות מידה ועקרונות מנחים מבצעים, מנהליים וטכניים? מתי יתן פקודות מקדימות, יעשה הערכת מצב לאחר שאסף מידע ונתונים מדיווחי המשוב? ואם לכל אלה אין לו זמן, ספק בכלל אם הוא מפקד על יחידתו כהלכה, שהרי מנהיגות פירושה להנהיג: כדי להנהיג יחידה

מבין אלפי הקבילות המגיעות ללשכת נציב קבילות חיילים מדי שנה, בולט נושא שיש עניין להעלותו בפומבי, מאחר שהוא זוכה לביקורת מצד הנציב בסיכומים ובהמלצות שהוא מעביר לנוגעים בדבר, בתום הבירורים שהוא עורך. הכוונה היא למשך הזמן הארוך, ללא הצדקה, שנדרש למפקדים להיענות לבקשת ראיון על-ידי חייל, או למתן תשובה לפנייתו. יש בכך ליקוי במנהל התקין, שכן אין הצדקה לכך שחייל ימתין שבועות מספר לקבלת תשובה ממפקדיו. ברור כי יש להבחין בין משך הזמן הארוך שאין למנוע אותו בגלל סיבות אובייקטיביות שאינן תלויות במפקד, לבין משך הזמן הארוך התלוי במפקד ושאינו מוצדק.

תשובות של מפקדים רבים לביקורת זו היו בנוסח "הייתי עסוק", "יש לי עומס עבודה" ועוד. תשובות אלה מדאיגות, מכיוון שביסודן מונח כשלוננו של המפקד לארגן את זמנו כהלכה, בגלל חוסר מידע או ארגון לקוי של סדרי עבודתו. בתשובה, "אני עסוק" יש שלילה רבה, כשמדובר בהיענות לבקשת חייל לראיון או למתן תשובה לפנייתו, גם מפני שמפקדים זוטרים לומדים לצטט את תשובות מפקדיהם הבכיר

• משוב — feed back

היחסים הבין-אישיים שבין המפקדים לפקודיהם ובין המפקדים עצמם, יש לטפח הרגשה של מגע אישי ונכר נותן לסייע לזולת. בקצב עבודה גדל והולך יש ליצור פתיחות אצל הפקוד על בסיס של „הליכה לקראת השני“. או אז יקטנו תופעות של התגמדות וכניעות כלפי הממונים, או אדישות ויחס נטול אנושיות. המנהיגות הנכונה היא זו היוצרת בכל הדרגים את הרצון לבצע דברים בהתלהבות, גם פעולות שגרתיות ויומיומיות. בהעדר רצון לעבוד ולבצע, לא יושגו יעדים ומאמצי המפקד יהיו חסרי תכלית. עליו לעודד דרגים נמוכים לקבל החלטות בתחום סמכותם ותפקידם, שכן מוטב שהדברים יסודרו בדרג הקרוב ביותר לאירוע, ובידי זה שבידו המידע העדכני ביותר. מוטב לתקן החלטה של דרג נמוך מאשר לבזבז זמן ולהמתין עד שהנושא יגיע אל המפקד להחלטה וטיפול, כי אז הרי שוב יעבור זמן עד שהחלטת המפקד תחזור לדרג המבצע. המפקד חייב „לרדת“ אל האנשים במקום שהותם ועבודתם ולשוחח עמם. כך יחסוך אח"כ זמן לטפל בבעיות קשות לפיתרון. עליו לעודד מגעים פנים אל פנים, ביקורת חיובית והתקשרות אישית במקום קשר דרך „עוזרים ל...“.

• המפקד חייב לארגן את עבודתו ביסודיות, כדי שיהיה בידו פנאי לבעיות המחייבות תשומת לב מיוחדת. עליו לנקוט דרך שיטתית ורגועה כשבידו תמיד עתודות זמן לטיפול בבעיות חדשות, ובכך יימנע ממצבי דריכות ולחץ מיותרים. כדי להשתמש בזמן ביעילות, חייב המפקד להקצות רווח זמן רזרבי, כדי שבכל תכנון הוא יוכל לטפל גם בבלתי צפוי. מכאן גם החשיבות שבהוצאת פקודות מקדימות שיותירו לאנשים זמן ללמוד את הנושא ולהתכונן לו. כהערת ביניים יש להעיר כאן כי מתוך הקבילות המגיעות אל נציב קבילות החיילים, התברר לא פעם שמפקדים, בתכנון פעולות, אינם מוודאים שאנשיהם יישנו לפחות 6 שעות בלילה. בהעדר שינה מספקת מצד אחד, ובתנאי לחץ מצד שני, נפגמת ביותר רמת הביצוע של האנשים.

• המפקד חייב לעבוד בקצב עבודה נכון, שיאפשר הרמוניה של פעולות מתואמות גם אצל פקודיו. כך יוכלו כולם לפעול במתואם וללא שיבושים. המפקד ימצא עצמו חסר זמן כאשר ההרמוניה נהרסת. יחד איתה נפגעת עמדתם של נושאי התפקידים. כאשר המג"ד עוסק בעניינים השייכים למ"פ, וזה עוסק בענייני המ"מ, או כאשר המפקד עושה דברים הצריכים להיעשות על-ידי קציני המטה — יש בכך לא רק כניסה לתחומי הזולת, אלא נושאים רבים „נופלים בין הכסאות“ ללא טיפול כלל. במצב זה, אין למפקד זמן להגדיר מטרות, להעריך מצבים ולהפעיל מערכות שליטה. דרגה מקבלת משמעות של מעמד בלבד ולא של עמדה — במונחי „אחריות“, „סמכות“ ו„גיבוי“. במצב דברים כזה הופכת פקודה למצע לדיון וסיכום דיון הופך מצע לדיון נוסף. המפקד עלול להגיע לכל אותן תוצאות שליליות,

צריך שבראשה יעמוד זה שמונה להיות המפקד, שבידו תכנית ושבזו היכולת לעורר את הרצון לפעול להשגת יעדים. כיצד יעשה זאת אם תמיד „אין לו זמן“? תכנית היא מערכת של פקודות מקדימות הקשורות בלוח זמנים והמתואמות ליעדי משנה אותם הן צריכות להשיג, למרות הפרעות אפשריות. לכן חייב כל מפקד לדעת כיצד לנצל את זמנו, וכיצד לנצל ביעילות את זמנם של פקודיו. מפקד חייב להכין את התכנית בהתאם למשימה שלפניו, לתת לה חיות ועוצמה לפי האירועים הנקרים בפניו והמצב המתפתח בעת ביצועה. עליו להיות הכוח המניע, בעל מנהיגות דינאמית המשיגה תוצאות ויעדים על-פי אמות המידה שנקבעו. המפקד חייב להיכנס אישית לפעולה כאשר פקודיו מתקשים לסגל לעצמם שיטות חדשות הדרושות לביצוע משימותיהם. המסקנה מכל אלה היא שהמפקד חייב שתהיה לו גם עתודה של „זמן“ ו„תשומת לב“ לכל פעולת משוב שתחזור מאנשיו, החל בשיחת מפקד, היענות לבקשת ראיון, טיפול אישי ואנושי בחייל ובבעיותיו, וכלה בכס המשפט או בטיפול בקבילות, גם אם הן כרוכות לעתים באי נעימות כלפיו.

אחת הדרכים שבידי המפקד לקיים את זמנו בידו, היא לוודא שכל מפקד-משנה ממלא את תפקידו ורק את תפקידו. המפקד חייב למצוא זמן כדי לאמן את מפקדי-המשנה שלו תוך כדי תפקיד, והם מצידם חייבים לדעת שהדרך לפיקוד וניהול טוב יותר מצד המפקד, תלויה בניהול טוב יותר בדרג שלהם. רק במצב זה יתפנה המפקד לטפח ולקיים את רצון החיילים לעבוד, לפעול ולבצע. בכך הוא יוכל להוציא מהכוח אל הפועל את המשימות העומדות בפניו, ולעבור את השלבים שבין ההחלטה לבין המציאות אותה יש ליצור.

„זמן“ הוא „מוצר“ שניתן בצורה שווה לכל בני האדם. השאלה היא איזה שימוש הם עושים בו. איך ינצל המפקד כהלכה את הזמן שברשותו? עליו לנקוט צעדים מעשיים כדי לשנות את השגרה היומיומית במגמה לחסוך בזמן, בבחינת מי שחשך שעה ביום, „הרוויח“ יום בשבוע. היענות מיידית לבקשת ראיון של חייל — דבר שיימשך מספר דקות — תחסוך זמן רב בטיפול בתוצאות הלואי במקרה של דחיה וסחבת מצד המפקד. במקביל לארגון זמנו שלו כהלכה, יוכל המפקד להקדיש זמן רב יותר להחדרת הרצון באנשיו לפעול לקראת תכלית, תוך כדי השלטת דינמיות וחיות באמצעות מנהיגות.

מפקדים שואלים כיצד ימצאו זמן לכל אלה. רשימת התשובות היא ארוכה, אך הכל תלוי ברמת הפיקוד וביכולת של כל בעל דרגה ובעל תפקיד ביחידתו של המפקד. להלן מספר תשובות:

• המפקד חייב לארגן ביעילות את עבודתו ביחס לעבודתם של מפקדי המשנה וקציני המטה (כולל סיוע, דיון, הערכת מצב, תכנון, מתן פקודות וכו'), כך שכל אחד בשטחו ינצל את הזמן ביעילות. בתחום

כולל בזבז זמן, אם לא יקיים מערכת תקשורת פני-מית שבה יזרום אליו מידע באופן בלתי מופרע, על-ידי דיווחים, שיחות, קיום ראיונות ועוד. אם ינקוט צעדים אלה, לא יהיה מופתע מעובדות מוגמרות, סמכותו לא תיפגע, כל אדם ביחידתו יוכל לסמוך על משנהו, והתלות ההדדית תהיה אמינה. בכך גם יצטמצם אבדן הזמן עד למינימום. כאשר מתפתח קונ-פליקט בין מפקד לבין אחד מפקודיו או בינו לבין עמיתיו — והויכוח הוא גלוי ונסב על הבעיות לגופן, זהו סימן בריא המוכיח על אכפתיות. החשוב הוא שהמפקד יידע לדאוג שהויכוח לא יסטה מהנושא ולא יעבור לפסים אישיים.

● המפקד חייב להגיע לידי שליטה מירבית, "עד קצות אצבעותיו", באמנות הניהול והפיקוד. עליו לוודא שכל דו"ח יוכן בקפידה; שכל דיון ופעולה יהיו מתוכננים לפרטים; שדיון לא יופרע על-ידי שיחות טלפון והפרעות אחרות; שבדיונים יהיו רישומים; שכל פניה תיענה בזמן; שיוכל גם לבקר את האנשים בשטח וגם לשהות במשרד ולטפל ב"ניירת" ושלא יוציא מתחת ידיו מסמך, "חצי גמור". עליו להאזין לזולת ולקלוט מידע; לחשוב בצורה יצירתית וחיר-נית; להתבטא — בכתב ובע"פ — בפשטות, בבהירות ובקיצור; להחליט החלטות ולא להשאיר דברים סתומים הניתנים לפרשנות; לעודד את האחרים להחליט ולהציע למפקד הצעות להחלטה ולחולל בקרב הפקודים שלו אין סוף של גירויים למחשבה יוצרת וליוזמה. האנשים יזהו את המפקד עם היעד שבפניהם, רק אם היעד יהיה ברור ומומחש לכולם. המפקד לא יכול לתרץ את כשלונו בכך שקיבל פקודה "מלמעלה". בהיותו פקוד כלפי אלה שמעליו וכמי שבידו מירב המידע העדכני, חובתו לשכנע את הממונה עליו. אם הוא לא שיקנע אותו, בידו הברירה לבצע את ההוראה שקיבל או להסיק את המסקנות. באותה דרך עליו לעשות הכל שלפקודיו לא יהיו תירוצים לכישלון. מנהיגות "מלפנים" יכולה למנוע זאת: אם שגה המפקד, לא תיפגם סמכותו אם יודה במשגה בגלוי ובכנות. בכך רק יעודד הערכה כלפיו ויעודד את האחרים לעשות כמוהו. הבטיח המפקד הבטחה — יעשה הכל כדי לקיימה במועד. אם לא יוכל לעמוד בהבטחתו, עליו להתנצל על אי קיומה בפני זה שההבטחה ניתנה לו, או להציע אלטרנטיבות. כל אלה מבטיחים את הזרימה השוטפת של פקודות ודיווחים, של החלטות ומעשים. כך נמצא שבפרק הזמן הנתון ניתן להספיק לעשות יותר.

● המפקד חייב לדעת לבזר סמכויות ומשימות, כשהוא מהווה כל העת את הרוח החיה. על-ידי ביזור נכון יישאר בידו זמן די הצורך כדי לפקח על הביצוע והוא לא יצטרך לשקוע בטיפול בפרטי פרטים, עד כדי כך שאכן יצטרך, "לאכול ולישון במשרד". מפקד שהאוכל מובא אל לשכתו במקום שיאכל עם פקודיו, לא חוסך בכך זמן; הוא מאבד את יחסי המגע הנכון עם פקודיו.

אותן קבילות שנזכרו בראשית הדברים, גרמו לעתים תמיהה על רשימת התירוצים שהמציאו המפקדים כשנתבקשו להשיב מדוע לא נענו לפניית חייל, עיכבו בקשתו, או דחו פניה לראיון. חלק ניכר מהתירוצים היו בסגנון של העברת האחריות לאחרים, תוך שימוש בביטויים כמו "תראה איזה נמושות של עוזרים יש לי", "אני נמצא מתחת לתקן", "לחבר'ה אין מוטי-בציה", "איזה הנחיות אני מקבל". לא פעם שאלתי מפקדים כאלה: מה עשיתם כדי שלא יהיו לכם עוד רים נמושות? או מה עשיתם כדי שלחבר'ה תהיה מוטיבציה? הם היו תולים בי עיניים תמהות, משל שאלתי שאלה שלא מן העולם הזה. כשנשאלים מפק-דים אם יש להם רשימת נושאים חיוניים שהם חייבים לעשות כל יום, ואם יש להם הערכה כמה זמן ידרוש הטיפול בכל אחד מהם, התשובה היא ברוב המקרים שלילית.

אם, למשל, מפקד כזה לא הכין דיון כראוי, כי אז לא רק שהמשתתפים בו חושבים בקול רם ומפריחים לחלל רעיונות, "בלתי מבושלים", אלא הזמן שהוקדש לדיון בזבז, שכן הבעיות שעמדו לדיון לא הגיעו לפיתרון של ממש. "ניהול זמן" הוא תורה שבעל-פה. מפקדים לא מעטים אינם טורחים להקנות תורה זו לפקודיהם. הסיבה? אין להם זמן לכך. "יעילות" פירושה, "לעשות דברים בצורה נכונה"; "אפקטיביות" פירושה, "לעשות את הדברים הנכונים". חשוב מאוד לדעת, "איך להגיע", אך חשוב עוד יותר לדעת, "לאן להגיע". לעתים קיימת תופעה שמי שאינו נראה עסוק כמעט שמתבייש, ואז כדי שיהיה עסוק מטילים עליו משימות נוספות. יש לדעת כי מי שאינו עסוק אינו תמיד בטלן. יתכן שהוא יודע לארגן את זמנו כך, שיהיה בידו זמן לחשוב, לראות, לבקר, להתרשם וללמוד גם יחד. אפשר להתרוצץ כל היום ו, לכבות שריפות" ואפשר ליצור מראש תנאים שבהם תתלקחנה מינימום של "שריפות", ואז יש למפקד זמן גם לשורה ארוכה של תפקידים המוטלים עליו. עלינו להבחין באורח ברור בין אלה הפועלים ביעילות ומתוך רצון להתקדם לקראת היעד, לבין אלה הנעדרים דחף לפעולה:

* יש פקידה ה"עושה רוח" ונראית עסוקה מעל לראש כשמטילים עליה להדפיס שני מכת-בים, ויש פקידה המתיישבת בבוקר לעבודה ומבצעת אותה ללא אומר.

* יש קצין אפסנאות מומחה היודע להסביר מדוע אין פיתרון לבעיה, ויש קצין אפסנאות מומחה הפותר בעיות ואינו מדבר עליהן.

* יש מפקד שאינו מחליט החלטות אלא תמיד שואל את הממונה עליו, ויש מפקד המחליט תמיד בעצמו, גם אם הוא שוגה לעיתים.

הגיעה העת שנעודד את אלה העושים את המלאכה, מונעים שריפות ויודעים לנצל את הזמן העומד לרשותם ונפסיק לעודד את "מכבי האש" שבתוכנו.

מבצעי חיל-הים במלחמת יום-הכיפורים

הוא שיט להימנע מצוות גדול בספינה, וזהו יתרונה הנוסף של ספינת הטיילים: היא מופעלת על-ידי צוות קטן, יחסית, המותאם היטב למשימותיה.

● גובשה תורת קרב הממצה את יתרונות הסטייל שלנו וממצלת את נקודות התורפה של סטיילי האויב. תקופה ארוכה תיירגלו מפקדים תפיסות מלחמה ולחימת סטיילים כסטיילים. אמנם רוב התרגילים הללו נערכו בחוף הישראלי ונאלצו להתחשב בתנאים ומגבלותיו, אך בעצם תרגול הלחימה של סטיילים בסטיילים הוחדרה לתודעת המפקדים והחיילים ההכרה כי יבוא יום והם יתמודדו עם סטיילי האויב. הבעיה העיקרית היתה שהתפיסה החדשה עוד לא הועמדה במבחן אש אמיתי, שהוא המבחן הקובע ליעילותה.

● ערב מלחמת יום-הכיפורים היה החיל בכשירות מבצעית גבוהה, שכן רק יממה אחת קודם לכן בוצע תמרון ימי גדול בהשתתפות מירב הסטיילים ובו הושגו תוצאות טובות ורבות לקחים. במלחמה עצמה היה על חיל-הים להתגבר על קשיים טכניים וטקטיים לא מעטים. טווח הפגיעה של הטיל „גבריאלי” — החימוש העיקרי של ספינות הטיילים — הוא מחצית מטווח הפגיעה של הטיל הרוסי „סטיוקס”, שהותקן על ספינות ה- „קומאר”, וה- „אוסה” שבידי המצרים והסורים. כדי לפצות על פער טווחים זה, הותקנו בסטיילים אמצעים אלקטרוניים מתוחכמים. עד למלחמת יום-הכיפורים לא הפליגו סטיילים של חיל-הים ליעדים מרוחקים, פרט ל„רשף” שהפליגה למסע אימונים בן שבוע לכל אורך הים התיכון. במלחמה עצמה הגיעו סטיילים ליעדים רחוקים, כגון אלכסנדריה ואף מערבה לה.

מבצעיו של חיל-הים במלחמת יום-הכיפורים מעוררים עניין ולוא רק בגלל זכות-הראשונים שנודעה להם. במבצעים אלה הופעלו לראשונה בתולדות הלחימה הימית ספינות טילים על-ידי שני הצדדים היריבים שירו טילי יסים אלה על אלה. ניתוח אירועי אוקטובר 1973 בזירות הימיות שמעשה על-ידי צוות להפקת לקחי מלחמה, מצביע על הגורמים הישירים להצלחת מבצעי החיל:

● בעקבות לקחים מכשולות העבר, ובעיקר בעקבות לקחי מלחמת ששת הימים, ביסס חיל-הים את כוחו על כלי שיט קטנים, והתאים לכל זירה ולכל משימה את כלי השיט ואת החימוש המתאימים. בכך המיר את הגישה של ריכוז אמצעי לחימה שונים ומגוונים בכלי שיט אחד גדול, בגישה החדשה ויעילה יותר העשויה לחסוך כוח-אדם, בהיותה מושתתת לא על כמות, אלא על איכות: רמתו האנושית של הלוחם. לתכלית זאת הוכנסו לחיל-הים ספינות הטיילים בבחינת „מועט המחזיק את המרובה” שייעודן העיקרי בלוחמה הימית — פגיעה בכלי השיט של האויב. עם זאת, במלחמת יום-הכיפורים הופעלו ספינות אלה בהצלחה גם בהפגזת מטרות חוף. לתכלית זאת הוקמה גם הסירות הימיות, המורכבת בעיקר מ„דבורים”, שמטרתם למנוע חדירות כוחות עוינים דרך חופי הים וכן לקיים ולהפגין נוכחות ימית אתראתית בזירות השונות.

● ספינת הטיילים (סטייל) שהכל ציפו כי תהיה תשובה הולמת ויעילה לצרכי חיל-הים, לא איכזה. היא מקנה כושר תמרון טוב; מחירה זול, יחסית למחירי כלי שיט המקובלים בציי העולם (משחתות, פריגטות, סירות-טיילים ועוד); ניתן להפעיל מספר רב של כלים בעת ובעונה אחת; ומעל הכל — היא מצוידת במכשור אלקטרוני חדיש ומשוכלל. אחד מלקחי העבר המרים

יחסי הכוחות

מבחינה כמותית היה חיל-הים נחות בכוחו מול הפיקוד הימי המשותף של מצרים וסוריה. ערב מלחמת יום-הכיפורים היו לצי המצרי בזרת הים התיכון כלי השיט הבאים: שתי משחתות מדגם "סקורי", משחתת מדגם "האנט", שתי פריגאטות, צי של 12 צוללות (שש מסוג "אר" ושש מסוג "ור", חמושות כל אחת בשישה טורי פדות); 12 סטי"לים מדגם "אוסה" חמושות כל אחת בארבעה טילי ימים SSN-2A ("סטקס") ושתי ספינות טילים מדגם "קומאר"; מספר ניכר של ספינות טורפדו מסוגים שונים (שש מדגם "שרשן"; שש ספינות טורפדו שניקנו ב-1956 ביוגוסלביה; 18 מדגם P-6; 12 מקשות, כולן תוצרת ברה"מ (שש מדגם T-43, שש מדגם "יורקה" או T-30) וכן מספר נט"קים (נושאות טנקים).

לצי הסורי היו ערב המלחמה שלוש סטי"לים מדגם "אוסה" (חמושות בשני משגרי טילים ושני תותחי 25 מ"מ), 17 ספינות טורפדו מדגם P-4 ומקשות מדגם T-43. למצרים ולסוריה היו, איפוא, בים התיכון 21 סטי"לים מול 14 שהיו לחיל-הים (שתיים מהן — "רשף" ו"קשת" — נבנו בישראל) וכן מספר לא רב של "דבורים" בבסיס אשדוד ובחיפה.

באירת ים סוף לא היה המצב שונה. לצי המצרי היו ארבע ספינות טילים מדגם "קומאר", שש ספינות טורפדו P-6 ו-P-4, שתי ספינות משמר מדגם "דהקסטרו" ונט"קים. לקיום ההסגר הימי על ישראל בים סוף סייעו גם שתי משחתות. הצי הישראלי היה ערוך על "משולש" הבסיסים ראס סודאג—שארם א-שייך—נמל אילת (כשהמרחק בין בסיסיו הקיצוניים כ-600 ק"מ) והסד"כ שלו כלל שש נט"קים ושש "דבורים". במשך המלחמה הורד כוח נוסף של "דבורים" מצפון הארץ כדי לסייע במשימות הסיור והתקיפה בים סוף. אם נוסף לכוח המצרי גם זוג צוללות שהיו אותה שעה בים סוף, נבין מה קל היה למצרים לקיים את ההסגר הימי ומה נדרש מחיל-הים הישראלי כדי לפרוצ. גם אם מבחינת הכוננות היתה הזירה הימית הדרומית ערוכה למלחמה, הרי מבחינת האמצעים, הפערים הגדולים בין בסיסה, קרבתה לאויב והיזומה ההתקפית הפותחת של האויב — היה חיל-הים בזירה זו בנחיתות בולטת.

עם פרוץ המלחמה פירסמו סוריה ומצרים הודעה רשמית המכריזה על שטחים בים סוף ובים התיכון כשטחי מלחמה סגורים לשיט. בים התיכון נוצר רצף של שטחי ים סגורים מתור-כיה דרומה ומערבה עד למרסה מטרות. פירוש של דבר, הטלת הסגר על דרכי התחבורה הימית של מדינת ישראל. המצרים אף הכריזו על כל שטח הים מקו הרוחב 23 מעלות צפונית כאזור לחימה, ובעצם היתנו כל תנועת אניות באזור זה בהסכמתם.

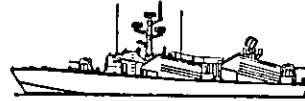
הגזרה המצרית

ב-6 באוקטובר יצא כוח משימה מצרי מורכב מסטי"לים, "אוסה" וספינות טורפדו, "שרשן" מנמל אלכסנדריה, והפגזו מתקנים באזור נח"ל ים. כאשר גילו אותו הסטי"לים של חיל-הים, התפתח קרב ימי שהסתיים ללא טיבוע. מטוסי חיל-האוויר תקפו גם הם את הכוח הימי המצרי, ועלה בידיהם להטביע סטי"ל מדגם "אוסה". כלי שיט של חיל-הים המשיכו להפגז נוכחות בגזרה המצרית, כדי למנוע פיגועי גמול. בלילה שבין 8 ו-9 באוקטובר הטביעו ספינות חיל-הים שלוש סטי"לים מצריות מדגם "אוסה"; רביעיית הצליחה לחמוק. לאחר קרב זה פחתה בהרבה הפעילות היזומה של המצרים באירת הים התיכון. בלילה שבין 13 ו-14 באוקטובר שבו סטי"לים של חיל-הים ופעלו נגד שלוש מטרות חוף בגזרת דמיאט. מהחוף נורתה אש תותחים (בעיקר נגד מטוסים) שלא הפריעה לביצוע המשימה. בטחונן העצמי של חיל-הים המצרי הלך והתערער בצורה רצינית.

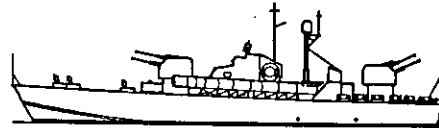
ב-15 באוקטובר יצא חיל-הים לתקיפות חוף שמטרתן להניע את המצרים להוציא את כלי השיט שלהם מול הסטי"לים שלנו. כוח של ארבע סטי"לים בפיקוד מפקד השייטת יצא, "לפגוש" את כלי השיט המצריים במבואות אלכסנדריה, במטרה להשמידם. הספינות

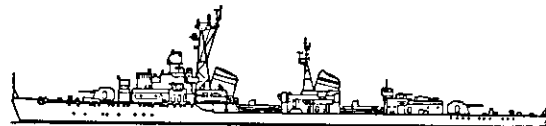
סטי"ל "קומאר"

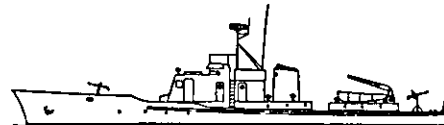
סטי"ל "אוסה"

סטי"ר "פ-183"

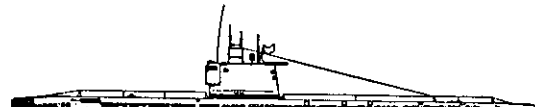
משחתת "סקורי"

סמ"ר "דה קסטרו"

מקשת "ת-43"

צוללת

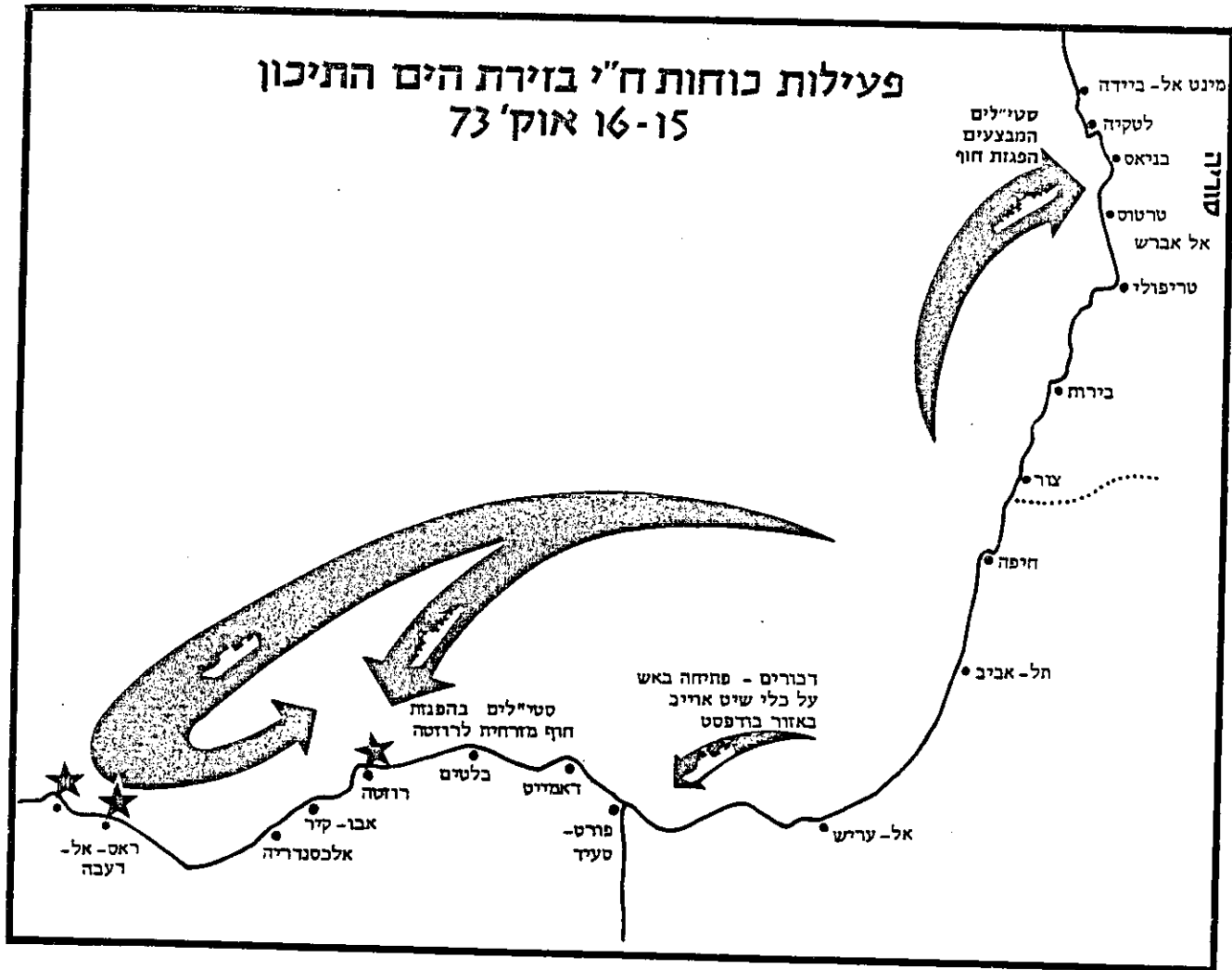
יום לחימה בחיל הים

ב-15 באוקטובר 1973 חתה ידו של חיל-הים על העליונות הן בים התיכון והן באירת ים סוף. ביום זה היו כוחותיו פרוסים בכל הגזרות, לאורך כ-1,000 ק"מ: מול הגזרה הסורית, הגזרה המצרית בים התיכון, הגזרה המצרית בים סוף, הגזרה הירדנית (ים המלח) וכן לכל אורך חופי המדינה. לעיתים ביצעו הכוחות בריזומה משימות תקיפה, הפגזת יעדים, אבטחת ספינות צייסוחר היוצאות ובאות מהארץ, אבטחת אניות רכש וסיורי ביטחון שוטף לאורך חופי הארץ, בים סוף ובים המלח, כדי למנוע חדירת כלי שיט עוינים ולוחמי קומנדו לחוף הישראלי. פריסה רחבה זו היא עדות לשליטתו המלאה כמעט של חיל-הים באירות השונות.

מפרץ סואץ

הכוח חוקק את המעגן
ומשמיד כלי-שיט
של האוייב

פעילות כוחות ח"י בזירת הים התיכון 15-16 אוק' 73

הגזרה הסורית

פעילות חיל-הים בגזרה הסורית התבצעה בשלושה שלבים. בשלב הראשון נלחמו כלי שיט זה בזה בים הפתוח, ובו התחולל קרב לאטקיה הראשון שנערך בלילה שבין 6 ו-7 באוקטובר. הכוח הישראלי מנה חמש סטי"לים והוא השמיד שלוש סטי"לים סוריות, ספינת טורפדו ומקשת. יצוין כי ספינות הטיילים הסוריות הספיקו לירות את טיליהן, אך לא השיגו פגיעות ממשיות. לאחר תבוסה זו לא הוסיפו הסורים להוציא ספינות לקרב בים הפתוח.

בשלב השני הסתגרו הסורים בנמליהם וציפו לבוא הספינות הישראליות. כאשר אלו באו, ירו הסורים טילים וחמקו חזרה אל תוך מעגניהם. סמוך ללאטקיה התפתח קרב נוסף: שתי סטי"לים סוריות שיצאו מהנמל, נערכו סמוך לפתחו, ירו את טיליהן והחלו נסוגות. הן הופתנו על-ידי סטי"לים של חיל-הים שבאו מצפון, אך הצליחו להתחמק. בלילה שבין 11 ו-12 באוקטובר התפתח קרב דומה באזור טרטוס, כאשר יצאו הסטי"לים מהנמל, שיגרו טילים ונסוגו מיד עם הופעת כוחותינו.

את השלב השלישי יזם חיל-הים בהפיצו מטרות לאורך החוף הסורי. להפגזות היו שתי מטרות: גרימת נזקים כבדים למתקנים, ובעיקר פגיעה במאגרי הדלק; ריתוק כוחות יבשה רבים ככל האפשר להגנת החוף, כדי למנוע העברתם לאזור הקרבות בגולן. בהפגזות אלה הודלקה חוות מכלי הדלק בבניאס, נפגעו מכלי הדלק בחוות המכלים בטרטוס וכן נפגעו מתקנים צבאיים בלאט-קיה ובמינט אל-בידא. תכיפות הופעת ספינות חיל-הים מול החוף

הגיחו לעבר כף בלטים, והפגזו מחנה צבאי כדי שהמצרים ידעו על נוכחותן באזור. כאשר נע הכוח מערבה עד כף רוזטה, נורו עליו מכיוון מפרץ אברקיר שבעה טילים, רובם מדגם "סטיקס"; אף אחד מהם לא פגע; ספינות האויב סרבו לצאת להתמודדות. באותו לילה יצא כוח אחר, שכלל את הסטי"לים "רשף" ו"קשת", להפגז שני יעדים: ראס קנאס (מזרחית למרסה מטרון) וראס אל-דאבה. סמוך לחצות היו הספינות באזור ראס קנאס. הן הפגזו תחנת מכ"מ אוויר ולאחר שפגעו בה, המשיכו מזרחה במקביל לחוף המצרי. בראס אל-דאבה שוב הופגז החוף. גם כאן היתה המטרה תחנת מכ"מ אוויר, אך לא ברור מה היו התוצאות. לאחר יום לחימה זה נותרו לצי המצרי בים התיכון שמונה סטי"לים בלבד, לאחר שארבע מהן הושמדו. כולן חסו בנמלים כמו פורט סעיד ואלכסנדריה, שהיו מוגנים היטב. סיורי הספינות ממזרח וממערב לאלכסנדריה עשו, איפוא, את שלהם. הכוונה היתה להגיע לשליטה ימית, עד שהמצרים לא יוכלו להשתמש עוד בנתיבי הים שלהם.

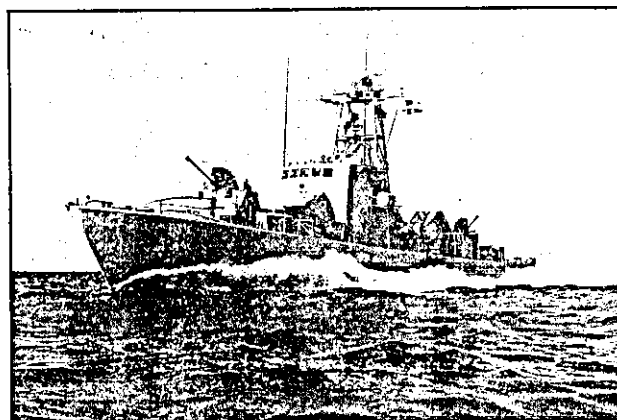
בלילה שבין 16 ו-17 באוקטובר הכין הקומנדו הימי חדירה נועזת לתוך נמל פורט-סעיד, בו עגנו כלי שיט מלחמתיים של המצרים. על לוחמי הקומנדו הימי הוטל להדביק מוקשי עלוקה לכלי שיט רבים ככל האפשר. המבצע עתיד היה להיערך בתנאים קשים, שכן נמל פורט-סעיד היה מוגן היטב: רשת חסמה את פתחו, ולמימיו הוטלו בהתמדה מטענים נגד צוללנים. אנשי הקומנדו הימי הצליחו לפגוע בספינת טילים "אוסה", בספינת טורפדו ובנושאת טנקים.

במפרץ סואץ, למרות שהיה ערוך גם שם בכוחות מועטים. כאן היו ה"דבורים" את הכוח העיקרי. אלו ספינות סיור מתוצרת ארה"ב, החמושות במקלעים ובתותח 20 מ"מ. בתחילה ייעדו אותן רק לסיורי אבטחה, אולם עתה הוטל עליהן להשמיד כלי שיט עוינים.

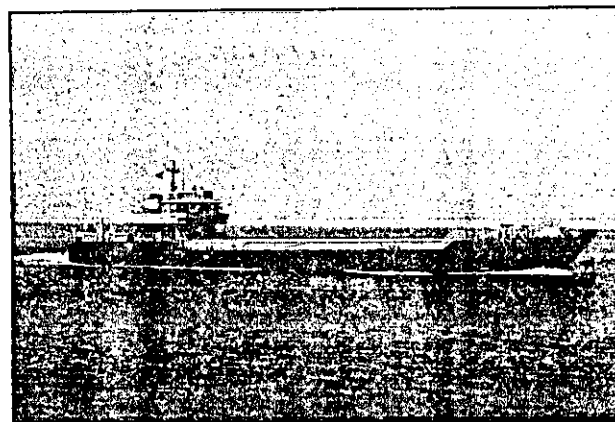
המצרים, מצידם, התכוננו לפעול בדרכים שונות כדי לשבש את מערכת הכנישים בזירה, לתפוס את אברירוס ולהקשות על כוחות היבשה שלנו את ההיערכות מול הארמיה השלישית. הם הפעילו עשרות ספינות שתפקידן היה להעביר אליה תחמושת, דלק, מים ומזון. לצורך זה היו בחלקו המערבי של מפרץ סואץ, בתוך המעגנים, ריכוזים ניכרים של ספינות עזר. חיל-הים נערך לטיהור המפרץ מריכוזים אלה. בלילה שבין 6 ו-7 באוקטובר תקפו "דבורים" את מעגן השיט מרסה תלאמאת שליד ראס-זעפרנה והשמידו שתי סירות גומי מדגם מארק-5 ובהן לוחמי קומנדו מצרים שעמדו לפשוט על איזור אברירוס. אחד ה"דבורים" נפגע בצורה קלה והגיע בכוחות עצמו לאבר-זנימה.

מדי לילה ביצעו ה"דבורים" מארבים כדי למנוע תנועת סירות קומנדו ימי מצרי, מעבר למפרץ סואץ. בלילה שבין 8 ו-9 באוקטובר נתקלו שני "דבורים" שהיו בסיור בצפון מפרץ סואץ בספינת "דה קסטרו" מצרית. במהלך הקרב נפתחה אש לעבר ה"דבורים" מתותחי 130 מ"מ מונחי מכ"מ מהחוף המצרי. לבסוף הצליחו ה"דבורים" לפגוע ב"דה קסטרו" שעלתה באש וטבעה. בצפון מפרץ סואץ נמשכו סיורים אלימים, בעיקר מול ראס-זעפרנה, במגמה למנוע נחיתה של סירות גומי מצריות המובילות אספקה לארמיה השלישית בצפון המפרץ, וכן במגמה להשמיד כל כלי שיט עויני. בלילה שבין 14 ו-15 באוקטובר פשטו "דבורים" על מעגן ראס ע'ריב. המצרים ריכוזו במעגן זה מספר רב של ספינות מסוגים שונים כדי להעביר בהן משם כוחות ואספקה לצד המזרחי של המפרץ, אל הארמיה השלישית. כוח של חמישה "דבורים", שפוצל לכוח צפוני ודרומי, יצא משארם א-שייך ומא-טור. היה צורך בהתאמת לוח זמנים מדויק להיערכות משותפת ביעד. התכנית היתה לתקוף בורזמנית על-ידי שני הכוחות את מעגני הספינות. הכוח הדרומי הפליג בחשאי וניצל תנאי תנועה נוחים. בהיותו 14 מילין מהחוף המצרי, הבחין בריכוז גדול של ספינות הקשורות למצופים. בהיותו בטווח 300 יארד מהמטרות, פתח באש תותחים עליהן ויצא לביצוע סבב נוסף. אש מקלעים לא יעילה נורתה לעבר ה"דבורים" מכיוון הספינות והחוף. עשר פעמים נכנס הכוח תוך ירי והטלת רימונים על הסירות, מטווחים של 50-100 מטרים. הספינות בערו והתפוצצו (חלקן היה טעון תחמושת ואמצעים פירוטכניים). הכוח הצפוני השלים את השמדת ספינות האויב במעגן. תוצאות הפשיטה על ראס ע'ריב: טובעו שתי ספינות דיג חמושות גדולות; הושמדו 12 סירות קטנות וארבע אחרות נפגעו.

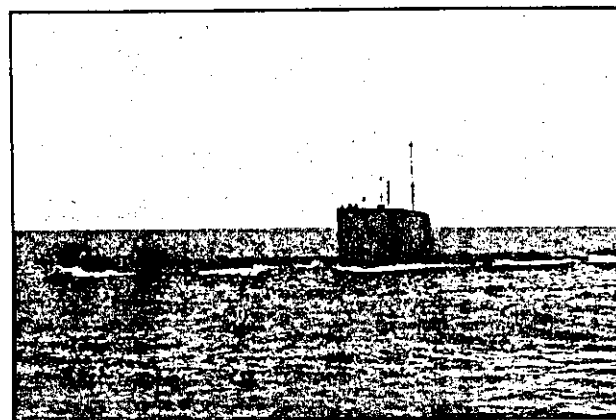
לאחר פשיטה זאת העביר חיל-הים את מאמצו העיקרי מצפון מפרץ סואץ לטיהור חלקו הדרומי. שם באה עיקר פעילות האויב מנמל ע'רדקה, המרוחק מאוד משארם א-שייך. למצרים היה שם כוח ימי מוגן על-ידי טילים, ובחטותם יכלו הספינות המצריות לערוך גיחות לעבר כוחותינו. ואכן, הם עשו זאת בלילה הראשון של המלחמה. כוונתם היתה לפגוע בשארם א-שייך ובראס-מוחמד והם ירו טילים מספינותיהם לעבר החוף. בתגובה על כך הוטל על הקומנדו-הימי לפגוע בכוח הימי המצרי בע'רדקה. בשלוש פעולות נועזות של הקומנדו הימי נפגעו שם שתי סטי"לים מצריות. פגיעה זאת סייעה רבות לקיום שליטת חיל-הים הישראלי במצרי יובל ובמפרץ סואץ כולו. עד מהרה הוברר שהמצרים מיקשו את מצרי יובל (המכלית הישראלית, "סירוס" עלתה על מוקש וטבעה) אולם החסימה במיקוש לא היתה מוחלטת; תוך פרק זמן קצר נותב השיט הישראלי דרך מעבר צדדי שהיה נקי ממוקשים. על חיל-הים היה לדאוג בהתמדה שזרימת הנפט מאברירוס תימשך, ומשימה זו בוצעה. הישגו העיקרי של חיל-הים בזירה זו היה לאו דוקא כמבצעים בודדים שהיו אמנם מרובים וזכו להצלחות ניכרות, אלא בעצם קיום השליטה הגמורה והרצופה שלו בזירה. שליטה שסיכלה במידה רבה את הכוונה המצרית לחסום את נתיבי השיט בפני האניות הישראליות.

סטי"ל ישראלי מדגם "שרבורג"

סטי"ק ישראלי

זוללת ישראלית מהדגם הישן

הסורי הביאה את הסורים לנהוג בעצבנות רבה, וזו ניכרה בפער לותיהם גם כאשר לא "ביקרו" ספינות חיל-הים בגמליהם. ב-15 באוקטובר נותרו לצי הסורי 19 ספינות כשירות (מהן רק חמש סטי"לים), וכולן הסתגרו בגמלים. חיל-הים השיג לזמן זה שליטה מוחלטת בנזרה זו.

זירת ים סוף

זירה זו התחלקה לשתי זירות משנה: ים סוף ומפרץ סואץ. את ים סוף יכלו המצרים לסגור בנקל על-ידי הטלת מצור על מצרי באב אל-מנדב, וזאת אמנם עשו. חיל-הים פעל בהצלחה בעיקר

המערכה במבואות חיפה

אפריל 1948

סא"ל (מיל') ד"ר אלחנן אורן

האם יש זיקה מבצעית בין משמר-העמק,
רמת-יוחנן ומבצע „נחשון“?

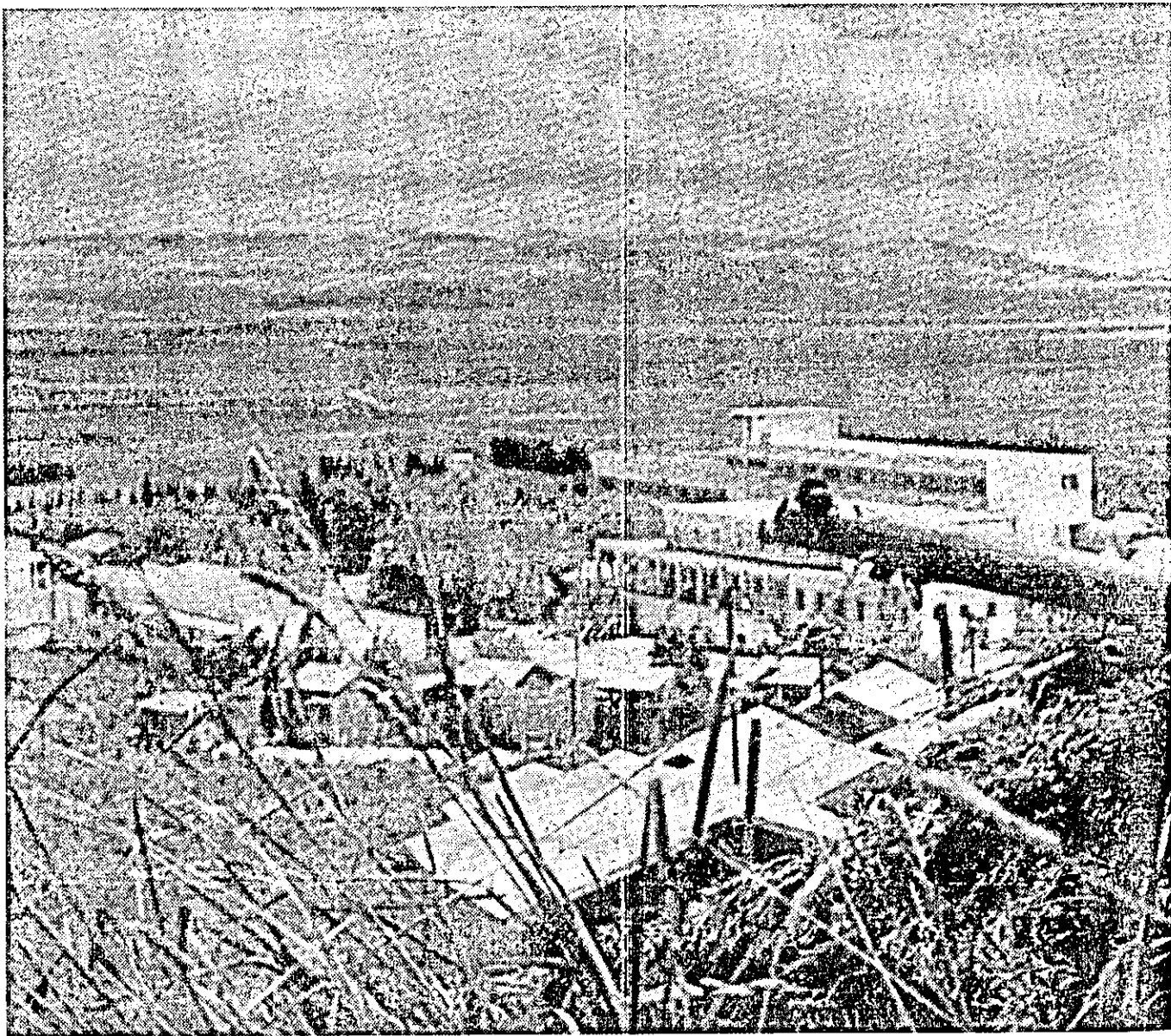
בסוף מרס 1948 עבר על הישוב העברי המשבר המדיני והצבאי החמור ביותר במלחמת העצמאות, בעקבות הנסיגה האמריקנית מתכנית החלוקה, משבר השיירות וניתוק ירושלים. המשבר אילץ את ההנהגה ואת ה„הגנה“ לחולל מהפכה מבצעית: כוחות ללא תקדים רוכזו למבצע „נחשון“ והופעלו בגיזרה נרחבת בתיאום אופרטיבי בשפלה ובהר. לראשונה נכבשו והוחזקו שטחים שולטים וכפרים לא בטחת הכביש לירושלים, והחשוב בהם — הקסטל.

במבצע „נחשון“ נטל הישוב יוזמה מבצעית והשיג מפנה במלחמה: התסיבות המתארגנות פתחו במתקפות מקומיות לפי „תכנית ד“, כדי להשתלט על הערים המעורבות ולהשיג רציפות מרחבית לקראת הפלישה הבין-ערבית הצפויה. ה„הגנה“ כבשה את הקסטל בליל 2-3 אפר, ופשטה על מפקדת

* ראה מ' סעיל, השנת הרציפות הטריטוריאלית במלחמת העצמאות, „מערכות“ מס' 225; א' אורן, הכרעה בטרם מדינה — המערכה במבואות ירושלים, אפריל 1948, „מערכות“ מס' 243-244.

חסן סלאמה ליד רמלה בליל ה-4-5 בחודש. בה בעת שרוכזו הכוחות היהודיים מרחבי הארץ למבצע „נחשון“, תקף „צבא ההצלה“ של קאוקג' את משמר-העמק ב-4 אפר' בין הערביים, ומ-12 בחודש התלקחו קרבות ברמת-יוחנן. האם היתה זיקה מבצעית בין המערכות במבואות ירושלים וחיפה? איך עמדה משמר-העמק בהתקפה עד ליל 8-9 אפר', כאשר נכנסו למערכה כוחות חי"ש ופלמ"ח שקובצו לעזרתה? איך הצליחו הללו להדוף את קאוקג'? מה הוסיפה בין רמת-יוחנן ומשמר-העמק? מקורות חדשים חושפים את טיב הזיקה ההדדית בין המערכות, מגלים פנים חדשות בעמידת הישובים ומצביעים על הישגי הפלמ"ח בהתמודדותו הראשונה עם כוח ערבי כעין סדיר.**

** בין המקורות — זכרונות של קאוקג' ושל טהא אליהאשמי, גנרל עיראקי ששימש יועץ במפקדת „צבא ההצלה“ בדמשק. אני מודה ליהושע פלמון על המידע על מגעיו עם קאוקג', ולעובדי ארכיון צה"ל — על עזרתם המקצועית המסורה.

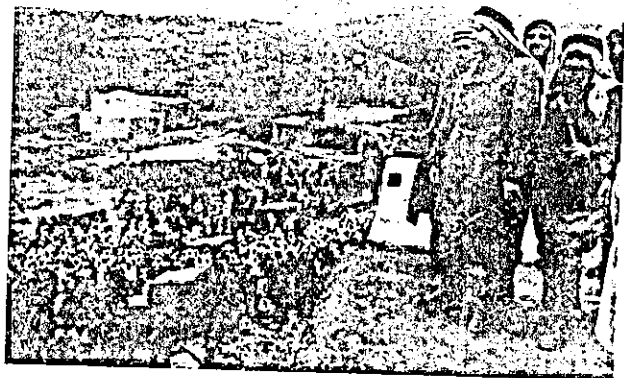
מגע מפעולות אשר תחייבנה אותם להתערב. בזכרונותיו הוא תולה את הסכמתו להסדר זה ב„הוראות של הפוליטיקאים מדמשק“.

בדמשק ישבה המפקדה הבין-ערבית שהקימה הליגה הערבית בחסות שוכרי כוותלי, נשיא סוריה, ובפיקודו של הגנרל העיראקי אסמאעיל ספואת, ומטעמה נתמנה קאוקג'י לפקד על כל הכוחות המקומיים בארץ, לרבות נאמני המופתי בהרי ירושלים ובערי השפלה. לעזרת ערביי ירושלים נשלחה גם פלוגת „צבא ההצלה“ בפיקודו של הקצין העיראקי פאדל עבדאללה. למעשה לא הצליח קאוקג'י לפרוש מרותו על אנשי המופתי, ששאפו להבליט את מלחמתם העצמאית של ערביי הארץ — הפלסטינים — לעומת מדינות ערב וצבא המתנדבים השכירים של הליגה. עבד אל-קאדר אל-חוסייני נתמנה אמנם למפקד ירושלים מטעם מפקדת דמשק, ומדי פעם בא אליה בתביעות, אך נהג כמפקד עצמאי לכל דבר. קאוקג'י נאלץ

מה הניע את קאוקג'י לתקוף בגישות לחיפה?

החל בחודש ינואר 1948 נכנסו ארצה גדודי „צבא ההצלה“: ב-20 בחודש תקפו את יחיעם וב-16 פבר' את טירת-צבי. בראשית מרס הגיע קאוקג'י עצמו וקבע את מפקדתו בג'בע שבשומרון. גדודיו נפרשו בשומרון ובגליל, וליד מפקדתו החזיק קאוקג'י פלוגת שריוניות נושאות תותח 2 ליטראות (37 מ"מ) ושתי סוללות תותחי שדה (ארבעה קני 75 מ"מ צרפתיים ושלושה קני 105 מ"מ אמריקניים). השלטון הבריטי השלים עם כניסת הצבא הבין-ערבי הסדיר-למחצה, והתעלם מהמחאה היהודית על „פלישה לעין השמש“¹. הבריטים רצו לפנות את כוחותיהם ללא תקלה, ועד אמצע מרס פינו כמעט כליל את האזורים הערביים; לכן קשרו בסתר מגע עם קאוקג'י והבטיחוהו שלא יפריעו לו להתבסס, אם יסתפק בהגנת המרחב הערבי, ולא יגיח לתקוף את המרחב היהודי לפני גמר הפינוי הבריטי. קאוקג'י התחייב אמנם שלא להיתקל בבריטים ולהי-

המשבר היהודי. היא העבירה הוראותיה לקאוקג'י, וגם ישירות למפקדי גדודיו בגליל, וביניהם שכיב והאב שהגיע לשרעם בראש גדוד דרוזי. אך מסתבר שקאוקג'י המתין לראות אם ואיך ישיקעו היהודים כוחותיהם, ויצא לפעולה רק אחרי שה"הגנה" תפסה את הקסטל.⁷

קאוקג'י נואם לפני התחלת ההתקפה על משמר-העמק

לצמצם את פעולתו לשומרון ולגליל, ולעומת זאת לא נמנע המופתי מלהתדיר גם לשם את ממוניו, כדי להקים כוחות הנא-מנים לו. היריבות המדינית והאישית, וטינת המקומיים על התנשאות ה"זרים", עכרו את היחסים ומנעו תיאום צבאי.⁸ ה"הגנה" אמרה לנצל את התיכוכים הפנימיים במחנה הערבי, וכבר במחצית מרס קשרו אנשי הש"י (שירות הידיעות) מגעים ראשונים עם מדלול עבאס, מפקד גדוד "חטין" שנערך כלפי השרון. פגישתם השניה נערכה ב-30 בחודש; הוסכם להימנע מהתגרויות ולהתוות גבולות בין הכוחות, ואז הציע מדלול להפגישם עם קאוקג'י עצמו כעבור יומיים.⁹

בליל המחרת, 31 מרס, דאחלט על מבצע "נחשון". הפיקוד היהודי חשש פן קאוקג'י יתערב בקרבות הפרוודור למרות היריבות עם החוסיינים, או ינצל את יתרון עמדתו המרכזית וקויו הפנימיים בשומרון ובגליל, ויחקוף נקודת תורפה יהודית בעמקים או בחוף. לכן גברה חשיבותה של הפגישה עם קאוקג'י, שנועדה ליום המחרת, ה'1 באפריל. יהושע ("יוש") פלמון עבר את הקוים בלוויית מלוה אחד והגיע לגור-שמש ליד טולכרם, חזה במסדר של אנשי קאוקג'י והסב עמו לשיחה ממושכת.¹⁰ המצביא-ההרפתקן, ששאף להיות שליט הארץ בצאת הבריטים, ציפה שהיהודים יקבלו את מרותו; ייטב להם אם יעסקו במסחר ויניחו את השלטון בידי הערבים, הלווחמים מלידה. פלמון רמז לו שיהודי ארץ-ישראל הם גם חקלאים ולוחמים, ולכן טוב לערבים וליהודים שישאו ויתנו ישירות ולא יניחו לאנגלים או למישהו לסכסכם. כך נתגלגלה השיחה אל המופתי, שנוא נפשו של קאוקג'י עוד מימי שבתם יחד בברלין של היטלר. קאוקג'י הסכים עם אורחו שהמופתי הוא מחרחר מדנים, הפטיר שאנשיו אינם חיילים אלא שודדי דרכים, ובנימה זאת "יעץ" לפלמון: "אודרבוהו!" (הכו אותו); ככל שיכו היהודים בחסן סלאמה — בלוד ורמלה — ובעבד אל-קאדר, הוא לא יתערב בכוונתו לשמור על הסטטוס-קוו, אלא שכבודו הצבאי מחייב אותו למחות את חרפת זראעה (טירת-צבי).

פלמון הסיק שקאוקג'י לא יחוש לעזרת עבד אל-קאדר, אבל שיער ש"צבא ההצלה" יתקוף את אחד מישובי העמק, והעביר התראת כוונות לישובים. המפקד הערבי היה עשוי להסיק מצדו, שאם היהודים יתקפו את אנשי המופתי, לא יחמיץ את ההזדמנות.¹¹ המפקדה בדמשק כבר נתעוררה לתבוע מקאוקג'י לצאת להתקפה, בעקבות האצתו של הפינוי הבריטי והחמרת

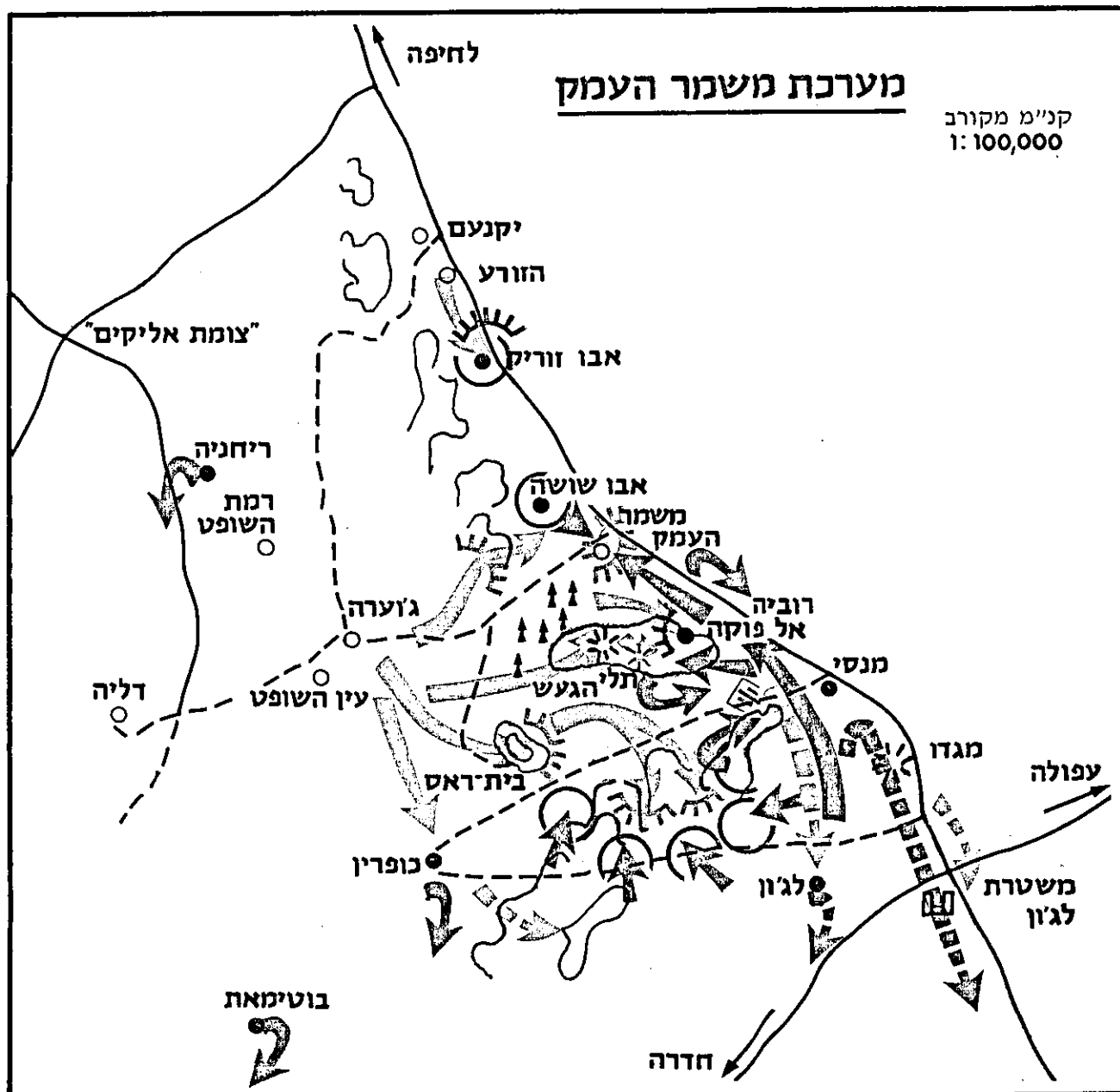
תכנית קאוקג'י והתקפתו הראשונה על משמר-העמק

קאוקג'י החליט לתקוף את משמר-העמק, ולדבריו התכוון רק לפעולה מקומית ש"תלמד את היהודים לקח". לאמיתו של דבר בחר את הקיבוץ כיעד טקטי לפי מנגמה אסטרטגית מרחיקת לכת. על כוונתו עמד יצחק שדה, שהמטכ"ל שיגרו לפקד על הכוחות שיכונסו לגיוזרה: קאוקג'י ראה עצמו כמצביא מן האסכולה הפרוסית, ורצה לנתק את חיפה במתקפת מלקחיים, "קלאסית"; הוא יכבוש את משמר-העמק, ויתקדם למסעף יקנעם כדי לנתק את חיפה מתל-אביב, והגדוד הדרוזי יתקדם חד-זמנית משפרעם וינתק את הגישות מצפון באיזור כפר-אטא והקריות.¹²

יצוין, שגם בהמשך המלחמה השכיל קאוקג'י לבחור יעדים טקטיים שרב ערכם המערכתי: בהתקפותיו על סג'רה ביוני וביוני, איים לחסום את כביש כפר-תבור—בנאל ולנתק את כל הגליל; בהתקפת מגרה באוקטובר איים לנתק את כל צפון עמק החולה. כיוון שקאוקג'י עמד להפר את ההסדר עם הברי-טים בהתקפתו על משמר-העמק, רצה לכבוש את המשק בין לילה ולקבוע "עובדה" עוד בטרם יתערבו הבריטים. הכוח הקרוב ביותר — גדוד סיור של הדיביוה המוטסת ה-6 (ה"כלניות"), רכוב על שריוניות כבדות — חנה בשדה התעופה רמת-דוד, וקאוקג'י הצית נכונה שהרק"מ הבריטי לא יצא לדרך בעוד לילה. לכן קבע את שעת ההתקפה ליום א', יום-שבתא הנוצרי, 4 אפריל בין הערביים.¹³

במשמר-העמק נמצאו 600 נפש, מחציתם ילדי הקיבוץ והמוסד החינוכי. עד כה נהג המשק שיגרת שמירה רגילה, והוציא סיורים עד הרכסים שמדרומו. אלה הבחינו בתכונה באיזור מנסי, לרבות הצבת תותחים ומרגמות, ודיווחו על כך למטה הגפה בשריד. הילדים הועברו למחסה בתים שגגותיהם מבטון. והחברים הוצאו לעמדות. כאשר קאוקג'י השלים את היערכות כוחותיו שאליהם צירף גם את כפריי מנסי, כופרין והסביבה — פתח בשעה 1700 בהרעשה ארטילרית, לראשונה במלחמת העצמאות. בתום ההרעשה החל גדוד "קאדסיה" העיראקי בהס-תערות על המשק ההמום, כאשר השריוניות המחפות קרבות לשעריו. אך החברים התאוששו ונערכו בעוד מועד לבלום את המסתערים על גדרות המשק. ההפגזה גרמה אבידות כבדות ונוק רב, אך בלילה חבש הקיבוץ את פצעיו ונדרך לבאות. בעת ההתקפה גם ניתקו מהעורף הכפרים השכנים מצפון, אבר-שושה ואבר-זוריק, שפעלו במתואם עם קאוקג'י. בכל זאת הגיעה

* מראשית המלחמה מנעו טירה (כיום טירת-הכרמל) וכפריי "המשולש הקטן שמדרום לחיפה (כיום גבע-כרמל, עין-אילה וכרם-מחרל) את המעבר בכביש החוף, אלא לפי הסדר עם הבריטים. התעבורה היהודית לחיפה פנתה בכביש נחל דליה (ודי מילך) ליקנעם, ומכאן צפונית ליד יגור נאלצה עוד לעקוף את בלד א-שיח (תל-חנן). פנתה לכפר-אטא, ומכאן נכנסה לבסוף לחיפה דרך הקריות, עד ה"צ'ק פוסט" הבריטי (נקודת הביקורת ממזרח לגשר "של"). שהופקד על הסדרת תעבורת ערביה, יהודית ובריטית בלתי מופרעת מכאן העירה, בכביש אשר שימש גם את הפינוי הבריטי.

"משחק הפוגות"

המפקד הבריטי חש שאין בכוחו לכפות ציות ולא הורה ל"צבא ההצלה" לסגת, אלא הסתפק בהפסקת אש שהשאירה את התוקפים בעמדותיהם החולשות על המשק. חברי הקיבוץ התרעמו על הבריטים שהניחו לקאוקגי להיכנס לארץ על רכבו ותותחיו, ועתה "מסתכלים בשויון נפש על הרעשת ישוב מלא ילדים". קאוקגי זעם על הבריטים שסיכלו לפי שעה את יומרותיו, אך נרתע מ מבחן כוח.¹² בנסיבות אלה התנסו היהודים, הערבים והבריטים לראשונה באותו סוג של מו"מ דיפלומטי-צבאי של הפוגות, תלונות על הפרתן והסכמים על חידושן, שהפך מאז לתופעת קבע בחיי המדינה למודת המלחמות, ההפוגות, הפסקות האש ושבתות הגשק... מעתה נודע משקל מרכזי למשחק ההפוגות במשמר-העמק.

תגבורת לפנות בוקר — פלוגת "גולני" באה בדרך השדות. כבר בשעה 0500 בבוקר המתרת, ה-5 אפר', הגיעו מרמת-דוד שלוש מחלקות שריוניות, והמפקד הבריטי הסדיר הפסקת אש בעזרת קצין מחוז ערבי. פצועי המשק פונו בליווי צבאי בריטי דרך הקוים הערביים בכביש ללג'ון ולעפולה.¹³

* למערכת משמר-העמק מקורות רבים, אבל חלקיים. הספר "משמר העמק במערכה" מתאר בעיקר את עמידת הקיבוץ: לעזרתו קובצו בחופזה פלוגת "גולני", הגדוד הראשון של הפלמ"ח ופלוגות מ"כרמלי" ומ"אלכסנדרוני", ב.ספר הפלמ"ח ניתנת תמונה ברורה למדי על פעולת הגדוד מליל 8-9 אפר' ואילך, אבל חלקן של פלוגות הח"ש משלוש החטיבות מתקפה אפילו בספרי הסיבותיהן. מייגור וילסון מתאר את ההתערבות הבריטית.¹¹

קיר את הכפריים, וכדי „למשוך“ את המו"מ טען המוכתר שיסכימו לשביתת נשק רק אם התוקפים ישלמו פיצויים על נזקי ההרעשה וינתצו את התותחים לעיניהם. כן היתנה את ההארכה של ההפוגה בקבלת אישור ממפקדת ה„הגנה“. את תחושת חברי הקיבוץ ביטא י' חזן, שגלוה אל הנשים והילדים בפניו ב־7 בחודש, כדי לייצג את תנועת „השומר הצעיר“ בכנס הועד הפועל הציוני שנערך בח"א. בשריד שמע שהמפקדה מתכוונת להמשיך במערכה לאחר שיפוג מועד ההפוגה בשעה 081600, והודיע שהמשק מוכן לעמוד באש. למחרת הביא י' חזן את דבר הקיבוץ לוועדה המדינית של הועד הפועל הציוני. הוא סיפר על הדיפת ההתקפות ועל תנאי קאוקג' לניתוק המגע, שקל מדוע ירצה קאוקג' לסגת, שיער שאולי נרתע מפני עמידת המגינים, והירהר: „אולי אותם תותחים נחוצים במקום אחר?“¹⁵

כאשר שב המג"ד הבריטי ב־8 בחודש כדי להאריך את ההפוגה, הודיע לו המוכתר שעדיין לא קיבל אישור מלמעלה; משמע, לא נתקבלו תנאיו של קאוקג' למת שכינה „הסרת המצור“. ובכל זאת, הסכים המפקד הערבי להאריך את ההפוגה בעוד יממה.¹⁶ קודם רצה לכבוש את המשק במכת פתע; כאשר נכשל, רצה להקדים ולהסתלק, ועתה השלים עם הריחוק הנמשך של כוחו. מדוע?

הדילמה של קאוקג'

מאז פתח במתקפה, כבר התלבט קאוקג' אם להמשיך בנוסיון הכיבוש או לנתק מגע, כי העמידה היהודית וההתערבות הבריטית חברו לסכל את זממו. יתר על כן, בעוד מתמשכת ההפוגה במשמר-העמק, גברו תביעות העזרה מירושלים הערבית. כשתפסו היהודים את הקסטל, נמצא המפקד הירושלמי עבד אל-קאדר בדמשק, אליה יצא בראש משלחת כדי לתבוע נשק ותחמושת מגנרל ספואת, ובהעדר המפקד המופתאי תכפו קריאותיהם של ראשי העיר מקאוקג' שיטול את הפיקוד וישיב את החר. כנראה חזר עבד אל-קאדר עצמו ארצה ב־6 בחודש, והתמסר להכנת התקפה על הקסטל מדרום. בראש אנשיו תקף בליל 7-8 אפר', ומצא את מותו לרגלי הכפר לפנות בוקר. תחילה נודע במחנהו רק שנערך, ואך לאחר כיבוש הקסטל בצהריים מצאו את גופתו. לירושלים הערבית הגיעה הידיעה על מותו אך לפנות ערב.¹⁸

קאוקג' לא ידע את המצב בירושלים לפרטיו, אבל הקריאות מירושלים זימנו לו אמתלה „מכובדת“ לנתק מגע ממשמר-העמק, להתערב במלוא כוחו בירושלים ולהצילה, ולזכות אף בהכרת המופתאי במנהיגותו הצבאית. למעשה, לא עזב „צבא ההצלה“ את משמר-העמק בעוד ההפוגה מתארכת, ובנסיבות אלה החליט קאוקג' לשגר לחזית ירושלים רק פלגה — סוללת תותחים ופלוגה רובאית — „בנצלו לטובתו את המו"מ המתנהל“. בזכרונותיו הוא טוען שנאלץ לחדול מהמערכה במשמר-העמק בגלל מות עבד אל-קאדר וזעקות העזרה מירושלים, אלא שנתעבב לקבל אישור מדמשק, ונאלץ לפעול לבסוף על דעתו הוא, כאשר בוששו הוראותיה לבוא.¹⁹ אבל לאמיתו של דבר החליט קאוקג' לשלוח כוח לירושלים בבוקר ה־8 בחודש (ודיווח לדמשק רק בדיעבד...). לפי מה שידע אז — וכך היה — עדיין החזיקו יהודים בקסטל, ועל מות עבד אל-קאדר עוד לא יכול היה לדעת! הכוח שהוא

חיילי קאוקג' שהשתתפו בקרבות משמר-העמק

אך חזרו הבריטים לרמת-דוד, וקאוקג' אמר לנסות כוחו בשנית. בבוקר ה־6 בחודש הסתפק בצליפות והפעם לא הופיעו הבריטים. בין הערביים, כשעה 1800, פתח שוב בהרעשת תותחים ומרגמות, ואחריה שוב תקפו העיראקים, ושוב נהדפו.¹⁸ למחרת בבוקר, ה־7 בחודש, יצא המג"ד הבריטי עצמו למשמר-העמק בראש שלוש מחלקות שריוניות. הוא מצא שהקיבוץ מקיים את ההפוגה, אך הערבים נראו לו תוקפניים. מפקדם במקום — כנראה המג"ד העיראקי מהדי סאלח — סירב תחילה להפסיק את האש והתרברב שבא ללחום ולא לאכול לחם. הוא מוכן להמתין עד לפינוי הבריטי ב־15 במאי, אך חובתו היא להגן על הערבים, כאשר היהודים צולפים על התעבורה הערבית בכביש. משמע, קאוקג' יסכים לשביתת נשק ויוציא את כוחותיו, אם לא יאונה רע לכפרים הערביים באיזור, ובמיוחד לכפרים שבעורף הקיבוץ. „מוכתר“ הקיבוץ, נציגו בפני השלטון המנדטורי, הסכים להאריך את הפסקת האש לעוד 24 שעות, בתנאי שיפוגו הנשים והילדים בחסות הצבא, ולא עוד דרך קוי הערבים, אלא בדרך שדות לקיבוץ שריד; ובינתיים יקבל הוראות מהממונים עליו ב„הגנה“.¹⁹

חברי המשק המנותק לא ידעו מה מתחולל ברחבי הארץ באותם ימים, אבל גברה ההכרה שיש לרתק את „צבא ההצלה“ למקום ואסור להסכים לשביתת נשק, אם זו תתן לקאוקג' חופש פעולה לנוע לגיזרה אחרת; יש להאריך את המו"מ כדי „להרויח זמן לפלמ"ח“ המתרכז לעזרתם. תל"ח"ן שלהם במו"מ היה האיום בגמול על הכפרים שהצטרפו להתקפה על המשק וניתקוה מהעורף. חברי המשק הבינו שקאוקג' לא יוכל להפ-

השואף לפעול כצבא סדיר, והיא הצליחה להדוף אותו, לחדור לשטחיו ולכבוש את בסיסי ההתקפה שלו.

קרבות רמת-יוחנן

כזכור, רצה קאוקג' לפעול בשתי זרועות מלקחיים, וסמך על שכיב והאב שיפעל במתואם עמו. אולם מאז הגיע והאב עם גדודו לשפרעם ב-30 במרס, ישב על הכלים, ומסתבר שמלכת-חילה עשה ככל יכולתו להשהות את פעולתו, ורצה לצאת ידי חובתו בהפגנות סרק. יוש פלמון מעיד שקאוקג' עצמו תבע מוהאב לפעול מייד לאחר שפתח בהתקפתו, כבר ב-5 בחודש. אולם והאב לא עשה דבר, אלא הריץ מכתבים לדמשק ב-6, ב-7 וב-8 בחודש ודרש תותחי שדה, מרגמות ותותחים נ"ט שבלעדיהם אי אפשר, והבטיח: „מייד לאחר שנקבל את הצידוד המבוקש, נתחיל בהתקפה ממושכת“.²⁷

ב-11 בחודש, כאשר קאוקג' גלחץ מהאגף ועוד ציפה למחצית תותחין, הבריק לוהאב שהוא נתון בצרה, ותבע שיסייע לו. הפעם יצאו אנשי הגדוד לתפוס שתי עמדות, ומה-12 בחודש החלו להטריד את רמת-יוחנן בצליפות. לאחר כמה ימים של חילופי אש, נתחוללו קרבות קשים בימי 14—16 אפר, מאוחר מכדי לעזור לקאוקג'. אותה שעה לא נותרו לחטיבת „כרמלי“ כמעט כוחות לתגבור רמת-יוחנן. פלוגה אחת, ואחריה עוד אחת, יכלו אך לעבות את שורות המגינים בעמדותיהם במשק ומחוצה לו. בהגנה ובהתקפות נגד הגיעו עד סף השבירה, אך לבסוף נהדפה גם הורוע הצפונית של מתקפת המלקחיים. שכיב והאב תקף במבודד ומאוחר מדי. כידוע נסתיימה הפרשה בהפסקת פעולות הגדוד, ולא עוד אלא שהדרוזים הקימו כוח לחם בשורות צה"ל.²⁸

סיכום

בקרבות משמר-העמק ורמת-יוחנן נבלם והוכה „צבא ההצלה“ הרחק משערי חיפה, וברור לכל ערכו של הישג מבצעי זה במסכת של „מערכות צפון“ בכלל, ובמערכה על חיפה בפרט. קאוקג' לא יכול היה להתערב עוד כעבור שבוע, כאשר חטיבת „כרמלי“ יצאה בליל 21—22 אפר' להשתלט על העיר כולה. אבל ערכה המלא של המערכה במבואות חיפה עולה מכוח תרומתה להכרעת מתקפת „נחשון“ במבואות ירושלים. כאשר מגיני משמר-העמק מנעו מקאוקג' לעבור אל הרי ירושלים בכל כוחו, לא ראו את המלחמה במלוא היקפה, אך את שלהם ולמעלה מזה עשו בעצם נאמנותם למשימה — בעמידתם באמונתם בתגבורת שסופה להגיע ובנכונותם להמשיך בהגנת משקם המוכה. כך גטלו חלקם בהישג שהושג הרחק ממשקם. יש מהסמלי בכך, שלוחמי „חיל שדה“ יצאו מגזערה בלילה בו עלו אנשי „הראל“ היגעים מקרית-ענבים להשיב את הקסטל. יתר על כן, עמידת המשק בהפגזה ובהתמודדות הנמשכת, היו אות לבאות, ומופת המחשל את הישובים באשר הם, לעמוד בפני הצבאות הסדירים בבוא הפלישה. במאבקים המדיניים שקדמו להכרעות העצמאות ולפלישה, חיוקה ואימצה משמר-העמק את ידיהם של חיים וייצמן וחבריו, העומדים בחזית ארה"ב ואו"ם. דברי הנשיא הראשון מבטאים את הערכתו למפנה שנתחולל במערכה: „צבא השחרור“ של קאוקג' ספג מכות תגונות במשמר-העמק. בכמה מחלקי הארץ פתחו כוחות היהודים בהתקפה. ...בעוד אשר באו"ם מתווכחים על [משטר] נאמנות, הולכת ומתהווה המדינה היהודית“.²⁹

החליט לשגר נועד לסייע לכבוש את הקסטל; האם היה שולח כוח מתותח, אילו ידע שבינתיים הצליחו אנשי המופתי לכבושו בעצמם? ...²⁰ מדוע נשאר קאוקג' עם חילו באפס מעשה לפני משמר-העמק, ולירושלים הפריש רק פלגה קטנה? התשובה לכך ברורה: הקיבוץ המותקף והמנותק הצליח לרתק את „צבא ההצלה“ בעל כורחו בטקטיקה הדיפלומטית שלו. האיום בגמול נגד הכפרים הערביים אילץ את קאוקג' להישאר במקום, כדי להרתיע את המגינים מלפעול נגד הכפרים. לכן התערב בקסטל רק במעט מדי ומאוחר מדי.²¹

עמידת משמר-העמק

כבר בעיצומה של המערכה ראה יצחק שדה לציין את עמידת המשק שהוכה ולא נשבר: „המשק לא נכנע... תוקף אנשינו, אימונם, אומץ רוחם עמדו להם גם בקרב זה“.²² אך הערך של עמידת הקיבוץ רב מזה. לפי הכרתם העמוקה, ראו החברים במשקם רק חוליה אחת בשרשרת, וב„משחק ההפוגות“ לא ראו רק אינטרס מקומי וישי, אלא את צרכי הגוש, המרחב, ה„הגנה“ והישוב כולו. „לא ידענו שהחלה פעולת „נחשון“, סיפרו החברים לאחר מכן, ובכל זאת תרמו בעמידתם להכרעת מבצע „נחשון“ בהרי ירושלים.“²³

על הימים המתוחים, כאשר המשק ניצב כמעט לבדו, מספר דוד הכהן. שעשה אז מטעם מגבית ה„הגנה“. בשבתו לסעודת התרמה בקהילה בארה"ב, הממה אותו הודעה שהערבים כבשו את המשק. בקומו לנאום, חש „כחייל במערכה“, החייב להגן על כבוד משמר-העמק, בעוד החברים עומדים על גפשמ. ההי-דעה היא שקר, פתח ואמר, סיפר על עשרים וחמש שנותיו של הקיבוץ, וסיים בהתרגשות על החברים ועל ביתם ש„הקימו להם בשמחה ועליו יגנו עד טיפת דמם האחרונה, ולא יסגירו! אלה לא יסגירו!“ שעות חרדה ארוכות עוד עברו עליו, עד ששב לניו-יורק ונתבשר שהמשק עמד והמצור הוסר.²⁴

המפנה וההכרעה במשמר-העמק

מהרעשת הפתע של קאוקג' עברו חמישה ימים. בינתיים הגיע יצחק שדה לגזערה ליד עין-השופט, מקום קורס המ"מים של ה„הגנה“, ונתקבצו אליו מחלקות „הגדוד הראשון“ של הפלמ"ח ממשקי הצפון, וכן פלוגות חי"ש מ„כרמלי“ ומ„אלכסנדרוני“. „חיל שדה“ — תרתי משמע — פתח בהתקפה בליל ה-8—9. עבר זמנו של משחק ההפוגות, והבריטים משכו ידיהם מהנעשה.²⁵ הגדוד הראשון, בפיקודו של דן לגר, יצא לתקוף את חיל קאוקג' באגף, ופלוגת „כרמלי“ תקפה את אבר-שושה. החלה מערכה ממושכת, בה תקפו היהודים בעיקר בלילה והערי-בים ביום. כבר בבוקר ה-10 בחודש הורה קאוקג' לתותחניו לשוב מהרי ירושלים, ובבואם פתח ב-12 בחודש בניסיון אחרון לכבוש את המשק. אבל הפלמ"ח שבר את ההתקפות, וכוחות חי"ש השתלטו בינתיים על הכפרים שניתקו את המשק מהעורף. בתגובות מאולצות על איום הפלמ"ח לאגפו, התיש קאוקג' את כוחו, עד כדי כך שאל-האשמי הפציר בו במברק ב-14 בחודש לחדול מ„קרב התשה“ עצמי ולנתק מגע.²⁶ באותו יום נסתיימה אמנם המערכה, כאשר „צבא ההצלה“ נסוג אל מעבר לצומת מגידו מזרחה, וכוחותינו גיצלו את ההצלחה והתבססו מדרום לכופרין ולמנסי.

ה„הגנה“ הועמדה במשמר-העמק במבחן קרבי ראשון נגד כוח

- להלן נאמר בטעות שיום ר' הוא 10 אפר' (אבל צ"ל 9 אפר'). ומאז והלאה, "זוים" כל התאריכים ביום.
- התיאור מקוצר בתה"ג, עמ' 1565-1566.
14. וילסון, עמ' 187-188; קאוקג'י, עמ' 140; משמרהעמק, עמ' 16-17.
15. משמרהעמק, עמ' 17, 43-44.
16. וילסון, עמ' 188; קאוקג'י, עמ' 42-43.
17. קורצמן שמע מעוזריו של עבד אל-קאדר, שלמד על כיבוש הקסטל בהיותו בדמשק (קורצמן, עמ' 130-131, והע' 9 לפרק 4 בעמ' 719). גם טהא אל-האשמי פגש ב-6 בחודש נציגים ירושלמיים, שדרשו תותחים ומקלעים להתקפה על הקסטל (האשמי, עמ' 34).
- ירושלים הערבית קראה לעזרה מ-4 בחודש; ביום המחרת הורה קאוקג'י לפלוגת פאול עבדאללה לצאת לבית-סוריק, ולצפות שם לכוונת שיגיעו כדי לתקוף את הקסטל מצפון. ב-6 מסר י' גיללי על ידיעות שקאוקג'י, יצטרף למערכה על ירושלים" (מערכות חוב' נז, עמ' 37; ס' הפלמ"ח ב, עמ' לו). משמע, הש"י כבר ביטל את הערכתו הקודמת, שלא יעזור למפתאים.
18. קורצמן טעה, וכתב שעבד אל-קאדר תקף ביום שובו, ולכן מת-קבל הרושם שנפל ב-7 אפר' בבוקר (קורצמן, עמ' 131-132).
- לפי מקורות הש"י חזר ב-5 או ב-6 בחודש למפקדתו בביר-זית. לירושלים הערבית נודע מותו בשעה 081850 (מערכות חוב' נז, עמ' 37; חוב' 243-244, עמ' 37).
19. לפי הוזכרונות ביקשה טולכרם עזרה ב-6 אפר' ב-7 נפל עבד אל-קאדר, והגיעה אליו משלחת מירושלים; למחרת קיבל עותק של מברק מירושלים לדמשק, התובע שיעבירוהו לקסטל, התשובה נשתתחה, ההפצרות גברו, ואז שלח כוח בחסות המו"מ (קאוקג'י, עמ' 40-42).
20. סדר הנושאים ברשימותיו של אליהאשמי מוכיח שקאוקג'י החליט לשגר את הכוח לפני שידע מה קורה בקסטל ב-8 בחודש. הוא רשם שקיבל מברק מקאוקג'י על ששיגר את ראש מטהו, מימון אל-ביטאר לעזרת פאול עבדאללה להשיב את הקסטל. אח"כ רשומה ידיעה טלפונית מירושלים שהערבים כבשו את הקסטל, ורק אח"כ - מתקבל אישור לידעה הקודמת, אך בין הנושאים בכיבוש - עבד אל-קאדר (האשמי, עמ' 36-38). הוכחה לכך, שקאוקג'י החליט ב-7 בוקר 8, מצויה במברקו (כלי שעת חיבור) אל מוחמד צפא, מפקד גודד "ירמון ה-1", המורה לצרף נציג מגודדו למו"מ (ארכיון צה"ל). ההפוגה עמדה לפוג בשעה 1600, והמו"מ התנהל בודאי לפנה"צ. המברק מעיד שקאוקג'י החליט לכל המאוחר בבוקר ה-8 להרויח עוד זמן במשמרהעמק ולהאריך את ההפוגה כדי לשגר כוח לירושלים.
21. מערכות חוב' 243-244, עמ' 38-39.
22. י' נודד (יצחק שדה), על המשמר, 13 אפר' 48, במערכה נפלו ארבעה מחברי המשק ונפצעו רבים; 13 חיילים נהרגו עד ה-15 בחודש.
23. משמרהעמק, עמ' 17.
24. דוד הכהן, עת לספר, ת"א 1974, עמ' 192-194, 197, 198.
25. נראה שגונב לאזנו של המפקד הבריטי ב-8 בחודש, שהמשק מצפה לבוא תגבורות (וילסון, עמ' 188; והשווה קמחי, עמ' 99).
26. קאוקג'י, עמ' 46-47.
27. מקורות ארכיון צה"ל.
28. תולדות מלחמת הקוממיות, עמ' 120. גיורא זייד איש הש"י קשר מגעים מוקדמים עם שכיב והאב עוד לפני התלקחות הקרבות. פלמון סבור שהמפקד הדרוזי אמר להסתפק בהפגנת-אש, אולם מגיני גוש זבולון, שלא ידעו על המו"מ, החמירו את ההתנגשות ביזמתם הקרבית היתרה. לאחר הדיפת ההתקפות חודשו המגעים, והפעם בטבעון ובהשתתפותו של משה דיין, שאחיו הצעיר זוהר ("זוריק") נפל בקרבות אלה (שבתי טבת, משה דיין, י"ם ות"א תשל"ב, עמ' 248-250; משה דיין, אבני דרך, י"ם ות"א 1976, עמ' 57-58; עדות דרווית על ההסדר - אצל חביב כנען, בצאת הבריטים, ת"א 1958, עמ' 246 ואילך).
29. חיים וייצמן, מסה ומעש (מאנגלית - אשר ברש), י"ם ות"א תש"ט, עמ' 458. הערכה צבאית למפנה - ראה בתולדות מלחמת הקוממיות, עמ' 122-123; ג' לורד, קורות מלחמת העצמאות, עמ' 122.

1. משה שרת, בשער האומות, ת"א 1958, עמ' 174 ואילך. היערכות הגרודים ושמות מפקדיהם - שם, עמ' 181.
2. מקורות לפגישה בין קאוקג'י ונציגים בריטיים: א. ג'ון וודר קמחי, משני עברי הגבעה² (להלן - קמחי), מערכות 1973, עמ' 83-84.
- ב. (להלן - קורצמן) Dan Kurzman, Genesis 1948 - The First Arab-Israeli War, NY Cleveland 1970, p. 62-63.
- ג. זכרונות פאווי קאוקג'י על מערכת משמר העמק, פורסמו בתרגום אנגלי ברבעון (להלן - קאוקג'י) Journal of Palestine Studies, Beirut, No. 4 (Summer 1972).
- דבריו על הפגישה עם הנציגים הבריטיים - בעמ' 29.
- ד. בביקורו בארץ ערבית, כנראה סוריה, אמר שהוא נמנע מלהיתקל בבריטים, כדי שלא לעכב את הפינוי (ארכיון צה"ל).
3. סקירה על "צבא ההצלה" עד הפלישה - יהודה סלוצקי, תולדות ההגנה (להלן - תה"ג), עמ' 1637-1634. יחסים בין "צבא ההצלה" ונאמני המופתי נדונו במאמרים של י' שמעוני במערכות חוב' 230, עמ' 32-33, ומ' פעיל בהציונות ג, אוניברסיטת ת"א, תשל"ד, עמ' 451-452, 454-456.
4. מידע על הפגישה הראשונה של אנשי הש"י עם מפקדי "צבא ההצלה" - קאוקג'י, עמ' 35; על הפגישה השנייה, בה השתתפו גד מכנס ויהושע פלמון - ארכיון צה"ל.
5. פגישת פלמון-קאוקג'י תוארה בגירסאות רחוקות מדיוק, גם כשהתיימרו למסור את דברי פלמון. למשל, האחים קמחי כותבים ש"סוכם" עם קאוקג'י שיתקוף את כפרי-חזקאל (קמחי, עמ' 97). הם גם טועים במקום הפגישה - שם, עמ' 84. קאוקג'י מספר שנפגש עם יוצאי-המזרח מישובי השרון, שמאסו בסוכנות היהודית ומבקשים להיכנע לו (קאוקג'י, עמ' 35).
6. המידע על הפגישה - מיוש פלמון בראיון ב-2 יוני 73, תאריך הפגישה, וההנחות לפלמון - לפי יומן בן-גוריון (בארכיון צה"ל). פרטים מהתרשמותו של פלמון - בדברי י' גיללי בס' הפלמ"ח ב, עמ' לו (השווה קורצמן, עמ' 67-69).
7. על הוראות לקאוקג'י ולוהאב - ארכיון צה"ל. קאוקג'י אומר שמסוף מרס נתונים היהודים בפניקה בגלל ניתוק ירושלים הערבית, וניתוק ישובים בידי "צבא ההצלה" (קאוקג'י, עמ' 37).
8. קאוקג'י, עמ' 38. לקחי יצחק שדה מהמערכה - מערכות, חוב' סב-סג, ודבריו על תכנית האויב - שם, עמ' 32.
9. קאוקג'י מזכיר את שיקולו לפעול בעת שהבריטים לא יוציאו שריוניות לדרכים (קאוקג'י, עמ' 38). אלא שהוא טועה באומרו שכיזון למוצאי שבת, כדי להפתיע את המשק, וטעותו מצביעה על כוונתו לפעול ביום שבת הנוצרי.
10. קאוקג'י מתיימר שהפתיע את המשק, וכי ראה את החברים מתכוננים במשחך כדורגל, בעת שהחל בהפגזה (שם, עמ' 39), אך תיאורו מתאים יותר ליום השבת, כאשר - כמסתבר - סייר וצפה על המשק. על גילוי ההכנות להתקפה ועל התכונה במשק - משמרהעמק במערכה, מרחביה 1950 (להלן - משמרהעמק), עמ' 10-14. הדברים מובאים גם ב"אילן ושלח", עמ' 93 ואילך.
11. (להלן - וילסון) Major R.D. Wilson, Cordon and Search, Aldershot 1949, לפי הספר ותצלומיו, ברור שהבריטים פעלו בשריוניות (לעומת "משמרהעמק במערכה" וקאוקג'י, המדברים על "טנקים").
12. וילסון, עמ' 187; משמרהעמק, עמ' 42. קאוקג'י מאשים את הבריטים שסייעו ליהודים: כשהותקפו - הגנו עליהם, לעתים סייעו להם לתקוף, וסיפקו להם נשק ותחמושת. בפרשת משמר העמק הוא מאשים אישית את גנרל מק'מילן, מפקד הצבא הבריטי בארץ (קאוקג'י, עמ' 31, 39).
13. משמרהעמק, עמ' 14. בתיאור המאורעות בספר אין תאריכים. בשוליים ניתנים קטעים מיומן-המשק, אבל חל בהם שיבוש בעמ' 35, בו מתוארות הפעולות של ליל ה-7 (8-9 אפר'), אך

השירות בקבע כמקצוע

רס"נ אורי ד.

רק מעטים ככל האפשר יפרשו מחיים ציביליים ויקדישו כל ימיהם וכל מרצם וכשרונותיהם לתורת הצבא בכל ענפיה — ביבשה, בים ובאוויר. מעטים אלה ייבחרו מתוך טובי הכשרונות האינטלקטואלים ובחירי הסגולות הנפשיות, רק מאלה שיהיו ראויים להתמחות מקצועית עליונה וגם לכומר פיקודי וקרבי כאנשי מעלה ומופת.*

דוד בן גוריון

גורם חשוב בתחושת השליחות. והנה קצין הקבע סבור כי קיים פער גדול מדי בינו לבין הציבור ששלחו. הוא עלול להגיע למסקנה כי המאמץ האישי שלו אינו כדאי. תחושה זו מתחזקת כאשר חלק מן העם נדרש לקרבנות גדולים בעוד שהשאר נוהגים כאילו לא אירע דבר.² למרות תנודות הכרוכות בשינויי המצב הבטחוני, ניכרת במשך השנים ירידה בתחושת השליחות של משרתי הקבע. נכון הוא שיש רבים וטובים שמקריבים את מיטב שנותיהם למען המולדת מתוך תחושת שליחות עמוקה, אך כל יטעונו המספרים: מול הרבים הצובאים על פתחי היחידות המובחרות של צה"ל, קיימות „חטיבות“ יורדים החונות בחו"ל.

נעבור עתה לצד השני של המטבע — המקצועיות שבשירות. כמו אוזני שמעתי אב מודאג אומר לבנו, קצין מצטיין ומועמד לקידום: „מתי תקח את עצמך בידים ותלמד מקצוע?“ אני עצמי בבואי למלא טופס כלשהו, מהמתם דבר מה ומסלסל בעטי בטרם ארשום ליד סעיף המקצוע את המילים: „קצין צבא“. דוגמאות אלו ממחישות את האבסורד: אדם משקיע תקופת חיים בלימוד, בהכשרה מאומצת וברכישת גיסיו, אך אינו זוכה לסטטוס של בעל מקצוע. סיבה אחת לכך כבר הוזכרה: ההתנגדות למקצוענות של הצבא, מחשש להתבדלות מהחברה האזרחית. סיבה נוספת היא גיל הפרישה הנמוך של הקצין הישראלי. קצין שהוא „חתום עד סוף החיים“ יכול, למעשה, להתחיל בקריירה שנייה — לא צבאית — בשנות הארבעים שלו, שהן הפוריות ביותר בחיי אדם (כך טוענים בני הארבי עים...). קצין הקבע „פזול“ איפוא, החוצה והוא מתכנן קריירה אזרחית.

הגורמים הללו וכן החתימה לפרקי זמן קצרים, הארכות השי-רות לאחר משא ומתן על תנאים והתחלופה המהירה — כל אלה מקנים לשירות בקבע צביון של ארעיות ומנועים את הפיכתו למקצוע ככל המקצועות. אפילו ישנו הנסיבות שנוכרו לעיל, עדיין אין התו „מקצועי“ ניתן על-ידי היחיד הרוצה בו ואפילו לא על-ידי קבוצה מצומצמת, אלא על-ידי החברה כולה. יהא הקצין מיומן, משכיל, רחב אופקים, מנוסה ובוגר קורסים ככל שיהא, עדיין לא ייחשב לבעל מקצוע כמו עורך דין, רופא או מהנדס. לחברה כללים משלה למתן לגיטימציה למקצועיות. לצערנו, החברה הישראלית אינה מכירה עדיין בשירות בקבע כמקצוע ככל המקצועות.

הסטטוס הגבוה של קציני צה"ל בחברה הישראלית נובע מן המרכזיות של הביטחון בתודעה הלאומית ולא מתוך הכרה במקצוע הצבאי כבעל סטטוס חברתי גבוה. זאת, בניגוד לארצות הברית, שם קציני צבא מדורגים נמוך יותר בסולם החברתי,

עם הקמתו מיוזם צה"ל בקרבו שתי גישות כלפי השירות הצבאי: מן הצבא הבריטי ירש את תפיסת השירות כמשלח יד, ומן הפלמ"ח וההגנה קיבל את רעיון השירות כשליחות. התפיסות השונות הולידו מתחים: אחרי מלחמת השחרור התנהל ויכוח ציבורי בשאלה האם יהיה צה"ל צבא מקצועני או שיהיה צבא העם. בן גוריון היה תקיף בדעתו, כי יש ליצור גרעין מוצק של צבא קבע מקצועי שכל תפקידו יצטמצם בלחימה בשדה הקרב ובהתכוננות לקראת לחימה זו. הטענה הנגדית היתה כי לצבא, ולחבר קציניו במיוחד, יש לייעד שליחות התיישבותית וחברתית, החורגת מתפקידי צבא רגיל. בן גוריון ניצח במאבק ועל רקע זה פרשו מצה"ל קצינים יוצאי הפלמ"ח. אולם שרי דים מגישת הפלמ"ח נותרו ובאו לידי ביטוי בהירתמות צה"ל למשימות לאומיות ובעיסוק בתחומים שצבא אינו מופקד עליהם בדרך כלל: חינוך, התיישבות, קליטת עליה וסתימת פערים חברתיים.

ההכרה בצורך להקים גרעין של קציני קבע, הביאה בין השאר להקמת הפנימיה הצבאית שליד בית-הספר הריאלי בחיפה בשנת 1953. שוב התעורר פולמוס ציבורי שנבע מהחשש לפגיעה בעיקרון של צבא העם. נשמעו טיעונים כמו: „...החינוך הטוב ביותר למילוי תפקיד בצבא ועבור הקצועה בצה"ל, הוא חינוך האדם הצעיר להיות אדם וחלוץ, להתנתק להיות פועל, מתיישב... פתיחת פנימיה צבאית פירושה עליה על דרך של יצירת כוח מגיל הנעורים“.¹ במילים אחרות: השירות הצבאי לכשעצמו לא נחשב מעשה של שליחות, אם לא שולבה בו פעילות חלוצית אמיתית כגון התיישבות. זאת, במקביל לחשש המתמיד שמה המקצוענות של השירות הצבאי תיצור כת צבאית או צבא פרטוריאני. יחד עם זאת גבר והלך הצורך בצבא של אנשי מקצוע מעולים. במציאות זו עשו אנשי הקבע את שירותם הצבאי: מסכת היחסים בין צה"ל להתיישבות העובדת בשאלת התנדבות הבנים לקבע משקפת היטב את הבעיה. הסיסמה „חלוציות בגובה ארבעים אלף רגל“ היא אחד הנסיונות להתמודד עימה.

בהשוואה לארגונים אזרחיים וגם לצבאות זרים, תודעת השלי-חות בצה"ל היא גבוהה. רמת המוטיבציה ומידת ההזדהות עם מטרות הלאום והצבא, היו מאז ומתמיד מקור לגאווה. אך צה"ל אינו נמצא בחלל ריק. באמצעות ציגורות תקשורת שונים — שהחשוב שבהם הוא שירות המילואים — סופג הוא מאוירת החומריות שבמדינה ומן המגמה הכללית של העדפת ענייני הפרט על ענייני הכלל. הקצין בקבע משהו עצמו עם בני גילו ומכריו בקריירה אזרחית. לא פעם חש הוא כי חל פחות יחסי במעמדו בהשוואה אליהם.

הידיעה כי העם ניצב מאחורי השליח ומחזק את ידיו, מהווה

2. תחושת ניכור ועיונות כלפי המגזר האזרחי רווחה בקרב האליטה הצבאית האמריקנית. שחשה כי הצבא הפך לשעיר לעזאזל בפרשת ויאט-נאם.

* צבא וביטחון, מערכות 1955, עמ' 76.
1. דברי הכנסת, כרך 14, עמ' 2070, 29 יולי 1953.

למרות שהמקצוע הצבאי עצמו נחשב למכובד. בהיותו משולל בסיס עצמאי איתן, סובל הקצין מתנודות במעמדו, כפונקציה של עליות וירידות בחשיבות ענייני הבטחון בעיני החברה הישראלית. שנות החמישים המוקדמות הצמיחו בדיחות מפול-פלות על חשבון אנשי הקבע. לעומת זאת, בעקבות הניצחון הסותף של מלחמת ששת הימים הרקיעה שחקים יוקרתם החברתית.

הרגלי למידה

נשאלת השאלה האם ראוי העיסוק הצבאי לתו, "מקצוע"? ובכן, התפקיד המסורתי של הקצונה — לתכנן ולנהל מבצעים צבאיים — התרחב לשני כיוונים עיקריים:

• מודעות למשמעויות הפוליטיות ואף הבינלאומיות של הפעלת כוח צבאי.

• תפקידי לואי רבים ומסובכים: אספקה, מימון, מחקר ופיתוח, ניהול כוח-אדם, יחסי ציבור וכדומה.

מכאן משמע כי שירות בצבא הקבע, ובדרגות הבכירות במיוחד, דורש מאמץ אינטלקטואלי ניכר. נבחן היבט אחד של מאמץ זה — הקריאה. עם גיוסו, נמצא הצעיר בעל הפוטנציאל לקצונה, בעיצומו של תהליך התעוררות אינטלקטואלית. שלוש שנות השירות הסדיר גורמות לעיכוב חמור בהתפתחות זו. המאמץ הגופני והנפשי הכרוך בהסתגלות לחיי הצבא מכניס אותו למצב של עייפות מתמדת, שהיא רוחנית ולא פיזית. אם בשירות סדיר לא נטל החייל ספר לידי מופני שלא מצא כוח וזמן לכך, הרי שבשירות הקבע מזניה הוא את הקריאה מסיבה נוספת, גרועה מקודמתה — ההרגל. אין המדובר רק בספרות יפה, שהיא עניין להשכלה כללית ולטעמו האישי של כל אחד, אלא גם בנכסי צאן ברזל של קצין בקבע: ספרות היסטורית צבאית; כתבי הקלסיקנים של המחשבה הצבאית; כתבי-עת בענייני צבא, ביטחון ואסטרטגיה ושבוועוני אקטואליה מן העולם. איזה רופא, לשם הדוגמה, היה מתיר לעצמו לא להת-עדכן באופן שוטף בחידושי הרפואה, לפחות בתחום הת-מחותו?

זהו רק אספקט אחד של התופעה הכללית המאפיינת את קציני הקבע: הצלחה במעשה וחולשה בתיאוריה. איני בא לטעון כי קצין הבקיא בכתבי קלאוזביץ או לידל הארט, מן ההכרח שיצטיין גם בשדה או בתפקיד מטה. כוונתי היא שהקצונה הבכירה אינה מקבלת הכשרה שיטתית לתפקידיה הקשים והמגוונים. מפקד אוגדה או מפקד בסיס בחיל-האוויר, מקבילים למנכ"ל של מפעל תעשייתי גדול. בתפקידם נזקקים הם לידע תיאורטי רב במנהל, ביחסי אנוש ובתהליכי קבלת החלטות במצבי לחץ. נוסף לכך, אחד המרכיבים הבלתי פורמליים של סמכותם הוא הידע המקצועי שרכשו בתחומי המומחיות של הכפופים להם, כמו: ארטילריה, הנדסה, אחזקת מטוסים, חימוש אוירי וכדומה. כל זאת, אין להשיג עוד בדרך הישנה של ה"עבודה בשטח"; מה שנחוץ הוא תשתית מוצקה של ידע והשכלה, וחשוב מזה — הרגלי למידה, חשיבה וניתוח.

בנקודות אלה לוקה בחסר החינוך הניתן לקצינים בצה"ל. גם היציאה ללימודים אקדמיים בשלב מסוים בשירות אינה משרתת באופן משמעותי את המצב. בגיל שבו יוצא הקצין ללימודים אין לשהות הקצרה באוניברסיטה השפעה של ממש

על אופיו והרגליו. יתר על כן, הקצין שמגיע לאוניברסיטה נקלע לאוירה של "קבלנות", כשהמגמה היא, "להספיק מה שיותר", ו"לגמור" את הלימודים. לשם השוואה כדאי לסקור את החינוך שמקבלים קצינים אמריקאים בכירים במהלך הקריירה שלהם. ואלה השלבים העיקריים:

- שלב מקצועי מכין — אקדמיה.
- שלב מקצועי ראשוני (בשנה 3-8 לשירות) — קורס קצינים מתקדם; קורס מג"דים או קורס קציני "מרינס" בכי-רים או קורס מפקדי טייסות.
- שלב מקצועי בסיסי (שנה 9-15 לשירות) — בית-הספר לפיקוד ומטה, אותו עוברים כמחצית מכלל הקצינים.
- שלב מקצועי בכיר (שנה 16-23 לשירות) — קולג' צבאי גבוה המכשיר את הקצונה לתפקידים הבכירים ביותר בכוחות המזוינים.

נוסף לכך, יכול הקצין להגיע לתואר אקדמי שני במוסדות ללימודים מתקדמים של הצי ושל חיל-האוויר ולתואר שני ושלישי במוסדות אזרחיים.³

אקדמיה לקצינים

נראה, איפוא, כי השירות בצבא הקבע בישראל אינו בבחינת משלח יד של ממש. כדי להפכו למקצוע, וגם להפיח בו מחדש את רוח השליחות, יש להקים אקדמיה לקצינים. רעיון זה אינו חדש בצה"ל. ב-1962 קרא סא"ל מאיר פילבסקי להקים בית-ספר אקדמי לקציני קבע, על מנת "לשפר את רמתה האיכותית והיקפה המספרי של קצונת הקבע הצעירה בצה"ל ולייצר מספר מוגדל של קצינים שעשויים להוות בעתיד את העילית של צבא הקבע".⁴ אל"מ יוסף נבו הציע אף הוא להקים "אקדמיה לקצונת הקבע". נימוקיו: ההכשרה הניתנת לקצונה מתמקדת בדרג הזוטר ומזניחה את טיפות הדרגים הבינוניים

3. ב-1966 היו מחצית הקצינים הבכירים בארצות-הברית בעלי תואר שני כשהמספר במגמה של עליה מתמדת.
4. "מערכות" קמ"א, עמ' 39.

ההכשרה הצבאית תכלול את הנושאים הבאים: הכרת צה"ל ומורשתו, צבאות זרים, פיתוח מנהיגות, תורת לחימה, אימונים ופיתוח כושר גופני. הלימודים יימשכו שלוש שנים. בכל שנה אקדמית יהיו שני סימסטרים — סתיו ואביב — שבהם יתקיימו הלימודים העיוניים, ה"אורחיים". בקיץ תינתן לתלמידים הכשרה צבאית: בקיץ הראשון הכשרה המקבילה לקורס מ"כים, בקיץ השני הכשרה המקבילה לקורס קצינים ובשלישי השלמות חיליות. חניכים שאך התגייסו לצה"ל יעברו טירונות קיץ כמקובל כיום לגבי עתודאים. כל חניך, בהנחיית יועצי האקדמיה ובתחתית כוח-האדם של צה"ל, יתמחה בנושא מסוים במסלול העיוני ובאחת ממגמות האקדמיה במסלול הצבאי.

הרכב הסגל

יש לשאוף לכך שהסגל באקדמיה יהיה מורכב מקציני קבע בעלי תארים אקדמיים גבוהים. עד להתגשמות חזון זה יורכב הסגל הצבאי מקציני קבע (רצוי בעלי תואר ראשון) והסגל האקדמי ממרצים אורחים ממוסדות אקדמיים. בטוחני שמרצים בדרג הוטר יהיו מוכנים להשתלב באקדמיה אם יימצא סידור עם אוניברסיטת-האם שיאפשר המשך קידום האקדמי. מלבד זאת, יש לרתום למפעל מספר פרופסורים אשר יתנדבו לשרת באקדמיה בשנת השבתון שלהם. במשך הזמן ייוצר גרעין מגובש שיהיה מורכב מבוגרי האקדמיה שהשלימו תואר שני ושלישי, ויראו את יעודם בשירות במוסד זה.

מיון החניכים

קיימות מספר הצעות באשר לשיטה לפיה ימוינו החניכים. הצעה ראשונה: המועמדים יבואו מקרב מגויסי החובה לצה"ל. היתרונות: ריכוז מספר רב של מועמדים בטרם התפורר ליחידות השונות; החניכים יהיו בשלים ללימודים אקדמיים ולעיצוב דמותם כקצינים. החסרונות: קשה למיין ולאבחן מועמדים לקצונה בטרם התנסו; החניכים יבואו לאקדמיה מבלי להכיר חיי צבא ויסיימו אותה ללא ניסיון מעשי בצה"ל; החניכים יבואו מתוך שיקולי הטרור ולא מתוך בחירה עצמית; אוכלוסיית החניכים תבוא מקרב שכבה חברתית צרה. הצעה שנייה: המועמדים יהיו קצינים העומדים לסיים את שירות החובה שלהם (הצעת אל"מ יוסף נבו). היתרונות: המועמדים יבואו מכל שכבות האוכלוסייה; הודות לנסיונם ניתן יהיה לקבוע רמה גבוהה באקדמיה; ניתן יהיה להבטיח לבוגרים קידום גאות באמצעות דרגות מתאימות. החסרונות: יהיה קשה ליצור בסיס משותף לתלמידים לאחר שקיבלו עיצוב שונה בכל אחד מחילות צה"ל; ניתוק של שלוש שנים מבית-הספר התיכון יוצר קשיים בחזרה אל ספסל הלימודים; יהיה קשה יותר להשפיע עליהם לבחור בקריירה צבאית. הצעה שלישית: המועמדים יבואו מתוך כלל האוכלוסייה המתאימה בגילים 17—21. שיטה זו נהוגה באקדמיות הצבאיות בארה"ב והיא כוללת את היתרונות והחסרונות של השיטות שהוזכרו לעיל.

נראה לי שיש לבחור בשיטה השלישית, עם תיקון: קצינים או בד"א⁶ יהיו משוחררים מחלק מן ההכשרה הצבאית בקיץ.

6. בעלי דרגות אחרות — המער.

והבכירים; ההתפתחויות הטכנולוגיות מחייבות את הקצין להיות בעל כושר לימוד וניתוח, נוסף לדרישות המסורתיות של כושר פיקוד והשכלה מספקת; שחרורם של קצינים מצטיינים בתום השירות הסדיר⁵ לנימוקים אלה, שכוחם יפה גם כיום, יש להוסיף עוד שניים בעלי משמעות: האבידות בקרב הקצונה הבינונית במלחמת יום-הכיפורים; ההתפתחויות האחרונות באזורנו, המעידות כי בעתיד גיאלץ להתמודד לא רק עם הכמות הסובייטית, אלא גם עם האיכות והתחכום המערביים.

במירון לשמירת הפער בינינו לבין הערבים, נוכל ל"שחק" רק במשתנה היחיד שיותר לנו: איכות כוח-האדם. בתחום זה ראוי לעקוב בתשומת לב אחר הנעשה במדינות ערב. השנה לומדים במדינות העימות הערביות קרוב לחצי מיליון סטודנטים, לעומת כחמישים אלף בישראל. מרבית הסטודנטים הערביים לומדים לפני השירות הצבאי, או שהם פטורים ממנו. בישראל כל הסטודנטים היהודיים, למעט עתודאים ודחויי שירות, נמצאים אחרי השירות הסדיר. המשמעות היא שלצבא אות ערב יש מאגר אקדמי גדול המסוגל לתגבר את קצונת הקבע ולהעלות את רמתה.

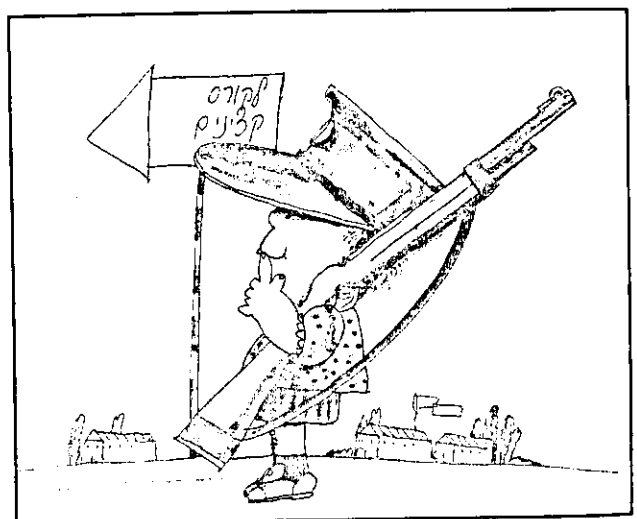
אני מחדש, איפוא, את הקריאה להקים אקדמיה צבאית שבוגריה יהיו קצינים בעלי תואר אקדמי מוכר וישרתו זמן ממושך בצבא הקבע. מטרותיה של האקדמיה:

- * הקניית השכלה אקדמית לצורך מילוי תפקידי הקצונה ולהרחבת אופקים.
- * מתן ההכשרה צבאית כבסיס לקידום בצה"ל.
- * פיתוח פוטנציאל וכשרונות מנהיגות.
- * טיפוח אידיאלים של שירות, שליחות ודבקות במטרות הלאומיות.

* פיתוח כושר גופני.

תכנית הלימודים באקדמיה הצבאית תהיה בנויה על בסיס של מדע המדינה וסוציולוגיה, בתוספת לימודי השלמה בתחומים הבאים: יחסים בינלאומיים, היסטוריה של עם ישראל, היסטוריה כללית והיסטוריה צבאית; תולדות הסכסוך המזרח-תיכוני, אסטרטגיה, יחסי צבא וחברה, כלכלה, מנהל ויחסי אנרגיה.

5. "מערכות" קנ"א עמ' 29.

דרגתם הצבאית וקורסים שעברו בשירות הסדיר ייוקפו לזכותם במסגרת האקדמיה וגם בהמשך הקידום. תינתן אפשרות לצבור נקודות בקורסי קצ' על-מנת לסיים את האקדמיה בשנתיים. לאחר שהתניך יעמוד בכל הדרישות העיוניות והצבאיות, הוא יגיש עבודת גמר ויעבור את מבחני הסיום. או אז יזכה הוא לתואר אקדמי שיוכר על-ידי המועצה להשכלה גבוהה.

הענקת תואר אקדמי לקצין הקבע והפיכת השירות בקבע למקצוע אקדמי מוכר ומכובד, יחוללו תהפוכות רבות: לקצין בקבע יהיה סטטוס עצמאי ושוב לא יהיה תלוי באופן כה בולט בתנודות דעת קהל; הדימוי העצמי של המקצוע ישתפר; תגבר המוטיבציה לשירות ממושך; תוספת ההשכלה והרחבת האופקים של הקצונה יקדמו את צה"ל בכל התחומים; הקצונה המעולה, "תקרין" מאיכותה על בעלי הדרגות האחרות; ישתפר ההרכב החברתי של צה"ל. אם השירות בקבע יהיה כרוך ברכישת השכלה גבוהה, יאותו אינטלקטואלים לראות את יעודם בצבא, ללא הרגשה מתמדת של ההמצת הזדמנויות בחוץ; החינוך שינתן באקדמיה, הערכים שיוטבעו בחניכים, וההכרה המתמדת בחשיבות השירות — כל אלה יחזקו את תחושת השליחות; יחצר מוקד אינטלקטואלי בצה"ל, אשר יפרה את המחשבה הצבאית וימנע קיפאון דוקטרינרי.

האקדמיה תהווה ראשית הדרך בהתפתחות האינטלקטואלית של הקצונה. בסופו של דבר ימוסד מסלול הקידום החינוכי של הקצונה הבכירה: אקדמיה — פר"מ (שונה מן הנוכחי) — מכללה לביטחון לאומי. להתפתחות זו משמעות החורגת מתחום השירות הצבאי. בהנחה שגיל הפרישה הצעיר לא ישתנה, תישאר בעינה תופעת הקריירה השניה של הקצינים הבכירים. החינוך שיקבל הקצין בצה"ל יכשיר אותו להמשיך ולתרום למדינה גם לאחר שיסיר את מדיו. כך ניתן יהיה לראות במהלך חייו של הקצין מקשה אחת: קריירה של שירות הציבור, אשר חלקה הראשון הוא בתחום הצבא והשני בתחום האזרחי.

מה יאמרו המתנגדים?

המתנגדים יטענו מן הסתם כי אין כסף ואין זמן לאקדמיה. יש לפקוח את עיניהם ולהראות כי כיום עולה כל משתלם באוניברסיטה או בטכניון קרוב למאה אלף לירות. סכום זה ייחסך לכשתקום האקדמיה, מכיוון שהיא לא תחייב הקמת מבנים חדשים: ניתן יהיה לשכן אותה במבנה צבאי קיים. את הבניינים אפשר יהיה לבנות לכשירווח. ההוצאה העיקרית תיוחד לעזרי לימוד והדרכה ולשכר מרצים מן החוץ. גם הטענה לפיה אי אפשר לוותר למשך שלוש שנים על קבוצה של בעלי פוטנציאל קצונה אינה מצדקת. קל יותר, "לוותר" עליהם בשלב מוקדם, מאשר לעשות זאת כאשר הם נושאים כבר דרגות סרן או רס"ן. הגיעה השעה להעדיף שיקולים ארוכי טווח על חישובי הרגע. הרי לעולם לא יעמוד לרשותנו זמן שיאפשר לבנות בניתוח את צה"ל של הדורות הבאים.

יהיו שיטענו כי אקדמיה תיצור קבוצת קצינים מתבדלת ומת-נכרת. ובכן, אין ספק שהשתיה יחדיו במסגרת מחנכת הדוקה במשך זמן רב תיצור קבוצה מלוכדת בעלת נורמות התנהגות משלה. אולם, החינוך שיינתן באקדמיה יגביר דווקא את הודות החניכים עם המטרות הלאומיות ויעמיק את תודעתם

האזרחית, בנוסף לחינוכם כאנשי צבא. גם המאפיינים האזרחיים של האקדמיה ישמשו בלם בפני מיליטריזציה של החניכים. באופן פרדוכסלי תביא האקדמיה למידת מה של "אזרח" הצבא, בכך שתמשוך לשירות צעירים מבריקים וכשרוניים ש-נהגו עד עתה להשתחרר בתום השירות הסדיר וללכת לאוניברסיטאות. עתה ימצאו דרך לתרום לצה"ל ולתקן משגים שעליהם הם נהגו למתוח ביקורת. יחד עם זאת, הייתי ממליץ לנהוג כלפיהם בגמישות מסוימת בעניין הקריירה. מאחר שבטבעם אין הם בגויים לפעול זמן רב במסגרת ארגון נוקשה כצה"ל, עדיף שיתרמו מכשרונם וזמן האינטלקט שלהם במשך זמן מוגבל בלבד. מספר קטן של "יוצאים ובאים" כאלה, ואפילו כמה, "עושי צרות" — תורמים לרעיון הצבא ולשכירת השגרה המחשבתית והקיפאון הביורוקרטי.

הטענה כי האקדמיה תיצור פערים חברתיים בצה"ל היא טענה רצינית. הסכנה של יצירת מוסד אכסקלוסיבי אכן קיימת, אך יש לראות דברים כהווייתם. צה"ל פועל רבות בתחום החינוך, מקדם בעלי כשרון מכל העדות, ומביא אינטגרציה של שכבות נחשלות. צה"ל גם משתבת, ובצדק, בעקרון שיוון ההזדמנויות ובקידום על-פי כישורים בלבד. אך כל נטעה בעניין חשוב זה: לשני קצינים המתמודדים על תפקיד מסוים ניתנת אמנם הזדמנות שווה, אך לכל אחד מהם נקודת זינוק שונה. הקצין שגדל בתנאי מצוקה ולא זכה לחינוך מעולה, נמצא מלכתחילה בפיגור לעומת חברו. לכאורה תעמיד האקדמיה מכשול נוסף בדרכו לקידום, ולא היא: דווקא הקמת מוסד זה תאפשר לצה"ל לטפל בצורה פעילה בבעיית הפער החברתי שבשורות הקצונה, במ-קום להתעלם ממנה. ליד האקדמיה תוקם מכינה שתביא מועמדים בעלי פוטנציאל לקצונה ולשירות קבע ממושך אל הרמה הנדרשת על-ידי האקדמיה. מכינה זו תשים דגש מיוחד על בעלי כשרונות, אשר רקעם החברתי מנע מיצוי הפוטנציאל הגלום בהם. גם במסגרת האקדמיה יש להשקיע מאמץ מיוחד בבעלי רקע חברתי, "גמוד", בעיקר בשלבים הראשונים שבהם סיכוייהם לנשור גדולים משל בעלי רקע תרבותי חברתי "גבוה".

סיכום

ההתפתחויות המהפכניות בטכנולוגיה הצבאית והשכלול המתמיד בדרכי המלחמה מגבירים את חשיבותו של צבא קבע מקצועי, מאומן, מסוד ומצויד היטב. מדינת ישראל תמשיך להתבסס עוד שנים רבות על עוצמתו של צה"ל, וקצונת הקבע היא גרעינה של עוצמה זו. על מנת לבנות היסוד את הקצונה המעולה שתנהיג את צה"ל במבחני המחר, יש להקים אקדמיה צבאית. האקדמיה לא תפתור את בעיותיו של צה"ל כבמטה קסמים. עצם הקמתה יעורר בעיות ושאלות כמו: אקדמיה אחת לצה"ל כולו או אקדמיות נפרדות לזרועות היבשה, הים והאוויר; השתלבותם וקידומם של בוגרי האקדמיה ויחסייהם עם קצינים שאינם כאלה; דלדול מספר הנגדים שיפנו לקצונה; מיון לקצונה בשלב הגיוס; אינטגרציה של האקדמיה במערכת החינוך של צה"ל. בעיות אלה ואחרות יחייבו מציאת פתרונות. אך עלינו לדעת כי אם לאחר שנחשוב היטב על כל האספקטים, נעדיף שיקולים מרחיקי ראות ונפעל בתבונה, נקטוף בעתיד פירות מבורכים.

רקע

בחודשים דצמבר 1951 — ינואר 1952 נערכה תעסוקה מבצעית מול רצועת-עזה תחת פיקוד מחוז הנגב וגוש מגן. משימות הפלוגה היו רבגוניות, כדוגמת: סיורי גבול, מארבים, משימות אבטחה וסריקות שטחים. עומס הפעילות היה רב מאד ואף-על-פי-כן, עשה הפיקוד הפלוגתי מאמץ עליון לנצל כל זמן פנוי לאימונים משימתיים. תפעול כלי נשק והגברת כושר הקליעה. כל זה נעשה על חשבון זמן החופשות והמנוחה של החיילים והמפקדים. באותה תקופה, קלטה הפלוגה כ-40 חיילים חדשים, אשר פוזרו במחלקות. לאחר חודשים אחדים של שקט יחסי (בעיקר עקב פעולת התגמול "יגב", שנעשתה באוקטובר 1951, באותו מרחב), שוב גברה הפעילות העוינת מגזרות הרצועה. ב-1 בינואר התקבלה במפקדת הגדוד, מחטיבה 7 פקודת-התראה ממיפקדת מחוז הנגב, אשר הכתיבה את המשימה של "פגיעה בערביי שבט נבהין ובבנין ששימש את שיח' השבט" שתי המטרות נמצאו באזור אל-בורג.

לוח הזמנים שהוכתב בהתראה היה כדלקמן:

- אישור התוכנית — ב-2 בינואר עד 2200.
- יום ה-"ע" — לא לפני 3 בינואר.
- הפקודה לביצוע תינתן ביום ה-"ע" עד 1500.
- המשימה הוכתבה לביצוע לילי, כאשר קביעת שעת ה-"ש" הושארה לשיקול הכח המבצע.

המאהל המפוצל על הגבעה

ריכוז הבדווים, שהיה מטרת הפשיטה, השתייך לשבט נבהין, מן הגדולים והחזקים שברצועת-עזה. שבניו היו מהפעילים ביותר נגד ישובים ישראליים. היעד כלל כ-30 אוהל מפוצלים בשתי קבוצות. כל אחת בת כ-15 אוהל. המרחק בין שתי קבוצות האוהלים היה כ-200 מטר. גברי השבט היו מצוידים בנשק חם. מדרום למאהל המפוצל ובטווח כ-700 מטרים היה מוצב מחלקתי, וממערב לו, בטווח כ-500 מטר — מחנה צבא מצרי. עוד מוצב כיתתי היה מצפון למאהל ובטווח כשני קילומטרים ממנו.

המאהל שכן על שטח גבעי ועל שפת נחל נחביר, אשר סיפק גישה נסתרת אליו מן הגבול הישראלי שבמזרח. שפת הנחל בכיוון המאהל היתה מצוק, ומכיוון הואדי ניתן לעלות רגלי למאהל בשניים. שלושה מקומות בלבד. המאהל היה בשטח פתוח, אולם במעגל יותר רחוק היה מוקף בוסתנים ומשוכות-צבר, אשר הקשו על ההתמצאות ושמירת הכיוון על-פי אזימות.

רך הלבב — לחולית ה-מ"פ

ב-2 בינואר, בשעות הלילה, קיבלה הפלוגה את הפקודה הגדודית הסופית, שהיתה מלווה פקודת-מיבצע בכתב. על-פי פקודה זו, נועדה הפשיטה להיערך ב-3 בינואר, בלילה. הזמן הקצר עד ליציאה לקרב הכניס את החיילים, ובמיוחד את הפיקוד הפלוגתי, לפעילות נמרצת ביותר, אשר כללה סיורי גבול עד רמת מ"מים, עיבוד התכנית הפלוגתית ותכניות-המשנה וביצוע

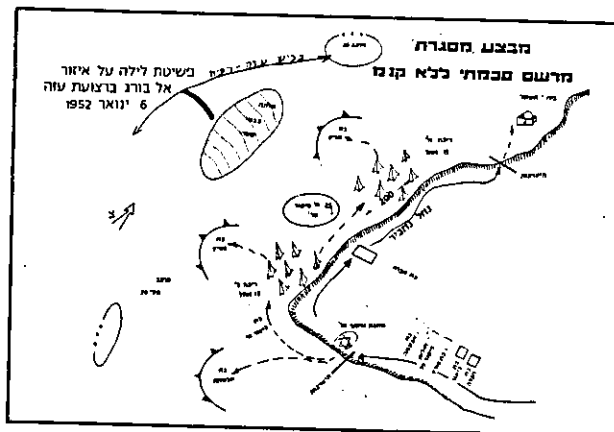
מבצע "מסגרת"

תא"ל משה

בחודש אוקטובר 1951 עלתה קבוצת קצינים מפיקוד הדרום — אשר ערכה סיור לאורך הגבול מול רצועת עזה — על מקבץ מוקשים. אחדים מן הקצינים נהרגו והשאר נפצעו. בתגובה על פגיעה זו, הוטלה על חטיבה 7 משימת פעולת תגמול אשר קיבלה את הכינוי "מבצע יגב". מטרת המבצע היתה לפשוט על הפרבר המזרחי של העיר עזה ועל מאהל בדואי באזור בורג', ולפגוע ביעדים חיוניים שם. את ביצוע המשימה הטיל המח"ט, אל"מ גודר, על גדוד חרמ"ש 79 בפיקוד סא"ל אולק. בליל 20 באוקטובר פעלו שני כוחות מן הגדוד, פוצצו כ-20 בתים, בתי-חרושת לקרח, מכון מים ומתקנים אחרים, וחזרו לבסיסם ללא נפגעים. ברם ההסתננות, גניבות הציווד ופעולות החבלה לא התמעטו. ב-6 בינואר 1952 יצאה פלוגה בפיקוד סגן (כיום תא"ל) לפשיטה גמול לילית על מאהל שבט בדואי עוין ברצועת עזה. המ"פ דאז מביא כאן לראשונה את סיפור הפשיטה.

היחיד הנשוי ביניהם, לא ביקר בביתו זה יותר מחודש. איתרע מזלו ובליל 5-6 בינואר, הלילה שלפני קבלת הצו לביצוע הפעולה, ילדה אשתו בת, והוא רצה מאד לבקרה לפני היציאה לקרב.

באותה עת לא היו ג'יפים או טנדרים לרשות הפלוגות. לפלוגה היה רק קומנדקאר, מפקדת הגדוד היתה רחוקה, והוא הוצרך להיטלטל בטרמפים עד לחיפה ולחזור לנירים עד היציאה לפעולה — וזאת כאשר לרשותו כ-10 שעות בלבד. חיבתו מאד את הקצין הזה. הוא היה הטוב בין שלושת המ"מים בפלוגה. לא יכולתי לקבל החלטה שתביא לידי כך שהוא לא ישתתף במבצע הצפוי. נסיתי להשיב בשלילה למשאלתו. הרבה לא ביקש, אך בעמידתו ועל-פי רצינות-פניו, הבינתי עד כמה חשוב לו הביקור הזה. ליוותי אותו עד שער המחנה. נפרדתי ממנו בלחיצת-יד ובתקווה קלושה, שיספיק לחזור עד הערב לנירים ולהצטרף אלינו.

פעולות ארגוניות ומינהליות הכרוכות במיבצע כזה. תוך כדי ההכנות, התייצב אחד המ"מים וטען כי במחלקתו אחד החיילים אינו מוכן לצאת לפעולה. בנימוק של בריאות לקויה. אך לדעתו אין הסיבה אמיתית. קראתי אלי את החייל לבירור, והוא הודה בפני, בככי, כי פשוט פחד מהקרב הצפוי, ומתוך בושה לספר את הסיבה האמיתית, בדה מליבו את התירוץ הבריאותי. ניסיתי לשכנעו, כי החיילים והמפקדים האחרים יודעים פחד מה הוא ובכל-זאת, מצליחים להתגבר עליו. עליו לקחת מהם דוגמה. הדברים לא הועילו. בסיום השיחה, כאשר עמדתי לגנוף בו ולשלחו למחלקתו, הציע לי הבחור כי אוציאו לפעולה. בתנאי שיצורף לחוליית המ"פ. הסכמתי למשאלתו והוא יצא את אוהל המ"פ להכין את ציודו הקרבי.

יתרון הדחיה

בעיצומן של ההכנות, ב-3 בינואר, נקראתי אל ממלא מקום מפקד הגדוד, רס"ג ויתקין, אשר הודיע לי כי הפעולה נדחת ללא קביעת מועד אחר. אולם הפלוגה חייבת להישאר בכוננות עליונה לביצוע המשימה. שכן, הצו לפעולה אפשר שינתן ביום ביצוע הפשיטה. למרות הלחץ הקשה בזמן, נתקבלה הדחיה באכזבה בפיקוד ובין חיילי הפלוגה. מנסיון העבר ידענו, שדחיות מעין אלו מבשרות בסופר-של-דבר ביטול מוחלט של הפעולה הצפויה. החיילים היו חדורים רצון עז ונכונות לצאת למשימות קרביות, היו גאים על שהם משרתים בחטיבה 7 ובגדוד זה. כל אחד מהם עשה הכל כדי להשתתף בלחימה ולא להישאר בבסיס העורפי, כאשר ייצאו חבריו למשימה.

ואף-על-פי-כן, היה גם יתרון בדחיה. יכולנו לשפר את ההכנות למיבצע, אשר התבטאו בתרגול הפשיטה על דגם המאהל הבדווי, שהקמנו מאהלי-סיירים. תרגלנו עם חוליית החבלה השתלטות על בית, פיצוצו ביום ובלילה, "עלי-בש" ובאש. קיבלנו מהמחוז אוהל בדווי, שעליו תרגלנו וניסינו את אמצעי השריפה המתאימים ביותר. המ"פ יצא לסיור אוררי בפייפר הפיקודי, מעל לגיזרת הפעולה. אחד המ"מים הטובים בפלוגה היה קצין מקיבוץ יגור, ושמו ישראל לוין (כיום הוא מזכיר הקיבוץ). ישראל היה מקובל ואהוד מאד על חייליו, בזכות גישתו המיוחדת אליהם. הוא

לא יהיה צוות ניווט

בשעות הצהריים התקשר מפקד גוש מגן והודיע למ"פ ש. צוות הסיירים של המחוז, המופקד על תצפית גיזרת הפעולה באזור הגבול, חייב לעבור למשימה אחרת ולא יוכל לנווט את הפלוגה לעבר היעד. היה דרישת חריף, ולמרות הערעורים בדרגים השונים, לא שונתה הפקודה. מהפלוגה נלקח האמצעי הטוב והחשוב שהיה תנאי לביצוע המשימה — וזאת, שעות אחדות לפני הביצוע. כאשר צפוי לילה חשוך ומעונן, שההתמצאות בו קשה במיוחד. אף כי המ"פ למד לפני-כן את הציר אל היעד והגיזרה, הרגיש צורך להקדיש זמן נוסף לשכלל את יכולת הניווט וההתמצאות. ברור היה שתפקידו יהיה לא רק לפתור את בעיות הקרב, אלא בראש ובראשונה להוביל אל היעדים ולאחרם.

הנענשים

ב-6 ינואר, בשעה 1600, מקבל המ"פ את המיסדר הפלוגתי הערוך בדמות "ח" מידי הרס"פ. עובר בין שורות החיילים וסוקר אותם אחד-אחד. הם ניצבים וקופים, חגורים חגור קל, פניהם צבועים בשחור ובידיהם נשקם. לכל רובאי 50 כדור ועוד שרשרת למקלע ושני רימונים. לכל תת-מקלע — שלוש מחסניות ו-50 כדורים נוספים. החבלנים מצוידים ב-50 קילוגרם חומר-נפץ.

לפרקים מתעכב המ"פ ליד חייל ובוחן את כשירותו המיב-צית, אם הוא בקי במשימתו, האם נהירה לו מטרת הפעולה, האם הוא זוכר את הסיסמה, האם הושארו המסמכים המיותרים במשרד הפלוגה? וכו'.

כעבור חצי-שעה של בקורת, חוזר המ"פ למרכז הפלוגה ומשבח את החיילים על ההכנות היסודיות שביצעו. מיד לאחר-מכן, מכריז הרב-סמל כמה שמות של חיילי הפלוגה, ודורש מהם לצאת את יחידותיהם ולהתייצב במרכז הפלוגה.

המ"פ פונה לחיילים ומסביר את סיבת הוצאתם מהגוף הפלוגתי. הוא מציינ שהמשותף לחיילים אלה הן עבירות המשמעת, שעברו בתקופה האחרונה, כגון איחורים למיסדרים,

קדמה רגלית עד לגבעה 63.2 מ' בה הוקם "בסיס מוצק" שכלל כשתי כתות לאבטחה וחילוץ והחפ"ק • הגדודי. נקודת איסוף פצועים בפיקוד הרופא הגדודי הושמטה עוד לפני כן והתמקמה בקרבת גשר אירי. הפלוגה המשיכה מנקודת גובה 63.2 וגלשה לתוך ערוץ. שהוביל אותה לנחל נחביר, ומשם בתוך הנחל לעבר היער.

סדר התנועה היה כך:

- כח אבטחה. שכלל גם את סיירי-הגדוד.
- חוליית הפיקוד הפלוגתי.
- כח פורץ.
- כח ביעור.
- כח חבלה.

תוך התנועה התרבו והלכו העננים. גשם החל יורד. ערפל כיסה את המרחב והניווט נעשה קשה מאד. לפרקים עצר הכח ובחן את כיוון התקדמותו. עליפי העצמים הבולטים שנבחרו ונלמדו מראש: דקלים, באר, קבוצת עצים, מצוק מיוחד. סיירי הגדוד, שסופחו לפלוגה, מדדו אזימותים וספרו צעדים.

הכוחות הגיעו לאזורי ההיערכות בלא להתגלות. המ"פ שרק שלוש פעמים אל המיקרופון, כסימן לגדוד על סיום ההערכות, כפי שסוכם מראש, ובשעה 2230 — בדיוק בשעה שנקבעה בתכנון — הסתערו הכוחות באותה עת לעבר בית השיח' ולעבר המאהלים.

בקבוקי-מולוטוב וכידונים

הכח המאבטח, שכלל שבעה לוחמים, מחולקים לשתי חוליות, היה מצויד בשני מקלעים, עלה ראשון בנתיב מהנחל, תפש בהסתר את הרכס מול המוצב המחלקתי המצרי והמתין לפקודת אש.

הכח הפורץ, שכלל 12 לוחמים והיה מצויד בשני מקלעים, עלה מן הנחל מיד בעקבות חוליית הפיקוד הפלוגתית, התפצל לשני כוחות-מישנה, פרץ דרך שני ריכוזי הבדווים, וריסס באש את האוהלים, תוך כדי הסתערות. הכח שטף ועבר את האוהלים, תפש עמדות-אש והמטיר אש רתק על המחנה הצבאי המצרי, שהיה ממערב למאהלים. חלק מחיילי הכח הוצב בכיוון מאהלי הבדווים, כדי למנוע את בריחתם. בלהט ההסתערות, חדר חלק מהכח לפאת המחנה הצבאי וריסס באש את מתקניו השונים.

כח הביעור, שכלל כ-16 חיילים, היה מצויד כולו בנשק קל והסתער בצמוד לכח הפורץ. הכח פעל בחוליות בנות שלושה חיילים, כל חוליה מטפלת באוהל. מתוך השלושה, נשאר חייל אחד בחוץ לאבטחה ושמירת קשר-עין עם שאר החוליות, וצמד החיילים הנוספים פורצים פנימה אל האוהל תוך ירי וזריקת רימונים, סורקים אותו במהירות, מפילים חלק ממנו ושורפים אותו. כחומרי שריפה שימשו בקבוקי בנוזל ובקבוקי מולוטוב.

• החפ"ק — חבורת פיקוד קדמית.

הרובאים שבכח צוידו בכידונים, שבהם השתמשו בעת ההשתלטות וסריקת האוהלים, כדי לחסוך בתחמושת ולא לסכן את החוליות השכונות.

עקב התגברות הגשם ורטיבות האוהלים, היתה פעולת השריפה קשה ביותר, והיה צורך לשפוך חומר-בערה רב, עד שנתלקח כל אוהל.

כח החבלה כלל כעשרה לוחמים, ביניהם ארבעה חבלנים, והיה מצויד במקלע. מאזור ההיערכות התקדם הכח בנתיב עצמאי, הסתער על בית השיח' במקביל לכח הפורץ, השתלט עליו וטיהרו. בשעה 2300 פוצץ הבית ונהרס. המוצב המחלקתי המצרי ניסה להתערב ולהפריע לפשיטה באש, אולם הוא שותק על-ידי כח האבטחה, שפתח בירי כאשר הכח הפורץ שטף דרך המאהלים.

ניתוק המגע

בשעה 2330 הפעיל המ"פ שלוש רקטות ירוקות, שהיו סימן לכוחות לניתוק-המגע ולהתרכזות במקום-המיפגש. באזור נקודת איסוף הפצועים הפלוגתית, אשר נחל נחביר.

הכוחות התרכזו בנקודת-המיפגש, מלבד כח החבלה, שהקשר אתו היה מקוטע. למרות דיווחיו, שעוד מעט יגיע למיפגש, החליט המ"פ לנוע לקראתו, עם קבוצת אבטחה. המ"פ הגיע לבית השיח' שהיה הרוס כולו, אולם לא נמצא כל סימן לכח החבלה. כשהקשר עם כח-החבלה חודש, הודה מפקדו שלא יכול למצוא את המיפגש הפלוגתי, אולם הוא בטוח בהתקדמותו מזרחה לכיוון הגבול הישראלי. המ"פ החליט לסגת וקבע את מקום המפגש עם כח החבלה, בבסיס המוצק הגדודי (נ"ג 63.2).

הכח נסוג על אותו ציר שהתקדם בו, כאשר לפרקים נשמעים ונראים הנותבים של צרורות הירי מהמוצבים המצריים אל הגבול הישראלי. כדי להקל על התמצאות-כח החבלה, ביקש המ"פ מן המג"ד בבסיס המוצק להפעיל לפרקים רקטות. מפקד החבלה דיווח כי הוא מאתר את הסימנים ומתקדם לעברם.

בשעה 0100 הגיעו כל הכוחות לבסיס המוצק, ללא נפגעים. הפגישה היתה נרגשת. החיילים החליפו חוויות ורשמים ראשוניים על הפעולה, שאך-זה הסתיימה. בפעולה נספרו 15 ערבים הרוגים ודאיים, שחלקם נפגעו בכידונים, נשרפו כ-20 אוהלים — מהם 10 נשרפו כליל וכמספר הזה נשרפו חלקית. בית השיח' נהרס כולו. המשימה שהוטלה על הפלוגה בוצעה בשלמותה.

לקחים

ההכרה בלימוד השטח באופן המעמיק ביותר ופיתוח יכולת הניווט על-ידי המפקדים. קביעת מערכת סימנים ליליים מוסכמים אשר יאפשרו תיאום ושליטה הכרחיים, למרות שיבושים בקשר.

ארגון הכוחות בחוליות קבועות, כולל טיפוח מפקדי חוליות (חיילים ותיקים מצטיינים) מבחינה מקצועית ומנהיגותית. שילוב חיילים טירונים עם חיילים ותיקים בעלי נסיון מבצעי, עדיף על ארגון חיילי הגבורת חדשים ביחידה נפרדת.

”שגר ושכח“

סרן ס. שמואלביץ

תוחכם של מסוקי תקיפה מתקרבים לתחום הדמיון. מאחר שהובהר מהניסיון שהצטבר בצבא ארה"ב, בעיקר, כי מסוקי תקיפה ימלאו בעתיד תפקיד נכבד בלוחמה נגד שריון, חשוב ללמוד ולהכיר הישגים אלה, מה גם שצבאות ערב יצויידו גם הם, ככל הנראה, במסוקי תקיפה מתוצרת המערב, שבהם ייושם ידע טכנולוגי מתקדם שמקורו בארה"ב.

מסוק התקיפה במבנהו הנוכחי הוא מערכת נשק חדשה. הפיתוח המסודר — הכולל מחקר וניסויים מתוכננים — החל לפני זמן קצר, יחסית, אולם התוצאות שהתקבלו עד כה הן מרשימות. המודעות לאפשרויות התפעול של מערכת כזו ולאיום שהיא עלולה להוות לגבי השריון, החלה להשתרש בתודעת צבאות העולם בשנתיים-שלוש האחרונות. הישגיה של ארה"ב בפיתוח מתקדם ומ-

הטיל הנורה. הושג פיתוח נוסף, המאפשר ניפוי פולסים מקריים של קרני לייזר החוצים את מרחב המטרה. הכוונה לפולסים שמקורם בסימוני מטרה של כלים אחרים, במדי טווח לייזר או באמצעי שיבוש של האויב. הדבר אפשרי בגלל קוד מתוכנת של תדירות הקרן. הקוד והתדירות נשמרים בסוד, ולכן אין אפשרות לשבש את פעילות מערכת השיגור.

כדי לאפשר שימוש נרחב בכל האפשר במערכת החדשה, יש כוונה לקבוע תדירות מקודדת אחידה לכל הטילים הללו. בצורה כזו תואר כל מטרה על-ידי סמן לייזר שתדירותו מתאימה למערכת האיתור של המסוק הפועל בשטח. מערכת האיתור-קליטה מעבירה את הפולסים המתקבלים לתת מערכת אלקטרו-מכנית זו פוקדת על יחידת הכוונה של המערכת, "לצפות" לעבר הקרן החוזרת מהמטרה, לקלוט את נתוניה, לעבד אותם ולהודיע על אפשרות ירי. כפיתוח נוסף, תורכב במסוקי התקיפה מערכת כוללת שתאפשר לטייס לסמן לעצמו מטרות ולשגר טילים לפי סימון זה, או לסמן מטרות עבור מסוק אחר או מערכת קרקעית, הפועלים על אותה תדירות לייזר.

סימון

במסוקי סיור תורכב מערכת של סימון (Designation) בלבד. זו תאפשר, "להגיש" מטרות למסוקי התקיפה, ולבצע תיקוני ארטי-לריה. מערכת הסימון הקרקעית מורכבת על תלת רגל בעל משטח, שזויתו ניתנת לשינוי. סמן הלייזר מתואם מכנית למערכת האופ-טית. אנרגיית קרן הלייזר מכוונת במקביל לקו הראיה האופטי של הצופה. המערכת בנויה כך שתימנע תופעה של פראלקסה*. תת מערכת אלקטרו-מכנית הממוקמת מאחורי המערכת האופטית, מאפשרת קבלת נתוני איזמוט וזווית הגבהה על-גבי צג ספרתי והעברת הנתונים למערכת האיכו-סימון של הלייזר. הטווח מוצג על הצג ובמקביל מוכנס אוטומטית לסמן הלייזר. מאחר שהסמן קשור ישירות לתת מערכת התצפית האופטית, הרי שקו הראיה של המערכת האופטית זהה לקו של קרינת הלייזר לעבר המטרה.

מגה ההפעלה שולח קרן לייזר בעלת פולסים קבועים, כל עוד הוא במצב "הפעל". אם המערכת הכוללת מופעלת כיחידה אחת — כלומר איתור, איכו-סימון וירי — מופסק שידור הקרן באופן אוטומטי כאשר נתוני המטרה נקלטו, וניתן לבצע ירי. בצורה זו מקצרים למינימום את משך השידור ומקטינים את סיכויי הגילוי והשיבוש על-ידי מערכות-נגד הנמצאות כיום בפיתוח. (חברת Fairchild האמריקנית, למשל, פיתחה חיישן קרינה מתוחכם המותקן על טנק. כאשר הוא מגלה קרינת לייזר בסביבה, הוא מסמן למפקד מאיזה כיוון נובעת קרינה זו, והמפקד יכול לנקוט פעולות התגוננות פסיביות או להפעיל אמצעי שיבוש שונים במידה שהוא מצויד בהם).

יתרונות השיטה

פיתוחה של מערכת, "שגר ושכח" פותח אפשרויות בעלות משמעות יות טקטיות נרחבות. יחד עם זאת, חשוב לציין כי המערכת אינה מעוצבת סופית. בכוונת מתכנניה להגיע להערה מירבית ולבניית מכללים אחידים, כדי להקטין את עלות הייצור ולאפשר הרכבה פשוטה על כלים יעודיים ו/או על כל רק"מ הנוטל חלק פעיל בלחימה, ומה שחשוב ביותר — להגיע למערכת המתבנית באופן עצמאי ללא צורך בסמן לייזר. מכל מקום, כבר עתה ברור כי הפעלה מרוכזת ומתוכננת של המערכת תביא למספר שיפורים בולטים:

- קיצור משך הזמן שבו הכלי הירח חשוף לאויב.
- אין צורך לעקוב אחרי מעוף הטיל עד פגיעתו במטרה.
- ניתן לאכן מטרות ולבצע ירי תוך שילוב מערכות קרקעיות ואוויריות.

* פראלקסה — תופעה הנגרמת עקב כך שהמשגר והסמן אינם רואים את המטרה מאותו כיוון. — המ ע"ר.

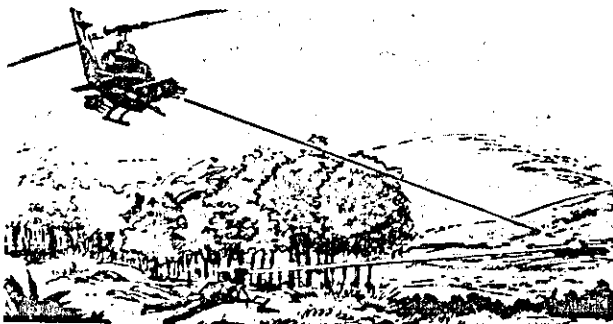
אחד הפיתוחים המתקדמים בתחום מסוקי התקיפה הוא מערכת ירי, "שגר ושכח" (Hellfire). פיתוח המערכת בארה"ב החל לפי דרישת הצבא האמריקני שהיה זקוק לטילים שאינם מונחיתים, כדי להתגבר על הבעיות והסיכונים הכרוכים בירי טילים מהדור הנוכחי. לפי השיטה הקיימת, חייב הטייס לעקוב אחר מעוף הטיל עד פגיעתו במטרה, כלומר להיות חשוף לפרקי זמן של עד 20 שניות. הכוונה היתה לייצר טיל "נט המתבית מעצמו אל המטרה על-פי קרינה כלשהי הנפלטת ממנה. לשיטה זו ניתן הכינוי "שגר ושכח", מפני שהכלי המשגר יכול להסתלק מהמקום מייד לאחר השיגור ו, "לשכוח" שירה. בכך הוא מפחית בהרבה את הסיכון שב-ריחוף גלוי נוכח המטרות. התברר כי מערכת כזו היא מסובכת מאוד לפיתוח ויקרה לייצור. על-מנת שלא להפסיק את תנופת הפיתוח, הוחלט על פתרון ביניים: סמן לייזר. חייל רגלי (או מסוק אחר), "מאיר" את המטרה מקרן לייזר, אשר מופצת לכל הכיוונים. מסוק נושא טילים משגר לעבר המטרה טיל המתבית על הקרינה המופצת ממנה, ומסתלק מייד מהמקום. מובן שהסמן חייב להישאר חשוף, אך מכיוון שהוא לא נמצא בכיוון ממנו מגיע הטיל, הסיכון קטן גם כך בהרבה.

הניסויים הראשונים שנעשו במערכת ירי זו במשך שנת 1974 היו מעודדים. באפריל אותה שנה בוצע בהצלחה ירי לילה, כאשר המסוק הירח וסמן הלייזר היו במרחק קילומטרים אחדים מהמטרה.

בקיץ אותה שנה בוצעו סדרות ירי, שבהן הופסקה פעילות סמן הלייזר 4 שניות לאחר שיגור הטיל: אחוזי הפגיעה היו גבוהים ביותר. לקראת סוף השנה הגיעו הניסויים לשלב שבו ירה מסוק מטווחים גדולים במספר מטרות הפוזרות בשטח, ופגע בהן בירי רצוף וביעף אחד. באחד הניסויים סימן סמן לייזר קרקעי שתי מטרות. המסוק ירה שני טילים ופגע בשתי המטרות בהפרש של 8 שניות בלבד בין טיל לטיל. בניסוי אחר הצליח מסוק החמוש בשני טילים, כל אחד בעל תדירות לייזר שונה, לפגוע בעת ובעונה אחת בשתי מטרות שסומנו על-ידי סמן לייזר קרקעיים. במהלך הניסויים שוכללו שיטות הירי ופיתוח מערכות סימון וירי קרקעיות ואוויריות. בשלב מאוחר יותר עוצבו שתי מערכות נפרדות, אווירית וקרקעית, שניתן להפעילן במשולב ובנפרד. מערכת הירי נבנתה הן כפלטפורמה קומפקטית להרכבה במסוקי תקיפה, והן כמערכת שניתן להפעילה מעל לפני הקרקע.

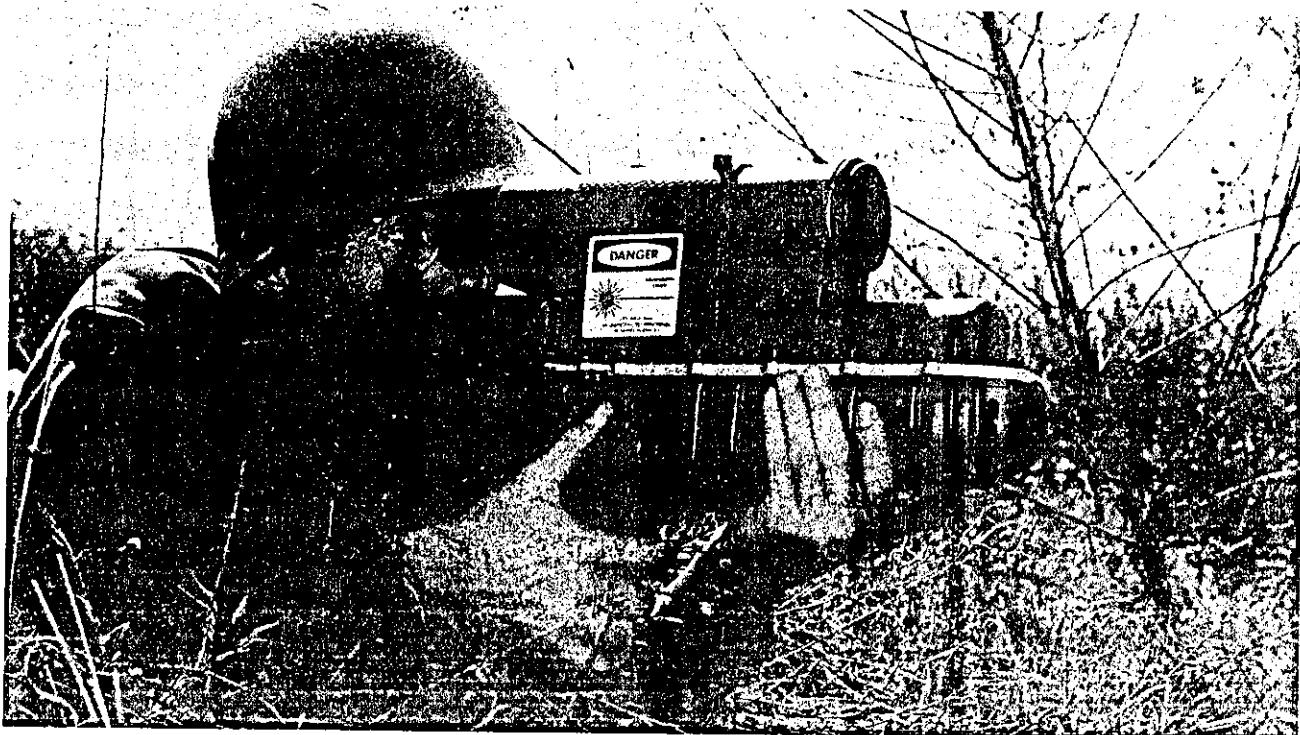
בקרה

המערכת פועלת על עיקרון בקרת מעוף הטיל על-ידי מערכת הנחיה עצמית, המתבנית על כתם לייזר המאיר את המטרה. הדרישות המבצעיות שנדרשו מהמערכת הן ירי במרווחי זמן שבין 1—10 שניות והגדלת סיכויי הפגיעה ל-92 אחוז בירי הראשון מכל מצב אפשרי, בטווחים של 1,800—2,100 מטרים. מערכת בקרת האש ניתנת להפעלה על הקרקע או מתוך כלי טיס. המערכת כוללת מכשור לאיתור וזיהוי לייזר. היא מאתרת את אנרגיית הלייזר החוזרת מהמטרה, ובאמצעותה היא מבנית את

שיגור טיל ע"י מסוק, כאשר המסמן הוא חייל רגלי המסתתר בתוך צמחיה או מסתור טבעי אחר

HELLFIRE — Helicopter-Launched Fire and Forget System

סמן לייזר במשקל 6 ק"ג נישא ע"י חייל, ומסוגל לסמן מטרת עובר טילים נ"ט

סיכום

בצבא ארה"ב סבורים שהפעלת מסוקי התקיפה צריכה להיעשות על-ידי כוחות השריון. מסוק התקיפה מוגדר כפלטפורמת נ"ט ניידת וגמישה, המאפשרת למפקד בשדה הקרב לרכז במהירות כוח נ"ט חזק במקומות הרצויים. מאחר שעד היום טרם נוסו מסוקי התקיפה המתקדמים בקרבות של ממש, קשה להעריך בצורה מדויקת את האיום שהם מטילים על כוחות שריון שאין בידם אמצעי-נגד מתאימים. רק לאחרונה חלה התעוררות בתחום פיתוח מערכות נשק לגילוי, איתור ואיכון מסוקים. ככל שמתבססות תורות לחימה המושתתות על ניסיון שהצטבר באימונים, וככל שהמסוק ומערכות הנשק שלו משתכללים והולכים, כן מתחזקת יכולתו של מסוק התקיפה להשלים את המערך המשוריין ולהשתלב בלחימה. קרב העתיד הקונבנציונלי יהיה אכזרי וקצר, בגלל יכולת ההשמדה של כלי הנשק, דיוקם והטווח הגדול שלהם. מערכת ירי "שגר ושכח" עשויה להשתלב היטב בקרב זה, ובהחלט סביר להניח כי הדור הבא של מסוקי התקיפה יצויד במערכות אלה.

- סיכויי פגיעה גבוהים בירי ראשון.
- ניתן לבצע ירי או סימון מטרה תוך כדי טיסה — בזוויות במהירויות ובגבהים שונים.
- לאור יתרונותיה של השיטה החדשה, נבחן עתה את מגרעותיה של זו הקודמת. מסוקי התקיפה הנוכחיים מסוג "קובר", שבשימוש צבא ארה"ב, מצוידים בטילים נ"ט "טאו" מהדור השני, המונחים בתיל חשמלי. מערכת השיגור והכיוון פועלת על עקרון העברת פולסים חשמליים דרך התיל שבאמצעותו ניתן לכוון את הטיל למטרה. המגרעות בשיטה זו הן כדלקמן:
- המסוק חייב לרחף בקשר עין עם המטרה עד הפגיעה, כשהוא חשוף בעמדת האש. הדבר מקטין את סיכויי הישרדותו (משך מעוף הטיל בטווח המירבי — כ-20 שניות).
- מיסוך עשן ואבק כבד מקטינים את סיכויי הפגיעה.
- סיכויי הפגיעה מושפעים מהתנחנות המטרה (מהירות נסיעה, פניות חדות, ירי נגד מסוק).
- סיכויי הפגיעה מותנים בנסיגה של הטייסים.

מסוק תקיפה מתקדם בארה"ב Y.A.H.-64

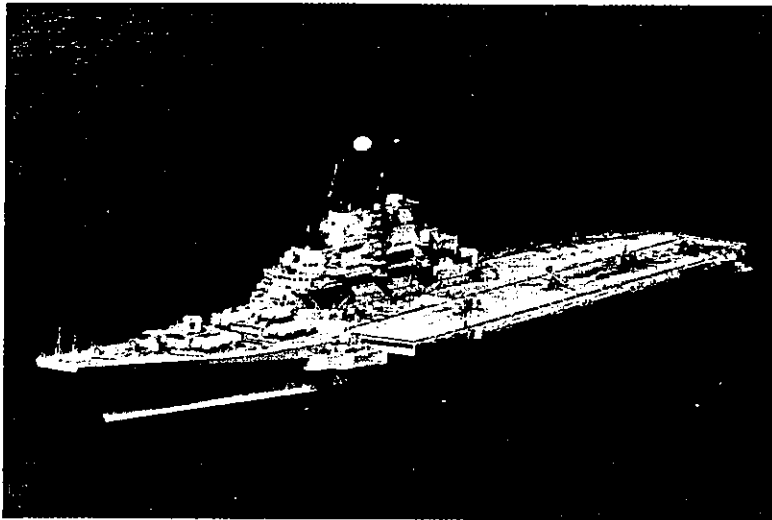
בשדה המטווחים של "קמפ פנדלטון" הס' תיימו במרס שנה זו מבחני החימוש הראשוני ניים של מסוק תקיפה מתקדם (AAH) מדגם Y.A.H.-64. במשך ארבעת ימי המבחן נים נערכו 16 טיסות אשר במהלכן נורו 1040 כדורים עלידי מקלע 30 מ"מ XM-230 (הניזון עלידי שרשרת), ו-84 רקטות 2.75 אינץ' עלידי ארבע "כוורות" התלויות על הכנפיים. הירי התבצע בשלושה מצבים: מה"קרקע, כשהרוטור מסתובב, מרחיפה ובטיסה ישרה ואופקית במהירויות 40 עד 100 קשר. בתמונה נראה המסוק בעת ירי הרקטות.

הערות למאמרו של אלוף אברהם טמיר,
 „מערכות" 250

קלה יותר לבעל האיכות והמכרה.
האיכות אינה מהות פיוזית הקיימת בכל מקרה, אלא פוטנציאל
הניתן להפעלה. וכמו שציין האלוף טמיר, המוטיבציה היא
המאיץ המפעיל את פוטנציאל האיכות. מכאן שהמשוואה
מורכבת לא רק מכמות ואיכות, אלא גם מגורמים נוספים שאחד
החשובים שבהם היא המוטיבציה. על המוטיבציה משפיע
עות לא רק פעולותינו ומחדלינו, אלא גם פעולות היריב, כגון
הסברה, תעמולה, פעילות מדינית, פעילות צבאית, התשה
נפשית וכו'. לכן, גם אם ניתן לכאורה לאזן יתרון כמותי על-
ידי איכות, אין ביטחון שתמיד תימצא המוטיבציה לעשות זאת.
אין אומה יכולה להשתית את בטחונה באופן מוחלט על גורם
כה בלתי ברור ובר שינויים כמו איכות, למרות חשיבותו
העליונה כמרכיב בעוצמה הצבאית. מנהיגי אומה חייבים
לשאוף לביטחון מוחלט או קרוב אליו ככל האפשר באשר
להמשך הקיום הלאומי והפזיו. אם נשקול את דרישות הביטחון
ומצב הכוחות הנוכחי והעתיד כנגד התשובה המוצעת
נמצא את הפיתרון כבלתי מספק. המסקנה הבלתי נמנעת מכך
היא, כי יש הכרח לשנות את התפיסה הבטחונית, כך שתענה
באופן מספק על הבעיות המוצבות בפניה.

מתיבת הדאר של המערכת מתיבת ה
של המערכת מתיבת הדאר של המע
מתיבת הדאר של המערכת מתיבת
ד של המערכת מתיבת הדאר של המ
מתיבת הדאר של המערכת מתיבת ה
ל המערכת מתיבת הדאר של המע
מתיבת הדאר של המערכת מתיבת

ד"ר אלחנן אורן

זוהי ה"קייב", נושאת המטוסים הראשונה של ברית המועצות, כפי שצולמה ממטוס-ביון בריטי. משקלה 39,000 טון ואורך סיפון ההמראה 600 רגל. בתמונת השער האחורי ניתן לראותה במבט-מאחור: היא מסוגלת לשאת על הסיפון כ-30 מטוסים להמראה ונחיתה אנכית או קצרה מדגם "יאק-36", (שניים מהם נראים בימין התמונה), וכ-25 מטוסי מדגם "ק.א-25 הורמון" (ארבעה מהם נראים בשמאל התמונה).

